

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05631

ALEYN IN GEZEML

Mosheh Ayzenbud

*Permanent preservation of this book was made possible
by Zeke & Sara Berlin
in memory of
beloved brother, Samuel G. Berlin*

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

משה אייזענבוך

אליין אין געזעמל

דער צייטונגען

ALEIN IN GEZEML
(LONELY IN A CROWD)
By MOSHE AJZENBUD

הילע געצייכנט פון אליעזר קרום.

COPYRIGHT 1970
By M. AJZENBUD

Printed by York Press Ltd., 11-19 Hoddle St., Abbotsford, 3067
Melbourne, Australia.

אשה
אליעזר

אלהין אלן
אעצאם

דער ציילונגען

לאהן — מיט ליבשאפט.

ארויסגעבן א יידיש בוך — מיינט אויפשטעלן א געזעל-
שאפטלעכן בנין.

דאנק איך דעם בוך-קאָממעט פאר נעמען אויף זיך די
איניציאטיוו און דאָס באַזאָרגן די פינאַנסיעלע מיטלען, וועלכע
דערמעגלעכן מיינע דערציילונגען אריינצוקומען צווישן טאָוולען.

א דאנק אויך מיינע פריינד, וועלכע האָבן גענומען אויף
זיך דעם עול — דאָס בוך צו פארשפרייטן.

א י נ ה א ל ט :

זייט	
7	אליין אין געזעמל . . . . .
16	אין א באַרדינג-הויז . . . . .
30	א שמעטעלע, האָ ? . . . . .
36	פ. מ. דזשאַנס ליימער . . . . .
52	אַרעלע לעבט ! . . . . .
61	א מיידלס טרוים . . . . .
71	צו וואָס איז געגליכן א מענטש ? . . . . .
78	אנטווישונג . . . . .
90	א מעשה מיט א מיידל . . . . .
96	געטריישאפט . . . . .
109	אין דאָרף דאָלמיאַטשין . . . . .
117	איינער א מיליאָנער . . . . .
136	אין א האַרבסטיקער נאַכט . . . . .
142	ביים פעלדז . . . . .
148	אויף דערווייל . . . . .
154	די אינוואַלידן פון וואַסערבורג . . . . .
173	א כאַראַקטער זאָך . . . . .
181	דער שלימזל . . . . .
199	שוועסטער . . . . .
207	ניט פאַרשעמט דעם טאַטן . . . . .

אליין אין געזעכול

בעטי איז געלעגן אין בעט און געלייענט. די פיס פארלייגט איינס אויפן אנדערן; דאָס איינפאַכע באוולנע קלייד נאַכלעסיק פאַר-פלאַנטערט. איין האַנט האָט אונטערגעשפּאַרט דעם קאָפּ, ווייל דאָס קישן איז געווען צו נידעריק. זי איז געווען אליין. אין צימער איז געווען האַלברטונקל. דאָס לעמפל, צוקאַפּנס פון בעט האָט געוואָרפן אַ קאַרג ליכט, וואָס דאָס בוך האָט צעטיילט, שאַפּנדיק אַ טונקעלן פּלעק.

— — — באַרצעלאָנאַ איז געפּאַלן. אָבער — ווען זי וואָלט קיינמאָל נישט באַזיגט געוואָרן, איז וואָזשע דאָן? "...
וואָס פאַראַ שייכות האָט זי צו דער שפּאַנישער שטאַט: באַר-צעלאָנאַ, וואָס האָט פאַרשפּילט אינעם בירגער-קריג?
ווען באַרצעלאָנאַ איז געפּאַלן — איז זי געבוירן געוואָרן, אויב דאָס קען מען אָנרופּן: שייכות.
דאָס איז געווען אַרנאַם איינפּאַל, אז זי זאָל ליענען האַקסליס בוך: „אין אַ געוויסן זומער". ווייל אויך ביי זיי האָט זיך עס אָנגע-הויבן — אין אַ געוויסן זומער...
און זי האָט נאָכאַמאָל איבערגעחזרט די פּראַגע: — איז וואָ-זשע דאָן?

„ווי יעדער געזעלשאַפט — האָט זי ווייטער געלייענט — איז באַרצעלאָנאַ געווען טיילווייז מאַשין; טיילווייז — שלעכטע דער-פאַרונג, שטאַרק איבערגעטריבן; די פאַרקערפּערונג פון מענטשנס געפילן און משוגעתן: זייער געלט-גיריקייט, זייער שטאַלץ; זייער פאַרנעמערונג פון אידיאָטישע אידעאַלן..."
זי האָט פאַרהאַלטן אַ פינגער צווישן די זייטלעך און זיך פאַר-טראַכט:

— אידיאָטישע אידעאַלן. אָט האָט אַרנאַ אויך אידעאַלן, אין וועלכע ער גלויבט. דאָס זאָגט ער תמיד. און עפעס פילט זי, אז די אידעאַלן זענען אַ גלעזערנע וואַנט, וועלכע שטייט צווישן זיי. זיי זענען אַ מין הונגעריקער וואָלף וואָס פאַרשלינגט זיין פרייע צייט.

ארגאָ, אַ פעסטער, ברייט־פלייציקער בחור, מיט דינע געקרויזלמע האָר, ווי ביי אַ יונג שעפּסל, איז ער איר געפעלן געוואָרן אַט אזאָ ווי ער איז. אָן אַריינצובליקן אין זיין אינערלעכער וועלט, וואָס וואָלט איר — דער אויסטראַלישער טאַכטער — סיי ווי געבליבן פרעמד. עס קומט איר טיילמאַל אויס, אַז די אידעאַלן וואָס ער האָט מיטגעבראַכט פון אייראָפּע, די אַלטע קולטור, דאָס אַלץ נעמט זיך אין נייעם לאַנד ברעקלען און פאַרענדערן. דאָס, וואָס אַהנאַ רופּט אַן: אידעאַליזם — דער פּלאַן פון איבערבויען — ווערט עפעס אַ נייע זאַך, אַ גאָר תּכליתדיקע.

זי וואָלט זייער וועלן אויף דער דאָזיקער תּכליתדיקייט אויפֿ-
בויען אַ היים.

— אַט דאָס איז טאַקע מיין טענה — האָט אַהנאַ געפונען אַ באַרעכטיגונג עס אונטערצושטרייכן — די היים פאַרשטעלט דיר דעם ברייטן האַריוואָנט...

אַבער בעט האָט זיך נישט געריסן צו ברייטע האַריוואָנטן...
איר פאַרטראַכט בליק איז געפאַלן אויפֿן שאַנק, וואָס איז געווען פאַרליגט מיט צייטונגען, פאַרגעלטע פון דער זון, פון אַלט־קייט; פאַפּירן; ביכער. דאָס אַלץ געהערט צו אַרנאַס אַלטער היים. פון צייט צו צייט טוט ער נאָך אַן אַטעם מיט דעם; טוט דאָרט אַ נישטער. קען בעמי ניט פאַרשטיין: וואָס ער קען דאָרטן געפינען אַזעלכעס, ס'זאָל נוצלעך זיין אין נייעם לאַנד. ביי איר וואָלט יעכט געווען, מען זאָל זיי אוועקשענקען דעם גרינוואַרג-הענדלער, ער זאָל האָבן אין וואָס איינצופאַסן קאַרטאָפּל. נאָר פון אַרנאַס באַצויאָנג צו דער שאַנק מיט ביכער, צייטונגען און זשורנאַלן, געדרוקט אין אַ פרעמדער שפּראַך, האָט זי געפילט אַז עס איז פאַראַן אַ פאַר-בינדונג, אַ גאָר נאָנטע.

— זיין בייבל — האָט זי עס דערקלערט... נאָר צו דאָס קער זיך עפעס אָן מיט אידעאַליזם, וועגן וועלכן ער איז ניט מיד געוואָרן צו ריידן, דאָס קען בעמי בשום אופן ניט צעקייען.
זי האָט זיך געכאַפּט, אַז דער פינגער איז נאָך אַלץ צווישן די זייטלעך פון בוך. אירע אויגן האָבן אויפגעזוכט די שטעל, וווּ זי איז שטיין געבליבן און גענומען לייענען:

„פאַרכאַפט אָדער ניט פאַרכאַפט — יעדע שטאַט און יעדעס פּאָלק האָט איר איר עקזיסטענץ דעם באַוווּסטזיין פון אַ פעלנדיגן גאָט און ס'איז דעריבער פאַרויסגעזען צו אייבֿ-קער זעלבסט־נאַרעריי; צו ענדלאַזן איבערחוון די פרווון פון

זעלבסט-פארניכטונג. בארצעלאָנאָ איז געפאלן. אַפילו דער אויפשטייג פון מענטשלעכע געזעלשאַפטן איז אָבער אַ כסדר־דיקער פּראָצעס פון גלייכמעסיקן אָדער קאָאָסטראָפּאלן אַרונטערפאלן. די — וועלכע בויען אויף די סטרוקטור פון דער ציוויליזאַציע, זענען די זעלבע — וועלכע מינירן אונטער די סטרוקטור פון דער ציוויליזאַציע. מענטשן זענען זייערע אייגענע טערמיטן אזוי לאַנג, ווי זיי בלייבן פאַרעקשנט אין זייער ווילן צו בלייבן בלויז מענטשן."

ניט אלע מחשבות וועגן בארצעלאָנאָ, וועלכע האַקסלי וויקלט פאַנאַדער אינעם בוך, דערגייען צו בעמיס באַוווסטזיין. דאָס פאַלן פון בארצעלאָנאָ לאָזט איר גלייכגילטיק. ווייניק שטעט זענען דען געפאַלן אין מלחמות? פאַרוואָס זאָל איר דער גורל פון באַרצעלאָנאָ אָנגיין מער ווי דער גורל פון דער אַלטער גריכישער שטאַט טראַיאָ, וועלכע איז געפאַלן צוליב אַ הילצערנעם פּערד?

און אפשר איז באַרצעלאָנאָ בלויז אַן אויסרייד, אַן אָנדייט אויף עפעס אַנדערש, און דערפאַר האָט אַרנאָ איר געגעבן דאָס בוך צום לייענען?

לייענט זי; טאָמער וועט זי בעסער קענען פאַרשטיין אַרנאָן, אָט דעם מענטש וואָס פאַרנעמט אַן אָרט אין איר לעבן.

זי האָט דאָס לעבן גענומען אזוי ווי עס איז. ווי דאָס וואַסער צום טרינקען, ווי דאָס ברויט צום עסן. נאַטירלעך. אָן איינרעדע-נישן. מיט די פלעשער מילך אינדערפרי, מיט די צייטונגען, מיטן עלעקטרישן טאָאָסטער, פון וועלכן די פענעצלעך ברויט שפּרינגען אַרויס פאַרברוינטע; מיט אַרנאָס געשטרייפטער פּידזשאַמע; מיט זיינע צערטלעכקייטן; מיט די קלאַנגען פון זיין ענגליש, וועלכע דער־מאָנען איר אַז אַרנאָ איז ניט קיין אָפּשטאַמיקער פון הי; מיטן אייזערנעם בעט, וואָס פאַרנעמט אַ האַלבן צימער; מיט דער שרייב-מאַשין צו וועלכער זי איז צוגעבונדן דעם גאַנצן טאָג.

מיט איין וואָרט — זי האָט זיך ניט פאַרנומען מיט איבערמאַכן דאָס לעבן, נאָר אויפגענומען עס, ווי ס'איז איר אַנטקעגן געקומען. די ענדערונגען צו מאַכן, האָט זי איבערגעלאָזט פאַר אַרנאָן, וועלכער האַלט אַז דאָס לעבן פון לאַנד, און ניט נאָר פון דעם לאַנד אליין, גייט ניט מיטן ריכטיקן וועג, און דעריבער וועט עס אין איין שייך נעם טאָג אַראָפּ פון די רעלסן.

פון וועלכע רעלסן?

צו דעם האָט זיך נאָך בעטיי ניט דערטראַכט.
 אין אַרנאָס געדאַנקען איז ניטאָ קיין אָרט פאַרן איינצלנעם.
 ביי אים האָט אַלץ צו טאָן מיט מענטשן, אַלע מענטשן. דאָס איז
 פאַר בעטיין גלייך קלאָר געוואָרן. וואָרים — האָט זי געטראַכט —
 ווען ער האָט אין זינען דעם איינס, וואָלט ער דאָך אויך אַ טראַכט
 געטאָן וועגן מיר, וועגן זיך. זענען מיר דאָך אויך מענטשן וואָס
 לעבן אין דעם דאָזיקן לאַנד.

„מענטשן זענען זייערע אייגענע טערמיטן“ — האָט זי זיך
 דערמאָנט דאָס, וואָס זי האָט נאָר וואָס איבערגעלייענט, און ס'האָט
 איר אַ רופע געטאָן. און מיטאַמאָל האָט זי זיך אַליין געפרעגט:
 — איז אַרנאָ זיין אייגענער טערמיט?

ווען אַרנאָ האָט אויפגעמאַכט די טיר, איז בעטיי נאָך אַלץ
 געלעבן אויפן בעט. ער האָט זי באַטראַכט, ווי דאָס וואָלט געווען
 ביי אים דאָס ערשטע מאָל צו זען אירע שלאַנקע פיס, אויפגעדעקט
 אַביסל העכער פון די קני; איר קיילעכדיק פנים מיט די ברייטע
 קינבאַקן, וואָס האָבן געהאַט אין זיך עפעס מאַנגאַלישס; אירע קורץ-
 געשוירענע האָר פאַרקעמט אין אַ בכיוונדיקן שויבער. די האַלבר
 פאַרמאַכטע אויגן האָבן ניט פאַראַטן צו זי שלאָפּט, אָדער זי איז
 גלאַט אַזוי גלייכגילטיק און פּויל צו רעאַגירן אויף זיין אַריינקומען.
 זיין בליק האָט זיך לענגער פאַרהאַלטן אויף איר בוזים, דעם קליינעם,
 ניט אַנטוויקלטן, כמעט קינדערשן, וואָס האָט זיך אַצינד באַוועגט
 רעגלמעסיק ווי עס וואָלט געווען ניט מער ווי אַ מאַשין צו מעסטן
 אירע אַטעם-צוגן.

און אַלץ צוזאַמען — אָט די פעסטע מוסקולירטע פיס, פלוס
 דעם יונג-מיידלשן בוזים, פלוס דעם פנים מיט די מאַנגאַלישע קינ-
 באַקן, פלוס דאָס אַלץ וואָס ער קען פון פריער און וואָס האָט ניט
 קיין קאָנקרעטע באַצייכענונג — דאָס איז בעטיי — אַ מיידל, מיט
 וועלכער ער טיילט דעם פרישטיקטיש, די קליידער-שאַנס און דאָס
 בעט. אָבער וועגן וועלכער ער האָט נאָך ניט קיין אַפגעמאַכטע
 מינונג צו דאָס וועט זיין די לעצטע סטאַציע פאַרן צוג פון זיין
 בחוריסקייט.

— העללאָ בעטיי! — האָט ער זי באַגריסט.

דאָס האָט געדאַרפט באַדייטן: אַ באַגריסונג, אויב זי שלאָפּט
 ניט, אי אַן אופן פון אויפוועקן איר, אויב נאָך אַלעמען שלאָפּט
 זי פאַרט.

— העללאָ אַרנאָ! — האָט זי אָפגעענטפערט מיט אַ שטים, וואָס האָט גאָרניט פאַרזאָגט.
 — האָסט געבענקט נאָך מיר, אָדער זיך געלאַנגט ווייליקט? — האָט אַרנאָ געוואָלט ווייסן.
 — דו ביזט ווי אַ קינד, וואָס מאַנט שטענדיק זיין אייזערעם. דאָס אייזערעם דאַרף זיין זיס, פּריש און מחיהדיק, און יעדער לעק דאַרף פאַרשאַפן דעם קינד פאַרגעניגן...
 — און וועדליק ווי פאַר אַן אייזערעם פאַרמאָגסטו אַלע קוואַל ליטעטן? — האָט אַרנאָ געפרווט אָנהאַלטן דעם טאָן, כאָטש געפילט האָט ער, אַז בעטי איז ניט אינגאַנצן אומגערעכט און איז אויך ניט אויפגעלייגט צו שפּאַסן.
 בעטי, אזוי איז דאָס לעבן — האָט אַרנאָ פּרובירט זיך צו פאַרענטפערן — עס בלייבט ווייניק צייט פאַר פּערזענלעכעס, און פון דעם וואָס עס בלייבט, דאַרף מען אַרויסבאַקומען וויפּל עס לאָזט זיך נאָר.
 — אפשר — האָט בעטי באַמערקט — נאָר דאָס אַרט לעבן, וועלכן דו פּירסט, ברענגט קיינעם קיין נוצן ניט.
 — אָבער בייבי — האָט אַרנאָ פּרובירט דערווידערן — דאָס אַלץ איז שוין אזוי צוזאַמענגעוואַקסן מיט מיר, ווי מיין אייגענע הויט. קען איך זיך מיט מיין הויט צעשיידן? קען איך זיך מיט אַמאָל אָפּזאָגן דערפון און פּרייוויליק זיך פאַרשמידן אין אַן ענגן קרייז, וואָס לויפט צווישן בעט און פּרישטיק-טיש, דער פאַבריק און אַ ווייב. אַ פּרוי, קינדער. ווערסט אַ גרויער מענטש. איינער פון דער מאַסע.
 — דערפאַר אָבער אַ נוציקער — האָט בעטי ניט פאַרפעלט צו אונטערשטרייכן.

— ב —

יעדער מענטש פאַרמאָגט עפעס אַזוינס, מיט וועלכן ער וויל זיך בשום אופן ניט טיילן. ער וויל עס פאַר זיך אינגאַנצן.
 פאַר בעטין איז עס געווען אַרנאָ — דער בחור מיט וועלכן זי האָט פאַרבונדן איר צוקונפט.
 מיטן אינסטינקט פון אַ באַשעפעניש, וואָס בויט איר נעסט, האָט זי געדולדיק געפּלאַכטן די צווייגעלעך, אויסגעבעט מיט היי,

מיטן אייגענעם פוך — כאַטש צופן דאָס פוך איז געווען ווייטאָק-
לעך — אַלץ כּדי צו מאַכן די נעסט באַקוועמער, געמיטלעכער.
אַבער אַרנאָ האָט עס ניט דערשפּירט. דאָס איינציקע באַמערק-
באַרע אין דער נעסט איז געווען פאַר אים בעטי — די פרוי. מיט
אַלע איבעריקע חושים איז ער געווען אָנגעהאַנגען אין דער ספּיראַל
פון דער באַוועגונג, האָפּנדיק אַז די מאַסע וועט אים איין טאַג
אַרויסהויבן צום שפּיץ.

ווען בעטי האָט אַרויסגעפּילט אַז אין אַרנאָס טואַנגען און
פּירעכצן, אין זיין פּלאַנירונג (כאָטש אויסגעקומען איז איר, אַז זיין
לעבן איז אַ היפּש ביסל הפּקדיק) פאַרנעמט זי אַ גאָר קנאַפּ אָרט
— האָט זי געפאַסט אירע זאַכן, און ניט איבערלאָזנדיק קיין אַדרעס
— איז זי אַוועק.

* * *

ביים פּרישטיק איז אַרנאָ געזעסן אַליין.
די פּרישע פּענעצלעך טאַסט זענען באַשמירט מיט פּוטער,
און די הייסע קאָווע ברייט דעם גומען.
פּריער, ביים ראַזירן, האָט אַרנאָ באַמערקט אין שפּיגל דעם
פנים פון אַ מאַן, וואָס איז אים געווען קענטלעך. אַ מאַן, וואָס האָט
געקאַנט זיין זיין טאַטע.

— שוין אַריבערגעשווומען דעם עקוואַטאָר — מאַכט ער צו זיך
אַליין און טוט אַ גלעט ס'פנים, ווי ער וואָלט וועלן זיך איבערצייגן
אַז דאָס איז זיינס, און ניט דער וועלכן ער האָט פּריער געזען אין
שפּיגל.

אַריבערגעשווומען דעם עקוואַטאָר בחור, און אַצינד שווימסטו
שוין צוריק... כאַטש דיר דוכט זיך נאָך אַלץ, אַז דו שווימסט
פאַרויס... די צייט אַבער ווייסט ניט פון קיין דריידלעך, זי טוט
ס'איריקע... מאַדנע, קיינמאָל ניט געטראַכט דערפון. מאַדנע גרינג
איז אויך דיין רענצל — טוט ער אַ קוק אויפן ליידיקן בעט, די
אַלטע קליידער-שאַנק, די אַלטע צייטונגען; אויפן פּרישטיק, וואָס
איז ניט בחוריש אַבער אויך ניט...

ער האָט זיך דערפּילט ווי אַ פּאַסאַזשיר פון אַ שיף, וואָס איז
יאָרן לאַנג געשווומען איבערן ים. ער איז מיט יעדן געווען באַ-
פּריינדעט, מיט יעדן אויסגעקאַכט, כמעט משפּחה. געשלאָפּן מיט
דער אַרער יענער באַקאַנטער.

— גענאשט סמעטענע פון אלע קריגעלעך — דאָס איז געווען זיין באַליבט ווערטל.

פאַרגעסן, נאָך פאַרגעסן אז יעדע ריזע ענדיקט זיך אַמאָל. ווען די שיף איז צוגעשווומען צום האַפן, און יעדער פון זיינע פריינד זענען זיך צעגאַנגען, איז ער מיטאַמאָל געבליבן אליין ביים ברעג. איינער אליין מיט זיין גרינג געפעק. אַן איינזאַמער מענטש ביים ברעג ים. און איינזאַמער — האָט עס ערגעץ וווּ אין אים אָפּ-געהילכט ווי אַן עכאַ...

— בין איך, הייסט עס, תמיד געווען אליין: אליין אין א געזעמל...

די גוטע פרימאָרגן שטימונג, בשעתן טרינקען די קאווע איז פאַרשווונדן. ער האָט נאָך ניט געפילט די עלטער אין די ביינער, אין קערפער. פאַרקערט, דער גייסט, דער ווילן, די מוסקולן ווי שטאַלענע שפּרינגפּעדער — דאָס אַלץ איז נאָך געווען אין בעסטן צושטאַנד. ער האָט אָבער ניט געקענט פאַרגעסן דאָס אָנגעזיפּטע פנים אין שפיגל און דעם עכאַ פון באַגריף — איינזאַמער. נין, דאָס איז ניט זיין טאַטע. דאָס איז זיין עלטסטער פּעטער קאַסמאַ, אַט דער וואָס האָט דאָס גרינוואַרג-געשעפט אויף סידנעי ראוד. ער איז שוין מער ווי העלפט וועג צוריק. אפילו פאַרגעסן די צייט, ווען ער איז געשטאַנען אויפן עקוואַטאָר. אַן אויסגעטריקנטער איז ער, אַ צעקנייטשטער, אַט ווי אַן אַלטער מייער וועלכן ס'איז אַ שאָד אַרויסצווואַרפן, אָבער פאַרקויפן אים קען מען ניט. אויך ער איז געבליבן איינזאַם...

— וועל אַיך עס, הייסט עס, זיין געראַטן אין אים? — אַרגאָ האָט אין געדאַנק געפרוּווט זיך פאַרשטעלן ווי ער וועט אויסזען. — און אפשר האָב איך שוין טאַקע געכאַפט דעם אָנבליק פון קאַנסטאַנטינאָפּאָליס — האָט ער זיך דערמאָנט דעם פּולן נאַמען פון זיין פעטער.

די הייסע קאווע האָט זיך געפאַרעט.

— געדאַנקען — אין אַרגאָן איינגעפאַלן — זענען ווי הייסע שטיינער אין דער טערקישער באַד. כל-זמן די שטיינער זענען הייס, זיי גליען, קענען זיי פאַרוואַנדלען דאָס וואַסער אין דאַמף. דאַמף — דאָס איז דאָך געווען דער גרעסטער מענטשלעכער דורכברוך איינצושפּאַנען די נאַטור-כוחות. אָנגעגלייטע געדאַנקען קענען מענטשלעכע מוחות אָנצינדן, און אויך זיי קענען מאַכן אַן איבער-קערעניש אין איינגעשטעלטן סדר. געדאַנקען דאַרפן זיין ווי די

אָנגעגליטע שטיינער. שטיינער גלייט מען אָן מיט פייער — געדאַנקען מיט וויסן. דאָ אָבער מוז מען זיך שוין אָנשטרענגען, און ניט סתם וואַרפן רייד. מען מוז די געדאַנקען, דעם ווילן פאַרוואַנדלען אין ענערגיע...

אז ער האָט דערטרונקען די קאווע ביזן סוף, האָט זיך אין געדאַנק ביי אים גענומען אויסשילן אַ פּראָגע:

— האָט בעטי, הייסט עס, געצווייפלט אין מיין פעאיקייט צו פאַרוואַנדלען געדאַנקען אין ענערגיע? האָט זי געמיינט אז אַלץ וואָס איך זאָג און רייד איז אָן אַ האַפּט; אז איך זיי מיינע קערנער ניט אין דער ערד, נאָר אין ווינט? און איז דערפאַר אַוועק?

ער האָט זיך געשטעלט אין אַ ווינקל אין זיין געדאַנק, און אַ קוק געטאָן אויף אַלעם מיט בעטיס אויגן. אַ רגע האָט זיך אים געדאַכט:

— אפשר איז בעטי גערעכט?

ער האָט פּרוּבירט זיך פאַרשטעלן די באַוועגונג אָן אים. מאַדנע — אַלץ גייט אזוי ווי פּריער. ווי ער, אַרגאָ, וואָלט איבערהויפּט ניט עקזיסטירט; ווי אָט די יאָרן אין וועלכע ער האָט געמיינט, אז אויף זיינע ברייטע אַקסלען ליגט דאָס געוויכט פון דער באַוועגונג און ער טראַגט מיט שטאַלץ די משא (קוקנדיק בשעת-מעשה אין די זייטן, צי מענטשן זעען עס און באַוונדערן עס) — האָט ער זיך ניט געקענט באַפּרייען פון בעטיס באַמערקונג, וועלכע זי האָט ניט פאַרפעלט צו מאַכן...

דער דאָזיקער געוויכט האָט אים אַצינד אויסגעזען ווי אַן איינרעדעניש. ער האָט איבערהויפּט ניט פאַרנומען קיין אָרט אין דעם געבוי פון דער באַוועגונג. די סטרוקטור האָט זיך אויף קיין האָר ניט קיין וואַסל געטאָן, אַפילו זיך ניט אויסגעקרוּמט — ווי דער טורעם פון פיזא...

— אפשר איז בעטי גערעכט — איז ער ווידער געקומען צום אָנהויב. ווי אַ פאַרבלאַנדזשעטער וואַנדערער אין בוש, אין אור-אַלטן וואַלד וואָס רייסט זיך דורך אין אַ געוויסער ריכטונג, מיר נענדיק אז דאָרטן ליגט אַ ישוב. זעענדיק אָבער, אז ער איז ווידער געקומען צום זעלבן אָרט, נאָך אַ שווערן טאָג וואַגלען — איז ער אַוועקגעפאַלן אַ מידער, אַ רעזיגנירטער.

דאָס איז געווען דאָס געפיל פון אַרגאָן אין דעם פּרימאָרגן, ווען ער האָט געהאַט דאָס געשפּרעך מיט זיך און מיטן שפּיגל.

— אידעאליוז איז ניט בלויז דער קלאנג פון וואָרט, נאָר אויך די פרייד פון שאַפן — א העלער פאָדעם פון טרייסט האָט זיך אָפגעוויקלט אין זיין געדאַנק, ווי אַ זון-שטראַל וואָס פלאַנטערט זיך ארויס פון וואַלקן. ער האָט דעם פאָדעם ווייטער גענומען אָפּוויק-לען, אָבער מיטאַמאָל האָט זיך עס איבערנעריסן. עס האָט געפעלט די שאַפונג, פון וועלכער דעם פאָדעם צו שפינען. ער האָט זיך דער-פילט ווי דער קעניג פון אַנדערסענס מעשהלע, אויף וועלכן דאָס קינד האָט זיך דערקענט, אז ס'איז נאָקעט...

— וואָלט איך געווען אַ מויערער — האָט ער אזוי זיך אַ טראַכט געטאָן — וואָלט איך געקענט אָנווייזן אויף אַ בנין: — אָט די ווענט האָב איך אויפגעשטעלט און צווישן זיי האָבן מענטשן פרייד געפונען.

— וואָלט איך געווען אַ שרייבער, וואָלט איך געקענט זאָגן: אָט די ביכער זענען מיין צושטייער צום קולטור-בנין פון פּאָלקס... — וואָלט איך אָפילו אַ זעלנער געווען, וואָלט איך געקענט זאָגן: פאַר דער באַפרייאונג פון לאַנד, פון פּאָלקס האָב איך מיין בלוט בייגעשטייערט...

אָבער אזוי? וואָס איז דער ציל פון אַ מענטשנס זיין אויף דער ערד — וואָרים אַ מוראַשקע האָט דאָך אויך אַ באשטימונג, און במילא אַ ציל...

— אַריבערגעשווומען דעם עקוואַטאָר, און ווי אַ שיף — ניט געלאָזן הינטער זיך קיין סימן פון מיין זיין, פון מיין אַנשטרענגונג. ער האָט צעפירט די הענט, ווי איינער וואָס פרובירט זיך פאַר-ענטפערן. ניט ווילנדיק האָבן זיינע ליפן אַ שעפטשע געטאָן:

— איז אפשר בעמי גערעכט?

אפשר...

אין א בארדינג־הויז

צו ערשט האָבן זיינע מאַטע שוואַרצאַפֿלען אַ שוויים נעמאָן
אין די תּמיד־פּיכטע אויגן, ווי אַן אָפּגעשטאַנענער פּיש, וואָס פּרוּ-
בירט נאָך אַ שוויים טאָן, איידער ער בלייבט ליגן איבערנעדרייט
— מיטן בויך אַרויף.

דאָס זענען געווען די אויגן פון יענעם פּיש, וואָס איז נאָר-
וואָס געבליבן ליגן מיטן ווייסן בויך אויף דער אויבערפֿלאַך: אויגן
גלעזערנע, פֿאַרנעפֿלטע. ער האָט געפרוּווט אויסמאַפּן מיט די
אויגן די ריכטונג, פון וועלכער עס דערנייט דאָס גערויש פון אַ
מאָטאָר. זיי האָבן געמאַפּט אין חלל, ווי די אויגן פון אַ בלינדן.
פון זיך אליין האָבן זיך זיינע ברייטע אויערן, צוגעפלאַטשיקטע
צום שאַרף־ביינערדיקן שאַרבן, אָנגעשמעלט אין דער ריכטונג, פונ-
וואַנען דאָס גערויש איז געקומען.

אַצינד האָבן זיי אויפגענומען דעם נעקלימפער פון מעטאַל אָן
מעטאַל. די לויז־געוואָרענע שרויפן האָבן געגעבן דעם מעטאַל אלע
פרייהייטן זיך אָפּצורופּן אויף די אויפטרייסלונגען פֿאַרשפּעטיקטע
און ניט־רעגלמעסיקע, וועלכע האָבן צעטרייסלט דאָס אינגעווייד פון
מאָטאָר, וועלכער שטעלט זיך אַנטקעגן דעם צוואַנג, דעם אינערלעכן
דרוק זיך צו באַוועגן פֿאַרויס...

און נאָך איידער מוליע האָט אַרויסגעקוקט דורכן פענצטער,
האָט ער פֿאַר זיך קלאָר געמאַכט:

— שוין ווידער די אַלטע „באָמבע“...

און דאָן ערשט:

— אַוודאי פֿאַרשפּילט ביז אַ פענע...

מיט אַ קרעכץ און אַ שיפע, און אַ גרילץ פון ניט אָנגעאיילטן
מעטאַל, וואָס שלייפט זיך מיט אַן אַנדער, איז דער אַלטער „פֿאַרד“
שטיין געבליבן פֿאַרן טויער.

מוליע האָט דורכן פענצטער דערזען, צוערשט אַ פֿאַר געלע,
אָפּגעריבענע שיך, און דאָן אַ פֿאַר ברוינע, פון דער זון אָפּגעשאַ-
סענע סאַמעטענע הויזן, וועלכע האָבן אויסגעזען גענוג זעלבסט־

שטענדיק, און ניט געוואָלט אָנערקענען קיין שום שייכות צו די געלע, אויסגעטראָטענע שיד און די געבלימלטע סקארפעטן. ערשט דאָן האָט זיך דורך דער ענגער טיר פון אויטאָ דורכגעשטופט אַ ברייטער געזעס, אויף וועלכן די סאַמעטענע הויזן האָבן זיך אָנגעצויגן ווי אַ רגע פאַרן פּלאַצן. אין דרויסן איז שטיין געבליבן אַ געשטאַלט, ביי וועלכער ביידע הענט זענען געווען באַלאָדן מיט פעקלעך. די געשטאַלט האָט זיך אויסגעגלייכט, ווי קאָנטראָלירנדיק צו די אלע קערפער-טיילן זענען אָנגעקומען ווי עס געהער צו זיין. יעדעס טייל אויף זיין אָרט, אָט אזוי ווי זיי זענען לכתחילה באַשאַפן געוואָרן. מיט די פינגער פון די הענט האָט ער אָנגעטאַפּט, צו אין די פּאַפּירן זענען טאַקע דאָ די אלע זאַכן, וועלכע ער האָט געהייסן איינפאַסן.

אַלץ איז געווען ווי ס'באַדאַרף צו זיין.

ער האָט זיך ניט אַרומגעקוקט אויף דער גאַס. זי האָט אים געלאָזן גלייכגילטיק. אַ גאַס מיט הייזער, וועלכע ער האָט ניט געבויט; מיט ביימער, וועלכע ער האָט ניט געפלאַנצט; מיט קינדער — וועלכע ער האָט ניט געפלאָדיעט... — די לייזיקע ממזרים...

ער האָט אַ בריקע געטאָן די אָפענע טיר פון אויטאָ, ווי זי וואָלט געווען אַ באַשעפעניש, מיט וועלכע ער איז איבערהויפּט ניט צופרידן, און ער מוז אומבאַדינגט איר לאָזן וויסן זיינע געפילן. און נאָך איידער די טיר האָט זיך מיט אַ טראַסק צוגעמאַכט, האָט ער אָפּגעמאַכט זיין מיינונג וועגן דעם אויטאָ:

— פאַרפּוילטער באַסטאַרד...

— ס'האָט אים שוין דער גוטער בראָך געטראָפּן אויף די פּערדגעיעגן — האָט מוליע אַ זאָג געטאָן און זיך געאיילט אויפֿצומאַכן די גלעזערנע טיר, וועלכע איז פאַרן „באַרדער“ זיינעם, דעם פאַרט-אַרבעטער דעריק אַקאָנער נישט געווען קיין גלעזערנע טיר, נאָר אַ בלוטיקער ממזר, וועלכע פאַרדינט ניט מער ווי אַ גוטן בריק מיטן שפיציקן געלן שוך.

— אזא אַידיאָט, זי קען ניט זיין תמיד אָפּן...

און היות מוליע האָט פאַרויסגעזען דעם גורל פון דער טיר, האָט ער זי שנעל אויפּגעמאַכט.

דורך דער אָפענער טיר איז ער אַריין זייטיק. און מיטן טונקעלן קאָרידאָר זיך געלאָזן צו דער קיך, צום ברייטן, הילצערנעם צודעק, וואָס האָט געדינט אויך פאַרן עס-טיש.

א שטול, וואָס איז צופעליך געשטאַנען צווישן אים און דעם טיש, האָט גערקאַנג אַ לייכטן, גוט-ברודערישן שטופ און האָט זיך איבערגעדרייט. פאַרן שטול איז אים אַ שאַד געווען אַ וואָרט, אויף וועלכן ער איז בטבע ניט געווען קאַרג.

אין סוף האָט פאַרשמעקט מיט געפרענגלטן אויל, נאָך איידער דעריק האָט פאַנאָדערנגעוויקלט די פאַרפעצטע צייטונגס-פאַפירן.

— דער גריכישער ממזר — האָט ער אַ זאָג געטאָן צו מוליען, — האָט איינגעפאַקט מער פאַפיר ווי „פיש און טשיפס“. מיט צוויי פינגער האָט ער אַ נעם געטאָן די געפרענגלטע קאַרטאָפּל-קלעצלעך און זיי אַריינגעוואָרפן אין מויל, און אַ וויש געטאָן די שמאַלציקע פינגער אָן הינטן.

— אויף וועלכן פערד האָסטו געשמעלט? — האָט מוליע אַ פרעג געטאָן, כאָטש לויטן „פיש און טשיפס“ האָט ער געזען, אַז דעריק איז גוט אין דר'ערד, און דאָס פרעסט ער אַצינד אויף די לעצטע צוויי שילינג, וועלכע זענען אים איבערגעבליבן נאָך די „רייסעס“.

— צוויי „באָב“ פאַר די פוילע „טשיפס“ — האָט דעריק אַ ברום געטאָן. און צו מוליען, וואָס האָט אויף אים געשטייערט מיט אַ מויל גאָלדענע ציין, האָט ער אַ זאָג געטאָן:

— וואָס שטייסטו ווי אַ פּלאַקן „בראסא“, דערלאנג די גלעזער. — נעם דיר „טשיפס“ — האָט ער צו מוליען אַ שאַר געטאָן די פעטע צייטונג, איבער וועלכער עס זענען נאָך געווען צעוואָרפן די געבראָטענע שטיקלעך קאַרטאָפּל, און די שטיקלעך פיש, גע-טונקטע אין מעל און געפרענגלטע אין דרייפינג...

— 19 צו 1 — דער ממזר — דוכט זיך, אַ זיכערער געווי-נער, טוט ער זיך אַ רים פון באַריער צום מיטן, און קומט דער צווייטער, אַזא „דראַנגאָ“...

דעריק האָט אַ מאָל געטאָן מיט די ציין די ווייכע, געזאַלצענע קאַרטאָפּל, אַ זופ געטאָן דאָס ביר און איבערגעלאָזט פעטע ליפן-אַפּדרוקן אויף דער גלאַז.

— ווער האָט זיך אויף דעם פאַרשאַלטענעם געקענט ריכטן — אַצינד בין איך מיט אַ פינף-און-צוואַנציקער אָרעמער. ער האָט אַ נעם געטאָן די לעצטע פאַר „טשיפס“ און גענומען אויסשמעלן פאַר מוליען די פערד אויפן געיענ-פערל. און מיטן פעטן, שוואַרצן נאָגל פון גראָבן פינגער האָט ער אָנגעצייכנט די ליניע וואָהין זיי דאַרפן דערלויפן, און וועלן פאַטאַגראַפירט ווערן,

מען זאל גענוי וויסן, וועלכעס פערד האָט געוואונען: די ליניע איז געווען דער „פּאַטאַ-פיניש“.

— צוערשט האָט זיך אַ ריס געטאָן מיזאָמי — 20 צו 1, ער איז שוין געווען צוויי לענגען פּאַרויס, האָט ער איבערגערוקט דאָס שטיקל קאַרטאָפּל, כדי מוליע זאל קענען גענוי זען זיין פּאַזיציע. נאָך אים האָט זיך געצויגן ווי אַ ווינט דאַלאַנאַרי — 7 צו 1, און דער ממזר האָט אויסגעזען צו זיין זייער ריעוודיק, די געטאַקטע פּיסעלעך — ווי ביי אַ נקבה, האָבן איבערהויפט דאָס פּעלד ניט אָנגערירט, אַ שיינקייט צו קוקן... און איך האָב פונקט געהאַט אַ „טיפּ“ פון באַרמאַן „סנאָווי“: אַ זיכערער געווינער, זאָגט ער, אייזן, מאַכט ער... היינט גיי ווייס, אַז דער טאַלאַק וועט קומען צו ערשט — און ער האָט מיטאַמאָל אַ רוק געטאָן אַ שטיק קאַרטאָפּל צום „פּאַטאַ-פיניש“ — און מיינער, אָט דער הילצערנער פּערד — וועט פאַרשפּילן... וואָלט איך כאַטש געהאַט אַ „טוויד“ אין לעצטן „רייס“, וואָלט איך זיך אָפּגעכאַפט. נאָר גיי מאַך, אַז אין טאַש האָבן זיך געבאַמבלט די לעצטע צוויי שילינג...

מוליע האָט באַלד איינגעזען, אַז שולדיק אין דעם, וואָס דעריס האָט פאַרשפּילט איז ער, און צו זיין קאַפּ וועט עס אויסגיין... — זאָרג זיך ניט „בראַסאַ“ — (אַזוי האָבן מוליען גערופן זיינע „באַרדערס“ צוליב די גאַלדענע ציין טאַקע) — עס וועט זיין „אַלרייט“, און אַ ביסל ווייניקער האָפּערדיק האָט ער אַ פּרעג גע- טאָן:

— האָסט אַ פונט ביז דאָנערשטיק — וויסטמאָך, „פּיי-דעי“... מוליע האָט אים אַריינגערוקט אין האַנט אַ גרין פּאַפּירל און זיך אָפּגעטראָגן. ער האָט שפּעטער פאַרשריבן אין אַ קליין ביכעלע, מיט אָפּגעקנייטשטע ברעגן:

— „דעריק אַ'קאָנאַר — אַ קערבל“...

— עלעהיי מיין פּערד האָט פאַרשפּילט...

דורך אַ זייטיקער טיר האָט זיך אין קיך אַריינגעשאַרט מאַר- טע, די באַלעבאַסטע פון „באַרדינג-הויז“. דער שלאָפּראַק, וואָס איז אין זיין ערשטער יוגנט געווען אַ גרינער, וועדליק עס מערקט זיך אין דער געלאַכטענער שנור, האָט אַצינד געהאַט דעם קאָליר פון אַ לאַנג ניט געוואַשענעם לינאַלעאָום, ביי וועמען די פּעדעס נעמען זיך שוין אויסדריוולען אין די עקן. דער געפּלאַכטענער גאַרטל האָט אונטערגעהאַלטן די שווערע אַראָפּהענגענדיקע ברוסטן, וואָס האָבן פאַרנאַנדערניעשטופּט דעם שלאָפּראַק. און ווייל די געפּלאַכטענע שנור

האָט ניט געקענט טאָן אַלץ מיטאַמאַל: אי אונטער־האַלטן דעם בוזים, אי האַלטן אין צוים די פּאָלעס — האָט מאַרטע געמוזט יעדן מאָל מיטן האַנט צוהאַלטן די פּאָלעס, און נעטאָן האָט זי עס מיט א מיין געשיקטער נאַכסעליקייט: זיי זאָלן זיך נישט צעפענען צו ווייט, און אויך ניט אַלץ פאַרשטעלן. די עפענונג צווישן די פּאָלעס האָט געדאַרפט זיין א מיין מיסטעריעזע, צופעליקע עפענונג וועלכע זאָל געהיימניספול לאָסן... ווייל מאַרטע איז געווען אין דעם עלטער, אין וועלכן עס איז שוין ניטאָ וואָס צו באַהאַלטן... די האָר זענען געווען איינגעדרייט אין א וואַסערע צוויי טויז בלעכענע קלימערעס, און זיי האָבן עס געדאַרפט ארויפצווינגען אויף די האָר דעם ווילן פון מאַרטען — זיי זאָלן זיך לאָסלען, ווי די קרויזן ביי די שעפּסן, וואָס פאַשען זיך אויף די ברייטע, אויסטראַ-ישע פליינען...

די האָר — ווי ארעסטאַנטן איינגעשמידטע אין אייזנס — האָבן זיך געבויגן, געדרייט אָבער נישט איינגעבראַכן. דעריבער האָט זיי מאַרטע איבערן טאָג איינגעשמידט אין קלאַמרעס. אויסער דער „אייזן־קראָם“ אויפן קאַפּ, האָט זי נאָכגעטראָגן אין טאַש א רינג, מיט אַן א שיר הפּסדריקע שליסלען, וועלכע האָבן ניט געהאַט קיין שום אָנגעהעריקייט צו וועלכע ניט איז שלעסער וואָרים אַלע טירן פון „באַאַחדינג האַוז“ האָט מען געקענט עפענען מיט איין שליסל, און די שענק האָבן איבערהויפּט נישט פאַרמאָנט אַט דעם זיכערקייטס־מעכאַניזם. אָבער צום אָנזען פון א באַלעבאַסטע — האָט מאַרטע געוואוסט — געהערט א רינג מיט שליסלען, אזוי האָט מען זיך געפירט אין דער „אַלד קאַנטרי“ אין „וואַפּ“.

איר פנים האָט אין דער האַלב־טונקעלער קיך אויסגעזען ווי א שלאַכט־פּעלד. די מלחמה איז אָנגעגאַנגען צווישן דער אוראַלטער נאַטור וואָס גייט איר וועג און דער מאַדערנער מאַלעריי, וועלכע די כעמיקער האָבן אונטערגעטראָגן קינסטלעכע פאַרבן. די ליפּן, באַדעקט מיט אַ בלוט־רויטער קאָליר האָבן אויסגעזען ווי צייטיקע קאַרשן, וואָס פינקלען אין דער זון. די ברעמען — אויסגעפּוצט און פאַרונדריקט, זענען געווען די פּיילן־בויגנס וואָס דאַרפן אַדורכ־שלאָגן פאַנצערס. די ברייטע נאָז איז פול געווען מיט דינע, בלויע אַדערלעך. דאָ האָט די נאַטור געזינט און ניט געלאָזן זיך באַג־וועלטיגן. אויך די קליינע בראַדאַווקעס אין דער נאַמבע, פון וועלכע עס האָבן געשפּראַצט בינטלען האָר ווי ווילדע קוסטעס אין סטעפּ,

האָבן ערות געזאָגט וועגן דער מעכטיקייט פון גאָטס באַשאַפ. עס איז געווען אַ שלאַכט־פעלד וווּ ביידע כוחות האָבן אָפּגעהאַלטן זיגן.

נאָר דעריסן איז עס נישט אָנגענאָנגען. ער האָט עס געקענט, אָט ווי ער קען די הענט זיינע, וועלכע פארהאקן זיך אין א באַל מיט וואַל, אָדער אין א זאס צוקער, וועלכע ער טראָגט מיט געניט־קייט איבערן שמאַלן בריסקל פון ברעג אין שיף אריין.

דער ראדיאָ האָט פארהילכט די קיך מיט די קאָמענטארן פון די פערד־געיענן. מאַרטע האָט לייכט אָפּגעשטופט דעם געלן קאָטער וואָס האָט מיטן עק צערטלעך געקיצלט אירע פיס, ארויסגענומען פון אייז־שאַנק א פלאַש ביר, און אָנגיסנדיק זיך א גלאַז — האָט זי א פרעג געטאָן דעריסן:

— געהאַט מזל?

— א פאַרדאַסט מזל — האָט דעריק פארענדיקט די „טשיפס“ און א וויש געטאָן די פינגער אָן הינטן.

ביי וויבער האָסטו מער מזל, ווי ביי פערד — האָט מאַרטע זייטיק א זאָג געטאָן, צווישן איין שלוס ביר און צווייטן. דורכן האַלכ־לידיקן גלאַז האָט זי געהאַלטן אַן אויג אויף אים.

זיינע אויגן האָבן זיך שמאַלציק צעשמייכלט, ווי זיינע ליפן, אויף וועלכע עס איז נאָך געלעגן א פעטער שיכט דריפינג...

ער האָט צוגעדריקט ס'אויג מיט אַ ווונק צו מוליען — וואָס האָט געקאָנט באַדייטן פונקט אזוי אלץ — ווי גאַרניט...

— 2 —

סטעלאַ יאָנג האָט געוווינט אין צימער נר. 4. איר טיר איז אויסגעקומען קעגנאיבער דעריקס. דאָס איז ניט געווען קיינעמס שולד. א צימער ווי יעדעס — האָט זי מוליע איינגעקוואַרטירט אין אַט דעם. זיין שוואַכקייט צו „ליידים“ האָט אים אונטערגעזאָגט צו געבן סטעללאַן דעם צימער, וועמענס פענצטער עס עפענען זיך אין גאָרטן אריין, אַנטעגן די בעד־ביימלעך.

אַליין, אַליין אין א „באַאַרדינג האַוו“. — האָט מוליע געגעבן צו פאַרשטיין מאַרטען, — דאָרף זי האָבן דאָס געפיל אז זי איז ביי זיך אין שטוב, און אויב זי וועט זיצן ביינאַכט ביים אָפּענעם פענצטער, וועט זי קענען קוקן צו די שטערן און —

— פרווו נישט פארשטעלן דינע מיינדעלעך מיט פאָעזיע —
 האָט אים מאַרטע איבערגעריסן — ליידי — מין פוס — האָט זי
 א זאָג אין ענגליש. — זי איז אזא ליידי, זוי איך א בתולה... מאָל
 דיך, ווען איך וואָלט דאָ געווען, וואָלט איך איר אזוי פיל פארדונגען
 א צימער — האָט זי אים אונטערגעטראָגן אונטערן נאָז א גע-
 פלאַכטענע פייג...

— דינע ליידיס. דו ביזט א מבין אויף ווייבער, פונקט ווי
 דעריק אויף פערד...

זי האָט א לאנגן זופ געטאָן פון ביר-גלאָז, כדי וואָס שנעלער
 איבערצוקומען דעם שוים און צוקומען צום קאלטן ביר.

זי האָט געהאט גרייט ארויסצוזאָגן וועגן סטעללאַן נאָך א פאָר
 פון אירע באַמערקונגען, אָבער זי האָט ניט געוואָלט, אַז מוליע
 זאָל טראַכטן, אז די דאָזיקע מויד האָט עפעס פאר איר א באדייטונג.
 — ליידי — מאַי פוט — האָט זי ארויסגעלאָזן ווי אן איבער-
 געהיצטער קעסל — א שנירעלע דאַמף.

אז מאַרטע איז אים שוין גוט אריין אין די ביינער, האָט
 מוליע זיך א נעם געטאָן צום באַנאָזש פון שטעטל. ס'הייסט — ער
 אליין האָט דאָ גאַרנישט וואָס ציצוגעבן, אָרער אראַפּנעמען, און ער
 איז איבערהויפט נישט שולדיק וואָס ביי זיי אין שטעטל, אין דער
 „אַלד קאנטרי“ האָט מען אזוי געזאָגט:

— אז קלעאַפּאַרטע איז געווען אין דינע יאָרן — האָט מען
 ביי אונדז אין שטעטל געזאָגט — איז שוין אויך איר לידל געווען
 אן אָפּגעזונגנס...

די דאָזיקע דינע אָנמערקונג האָט מאַרטען אויפגעשאַקלט, אַזש
 דער בונט שליסלען האָט זיך צעקלונגען און די אייזערנע קלאַמרעס
 האָבן גענומען ציטערן:

— צום טייוול מיט דיין „אַלד קאנטרי“, יו בליאָדי דינגאָ...
 און כאַטש מוליע איז ניט געווען קיין איטאַליענער, וועלכן
 די אויסטראַליער רופן געוויינטלעך: דינגאָס — האָט ער פונ-
 דעסטוועגן גאַנץ גוט פארשטאַנען, אז ער האָט נישט מער וואָס
 צו טאָן אין קיך.

— האַסטו געהערט ס'לשון וואָס מין ברויט-געבער רעדט עם
 צו מיר, זיין מיסים...

— נעם זיך נישט איבער, דאַרלינג, — האָט דעריק פון דער
 זייט ארויפגעלייגט זיין ברייטע פלאַטישקע האַנט אויף איר בוזים.
 — דו ביזט די ליידי אין דעם הויז, און קיינער קען זיך ניט

פאַרגלייכן מיט דיר, אפילו ניט די צעלאָזענע מויד סטעללאַ וואָס
איז ניט מער ווי אַן אַבאָרידזשענישער מישלינג...
ביי זיך אָבער, האָט ער אָפגעמאַכט זיין מיינונג וועגן מוליען:
— ער האָט „גאַטס“, דער ממזר... .

פאַרויכערט פון דעריסן, אז זי איז נאָך אלץ מאַרטע — די
רעספעקטאַבעלע האַמע פון „באַהרינג האַוז“, האָט זי אויסגעטרונקען
דאָס לעצטען ביסל וואָס איז פאַרבליבן אין דער ביר-פלאַש, און
דערביי האָט זי אָנגענומען אַ באַשלוס וועגן מוליען. אַ באַשלוס אין
צוויי שפראַכן גלייכצייטיק, אָט פונקט ווי זי וואָלט גערעדט צו אים
און זיך געוואָלט פאַרויכערן, אז ער האָט ריכטיק פאַרשטאַנען:

— די נאַכט וועסטו שוין שלאָפן אַליין... און כדי נאָך בולטער
צו אילוסטרירן ווי אזוי ער וועט טאַקע שלאָפן, האָט זי אַ זאָג גע-
טאָן אין ענגליש:

— הי וויל בי אין דהי דאָג-האַוז...

אָנגעטראָפן האָט זיך סטעללאַ מיט דער באַלעבאַסטע ביים
אָונט - ברויט אין קיך. ווען זייערע בליקן האָבן זיך באַגעגנט
האָט סטעללאַ מיטן אינסטינקט פון אַ בוש-מענטש דערשפירט, אז
מאַרטע וועט איר קיין פריינד נישט זיין. זי האָט אויסגעשטרעקט איר
האַנט צו דער באַלעבאַסטע, נאָך איידער מוליע האָט זיי נאָך באַוווּזן
פאַרצושמעלן.

— מאַרטע — האָט זי זיך אָנגערופן, — לאָמיר האָפן, אז
מירן זיין פריינד...

— שור... שור... מירן באַשטימט זיין פריינד. נאָך ביי זיך
האָט זי אָפגעמאַכט: אויב דו וועסט מיר נישט קריכן אין וועג אריין...
סטעללאַ האָט זיך געפילט פאַרלוירן אין דער גרויסער שטאַט.
זי איז געווען אַ געמיש צווישן אַן איינגעבוירענער פרוי, אַן אַבאָ-
רידזשין און אַ ווייסן פי-טרייבער, וואָס איז פאַרוואַגלט געוואָרן אין
ווייסן אויסטראַלישן צענטראַל-לאַנד. דורך דאָס דאָזיקן לאַנד, אָן
וועגן, כמעט אָן וואַסער, האָט דער פי-טרייבער געיאָגט די סטאַדעס
פון איין אָרט צום צווייטן, בלוז אַן אַבאָרידזשין האָט געקענט
מיטמאַכן דאָס שווערע וואַנדער-לעבן און איז דעם פי-טרייבער
געווען אַ הילף און אַ ווייב.

פון דעם דאָזיקן צענויפקום האָט סטעללאַ געירשנט אַ קאַפּ דינע, שוואַרצע, ענג-צונויפנערעסטע האָר, וואָס האָבן גענלאַנצט ווי אַ שטיק אַנטראַציט, נאָר וואָס אויסגעהאַקט פון דער קוילן-שאַכט. אין אירע אויגן האָבן נאָך געפינקלט די פּיערן פון שייטערס, וועלכע האָבן באלויכטן די נאַכטיקע קאַראַבוראַ-טענץ אין אוראַלטן בוש. דער בוש — דאָס איז געווען איר מאַמעס היימלאַנד. די אויס-געבענקטע, נאַכטיקע טענץ ביים שייטער האָבן געדאַרפט פאַרכישופן די גיפטיקע שלאַנגען וואָס האָבן זיך פאַרטייעט גענליטשט צווישן די שטיינער-שפּאַלטן, צווישן גראָזן: אין אויסגעטריקטע טיך-קאָרי-טעס. זיי האָבן זיך גענליטשט מיט געניטקייט, גערוישלאַז, גרייט צו פאַרגיפּטן דעם קרבן מיטן נאַפּלדיקן צינגל כדי אים דערנאָך אַראַפּצושלינגען גאַנצעהייט.

די נאַכטיקע טענץ האָבן אויך געדאַרפט ארויסרופן די גייסטער פון די אוועקגעגאַנגענע פון שבט — זיי זאָלן זיך פאַרזאַמלען, כדי אָפּצוהיטן דעם שבט אין דער געהיימיספּולקייט פון דער נאַכט, ווען די פּיערן לעשן זיך אויס, און עס בלייבט נאָר דער רויטער גלי פון די קוילן.

אין סטעללאַס אויגן האָבן זיך אָפּגעזעצט אַט דער פאַרבאָרגענער כּישוף פון די אבאָרידזשינישע נעכט אין אויסטראַלישן בוש. פון טאַטן האָט זי געירשנט אַ ווייסע, פון זון פאַרברוינטע הויט, און אַ פעסטן, כרייט-ביינערדיקן קערפּער. זי איז דעריבער מער ענלעך געווען אויף אַ דאָרפּס-מידל. הגם אירע פאַרמען האָט געפעלט די סימעטרישע האַרמאָניע פון ליניעס, האָט זי אָבער פאַרמאַגט אין זיך עפעס אזוינס, וואָס האָט נישט געלאָזן מען זאָל איר פאַרבייגיין און נישט פאַרהאַלטן דעם בליק אויף אַ ווייל. דער דאָזיקער ווייליקער בליק האָט ערגעץ וווּ איבערגעלאָזן אַן אָפּטלאַנג, אַ ברעקל וואָס שאַפט דערנאָך די פּערל ביים אויסטער; אַ וויבריר, וואָס צעשאַקלט די גלייכגילטיקייט.

דעריס האָט אין געדאַנק נישט געקאָנט אריבערשפּאַנען דעם אויפּרודער וואָס סטעללאַס אויגן האָבן ארויסגערופן אין אים. עפעס אַ צאַרטע ווייכקייט האָט זיך צעגאַסן איבער זיינע גלידער. אזא געפיל האָט ער נאָך קיינמאַל נישט געהאַט. אפילו נישט דאָן, ווען זיין „פּיר-וואָריט“-פּערדל איז געקומען דער ערשטער. ודאָס געפיל, אַז ער האָט געשמעלט אויף אַ געווינער האָט אים צוגעגעבן מענערדישן שטאַלץ. אזא געפיל האָט ער נישט געהאַט אפילו דאָן, ווען דער שווימיקער ביר איז אַ ווי אַ קוואַל געפלאָסן פון די בייכיקע, הילצערנע פעסער

גלייך צו אים אין די געדערעם אריין. אין דעם צעוואַקסענעם יונג האָט עס גערודערט. עס איז געווען אַנדערש ווי דאָס — וואָס ער האָט געפילט מיט מאַרטען. עס איז געווען אַ געפיל, ווען מען נעמט אַ קליין קעצל אויפן שוים, מען גלעט עס; מען צערטלט דאָס סאַמעמענע פעלעכל; מען האָט הנאה ווען דאָס קעצל לעקט מיטן רויטן צינגל דאָס שיסעלע וואַרעמע מילך. מען פילט זיך צוגעבונדן צום קעצל מיט אַ ניט זעבארן פאָדעם — דעם פאָדעם פון צוגעהערן...

אַ ווייטע שטימע, ווי דער עכאָ וואָס קייקלט זיך איבער בערג — האָט אים גערופן. געצויגן האָט אים — ווי דאָס פלאַטערל צום נאַכטיקן גלי פון פייער...

דעריק האָט זיך אַרויסגעשאַרט פון זיין צימער, אַרומגעקוקט זיך. עס איז געווען שטיל, ווי קיין לעבעדיק באַשעפעניש וואָלט זיך דאָ נישט געפונען. ער האָט אַ דריק געטאָן דאָס טיר-הענטל פון סטעללאַס צימער...

— 3 —

צומאָרגנס איז געווען זונטיק. דעריק האָט זיך געפאָרעט אין די אינגעוויידן פון אַלטן „פאָרד“. אַרויסגעשלאַפּט רערלעך, אויליקע שרויפן, מוטערעס, און זיי אויסגעלייגט אויף אַ שמאַטע. אויסגע-שרויפט די פונקען-צינדער און זיי אויסגעשליפן מיט שמערגל-פאַפיר. אַן אויסגעפאָרענער אויטאָ-רייף האָט זיך געוואַלגערט דער-נעבן און די יאַטלעך פון גאַס האָבן ניט אויפגעהערט דאָקומטשען דעריקן, ער זאָל זיי לאָזן אַרויסנעמען די גומענע לופטרייף. זיי ווילן „פיקסן דעם פאַנקטשער“. האָט דעריק צו זיי גערעדט ווי צו גלייכע:

— ממזרים, איר זענט זיכער, אז איר ווייסט ווי מען מאַכט עס? — שור! האָבן זיי אים פאַרזיכערט — שוין הונדערט מאָל אַפּש געהאַלפן דעם „אַלד מען“. מוליע, וואָס האָט גערנישט פאַר-שמאַנען פון מעכאַניזמען, איז געשטאַנען דערנעבן און זיך צוגע-קוקט, ווי דעריקס פינגער ווערן וואָס אַ מאָל שמוציקער. אזש עס פאַרכאַפט שוין שטיקער האַנט. זיינע נישט-ראַזירטע באַסן זענען שלאַבערדיק אַראַפּגעהאַנגען, ווי ביי אַן אַלטן בולדאָג. די וואַסערדיקע אויגן אין רויטע רעמלעך האָבן זיך געבעטן ביי דעריקן.

— הלמאי האָסטו עס געטאָן?

עס איז גענוג געווען, אז דעריק זאל אָנקוקן מוליען, כדי צו וויסן ווו מוליע האָט גענעכטיק:

— זי האָלט דיך קורץ דיין אלטע, האָ? — האָט ער אים זייטיק א פרעג געמאָן...

— ביזט שוין געווען די נאַכט אין דאָג-האוז... נאָך אלעמען ביסטו אַ מאַן, באַווויז איר; זיי ניט קיין „משיקן“...

— אלץ צוליב סטעללאַן — האָט מוליע זייטיק א זאָג געמאָן. — ניט געדאַרפט איר פאַרדינגען אַ צימער; עמעץ איז דאָרטן געווען די נאַכט, און מארטע האָט נאָר געוואָלט איך זאל נאָכקוקן — ווער...

— נו? — האָט דעריק געוואָלט וויסן.

— עס שמעקט מיט טראָבל — האָט זיך מוליע ארויסגעדרייט פון ענטפערן.

— לאָז דיר נישט ארומשטופן פון א נקבה, אפילו ווען זי איז דיין ווייב — האָט ער א זאָג געמאָן, און ווידער אריינגעשטעקט דעם קאַפּ אין מאָטאָר.

— איך נעם היינט אַרויס סטעללאַן פאַר אַ „דריוו“. קומסט מיט „בראסאָ"? פאַרגעס נאָר ניט מיטצונעמען דעם פלאַשן-עפענער פאַרן ביר...

— עס שמעקט מיט טראָבל... — האָט מוליע א ברומ געמאָן, און זיך געלאָזט מיטן הינטערשטן אריינגאַנג צום הויז.

דעריק האָט א וויש געמאָן די פארפעצטע הענט אין א שמאַטע. אריינגעזעצט דאָס הענטל אין מאָטאָר און גענומען אים לאָזן אין גאַנג. עס האָט געסאַפעט, געקרעכצט און צום סוף זיך צעלאָזן מיט אַ גערויש פון די צילינדערס. דעריק האָט צוגעלייגט אַן אויער דאָ און דאָרט, ווי ער וואָלט א דאָקטאָר געווען און אויסגעטאַפט דעם דופק ביים חולֶה. זיין פנים האָט געשמייכלט פון צופרידנקייט.

— פיי, אַלד באַי — האָט ער זיך אליין גערימט — האָסט עס געפיקסט...

ער האָט אריינגעוואָרפן אין קאַסטן אונטערן געזעס די שלים-לען, גומענע רערלעך, דראָטן, שרויפנציערס און אַלעס איבעריקע, וואָס עס איז אים נאָר געקומען אין האַנט אַרײַן. ער האָט דעם קאַסטן צוגעדעקט מיטן אויסגעריבענעם, צעדאַטענעם געזעס.

— מ'קען נעמען איינפאַקן צו דער ריזע...

מיט איין שפרונג איז ער אריבער דעם נידעריקן פאַרקאָן, און מיטן צווייטן איז ער שוין כמעט געווען ביי דער קיך-טיר, ווען ער

האַט דערהערט א שטילן כליפען... אין קאָרדאָר איז סטעללא געזעסן אויף איר צוזאַמענגעבונדענעם פעקל קליידער.

עס איז געווען ווי דאָס געוויין פון א קינד, וואָס האָט זיך מיט אַמאָל אויפגעכאַפט אין מיטן נאַכט און עס ווייס נישט, ווו עס געפינט זיך, און וואָס מיט זיך צו טאָן. די געפילן וואָס באהערשן דאָס קינד, די אומבאַהאַלפענע מורא — זיי ווערן געלייטערט דורך טרערן, וועלכע באַנעצן דאָס קישן.

א ווילע האָט זי זיך פארטראַכט. פארגעסן. געבליבן שטיל. און אַט האָט ווידער א קלונג געטאָן אין אירע אויערן די פאָר ווערטער וואָס מאַרטע האָט איר געוואָרן אין פנים אריין:

— בלעק טאַרט...

דער דאָזיקער זאָג האָט ערגעץ ווו ווייטאַקדיק א שניט געטאָן און דער שטראָם טרערן האָט ווידער גענומען פלייצן איבער איר פנים.

— און, אז א שוואַרצע, איז וואָס? האָט זי זיך אליין גע-פרעגט... און הילפלאָז צעפירט די הענט...

צושרשט איז דעריק געבליבן שטיון, אַט ווי זיינע געלע, אויס-געריבענע שיד וואָלטן פלוצלינג ארויפגעטראָטן אויף הייסע סמאָלע און זיך צוגעקלעפט. דער אימפעט פון נאַנג האָט אים נאָך א וויג געטאָן, אָבער די פים האָבן זיך נישט געריט פון אַרט.

— טראָבל? האָט זי דיר אָפגעזאָגט דעם צימער? האָט זי דיר עפעס געזאָגט? וואָס האָט פאַסירט?

דעריק האָט געוואָלט אלץ וויסן מיט איין מאָל...

נאָר סטעללאַס קאָפּ, אראָפגעלאָזט צו די ציטערדיקע קני, איז געבליבן אומבאַוועגלעך הענגען. מיטן האַנט האָט דעריק אונטער-געהויבן איר נאָמבע: אָנגעקוקט אירע פייכטע, מיט טרערן פארגאַ-סענע אויגן, פון וועלכע עס האָט ארויסגעקוקט דער עלנט פון א היי-לאָזן מענטשן... אויף דער מינוט האָט ער נישט גענוי פארשטאַנען וואָס דער בליק זאָגט. ער האָט בלויז ארויסגעפילט, אז סטעללאַן איז דאָ אָפגעטאָן געוואָרן א מוראדיקע עוולה — וועלכע מען קען נישט פארשווייגן.

— צי דיר פון דאַנען, דו בלעק טאַרט — האָט זי געזאָגט. — גיי צוריק קיין עלים ספרינג, צו דינע שוואַרצע שלאַנגען-פרעסער, גיי אין בוש צו דינע אַבאַס; דאָרט איז דיין אַרט...

עס האָט איר פארפעלט אַטעם, און ווידער האָבן די טרערן גענומען ריזלען איבער אירע באַקן...

אין דעריקן האָט זיך עס אָנגעצונדן, אָט ווי עס צינדט זיך אָן א בוש-פייער. מיטאַמאָל נעמט עס ברענען פון אלע זייטן. עס לויפט איבערן גראָז צו די ביימער-שפיצן און דורך די קרוינען נעמען די פייער-צונגען איבערשפרינגען ווייטער. און אָט טוען זיי זיך א לאָז אראָפּ צוריק און איבערן טרוקענעם גראָז נעמען די צונגען לויפן און פארשפרייטן זיך איבער אלץ וואָס קען זיך אָנכאַפּן; און פאר-וואַנדלען עס איז גלייענדן אַש.

אין דעריקן האָט דער כעס געברענט אין אלע אָדערן, אין די מוסקולן, אין די געהירן און אונטער די האַר-וואַרצלען.
— און אז זי איז אן „אבא“ איז וואָס? האָט ער א שלידער נעמטן א בינטל ווערטער מארטען אין פנים. זי איז א מענטש אזוי גוט ווי דו! — ער האָט אפילו ניט געפרוּווט פאַרמילדערן די אומ-שמענדן דערמיט, וואָס סטעללאַ איז ניט מער ווי אַ מישלינג, א „האַפּטאַסט“...

מאָרטע האָט אויפגעמאַכט אַ פאַר אויגן, ווי זי וואָלט דעם-אָ דעריק אַקאָנגער געזען פאַר זיך דאָס ערשטע מאָל אין איר לעבן. עס איז פאַר איר געווען אן איבערראשנדיקע אַנטדעקונג, אז אָט דער יונג מיט די גראָבע, אָדערדיקע הענט וואָס האָט גאָר אין זינען פערד-געיעגן און ביר, זאָל מיטאַמאָל ארויסווייזן האַרץ פאַר א שוואַרצער, אן „אבא“.

— מיינסט עס ערנסט? האָט מאָרטע א פרעג נעמטן — „פער דיןקום“?

גאָר דעריק האָט זיך ניט וויסנדיק געמאַכט. פון אונטערן בעט האָט ער ארויסגעשלעפט אן אלטע, צעפאַרענע וואַליזע, אריינגעוואָרפן אין איר עטלעכע שטיקער קליידונג, דעם אייזערנעם האָק מיט וועלכן ער פאָרט יעדן פרימאָרגן צו דער ארבעט אין פאָרט, און א פאָר בלעכענע שאַכטלען מיט ביר. ער האָט די וואַליזע פאַר-צויגן מיט א גרינעם מיליטערישן פאַסיק און אריינגעמאַרשירט אין קיך אריין.

— טשירי יאָ בראַסא, אַלד-באָי — האָט ער א זאָג נעמטן צו מוליען עטלעכע געזעגענונגס-ווערטער — עס טוט מיר לייד פאַר דיר — האָט ער אים א ווונק געמאָן אין דער ריכטונג וווּ מאָרטע איז געשטאַנען און זיך געלאָזט גיין.

סטעללאַ איז גאָך אלץ געזעסן איבער איר טלומיקל. די טרערן האָבן זיך נאָך נישט באוויזן אויסצוטריקענען. אָבער געוויינט האָט זי נישט מער. זי האָט געטראַכט זיך אויפצוהויבן, איבערבעטן מאָר-

טען פאר עפעס א פעלער וועלכן זי איז נישט באַגאַנגען, און צוזאָגן אַרויסהעלפֿן אין קיך — אַבי זי זאָל קענען דאָ בלייבן וווינען. ווהיין זאָל זי גיין? זי איז געווען איינע אַליין אין דער גרויסער שטאָט... א פעסטע האַנט האָט איר אויפֿגעהויבן. די זעלבע האַנט האָט איר אַרויסגעפירט אין דרויסן. צוערשט האָט דעריק אַריינגעוואָרפֿן אויפֿן הינטערשטן געזעם זיין וואַליזע, דאן סטעללאס קלומיקל קלייד-דער. סטעללא האָט ניט פאַרשטאַנען וואָס דאָ קומט פֿאַר. ער האָט ברייט אויפֿגעמאַכט די טיר פֿון אויטאָ.

— שפּרינג אַריין!

ער האָט צוגעקלאַפֿט די טיר און פאַרנומען דעם זייג נעבן רעדל. — מיידל — דו ביזט נישט מער אַליין — האָט ער א זאָג געמאָן מער צו די הענטלעך און מעכאַנישע קנעפלעך וועלכע ער האָט געלאָזן אין נאנג, ווי צו סטעללאן. דער אַלטער „פֿאַרד“ איז זיך פאַרגאַנגען אין א נעכרום און זיך אַוועקגעלאָזט איבער דער שטיילער, זונטיקדיקער גאַס מיט זיינע אויסגעפֿאַרענע רייפֿן...

א שטעטעלע, הא?

זישע אלפערט האָט זיך געקליבן אַריבערצופאַרן און אַ קוק טאָן אויף ישׂראל.

— אין מיטנדערינען? דו? נאָכוואָס?

דאָס אלץ האָט געוואָלט וויסן פּראַדל, וועלכער מען האָט נאָך פון קינדווייז אָן גערופן: דער קלוגער קאָפּ.

נאָך איידער זישע האָט ביי זיך אָפּגעמאַכט, אַז ס'איז צייט אַראָפּכאַפּן זיך קיין ישׂראל אַ קוק צו טאָן, ווי ווייט די אייגענע, גרייעווער האָבן זיך פּאַנאַנדערגעלייגט אין דער מדינה — און אין איין וועגס אַ קוק טאָן אויף דער מדינה גופא — האָט ער זיך גוט אונטערגעגאַרטלט אַנטקעגן זיין פּראַדלען. פּראַדל — דער קלוגער קאָפּ טאַקע — האָט שוין לאַנג געהאַט אַן אויג אויף אַזא מיין רייע, און דאָ, אינמיטנדערינען — זישע.

האָט זי טאַקע געוואָלט וויסן: — נאָכוואָס?

דאָ האָט איר זישע אונטערגעטראָגן אַן ענטפּער:

— נאָכאַמאָל איבערצולעבן מיין יוגנט...

קעגן אַזא אַרגומענט האָט שוין פּראַדל — אפילו מיט איר

קלוגן קאָפּ — גאָרניט געקענט דערווידערן.

געהאַלטן האָט זי, אַז זישע איז לכתחילה געבוירן געוואָרן אַן אַלטער ייד, אַרום און אַרום (וואָרים אַז זיי האָבן חתונה גע- האָט, איז שוין זישע ניט געווען טאַקע מער קיין יונגעראַנטשיס), טאָ וואָס פאַראַ יונגט גייט ער דאָס נאָכאַמאָל איבערלעבן?

און נאָך האָט זי גריילעך געוואָלט וויסן:

— ווי אַזוי האָט זישע דורכגעלעבט זיין ערשטער יוגנט?

(איר שפּילט זיך עפּעס מיט פּראַדלען, דעם קלוגן קאָפּ? ...)

די בריוו פון זישעס חברים, די וואָס זענען באַצייטנס אַוועק פון גרייעווע ווי חלוצים, אָדער זיך לערנען אין חיפה'ער פּאָלי- טעכניקום — מחמת אין פּוילן איז דאָס פּאָליטעכניקום געווען פאַר זיי אַ פאַרמאַכטע טיר — האָבן געלאָקט, גערופן, עפּעס אויפּגע-

וועקט אַ בורטשעניש אין אים. אַ ווערטלע שוין צו זאָגן, ווען די נעראַטעוועטע פון חורבן האָבן זיך באַזעצט אין ישראל, איז זישען ס'האַרץ ממש אַרויסגעשפרונגען, אָט ווי אַ ספרוּזשינע שפּרינגט אַרויס פון אַ צעריסענער קאַנאַפּע — ניט אַריינצומאַכן צוריק.

— שוין — אזוי האָט געטענהט פּראַדל — דער פּליקאַפּ אַרבעט שוין ביי אים: גרייעווע! יעקעלע פּלאַקן האָט ער פאַר-געסן זאָגן: שלום. אָדער מאיר קוליע, אָדער אברהם-איטשע דעם טעלעגראַפּיסט האָט ער שוין ניט געזען אַ וואַסערע פינפּאונצוואַנציק יאָר, מוז ער אים זאָגן:

— האוּ דו יו דו... אַ קלייניקייט. וואָס מאַכט מען? מען רודערט אַ וועלט?

— און זיסלען האָסטו פאַרגעסן צו ענטפּערן אויפן ליבעס-בריוו אין 1928? איז זי שוין דאָרטן אַ באַבע, נעם דיר אין זינען, זישע...

— אַ טאַטע פון דערוואַקסענע קינדער זאָל נישט האָבן אין זינען קיין תּכלית...

תּכלית האָט ביי פּראַדלען געהייסן: האָנג-קאָנג. אַ מענטש מיט געהירן, מיט אַ קלעפּקע ווי ס'באַדאַרף צו זיין, פאַרט טאַקע קיין ישראל, אָבער אין זינען האָט ער, אַז אויפן וועג איז דאָ אַ שטעטלע: האָנג-קאָנג, און מ'ווייס וואָס מען דאַרף צוריקברענגען, מ'זאָל זיך ניט פאַרשעמען פאַר לייטן. אָבער זישע? אַז זי דאַרף פּאַרן, דאָס איז געווען פאַר איר אזוי נאַטירלעך, פונקט ווי יעדער איינער ווייס, אַז נאָך דאָנערשטיק קומט פּרייטיק. דאַרף מען דען רידן דערפון? ניין, ס'איז אַ זאָך איבער וועלכער מען רעדט נאָר-ניט.

אין אַלע לייטישע הייזער פירט זיך אזוי — פּססנט אָפּ פּראַדל.

— נאָר אַז די גרייעווער יוכע — אזוי האָט זי טאַקע בפּירוּש געזאָגט: — די גרייעווער יוכע האָט זיך ביי זישען צעשפּילט... בידע האָבן זיי ניט געקענט פּאַרן, ווייל נאָך אַלעמען איז זישע אַלפּערט ווייט געווען פון זיין אַ גביר.

ערגעץ-ווי האָט אין אים נאָך אַלץ גערופּעט דער פאַרדרויס, וואָס ער האָט אין יענע יאָרן:

— און זיסלען האָסטו פאַרגעסן צו ענטפּערן אויפן ליבעס-בריוו אין 1928?

טאקע אין יענע יארן, ווען זיי זענען געשטאנען דרויסן פון הילצערנעם ביידל, און זיסל האָט אים אַריינגעקוקט אין די אויגן און מיט פשוטע רייד אַ זאָג געטאָן:

— זישקע, מיר זענען אַהערגעקומען ניט צו גראָבן גאָלד. מיר זענען אַהערגעקומען אַרבעטן. און אַז קיין גליקן זענען ניטאָ, איז וואָס? כאָפּן די פּיס און היידאָ — אַוועק? ...

דעם זעלבן אָונט טאקע האָט ער אַוועקגעשפּאַנט אין פּאַרט און גענומען די ערשטע שיף קיין אויסטראַליע. מיט איר קלוגן קאַפּ האָט פּראַדל באַשיינפּערלעך געזען, אַז דער עקשן וועט פּאַרן.

ביי די אַלפּערטס האָט מען ניט געגעסן קיין מיטאַג. מען האָט טאקע געפּאַכעט מיט די לעפּל, ווי מיט קאַסעס; געשלונגען קליס-קעלעך מיט שוואַמען; הינערשע פּאַלקעס זענען פּאַרשווונדן פון פּאַלומעסעק, ווי עס וואָלט אויף זיי געווען אַ מגיפה — נאָר קיין מיטאַג איז ניט געווען. אַלע האָבן גערעדט אין איינעם, אַ חוץ וואָס יעדערער האָט גערעדט באַזונדער. דאָס האָט מען זיך געמיט אַריינפּרעסן — ניין, ניט אַריינפּרעסן — ממש אַריינשלאָגן, ווי מען שלאָגט אַריין שטאַלענע נעגל אין אייזנבאַן-שפּאַלן, אין זישעס קאַפּ, וואָס אַ שטייגער ער זאָל אַלץ מיטברענגען פון האַנגיקאַנג.

— אַ מוווי-קאַמעראַ מיט אַ פּלעש-לייט! — דאָס האָט פּאַר-לאַנגט בעני, וואָס ווערט אין פּאַר מאַנאַטן אַרום בר-מצווה.

— וואָסי, עס וועט מיר ווייניק אָפּקאַסטן דיין פּילמעווען ביי-טאָג? לייטישערע פּילם-דירעקטאָרן דרייען אויך בייטאַג... — דאָס האָט זישע געפרובירט זיך צו דינגען, אפּשר פּאַרט...

— פּאַפּ — אזוי האָט בעני בפּירוש אַ זאָג געטאָן, און דורכן גאַנצן רייד-געפּלעכט פון פּראַדלען און שרה'קען, זיין עלטערע טאָכטער, איז צו אים קלאָר דערנאַנגען בעניס פּאַרזאָג:

— נאָ פּלעש-לייט — נאָ בר-מצווה...

און וואָס דאָס האָט באַדייט, האָט שוין זישע גוט געווסט. אויף בענין קען ער זיך פּאַרלאָזן.

— ער עט צעררייען די דרשה און ריידן פּירראַך — דאָס איז נומער איינס; נומער צוויי: ער וועט אַראַפּקומען צו דער בר-מצווה אין אַ רויט קאָובאַי-העמד מיט שוואַרצע קעסטעלעך; אין העלע שיד מיט הויכע קנאַפּל, ווי עס טראָגן די אמתע חברהלייט... זישעס טאַטע, ניאָמקע אַלפּערט, האָט שוין טאקע ניט געלעבט. דאָס האָט דער זון, בעני, געטראָגן זיין נאָמען. און פּאַרשעמען דעם

טאָטנס נאָמען — דאָס וואָלט פאַר זישען געווען — נאָך ערגער ווי אין טאָטן אַרײַן...
 — מילא — אין ישראל ביזטו אַ גרייעווער היץ-קאָפּ, מענסטו שוויצן — אזוי האָט פראַדל אים מיטגעגעבן לעצטגעלט — אָבער אין האָנג-קאָנג ביזטו אַ טאָטע פון קינדער, אַ ייד אַ סוחר...
 נאָך אַלע רייד האָט פראַדל פונדעסטוועגן זיך ניט פארלאָזן אויף זיין יאָ געדענקען, ניט געדענקען און דערלאָנגט אים אַ פאַר-שריבן צעטל, ער זאָל ניט פאַרגעסן, וווּ ער האַלט אין דער וועלט און זי זאָל זיך שפעטער ניט דאַרפן שעמען פאַר לייטן.
 אַז זישע האָט אָנגעקוקט ס'קוויטל, איז אים געוואָרן זייער ווייך אונטערן לעפעלע און פאַר די אויגן האָבן זיך באַוויזן רעדער : בלויע, גרינע און עפעס גאָר מיסעמישונע קאָלירן — אַז ער האָט צוגעמאַכט די אויגן פאַר שרעק.
 געקומען צוריק צו זיך, האָט ער שוין כמעט חרטה געקראָגן אויפן גאַנצן עסק.
 — וואָס מינסטו, פראַדל, איך פאַר קיין ישראל אָפּגעמען שלמה המלכס ירושה? אָדער ווילסטו איך זאָל דאָרטן אַרומגיין איבער די הייזער?

* * *

זישע אַלפערט איז אַהיימגעפאַרן. זיין האַרץ האָט אָנגעקוואַלן פון די גרייעווער.
 — פאַנאָדערגעלייגט זיך מיט די געשעפטן, און מיטן בויען — מיט אַזאַ ראָזמאַד...
 דאָס אַלץ איז געווען ביז האָנג-קאָנג. אזוי ווי פראַדל האָט פאַרזאָגט :
 — ביז האָנג-קאָנג מענסטו גרייעווען, וויפל עס גייט נאָר אַרײַן אין דיין נאַרישן קאָפּ...
 צו ערשט האָט ער געכאַפט אַ בליק אַהין; אַ שמעק אַרײַן אין אַ געשעפט, געמאַפט אין וואָגן. לייט זענען געפאַרן אָנסוקן די כינע-זישע גרענעץ, מ'איז דאָך טוריסטן. ביי זישען איז עס געווען ניט מער ווי שמאַנצעס... סוף-כל־סוף האָט ער אויפגעמאַכט דעם טייטס-טער און אָפּגעסילוקט די פאַר דאָלאַר, וועלכע ער האָט געהאַט פאַר-שטעקט אָן פראַדלס וויסן — אַבי איינצוויפן שלום אין דער משפּחה.

אוועקגעפאלן אויפן האַטעל-בעטל, האָט זישע ערשט דערפילט ווי די מידקייט נעמט אַדורך די גלידער. זיי זענען געוואָרן שווער, אַן לעבן, ווי שטיקער פאַרטריקנט ליים. געדוכט האָט זיך אים, אַז ער קערט זיך גאַרניט אַן מיט אַט די ליימיקע גלידער וואָס וואַלנערן זיך אויפן האַנג-קאָנגער האַטעל-בעטל. נאָר אַז ער פּרובירט אַ ריר טאָן מיטן קערפּער, האָט ער דערפילט, אַז אַט די אַלע אברים זענען טאַקע זיינע און דורך זיי לויפט אַדורך אַ שטראַם דינינקע געדעלעך און שטעבן, שטעבן...

איז ער געבליבן רואיק ליגן. בלויז אין קאַפּ האָט געאַרבעט דער „קעשרעדזשיסמער“: אַלעמאַל צוגעגעבן, אַראָפּגענומען, באַרעכנט און ווידער אַ קלונג. באַצאָלט. איבערגעצאָלט? נישט גענוג געדונגען זיך? מילא — געקויפט, דוכט זיך אין מקח. כדי אָפּצושטעלן דעם „קעשרעדזשיסמער“, האָט זישע גע-נומען זיך צוהערן אין דער טונקלקייט.

פון איבערן דינעם ווענטל איז צו אים דערגאַנגען אַ שטילע שושקעריי, אַ זייער היימישע און ווייזט אויס גאָר אַ נאָענטע. אייגענע מענטשן. מ'דאַרף קיין סך ניט רעדן. נאָכהער איז געקומען אַ סמאָטשקעריי, ווי ליפן וואָלטן תּאוּוהדיק אַרומגעלעקט גע-בראַטענע, געזענע פּאַלקעס.

קיין פינגער אין מויל האָט מען זישען ניט געדאַרפט אַרייַן-לייגן. נאָך אַלעמען איז ער דאָך אַ טאַטע פון דערוואַקסענע קינדער. ער האָט זיך פאַרבענקט נאָך פּראַדלען...

— לייט האָבן מזל — האָט ער זיך געגעבן צו פאַרשטיין — מ'פאַרט אַרויס אין דער וועלט זאַלבעצווייט — מאַן און ווייב, איז טאַקע אַנדערש. מ'דאַרף ניט ליגן ביינאַכט אַליין אין אַ האַטעל, און ס'איז טאַקע דאָ מיט וועמען אַ וואָרט אויסצורידן אויך... — נאָר אַז מען האָט ניט קיין געלט — איז שוין בעסער אַליין, ווי גאַרניט...

אויף יענער זייט ווענטל האָט מען געלאַכט... דאָן איז שטיל געוואָרן. די שטילקייט האָט אויך זישען אָנגעשטעקט און ער האָט איינגעדרימלט. געשלאָפּן איז ער אויף אַ קול, רחבותדיק; און אַז קיינער האָט אים ניט געמאַרקעט ער זאָל אויפהערן צו כראַפּען, האָט ער הנאה געהאַט פון זיין שלאָף.

פּלוצלינג האָט זיך אַ טעלעפּאָן צעקלונגען. פון געוויינטשאַפט האָט זישע אויסגעצויגן די האַנט און גענומען זוכן דאָס טעלעפּאָן-טרייבל. אַז ער האָט עס ניט געפונען, האָט ער אויפגעמאַכט די אויגן.

אצינד איז ער שוין געווען וואָך. ער האָט זיך איינגעהערט.
 דאָס האָט זיין שכן גערעדט אויפן טעלעפאָן מיט באַסטאָן :
 — באַסטאָן, האַלאָ באַסטאָן! אָ, דאָס ביזטו, עמיליע טייערע?
 ליגט אַ מענטש ביינאַכט אין האָטעל אַליין, איז אים אומעמיס און
 ער בענקט נאָכן ווייבל... הערסט מיך, עמיליע טייערע? איך בין
 אזוי איינזאַם דאָ אָן דיר און כ'בענג...
 זישע אַלפערט האָט ניט געוואָלט מער הערן וועגן די מציאות,
 וואָס דער פרעמדער האָט אַלץ איינגעקויפט פארן ווייב אין באַסט
 טאָן. עס האָט אים פאַרדראָסן אויפן פרעמדן, און אפשר אויך
 אויף זיך...

— ממזר איינער, — האָט ער געטענהט צום פרעמדן אָן
 זוּערטער, — אַליין ביזטו געשלאָפן די נאַכט? עמיליען קענסטו
 עס דערציילן, אָבער ניט מיר...
 און וואָס האָט אים אויף זיך פאַרדראָסן ?
 — אזא טיפיש ווי איך, האָב געמינט, אז ס'איז זיין ווייב...
 דרויסן האָט גענומען טאָגן. זישע אַלפערטן האָט שוין ניט
 געאַרט דער פרעמדער איבערן וואַנט, ניט עמיליע פון באַסטאָן —
 אַפילו ניט זיסל, וואָס איז שוין אַ באַבע, כאַטש אַ גאָר יונגע באַבע,
 און ווי זיין לעבן וואָלט אַנדערש אויסגעזען, ווען ער ענטפערט
 אויף יענעם בריוו אין יאָר 1928...
 אַלץ וואָס ער האָט אַצינד אין זינען געהאַט, איז געווען —
 האָנג-קאָנג.

אין דער פרימאָרגנדיקער שטילקייט האָט זיך אים געגלויבט
 עפעס אַ זאָג טאָן, וואָס זאָל אים אַלץ באַשיידן. אַ וואָרט אַזא, אין
 וועלכן ער זאָל ווי אין אַ שפיגל דערזען די נשמה פון אַ מענטש;
 פון אַ שטאַט, וואָס קען אַ מענטשן אַנדערש מאַכן. און אז ער האָט
 זיך דערמאָנט דאָס ביינאַכטיקע, האָט ער אַ שמיכל געטאָן, און
 אזוי זיך אַ זאָג געטאָן: אַ שטעטלע, האָ ?

פ. נו. דזשאנס לייטער

די אלטע געביידע האָט זיך גאָרניט געענדערט, זינט פ. מ. דזשאָן האָט זי געקויפט. די ווענט צום גאס האָבן לכתחילה געהאַט א פנים פון זאמד-שטיין — געלער זאמד-קאָליר, דורכגעפלאַכטן מיט ווייסע מאַרמאַר-אַדערן. דאָס מערקט מען נאָך אפילו היינט, כאָטש די צייט האָט אויף די ווענט אַרויפגעצויגן די גרויע, כמעט קאָלירלאָזע פאַרב, וואָס דריקט אויס ניט מער ווי איין באַגריף: אלטקייט. דער בלעכע-נער דאָך איז דורכגעברענט פון דער טראַפישער זון און צעפרעסן פון זאָלירואַסער, וואָס דער ווינט האָט אין געדיכטע טראַפנס אָנגעד-טראָגן פון ים. ער האָט זיך פאַרצויגן מיט אַ שיכט זשאַווער, כאָטש ערטערווייס האָבן זיך נאָך אָנגעזען די רויטע פלעקן פון אויל-פאַרב מיט וועלכן דער דאָך איז אין זיין בראשית באַדעקט געוואָרן. דאָס האָבן באַמערקט פאַרבייגייער. אפילו דעם אָפגעשאַסענעם אויפ-שריפט: „סינג-לייזען אימפּאַרט-עקספּאָרט לימיטעד — האָט מען נאָך געקענט פאַרנאָרערשיפּירן.

פ. מ. דזשאָן איז עס ניט אָנגעגאנגען. ער האָט עס אפילו ניט באַמערקט. און טאָמער האָט זיך עמעצער גענומען די מי, און אים אָנגעוויזן דערויף, אז די אלטע געביידע בעט זיך אביסל אָפצופרישן, האָט ער יענעם אָנגעקוקט ווי ער וואָלט ניט פארשטאַנען אין וואָס יענעם גייט. ער האָט דעם פּרעמדן געפרוּווט אָנווייזן, אז עס איז א טעות: דאָס מיינט ער געוויס אן אנדערן און נישט אים. נאָר, אז דער פּרעמדער איז דווקא צוגעשטאַנען און אים אויפגעוויזן, אז אזא פירמע ווי פ. מ. דזשאָן מוז אויך האָבן א שטיקל דרויסנדיק פנים — ערשט דאָן האָט זיך דזשאָן געכאַפט, אז דאָס מיינט מען אים טאַקע, און ער האָט אזוי זיך, א זאָג געמאַן:

— אַ געביידע איז ניט קיין פרוי, מען דאַרף עס ניט פּוצן. און צווייטנס — א פעסטונג איז תמיד גרוי. נו, איז דאָס פ. מ. דזשאָנס פעסטונג... א סאָלידע פעסטונג.

אין אלגעמיין גענומען, האָט פ. מ. דזשאָן גאָרניט דאקעגן, אז הייזער זאָלן ניט אָנוואַרפן קיין מורא אויף די, וועלכע קומען אין

זיי אריין. ניט מער, ער האָט קיינמאָל קיין צייט ניט זיך ארומצור-
קוקן ווי די געביידע זעט אויס.

כדי אָבער צו זיין ערלעך צו פ. מ. דזשאָן מוז מען צוגעבן,
אז איינמאָל האָט ער יאָ באַטראַכט די דאָזיקע געביידע. ער איז אפילו
אַרויף אויפן בוידעם אָנצוקוקן אויב דער דאָך איז ניט געלעכערט,
און צו עס איז גענוג זיכער פאר גנבים. אין יעדן ווינקל האָט ער
דאָן ארומגעשמעקט און געמאַכט פלענער אויף דער צייט, ווען גאָט
וועט העלפן...

וואָרים פ. מ. דזשאָן האָט לכתחילה צוגענומען גאָט פאר
א שטיקן שותף צו דער פאַבריק. ס'הייסט: קאָסטן, קאָסט ער אים
גאַרניט. און פאר זיין הילף פאַרלאַנגט ער ניט קיין פראָצענטער —
אזא שותף קען מען זיך פאַרגינען צו האָבן.

נאָך דעם, ווי ער האָט דעם כינעזער איינגעצאָלט דירה-געלט
פאַר אַ חודש פאַרויס, האָט ער זיך מער ניט געקימערט וועגן דער
געביידע. ער האָט זיך בלוז געלאָזט אויסשרייבן א קוויטונג, און
דאָן איז אים איינגעפאלן דער נאָמען: פ. מ. דזשאָן. אזא נאָמען איז
גוט פארן כינעזער; סיי פאר דער צוקונפטיקער פירמע, און סיי פאר
זיך אליין אויך. ער האָט אריינגעשמעלט די פאַר מאַשינדלעך און
זיך גענומען צו דער ארבעט. קיין טאָג-ליכט איז כמעט ניט געווען.
איז דאָס קאַלטע עלעקטריש לעמפל געוואָרן פ. מ. דזשאָנס זון —
אַ זון וואָס פאַרגייט קיינמאָל ניט...

דער „פאַרד“, ווי אַן אויסגערדעסירט פערד, איז תמיד שטיין
געבליבן אויפן זעלבן אָרט — אזוי שוין יאָרן. די האַנט האָט פון
געוויינטשאַפט אַ דריי געטאָן דעם שליסל, און די טיר האָט זיך
אויפגעמאַכט. אלץ וואָס פ. מ. דזשאָן האָט געהאַט אין זינען, זענען:
די ניי-מאַשינען, די מאַשינערינס און דעם „סטאַק“. פונקט ווי ער
האָט ליב געהאַט צו הערן רוישן די מאַשינען, צו זען ווי די שוואַרצ-
האַריקע איטאַליענערינס, די פון זון פאַרברענטע גריכינס, איבערגעד-
בויגן איבער זיי, און שטעפן אויס גיך יאָרדן צוגעשניטענע סחורה
און פאַרוואַנדלען זיי אין דאַמען-קאַסטיומען, פרויען-הויזן מיט שמאַד
לע קאַלאַשעס ווי דאָך-ריינעס — פונקט אזוי האָט ער פיינט געהאַט
דעם „סטאַק“. זיין דעוויז אין האַנדל איז געווען: ליפערן, באַשטע-
לונגען מוז מען ליפערן און פרישע סחורה — צושניידן. כאַטש די

סחורה איז ניט תמיד געווען זיינע, פונדעסטוועגן האָט אים דער „סטאַק“ — די אָננעהויפטע פעקלעך אויף די פּאכּן געהויבן דעם בלוט-דרוק.

כאָטש דער סעזאָן איז געווען אין מיטן ברען, פארטיקע סחורה האָט מען ממש געריסן פון די הענט און פ. מ. דושאָן האָט אלץ געמוזט האָבן אויפן קאַפּ — האָט ער ארומגעשפּאַצירט צווישן די ארבעטנדיקע מיידלעך און זיך צוגעקוקט ווי געשיקט זיי מאָניפּולירן מיט די פינגער און אין איין וועגס געכאַפט אַ בלייס, אַזוי פאַרביי-גייענדיק, אויף זייערע רונדע, נאַקעמע אַרימס; אויף דער גלאַטער, האָלעכער הויט וואָס האָט געאַטעמט מיט יונגקייט. ער האָט געוויסט, אַז אַזאַ מין קוק שאַרט אים צום בלוט-דרוק, וואָס איז געשטיגן צוואַ-מען מיט דער עלטער — אָבער זיך אַפּוואָגן דערפון האָט ער ניט גע-קאַנט. עפעס אין אים האָט געמאַנט, פאַרלאַנגט אַ דיין-והשבון. אַ פאַרדרוק, אַ נאָגנדיקער האָט אים געמאַטשעט: — דוכט זיך: קיינ-מאַל ניט יונג געווען (דאָס האָט ער געטראַכט וועגן זיך) און אַוועק-געהאַרעוועט אלע יאָרן אויפצובויען אַ פּאַזיציע אין לעבן — וואָרים פ. מ. דושאָן האָט אויפן לעבן געקוקט ווי אויף אַ שלאַכטדפּעלד — זיך אַרויפגעדראַפּעט גאַנץ הויך אויפן לייטער... קיינמאַל קיין צייט ניט געהאַט אַפילו זיך אַרומצוקוקן...

די עטלעכע און פופציק יאָר האָבן זיך אָנגעזען. דער קאַפּ — גרוי און ערטערווייז שוין אויסגעקראַכן. דער פנים קאַרבירט — ווי דאָס זאַלץ-וואסער וואָס האָט צעפּרעסן דעם דאָך האָט אים אויך ניט אויסגעמיטן. עס האָט געהאַט דעם אָנבליק פון א פישערס פנים, אויף וועלכן עס שפיגלט זיך אַפּ דער זון-אונטערגאַנג... מיט זיין נאַנצן געשטעל האָט ער דערמאַנט די אַלטע געביידע: די צייט האָט ביהע ניט געשאַנעוועט. אָבער אינערלעך איז זייער געבוי געבליבן פעסט, סאָליד. דאָס בלוט האָט אין אים גערוישט, אָט ווי עס רוישן די גיי-מאַשינען צווישן די ווענט פון דער אַלטער געביידע.

קוקנדיק אויפן הוי-האַ, אויף די ציפּערן פון זיין באַנדביכל, וועלכע ער האָט געקענט אויף אויסנווייניק און זיי תמיד געהאַט פאַר די אויגן, האָט ער בשום אופן ניט געקאַנט פּועלן ביי זיך, אַז ס'איז שוין אלץ פאַרשפּעטיקט.

— טאַקע פאַרשפּעטיקט? אַלט געוואָרן, האָט ער גע-פרעגט זיך אליין און באלד דערויף אָפּגעענטפּערט:
— ניין, ניט פאַרשפּעטיקט...

נאָר דאָס זענען דערווייל געבליבן רייד. און פ. מ. דזשאָן האָט זיך אליין געוואָלט באַווייזן, אז ניין — ער האָט טאַקע נישט פאר-שפעטיקט. זיין פרוי און די קינדער וואָס זענען שוין דערוואַסן האָט ער אין דעם חשבון ניט אריינגענומען. זיי האָט ער באַטראַכט ווי עפעס וואָס געהערט זיך אָן מיט דער פאבריק. ניט מער: דאָס איז געווען דער טייל וואָס ברענגט ניט אריין קיין ריווח. געהייסן האָבן זיי ביי אים: די טשעקיסטן... — די, פאר וועמען ער האָלט אין איין שרייבן טשעקן...

— אָט פונקט ווי איך וואָלט נישט געהאַט קיין „קלאָדינג-פעק-טאָרי“, נאָר א באַנק...

די דאָזיקע חכמה האָט ער תמיד איבערגעחזרט פאַרן רויט-האַריקן בעני — זיין מייסטער.

דער דאָזיקער בעני האָט לכתחילה געכאַפט דעם אָנבליק ווי ער וואָלט געווען א דירעקטער יורש פון א פארשיקטן, וואָס איז נאָר וואָס אראָפּ פון אן ענגלישער ארעסטאַנטן-שיף. נאָר ער האָט זיך נאָר גיך פארשטאַנען דערויף, און אָנגעטאָן א פאָר ברילן, הינטער וועלכע די פלינקע אויגעלעך האָבן אלץ נאָכגעקוקט.

די דאָזיקע ברילן האָבן פון אים אראָפּגענומען יעדן חשר, אז ער האָט א וועלכן ניט איז שייכות צו אן אַרעסטאַנטן-טראַנספּאָרט, וועלכן די ענגלישע קרוין האָט געשיקט אין דער אויסטראַלישער קאָלאָניע. בעני, וואָס האָט געקענט זיין „באַס“ ווי די רויטע זומער-פרענקלעך צעוואָרפן איבער זיינע הענט — אָט דער דאָזיקער בעני האָט א לאַך געטאָן מיט אלע זיינע זומער שפרענקלעך, נאָר געזאָגט האָט ער גאָרנישט.

— לאַכסט, רויטער ממזר, וואַרט ביז דו וועסט האָבן א ווייב, ערשט דעמאָלט פרוביר לאַכן... און וואָס ער האָט נישט דערזאָגט, האָט ער אין געדאַנק א שמועס געטאָן מיט זיך:

— צו וואָס דאַרף ער חתונה האָבן, דער ממזר — אז דער „שאַפּ“ איז פול מיט יונגע מיידלעך...

ביי דעם דאָזיקן איינפאל האָט ער דערפילט, אז ער איז דעם בעני מקנא. דערביי האָט גענורקעוועט א פארדרוס:
— איך בין דאָך דער באַס. און ווער איז ער!?

* * *

מר. דזשאָן האָט זיך ניט פארמאָסטן גרויס. וואָרים עלוואַ איז ניט געווען פון די שענסטע אין „שאַפּ“. זי איז אויך ניט געווען פון די בעסטע ארבעטערנס. כאָטש זי איז געווען פלייסיק, האָבן די אנ-דערע מיידלעך פארדינט מער. אויך האָט מען איר נישט ארויסגעגעבן קיין ארבעט אהיים, אויפן „וויק-ענד“ ווי די אנדערע. דאָס האָט אויך באַדייט אַ פאָר דאָלער ווינציקער די וואָך. עלוואַ איז איינגעלעך געווען א דורכשניטלעך מיידל, וואָס איז אָנגעקומען אין לאַנד מיטן עמיר גראַנטן-שטראַם, און דאָס איז געווען איר ערשטער ארבעטס-פלאַץ.

פ. מ. דזשאָן איז ניט געווען זיכער ביי זיך, און דעריבער איז זיין בליק געפאלן אויף עלוואַן. ווי א מיידל אין רייפן עלטער איז זי געווען אפילו אַנציענד. ער האָט באַמערקט, אז יעדעס מאָל ווען ער בלייבט שטיין ביי איר מאַשין, נעמען אירע הענט ציטערן; דער פאָדעם רייסט זיך און זי אליין ווערט רויט און בלאַס.

אויף מר. דזשאָנס טיש זענען געלעגן עטלעכע פאָר „סלעקס“.

אז דער רויטער בען איז אריינגעקומען נעמען דעם נייעם אָרדער פארן צושניידער, האָט אים דער „באָס“ אזוי זייטיק א פּרעג געטאָן:

— ווער האָט עס גענייט די „סלעקס“?

בען האָט א קוק געטאָן אויפן „באָס“, אויף די הויזן, און ניט זעענדיק קיין פעלער, האָט ער א זאָג געטאָן:

— דאָס איז עלוואַס נומער...

— ס'איז דאָ אן אַנסלאַגע, כ'ווייל זי זען...

עלוואַ איז ניט דרייסט אַריין אין „אָפּיס“. די אומזיכערקייט פון שטיין פנים אל פנים מיטן באָס, און דאָס געפיל, אז עפעס קען זיין ניט אין אָרדנונג, אז א געפאר לויערט אויף איר פאָסטן — האָט זי דורכגענומען מיט אן אינערלעכער שרעק. דאָס האַרץ האָט געקלאַפט האַסטיקער, און דער יונגער, מיידלשער בוזים האָט זיך באַוועגט שנעלער ווי געוויינטלעך.

— דיין אַחבעט איז ניט גענוג פינקטלעך, — האָט ער צו איר א זאָג געטאָן כמעט רואיק, כאָטש ער האָט געפילט ווי עס טריקנט אים אין האַלדז, און זיינע אויגן וואַנדלען אַרום איבער עלוואַס קערפער.

— די קונים באַסלאָגן זיך...

עלוואַ האָט געזען, אז דאָס איז דער סוף. זי האָט נאָרניט גע-קענט ארויסברענגען פון זיך כדי זיך צו פארטיידיקן. א פייכטקייט האָט זיך באַוויזן אין אירע אויגן.

פ. מ. דזשאָן האָט עס באַמערקט:

— כ'וועל זען, אז דו זאלסט באַקומען לייכטערע אַרבעט און מער פאַרדינען. קום אַרויף שבת פאַר מיטאַג, וועל איך דיר אַרויס-געבן א פּעקל אַרבעט אַהיים...

— א דאַנק — האָט עלוואַ קוים א שעפּטשע געטאָן און איז צוריקגעגאַנגען צו דער מאַשין.

— כ'וועל מער פאַרדינען — האָט עס א זינג געטאָן אין איר מער פאַרדינען...

שבת. פ. מ. דזשאָן איז געזעסן ביים ביוּראָ-טיש'ל פאַרטיפּט אין פאַפירן, רעכענונגען, צאָל-ליסטעס, אָרדערס. כאַטש דאָס אַלץ האָט געקענט טאָן דער בוכהאַלטער, האָט ער אומעמוס אַריינגעד-שטעקט די נאָז.

— פּרעמדע פינגער זענען צו שימער...

אין פאַבריק איז געווען שטיף. די ניט געוויינטע שטיףקייט האָט ממש געדריקט און יעדעס שאַרף פון פאַפיר האָט אָפּגעקלונגען, ווי בלעכן וואָלטן געציטערט. אין שענקל, איבערן טיש זענען געשטאַנען פאַפּקעס מיט פאַפירן און אויף יעדער פון זיי איז געווען אַנגע-שריבן דאָס יאָר. ער האָט געקוקט אויף די רוקנס פון די „פּילס“ און געזען אין זיי ניט קיין פאַרשריבענע, ווערטלאָזע אַרכיוון — נאָר זיינע אייגענע יאָרן זענען אויסגעשטעלט איינס ביי איינס. איין טאָג ענלעך צום צווייטן. איין יאָר נאָכן אנדערן. עס איז געווען איין גרויס געיעג נאָך שטייגן. די באַפרידיקונג פון קריגן א באַשטעלונג. דאָס אונטערשטעלן א פּיסל דעם קאַנקורענט. אַריינשמעלן א פּוס אין די גרעסטע וואַרן-הייזער. דערגרייכונגען. דורכפאַלן. א דראַפּען זיך אויף אן אומזעבאַרן לייטער נאָך עפעס וואָס ביי יעדן שטאַפּל האָט עס אן אנדער נאָמען. חובות. אָרדערס. נעכט ביי דער מאַשין. א פאַבריק. א הויז. א קאַר. פאַרטיעס. קינדער—סטודענטן. כבוד. און וואָס העכער מען שטייגט פון דער ערד, אַלץ אומזיכער פּילט מען זיך — ווייל מען פּילט נישט דעם פעסטן באַדן. פ. מ. דזשאָן איז שוין כמעט ביים העכסטן שטאַפּל. מען זעט שוין גאַרניט פון אונטן — נאָר וואָלקנס אַרום, אָבער נאָך דעם וואָס ער בענקט איז ניטאָ גאָר אויבן...

די טיר האָט א סקריפע געטאָן און פ. מ. דזשאָן האָט זיך צוריקגעקערט מיט ביידע פּיס אויף דער האַרטער, אומברחמנותדיקער, און דאָך היימישער ערד. די ערד — אויף איר איז ער געגאַנגען זיכער. מיט איר איז ער דאָך צוזאַמען אזוי פיל יאָרן. אַצינד האָט ער געוויסט נאָך וואָס ער איז די אַלע שטאַפּלען צוריקגעפאַלן.

ער האָט זיינע אויגן, וואָס זענען די גאַנצע צייט סיי ווי געווען אָנגעשמעלט אויף דער טיר — אויפגעמאַכט. אויפן שוועל איז גע- שטאַנען עלוואַ.

ס'איז גוט, וואָס דו ביזט געקומען. ער האָט זיך באַמיט צו זיין רואיק און נאַטירלעך.

— אַט האָסטו, האָט ער אָנגעוויזן אויף א פעסל, וואָס איז גע- לעגן אויפן טיש. זי איז צוגעקומען נענטער און ער האָט איר דער- קלערט, וואָס זי האָט צו טאָן.

ווי צופעליק האָט זיך זיין האַנט אראָפּגעלאָזן אויפן קערפער פון מיידל. זי האָט א ציטער געמאַן, אָבער זיך נישט גערירט פון אַרט. פ. מ. דזשאָן האָט זי צוגעדריקט צו זיך.

— דו ביזט אזא צאַרטע — האָט ער איר אריינגערוימט אין אויער — דאַרפסט פאר מיר קיין מורא נישט האָבן — און זיינע פיבערדיקע פינגער האָבן זיך אריינגעגליטשט דורך די אויסגעשני- טענע אַרב-לעכער און גענומען צערטלען איר קערפער. עלוואַ האָט א היץ באַשלאָגן. אלץ איז געשען אזוי אומדערוואַרט און פּלוּצלינג. די צערטלעכקייטן, זיין הייסער אַטעם, די פינגער וואָס זענען אומעטום. ס'איז איר געווען דערווידערט. זי האָט געהאַט א פאַרלאַנג זיך ארויס- צורייסן און אנטלויפן. דער באַוווסטזיין אָבער, אז ס'איז דער באַס, דער מענטש וואָס צאָלט איר יעדע וואָך אויס א לויין פאר וועלכן זי און איר פאַמיליע קענען לעבן — דער געדאַנק האָט איר אָפּהענטקט געמאַכט. דורך דעם וואָס זי טוט איצט, פארזיכערט זי זיך דעם אַרבעטס-פּלאַץ...

— וועסט גוט פארדינען ביי מיר — האָט ער איר פארזיכערט — אויב דו וועסט האָבן שכל און וועסט שווייגן...

דער רויטער בען, וואָס האָט גערעדט ענגליש ווי א געבוירענער אויסטראַליער, און א חוץ דעם געקאַנט אריינוואַרפן א גריכיש אָדער איטאַליעניש וואָרט ווען ס'איז נויטיק געווען — אין אין סך-הכל געווען א גאַליציאַנער, פון ארום קאַלאָמיי. אויף זיינע פלייצעס האָט ער אויסגעטראָגן כמעט די גאַנצע פאבריק. אָנגענומען מענטשן, זיי אַהיים געשיקט. געזען אז די באַשמעלונגען זאָלן געליפערט ווערן צו דער צייט. טאַמער האָט מען א בעסערן אַרבעטער געדארפט דער- לויגן אַ דאָלער, ער זאָל נישט אַנטלויפן ערגעץ אַנדערש — האָט עס שוין בען „געפיקסט“. זיענדיק איבערגעלאָדן מיט אַרבעט, האָט ער באַ- מערקט ווי דער אלטער (אזוי האָט ער הינטער די פלייצעס גערופן פ. מ. דזשאָן) האָט זיך גענומען צופיל אינטערעסירן מיט די מייד-

לעך. יעדע פּאָר טאָג האָט ער אן אנדערער גערופן צו זיך אין ביוראָ.
דאָס מאָל זענען עס געווען די שענערע מיידלעך.

— ווי די מעשה זאָל ניט זיין — האָט בעני, וואָס האָט דער-
שמעקט א קרומקייט — א באַלעבאָס בלייבט א באַלעבאָס — מאָרגן
קען איך זיין אינהרויסן. האָט ער דעריבער, ווי עס מאַכט זיך —
גענומען פארצייכענען צו זיך אין ביכעלע אריין ד נעמען פון די
מיידלעך און די דאָטעס.

— עס קען אמאָל צונויז קומען — האָט ער זיך א ווונק געגעבן
א געדאַנק. נאָר געקרענקט האָט עס אים, ווייל דער אלטער מאַכט
אים א תל פון דער פאבריק. וואָרים נאָך די וויזיטן אין פ. מ. דזשאָנס
ביוראָ, האָבן זיי גענומן צו אים קוקן עזה'סדיקער, ווי איינער זאָגט:
— בעני, ביזט שוין ניט דאָס וואָס געווען. מיר האָבן א צד
אין טיש...

אפילו ביים אָננעמען א נייעם מענטשן האָט פ. מ. דזשאָן אריינ-
געשטעלט א וואָרט, וואָס פריער האָט ער זיך נאָר פארלאָזט אויף
בענין. איז עס געווען א מיטליעריקע פרוי — איז דער באַלעבאָס
געווען בען. ער האָט זי געזעצט צום מאַשין, געווען וואָס זי קען
מאַכן און אויפן שטעל באַרעכנט וויפיל איר פראָדוקציע קען בא-
טרעפן און צו עס לוינט זיך. דאָס אליץ האָט ביי בענין פארנומען ניט
מער ווי ביז מיטאָג. ארום מיטאָגצייט האָט בען געלאָזט פאלן
אין וואָרט:

— סאָרי... עס טוט מיר לייד...

די פרוי האָט זיך אויפגעהויבן, א וויש געטאָן די אויגן און
איז אוועק.

נאָר טאָמער איז עס געווען א יונגע פרוי און פ. מ. דזשאָן האָט
באַמערקט נאָך איר נייען, אז זי איז אַ קנאַפער פאַכמאַן, און לויט
בענים בליק, אז ער גייט איר משלח זיין, האָט ער פון דער זייט בענין
געלאָזט וויסן:

— כ'ווייל זי זאָל בלייבן...

בעני האָט עס אראָפגעשלונגען און זיך גענומען פאַרען ארום
דער פרעמדער. געוויזן ווי אזוי צוזאמענצושטעלן די טיילן; ווי אויס-
צודרייען א פאסיק און אז די נייע האָט עס קוים באַנומען, האָט
ער צו איר צוגעזעצט א מיידל, וואָס רעדט די זעלבע שפראַך, און
איר געבעטן:

— ווייז איר צו...

נאָר דעם באַלעבאַס איז ער דאָס ניט מוחל. פאַרשטעלט, פ. מ. דזשאָן זאָל אייגנטלעך יאָ זען, און ס'זאָל הייסן, אז ער באַהאַלט זיך — האָט בעני ווידער פאַרצייכנט א דאַטע אָדער געמאַכט א סימן ביי א פריערדיקן נאָמען.

פ. מ. דזשאָן איז געווען נייגעריק צו וויסן, וואָס דער גאַלי-ציאנער פאַרצייכנט. דאָס האַרץ זאָגט אים, אז דער רויטער ממזר שנאַפט עפעס. פרעגט ער אים אין שפּאַס:

— וואָס פאַרשרייבסטו דאָרטן בעני, מינע פאַרדינסטן?

— אַ ניין, מר. דזשאָן — מינע עבירות...

— צו וואָס דאַרפסטו עס? צאָלסט דען טעקס דערפון?

— דאָס ניט. כ'דאַרף אָבער וויסן ווי לאַנג צו טרייסלען מינע

טאַשן ביים תּשליך...

— ביזט אַ רויטער ממזר... נישט אומזיסט זענען אַלע גאַלי-

ציאנער דאָקטורים, נאָר דו איינער ביזט אַ שניידער.. — בלייבט

פ. מ. דזשאָן נישט שולדיק. און געפילט האָט ער, אז דער שטאַך האָט בענין געטראַפן אין דער זיבעטער ריפּ.

דער פרוי דזשאָן האָט זיך איינגעגעבן. זי האָט בייגעקומען דעם מאַנס איינגעשפאַרטקייט, מיט געדולד — אַ ביסעלע ווייבער-שע כיטרעקייט. עס איז געווען די זשמודנע אַרבעט פון אַ מויל-וואָרף, וועלכער גראַבט איין טונעל נאָכן צווייטן אין דער טיפעניש פון דער ערד. אויבן-אויף האָט מען, דוכט זיך, גאָרנישט אָנגעזען. קליינע קופּקעלעך פריש אויסגעגראַבן ערד. אָבער אונטן, אין דער טיפעניש, זענען געווען אומצאָליקע טונעלן; איינער איינגעגלידערט אין צווייטן; שמאַלע, לאַנגע, געדרייטע — אַ לאַבירינט, פון וועלכן מען קאָן זיך נישט אַרויסדרייען. אָט אַזוי האָט זי געאַרבעט, ביז ער האָט נאָכגעגעבן. פ. מ. דזשאָן האָט אַליין באַשטעלט די ריזע-קאַרטן פאַר דער פרוי און טאַכטער, זיי זאָלן מאַכן אַ ריזע אַרום דער וועלט. און אין איינעם אַ פרימאָרגן, ווען זי האָט שוין גע-ווסט, אז אַלץ גייט גלאַטיק צו, האָט ער איר געלאָזט וויסן:

— סורפרייז — אָט האַסטו אַ וועלט-ריזע!

זי איז געווען גליקלעך איבעראַשט, און פ. מ. דזשאָן האָט טאַקע הנאה געהאַט פון דעם, וואָס ער האָט אָט די איבעראַשונג צוגעטראַגן זיין פרוי.

פרוי דזשאָן איז געווען באַרוישט פון גליק. סיי פון דעם — וואָס נאָך אָט די אַלע יאָרן צוזאַמענלעבן קען זי נאָך אַלץ אזוי צופירן — ער זאָל מיינען, אז דאָס איז זיין אייגענער אויפטו; סיי פון דעם, וואָס די פרויען פון קרייז אין וועלכן זי חברט זיך, וועלן איר מאַכן אַ פיינע פאַרטי, כאַטש אַנדערע וועלן עס איר ניט פאַרגינען.

— מעג זיי די גאַל פלאַצן, אַבי איך פאַר...

ניט מער — פ. מ. דזשאָן האָט געהאַט זיינע אייגענע פלענער.

— טאָ זאָל איר דער זיג וויל באַקומען...

פ. מ. דזשאָנס פאַרבינדונגען האָבן זיך שוין פון „שבת פאַר מיטאָג“ אַריבערגעטראָגן אויך אויף די וואַכעדיקע טעג. דער קרייז האָט זיך אויסגעברייטערט. די יאָרן, אָט די עטלעכע און פופציק יאָר, וואָס ער האָט געטראָגן אויף זיינע פלייצעס — האָט ער ווי ניט געשפירט. דאָס בלוט האָט קוואַליק גערוישט אין אים מיט די אַלע פּרילינגען, פון אָט די יונגע מיידלעך, וואָס האָבן זיין שוועל באַטראָגן. עפעס ווי זייער יוגנט, וואָלט אים באַנייט. וועגן דעם האָט ער אַ טראַכט געמאַן, זיצנדיק שבת ביים ביוּראַ-טיש (ווייל דאָס איז אייגנטלעך געווען דער איינציקער טאָג, ווען ער האָט זיך געקאָנט פאַרגינען אַ טראַכט צו טאָן — וואָרים אַ גאַנצע וואָך האָט מען דעצידירט, ווי אויף אַ שלאַכט-פעלד...).

איז אָט:

— מענטשן פאַרן אויף „האַלידיי“, זיך אָפּפרישן הייסט עס. זיי פאַרן אין אַנדערע געגנטן, אַפילו אַנדערע לענדער. און וואָזשע טוען זיי דאָרט? זוכן אַוואַנטורעלעך... אונטערשאַפן עפעס אַ ווייבל... עפעס וואָס זאָל אַ שוים טאָן דאָס בלוט. די טיפּשים זעען ניט, אז די שענסטע איבערלעבונגען קען מען האָבן דווקא ביי זיך אונטערן נאָז...

און אַ צופרידענער מיט זיין אייגענער חכמה, האָט ער אַ שמיכל געמאַן און צוגעגעבן:

— אז מען האָט, פאַרשטייט זיך — שכל...

ווען ניט די בלאַנדע קאטי, וואָלט די פרוי דזשאָן, פונדעסט-וועגן ניט דערגרייכט דאָס איריקע אַזוי שנעל. צו קאטין האָט פ. מ. דזשאָן געדאַרפט אי צייט און אי געדולד. די פרוי און דאָס דער-וואַקסן כלה-מיידל, וואָס האָט זיך אַרומגעדרייט איבער די שטובן — זיי זענען אים געשטאַנען אין וועג.

— איז פאָר געזונטערהייט — האָט ער זיין פרוי אָנגעוונטשן,
און האָט אַ „גוד טיים“...

קאַטי, אַ שלאַנג מיט אַ בלאַנדן קאַפּ האָר וואָס האָט
זיך געכוואַליעט ווי אַ צייטיק קאָרן-פעלד, איז אין פּ. מ. דזשאַנס
פּאַבריק אַריינגעפאַלן צופעליק — לויט אַ צייטונגס-אַנאַנס. שוין
דעם ערשטן טאָג האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז בעני דאַרף זיך ניט
באַמיען אַריינצופירן איר אין דער אַרבעט, און דווקא האָט זיך
אים דאָס מאָל געגלוסט וואָס לענגער צו בלייבן ביי איר זייט. איר
מאַשין הערט גאַרניט אויף צו שטעפן און מיט די צוויי הענט
פיטערט זי אין די ציינער אַריין שטיק נאָך שטיק פון פעקל צוגע-
שניטענע געוואַנטן, נאָר די מאַשין-ציינער — ווי זיי וואַלטן איינ-
געשטאַנען ביי אַ הונגעריקער חיה, פאַרצוקן עס.
— ווי זי סמאליעט — האָט זיך בעני ניט געקאַנט אָווונד-
דערן.

געזאַגט האָט קאַטי, אַז זי שטאַמט פון פּוילן. אָבער אַז מען
האָט גערעדט איטאַליעניש, איז עס איר ניט פרעמד געווען. אַז
זי האָט זיך פאַרגעסן, איז מעגלעך געווען אַז אַ פּראַנצויזיש וואָרט
זאָל פאַרבלאַנדזשען אין איר פּויליש. אַז מען איז צו איר צוגע-
שטאַנען וועגן איר לעבן אַמאָל, האָט זי אָנשטאַט אַן ענטפער, זיך
צעלאַכט מיט אַ פולן מויל געזונטע פּערלמוטערנע ציין. דאָס דאָ-
זיקע געלעכטער איז אייגנטלעך געווען דער פונק, וואָס האָט אָנ-
געצונדן פּ. מ. דזשאַן.

— אין דעם דאָזיקן מיידל ליגט פאַרבאָרגן עפעס אַ געהיי-
מער כוח. וועט מיר געלונגען אָט די דאָזיקע קראַפט אונטערמעניק
מאַכן — ערשט דעמאָלט וועל איך וויסן אַז מיינע עטלעכע און
פּופציק אָפּגעלעבטע יאָר זענען ניט געווען אומזיסט...
ער האָט אַריינגעקוקט אין דער רעגיסטראַציע-קאַרטע פון אָפּיס.
פאַרגליכן אירע יאָרן מיט איר האַלטונג, מיט איר געשמעל און
איבערהויפט מיט איר פנים — און ווי ער וואַלט עפעס געהיימ-
נישפּולעס אַנטדעקט, האָט ער ווי ניט מיט זיין קול אויסגערופן:
— זי בלאַפט!

ער האָט געפילט, אַז קאַטי האָט דאָ אָפּגעמאַן אַ גוואַלדיקן
שפיצל, און זיך געלאָזט פאַרשרייבן מינדעסטנס מיט אַ יאָר דריי-
פיר עלטער ווי זי איז. דאָס אַליין האָט אים שוין ניט צורו געלאָזט
און גערופעט:

— פאָרוואָס האָט זי עס געטאָן? וואָס איז זי אויסן דערמיט? אים איז נאָרניט איינגעפאלן, אז אַ יונגע פרוי, וואָס האָט וועדליק אים געהאַלטן נאָך אין בליען — זאָל אָנגעבן איר ריכטיקן עלטער.

— אז יעדע פון זיי גנבעט אַראָפּ פון עלטער — מעגן מיר דאָס האָבן די גוטע יאָר — טאָ פאָרוואָס גיט זי צו? בענין — דעם רויט-האַריקן גאַליציאַנער האָט עס אויך אַ צי געטאָן צו קאַטין.

ער האָט זיך עס געגעבן צו פאַרשטיין אָט ווי:
— זי פאַרמאָגט דעם כוח צוציען מענטשן, און זיי אונטער-וואַרפן איר ווילן. אזא פרוי קען מען ניט פאַרבייגיין גלייכנילטיק. אָדער מען מוז זי ליב האָבן — אָדער האַסן, ווייל מען קען זי ניט ליב האָבן... זי פאַרמאָגט פּערזענלעכע צויבער...
לויט דער באַנעמונג פון פ. מ. דזשאָן, איז אים קלאָר געוואָרן, אז די קאַטי איז אים אַריין אין נאָז, און די אַנדערע מיידלעך אין שאַפּ זעט ער ניט מער.

— מיטאַמאָל אַלע פאַרגעסן? אַ סטאַטעקל געוואָרן? — ווונ-דערט זיך בעני, כאָטש ער באַנעמט גאַנץ גוט:

— דער אַלטער שטעלט אויף איין קאָרט — קאַטי...
עס האָט אים באַנג געטאָן, וואָס איין טאָג וועט ער איר נאָמען דאַרפן פאַרצייענען אין זיין ביכעלע (דער פּנקס — האָט ער דאָס ביכעלע גערופן) נאָך דעם ווי אין דזשאָנס אויגן וועט פינקלען דער בליק פון דעראַבערער.

— אַ ווייבערשער אַלעקסאַנדער מוקדון — האָט בעני אַ ברום געטאָן, און ווייל ער האָט זיך ניט געקאָנט העלפן, האָט ער אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט:

— טו העל וויטה הים! — דאָס האָט ער שוין צוגעגעבן אין ענגליש.

ביי אַ צופעליקער קאווע, אין אַן איטאַליענישן עקספּרעס-באַר — אָט די קאַפּע-הייזער, וואָס האָבן זיך מיט גוואַלד ממש אַריינגערוסן צווישן די אויסטראַלישע מילק-באַרס און „פּאַבס“ (ביר-הייזער), מיטברענגענדיק דעם אייראָפּעאַישן שטייגער — האָט בעני אומדירעקט געלאָזט פאַלן אַ וואָרט:

— זיי פאַרזיכטיק מיטן אַלטן...

קאַטי האָט ניט געענטפּערט. זי האָט נאָר אַ בליצל געטאָן מיט די אויגן און קוים אַ שמייכל געטאָן, פון וואָס בעני האָט

ארויסגעלייענט אז זי האָט אים פאַרשטאַנען. ער האָט לאַנג דערנאָך
 ניט געקאָנט פאַרנעסן דעם בליצל פון אירע אויגן. עס איז געווען
 דער פאַספאַר-גלי פון קאַצן-אויגן, אידער די קאַץ וואַרפט זיך אויף
 איר רויב... דער דאָזיקער גלי איז אויך פאַר אים געווען אַ וואַרע-
 נונג, אז מיט קאַטין איז גוט צו זיין פריינד, אָבער פאַרנעסן דאַרף
 מען זיך ניט...

פ. מ. דזשאָן האָט ענדלעך זיך אַנטשלאָסן איינצולאָדן קאַטין
 אויף שבת פאַר מיטאָג — אַרויסצונעמען אַרבעט. צו ערשט האָט
 ער זי געוואָלט איינלאָדן צו זיך אַהיים.
 — קאַטי — האָט ער צו זיך געזאָגט — פאַרדינט אַן אַנדער
 צוגאַנג, ווי די פריערדיקע.

נאָר ביי זיך אין „אָפּיס“ האָט ער זיך געפילט זיכערער, און
 אויך זי — האָט ער געוויסט פון דערפאַרונג — וועט זיך פילן ניט
 אזוי זיכער ביי זיך. וואָרים אין „אָפּיס“ איז ער דאָך דער באַלע-
 באַס... .

— קענסט אַריינקומען נאָך אַ פּעקל אַרבעט שבת פרי — האָט
 ער איר מיט אַ געמאַכטער הייטערקייט פאַרנעלייגט.

— אַ שיינעם דאַנק אייך, פ. מ. דזשאָן — האָט קאַטי אָנגע-
 שטעלט אויף אים איר בליק — אין רו-טאָג דאַרף מען פאַרברענגען
 און ניט אַרבעטן. אויב איר ווילט מיר זען, קען איך סיי ווי אַרויפ-
 קומען — נאָר געדענקט: ווי גלייכע. שבת בין איך מער ניט אייער
 געצאָלטע אַרבעטערין — האָט זי אים געדראָגט מיט אַ פינגער...

פ. מ. דזשאָן האָט ניט געוויסט וואָס צו זאָגן. ווי ביי אַ פאַר-
 שעמט יינגל, האָט זיך ביי אים דאָס מויל ניט געעפנט. אַ היץ
 האָט אים באַשלאָגן און ער איז רויט געוואָרן ווי אַ „קרוי-פיש“.

— איר דאַרף מען קיין פינגער אין מויל ניט אַריינלייגן —
 זי פאַרשטייט אַן עסק... און אין געדאַנק איבערגעחזרט:
 — ווי גלייכע...

שבת אינדערפרי, ווען די מאַשינען רוען און די שטילקייט
 צעלייגט זיך איבער אַלע ווינקלען, האָט זיך געהערט דאָס קלימפערן
 פון גלאָז. דאָס האָט פ. מ. דזשאָן אויסגעפאַקט די פלעשער וויין,
 וועלכע ער האָט איינגעקויפט צו דער געלעגנהייט, און דעם טעם
 פון וועלכן ער האָט נאָך אַליין ניט געוויסט. בלויז פון די גאַלד-

גלייכצייטיג עטיקעטן און דעם פרייז וואָס ער האָט באַצאָלט — האָט ער פאַרשטאַנען אז זיי דאַרפן גוט זיין.

— זאָל זי זען אז פ. מ. דזשאָן איז ניט קיין יינגעלע. כ'וועל זי האַלטן ביים וואָרט: — ווי גלייכע...

אז קאטי איז געבליבן שטיין אין טיר פון „אַפּיס“, איז די האַפּערדיקייט פון פ. מ. דזשאָן מיט איינמאָל אויסגערינגען. אַ פרעסטל האָט אַ קיצל געטאָן זיינע גלידער, ביז צו די וואָרצלען פון די האַר. זיינע אויגן האָבן אומגעוואַנדען גענומען אַרומוואַנדערן, ווי ער וואָלט איר אַראָפּגענומען אַ מאָס. די גלייכע, אויסגעשניצטע פּיס; די רונדע פאַרמען פון אירע ברוסטן האָבן אים אויסגעזען ווי זי וואָלט אונטערן בלווקעלע צייטיקע באַרנעס באַהאַלטן... דער ראָזער, מיידלשער האַלדו האָט זיך מיט אַ סאַמעטענער קילקייט צונויפגע- גאַסן מיט איר פּולן, צוואַנגדיקן בוזים...

פ. מ. דזשאָן איז געוואָרן באַרוישט — נאָך איידער ער האָט פאַרזוכט דעם וויין.

— העלאָ, מיסטער דזשאָן! — האָט זי אַ לאַך געטאָן — אַט בין איך טאַקע דאָ...

— ווונדערבאַר, ווונדערבאַר — האָט פ. מ. דזשאָן ניט גע- וואָסט וואָס צו זאָגן. ער האָט געדאַרפט צייט, צו באַקומען די זיכער- קייט אין זיך, און אין זיינע כוחות. האָט ער דעריבער אַ לאַך גע- טאָן און פאַרגעשלאָגן:

— אַזאַ באַגעגעניש איז ווערט מ'זאָל צוליב איר אויסטריג- קען — און נישט וואַרטנדיק אויף דעם, וואָס קאטי וועט דערויף זאָגן — האָט ער אָנגעגאַסן די גלעזער.

— גוד לאַקס, קאטי...

— צום געזונט, מיסטער דזשאָן...

אז פ. מ. דזשאָן האָט אַרויפגעשטעלט אַ פּרישע פּלאַש, האָט קאטי אַ לאַכעדיקע, אַ צערויטלעטע געפרענגט:

— האָט איר אַ וויינקעלער אונטן?

— ניין, ניט אונטן — נאָר דאָ אין ביראָטיש...

און זיי האָבן זיך ביידע צעלאַכט.

אַ שווערע, הייסע וואַרעמקייט האָט גערוישט אין פ. מ. דזשאָנס גלידער. די הענט זענען געוואָרן שווערער, דערפאַר אָבער דריים- טער. ער האָט געלעט קאטיס נאַקעטן אַרעם, איר שוואַנען-האַלדז. איר הויט, ווי שווער-געוועבטער זייד האָט זיך געגליטשט צווישן זיינע פינגער. זיינע פייכטע, פעטע ליפן זענען צוגעפאַלן צו איר

האלדן, ווי ער וואָלט אַ דורשטיקער געווען, און דער האַלדן — אַ קאלטער סוואַל.

קאָטי האָט געלאַכט און זיידעראַמאָל אָנגעפילט די גלעזער, און עס אים אונטערנעטראַגן.

— ווי גלייכע — האָט איר פינגער אים געוואָרנט.

זיינע פאַרגלייזטע אויגן האָבן געזען דעם שפיגל ווי אַ ווייטן, פאַרטויעטן פענצטער. דער קאָפּ האָט זיך געוויגט ווי די רינגען אין רוקן-ביין וואָלטן מיטאַמאָל לויז געוואָרן.

— קאָס אָן — האָט אים קאָטי געמונטערט — ביזט דאָך אַ מאַן. לאַדסט איין אַ פרוי צו זיך און אַליין פינטלסטו מיט די אויגן ווי „טשיקן“. אויב דו קענסט טרינקען ווי אַ מאַן — דאָן קענסטו אויך ליבן ווי אַ מאַן...

— צום געזונט — און פ. מ. דזשאָן האָט אַראָפּגעלאָזן נאָך אַ גלאָז. ער האָט פאַרגלייזט די אויגן. די שוואַרצאַפּלען האָבן זיך איבערגעקערט און דער קאָפּ איז געבליבן ליגן אויפן שרייב-טיש, ווי אַן אונטערגעשניטענער.

קאָטי האָט אים אַוועקגעלייגט אויף דער פּאָדלאָגע, אויפגע-שפיליעט דעם קראַוואַט, לויז געמאַכט די שוך-בענדלעך און אים אונטערגעלייגט אַ פעקל אַרבעט צוקאַפנס. ער איז געלעגן מיט אַן אָפּן מויל און געשנאַרכט.

אַליין האָט זי זיך צוגעקעמט ביים שפיגל, צוגעפודרירט די צעפלאַמטע, רויטע באַסן. זי איז אויך געווען היפשלאַך צעוואַרעמט פון דעם וויין, נאָר ניט פאַרלוירן די קאַנטראָל. דאָס איז געווען די דערפאַרונג פון פרימיטיוון וואַלד-לעבן בשעת דעם קריג, פון טרינקען רויען ספירט. אָפיצירן פון פאַרשידענע זינער-אַרמיען זענען שוין אויף דעם וועג אַריינגעפאלן. זי האָט אָנגעקוקט איר „באַס“.

— אַרימער, אַלטער פ. מ. דזשאָן...

* * *

מאַנטיק פרי איז פ. מ. דזשאָן געקומען שפעטלעך. בעני האָט זיין באַס ניט דערקענט. די קנייטשן טיפער געוואָרן, ווי אַן אַקער וואָלט מיטאַמאָל איבערגעפאַרן איבערן פנים. די קישלעך אונטער די אויגן זענען געווען פולע, וואַסערדיקע. די האָר וועלכע האָבן נאָך ניט באַוווּזן אויסצוקריכן, האָבן זיך אַצינד געפלאַנטערט

נרויע, פאַרשטויבטע ווי אויסגערדראָשענע שטרוי אין ווינט. זיין בליק האָט געהאַט אין זיך דעם אויסדרוק פון אַ געשלאַגענער חיה, וועלכע האָט זיך צוריקגעשמעלט אויף די פיס, אָבער האָט נאָך ניט די זיכערקייט צי וועלן איר די פיס דינען, אויב זי וועט פֿרובירן לויפֿן.

פֿאַר בענין איז געשטאַנען אַצינד אַן אַלטער מענטש, וועמען אַלע דינע יאָרן זענען מיטאַמאָל צוריקגעקומען געזעגענען, ווי זיי וואָלטן זיך וועלן אָפּשיידן פון אים.

בעני האָט פֿאַרגעסן די פֿרימאָרגנדיקע הייטערקייט, ווען פון קאַטים שמייכל איז אים ליכטיק געוואָרן אין קאַפּ:
— איר דאַרף מען אין פֿנקס ניט פֿאַרשרייבן...

ווען ער איז אַצינד געשטאַנען פֿנים אל פֿנים מיטן באָס, איז דער דאָזיקער געפֿיל פון נצחון ווי אויסגערונען, און אַ רחמנות האָט אים אַרומגענומען.

— וואָס איז מיט אייך, פ. מ. דזשאָן? — האָט בעני מיט אַן אויפֿריכטיקן טרויער אין שטים געפרעגט — זענט איר קראַנק? כ'וועל אַ רוה טאָן דעם דאָקטאָר.

— כ'בין אַל־דייט — האָט פ. מ. דזשאָן רואיק אַ זאָג געמאָן, און אַרויפֿגעלייגט פֿאַטערלעך זיין האַנט אויף בענים אַקסל.

— די צייט, בעני, איז ניט קיין זייגער — מ'קאָן עס ניט צוריקדרייען. אַ מענטש דאַרף וויסן אויף וועלכן שטאַפל פון לייטער צו בלייבן שטיין. טאָמער רייסט ער זיך צו הויך וועדליק זיינע כוחות — פֿאַלט ער אַראָפּ...

און אז בעני האָט פֿאַרט ניט פֿאַרשטאַנען און געזוכט פון פ. מ. דזשאָנס פֿנים אויסצודרינגען דעם באַדייט פון די ווערטער, האָט דער באַלעבאָס געפרוּווט אַ שמייכל טאָן, כאָטש עס איז אים ניט ליכט אָנגעקומען — און מיט אַ פינגער, ווי ער וואָלט בענין געוואָרנט, האָט ער צוגעגעבן:

— בי יור אידזש... (פיר זיך וועדליק דיין עלטער) און איז אַריין צו זיך אין „אַפּים“.

ארעלע לעבט!

פארטאָג. אין מיטן מאַרק קריכט אַראָפּ אַ ייד פון אַ פּויערישן וואָגן און נעמט זיך אַרומקוקן. דער פּויער טוט אַ לאַנגן גענעז, טאַפט נאָך אַ מאָל דאָס זילבער-געלט וואָס ער האָט אַריינגעקראָגן פאַר דער „יאָדע“, ציילט עס איבער צו ס'איז טאַקע אזוי פיל ווי ער האָט פאַרלאַנגט, און פאַרט אַוועק.

אַליין בלייבט שטיין דער ייד. זעט ער עמיצער קומט אים אַנטקעגן. אַז יענער קומט צו נעמער, טוט דער פּרעמדער אַ פּרעג:

— אַ ייד?

— אַ ייד.

— אַ היגער?

— אַוודאי אַ היגער, וואָדען?

דערלאַנגט דער פּרעמדער אים אַ צעמעלע מיט אַ נאָמען.

ליענט דער ייד, ליענט און דערלאַנגט ס'צעמעלע צוריק:

— ניטאָ דאָ הי אַזעלכער... — און נעמט זיך פּאַוואַליע

גיין זיין וועג.

פאַרדריסט עס שוין דעם פּרעמדן. געשלעפט זיך אַ גאַנצע

נאַכט אויפן פּויערישן וואָגן און דאָ, עפעס ווי דעם יידן וואָלט די

נאַכטיקע „יאָדע“ גאָרניט אָטגעגאַנגען.

— קענט איר טאַקע ניט גבריאַל לוריען?

— זייט ניט קיין עקשן, פעטער, אַז מען זאָגט איד, ניטאָ ביי

אונדז אזא מין איינער, קענט איר זיך אויף מיר פאַרלאַזן.

— וואָס הייסט: ניטאָ? — פאַרלירט דער פּרעמדער דאָס

געדולד — דער בחור, אָט דער גבריאַל איז אַ בלאַנדער, אַפילו ניט

קיין בלאַנדער, נאָר באַוואַקסן מיט ווייסע, שטרויענע האָר, אָט ווי

אַ ווייסרוסישער שייגעז, און תמיד טראַגט ער אזא מין פעלצל,

אַ קורצן — ווייזט דער פּרעמדער אָן ביז וואַנען עס דערגרייכט ביי

גבריאַלן ס'פעלצל — און אַ בעקער איז ער, אַ בעקער-יונג...

— טע... טע... טע... — צעלאָזט זיך דער ייד, און הויכט אויף

די האַנט, אַפּצושטעלן דעם פּרעמדן. — האָט איר דאָך גלייך גע-

קענט זאָגן אז איר זוכט האַוורילאַ „קאָזשוך“! אַן איינפאַל אַ ביטל פון אַ פּרעמדן — און אַנווייזנדיק מיטן פינגער אויף אַ הויז, אויף וועלכן אַ קוימען האָט זיך גערויכערט — דאָרטן וועט איר דעם תנא-ברא געפינען...

און אין דער אמתן טאַקע:

אַז מען טוט אַ זאָג: גבריאל לוריע, מיינט עס אַ יונגערמאַן, אַן איידעם אויף קעסט; מיט גאַלדענע פענסנע; מיט אַ זיידענעם טלית אויף שבת; מיט אַ געלאַסענעם גאַנג; מיט שטאַרק-פאַרברייטע טיי און „פּריקוסקע“ נאָך מיטאַג; מיט אַ בלאַט פון דער הויפט־שטאָט, וווּ עס ווערן געשריבן אי די וועלט־נייעסן, אי די אַלע פאַר־פירעכצן פון גראַפינעס מיט פּראָסטע דאָרפישע שקצים, וועלכע פאַרמאַגן דעם כוח פון אַגערס...

אַבער אַ בחור, אַ בעקער־יונג, וואָס חברט זיך מיטן קיילער אַסטראָווסקיס זון — מעג יענער זיין זיך טאַקע אַ סטודענט — אַזאַ איינעם וועט מען אַנטרויען אַזאַ לייטישן נאָמען?

האַוורילאַ „קאָזשוך“ האָט עס געהאַט אין דר'ערד. ס'האַט אים עפעס געאַרט וואָס מען רופט אים אַזוי? אסור. אַז אין שול אַרין האָט ער ניט אַריינגעשמעקט. כאַטש טו אים אָן אַ „פּאַסטראַ-נאָס“ ווי אַ פּערד און שלעפּ אים אויף ס'כוח. אפילו ניט צו קיין יאַרצייט. פון אויפּרופן אים האָט מען גאַרניט געקענט חלומען, כאַטש שיט אים אָן אַ שטוב מיט גאַלד.

— קען מען זיין אַ לייט — האָבן יידן צוגעלייגט קאַפּ צום ענין — אַז מען חברט זיך מיט אַסטראָווסקיס בן, דעם סטודענט, וואָס איז דאָרטן אין דער גרויסער שטאָט אַן „אַנאַרכיסט“, און דאָ, אין דער היים, חברט ער זיך מיט האַוורילאַ „קאָזשוך“ — קיין שענערע חברים קען ער זיך ניט אויסזוכן. אפילו זיין טאַטע, דער קיילער, וואָס פירט מסחרים מיט יידן און האַקט אַ יידיש ניט ער-גער פון די אַנדערע קציבים, אַז ער אַליין טענהט דאָך:

— פעלן אויס ערלים אַרומצוקריכן אין די וועלדער, דאַרף עס גאָר זיין האַוורילקע...

אויף זיכער, וואָס איז אַזוינס אַן אַנאַרכיסט, האָט קיינער ניט געוואָסט. געווען אפילו אַן עלטערער ייד, אַ שוסטער, אַלטער שרה-ראַדושעס, וואָס איז אַפּגעווען אַ שיינע פאַר יאָר אין לאַנדאָן און גערופן האָט מען אים „סאַקאָוואַנצעטי“ צוליב עפעס אַ לאַנגער מעשה, וועלכע ער האָט דערציילט וועגן צוויי חברה-לייט, וועלכע מען האָט אומזיסט און אומנישט הינגעריכטעט אין טשיקאַגאָ, ווייל

ס'איז ניטאָ קיין יושר אויף דער וועלט. וואָס עס מיינט הינגעריכט טעם, האָט קיינער אויף זיכער ניט געוואוסט. פאַרשטאַנען האָט מען אָבער, אַז נאָך דעם ווי מען האָט זיי הינגעריכטעט — האָבן זיי שוין מער ניט געלעבט. אָבער „סאַקעוואַנצעטי“, אָדער אַלמער שרה-ראַדזשעס האָט קיינעם קיין שלעכטס ניט געטאָן, אַ חוץ פאַרשטייט זיך וואָס ער האָט אין די שייך געהאַקט הילצערנע פּלעקלעך אָנשטאַט אייזערנע. אָבער פון דעם איז נאָך געווען צו דערליידן.

אָבער סוף-כל-סוף איז מען דערגאַנגען, אַז אַנאַרכיסטן וואַרפן באַמבעס, רייסן אויף בריקן, טוען אָן מעשים. און אַלץ צוליב דעם, ווייל זיי האָבן פיינט מלכות.

נאָר ניט גבריאַל, און ניט וואַצעק האָבן קיין באַמבעס ניט געוואַרפן. מען האָט אַפילו ניט געזען זיי זאָלן טראָגן אַ מעסער מיט זיך, אָדער אַ סינדזשאַל. און די פּאָליציאַנטן זענען דווקא גע-ווען אַריינגייער צו אָסטראָווסקין דעם קיילער, געטרונקען דאָרטן בראַנפן, געשטאַמפּט זיך מיט קאַלבאַס און אַרויס גאַנץ.

נאָר אַז אַ שייגעץ גייט ניט אין קלויסטער אַרײַן, אַפילו ניט „פּאַסכאַ“, און אַ בעקער-יונג טרעט ניט אַריבער די שוועל פון בית-מדרש — און דער שייגעץ לערנט עפעס דעם בחור פון ביכלעך לייענען און שרייבן — טאָ וואָס קענען זיי אַנדערש זיין אַז ניט קיין אַנאַרכיסטן?

אַז מען האָט די צוויי ניט געזען אַפילו אין וואַלד צוזאַמען מיט די שניידער-געזעלן און פּריקאַזשציעס זינגען לידער וועלכע מען טאָר ניט...

זענען אַלע געווען זייער אַנטוישט אין די צוויי אַנאַרכיסטן, וואָס טוען גאָרניט אָפּ קעגן מלכות.

— טאָ ווער-זשע איז געווען יענער פרעמדער וואָס איז פאַר-טאָג געגאַנגען זוכן האַוורילקען?

— טאַקע ווער? הלמאי האָט ער זיך ניט געפרעגט אויפן רב, נאָר אויף דעם תנא-ברא?

די מעשה איז נאָך געווען מער ווי קשה, וואָס קיינער האָט דעם פרעמדן מער ניט געזען, בלויז איין יוד, און יענער איז שוין אויך ניט געווען אין גאַנצן זיכער ביי זיך, צו ער האָט טאַקע גע-רעדט מיט אַ פרעמדן, אָדער דאָס האָט זיך אים אויסגעדאַכט.

— און דאָס צעטעלע? אַז איך האָב אַליין געהאַלטן דאָס צעטעלע אין האַנט מיט האַוורילקעס נאָמען. בלייבט אַ קשיה:

האורילקעס א מחותן איז דאך ניט אליהו הנביא, ער זאל נעלם ווערן ?

— טאקע אזוי. אָבער וווּ איז ער, ווער איז ער — אז אַרײַנגיין צו אײַטשקע דעם בעקער איז ער אַרײַן, אָבער אַרױס — נײַט...

אײַטשקע דער בעקער האָט געשווירן אז מעגן אים די קישקעס זיך אײַבערדרייען מיט די געדערים אין אײַנעם — ער האָט קײַנעם נײַט געזען, נײַט אַרײַנגיין און נײַט אַרױסגיין. וואָס — בלינד איז ער ?

איז געבליבן, אז משה-חיים, „וואָליק“ האָט דאָ אָפּגעבאַקן אײַ-נעם פון זײַנע לײַגנס...

נאָר משה-חיים איז נײַט געווען קײַן בעקער. ער איז געווען אַ בלעכער, און אַ גוטער בלעכער דערצו. פון די אמתע בלעכערס, וואָס לאָזן זיך נײַט שפײַען אין קאַשע, האָט ער קודם דערקלערט, אז אײַטשקע איז אַן אױסגעווייקטער הערינג, וואָס ווײַס נײַט ווער ס'האַט אים געשלייערט, און ווײַס נײַט די נפּקא-מנא צווישן אַ יידענע און אַ מאַנצפּאַרשוין; אז ער לײַגט די פלעכטלעך אויף די חלות אויף דער לינקער זײַט — דאָס איז אײַן מאָל אַוועק. און ס'איז גריילעך מעגלעך — נאָר דאָס האָט ער שוין געזאָגט מעשה-סוד — אז אײַטשקע איז יד-אחת מיט האַורילקען, מחמת ער האָט אַ טאַכטער וואָס מעג שוין האָבן אײַגענע בענטש-לײַכטער... איר שפּילט זיך עפעס מיט משה-חיים, „וואָליק“ דעם בלעכער...

נײַט אָפּטוענדיק דער שטאַט גאַרנײַט נײַט, אָבער טאַקע גאַרנײַט, ווי אויף צו להכעיס, איז גבריאַל לוריע פאַרשוונדן.

שטאַט איז געווען ביז גאָר אַנטוישט. נײַט דערפאַר וואָס האַור-רילע האָט אױסגעפעלט צום מנין, נאָר אַנטרונען ווערן און נײַט אײַבערלאָזן אפילו עפעס מען זאָל האָבן וואָס נאָכצוזאָגן וועגן בחור. דעמאָלט, פאַרשטייט זיך, האָט משה-חיים, „וואָליק“ פאַרצײלט בסוד-סודות, נאָר אזוי אז אַלע זאָלן שוין געווייער ווערן — אז דער פרעמדער האָט געבראַכט „אײַנסטרוקציעס“. און ווי באלד אײַנסטרוקציעס, האָט האַורילקע געמוזט פאַרשווינדן. דאָס האָט זיך שוין יאָ געלײַגט אויפן שכל.

נאָר וואָס מײַנט: „אײַנסטרוקציעס“? ווי ברענגט מען זיי ? און אז מען ברענגט זיי — וווּ באַהאַלט מען זיי ? אז דאָס איז אַ זאַך, וואָס מען דאַרף זיך היטן דערמיט, האָט מען פונדעסטוועגן יאָ פאַרשטאַנען. קײַן עפעס זענען די יידן נאָך אַלעמען נײַט גע-

ווען... אוודאי איז ביי אימשקע דעם בעקער אין טוכלען שפייכלער דאָ גענוג אַרט, דאָרטן קען מען אפילו אַ האַרמאַט באַהאַלטן.

האַט מען גענומען פאַרשן. נאָר פאַרזיכטיק, פאַרשטייט זיך, ביי אימשקע דעם בעקער: צי האַט ער ניט צופעליק, דאָס הייסט אַ מאָל, ביים איבערלייגן אַ זעקל מעל, אָדער נאָר צווישן די קלעפּ-קעס האַלץ וואָס טריקענען זיך אין דרויסן: צי האַט ער טאַקע ניט געפונען קיין אינסטרוקציעס?

האַט אימשקע אָנגעשטעלט אויף די פרעגער זיינע פאַרמעליקטע ברעמען און געהייסן זיי גיין ניין איילן אין דר'ערד, זיך דאָרטן שטעלן דיבאָם און אים לאָזן צורו. ער האַט פּיינט אַז מען דולט אים אַ קאָפּ מיט משה-חיימס מעשיות.

ביז ס'איז געקומען אַ בריוול, אַז האַוורילקע איז אין לאַנדאָן. מיט נצחון האַט אימשקע אַלעמען געוויזן דעם קאַנווערט, מיטן טריוואַקסענעם „פעטשאַט“ מיט דער ענגלישער קרוין. האַט שוין משה-חיים געוואָלט וויסן:

— און וואָס שרייבט ער מכוּח „סאַקאָוואַנצעטי“?

— נאָרניט.

— טאַקע נאָרניט?

מען האַט געמיינט אַז האַוורילקע איז געוואָרן אַ לייט, מען זאָל הערן פון אים, ווי ער קערט אַ וועלט ווי עס פאַסט פאַר אַן אַנאַרכיסט: מיט באַמבעס, מיט אויפרייסן, מיט „סאַקאָוואַנצעטי“...

מען האַט נאָר פאַרגעסן אַ פרעג צו טאָן: ווי קומט דער בחור קיין לאַנדאָן, אָן אַ פאַס, אָן געלט, בלויז מיט דעם שעפּסענעם פעלצל, און די ווייסע, פלאַקסענע האָר וואָס הענגען איבער זיין פנים.

עפעס האַט ווער יאָ אַ מורמל געטאָן, אַז מען וואָלט אפשר געקענט געווייער ווערן פון אַסטראָווסקיס יורש, נאָר גיי פרעג אים אַז יענער שטודירט אין די אויסלאַנדס.

נאָר משה-חיים „וואָליק“ האַט די גאַנצע מעשה פאַרענטפערט מיט איין וואָרט: אינסטרוקציעס...

אימשקע דער בעקער האַט גבריאַלס בריוול קיינעם ניט גע-וויזן. מיט וואָס איז זיך דאָ צו באַרימען? אַז דאָרטן, אין לאַנדאָן, אזוי שרייבט גבריאַל מיט זיינע קאַטשערעס, שטרייקט מען און מען גייט צו מיטינגען, און מען נעמט אָן רעזאָלוציעס. די קייסאַרים האַט מען אין דר'ערד, נאָר צו פּיסקן איז ניטאָ. זוכט ער, הייסט עס,

א וועג, אַרויפצוכאַפן זיך אויף אַ שיף, אָפּאַרבעטן די רייזע און אָנקומען אין אַ ווייט לאַנד...

איטשקע דער בעקער האָט דעם בריוול פאַרשמעקט הינטערן פאַרמעליקטן שפיגל און דאָרטן איז ער פאַרגעלט געוואָרן פון אַלט קייט.

* * *

פּרילינג. ביי ביידע זייטן גאס גרינען צעוואַקסענע פאַלמעס און וואַרפן אַ קילן שאַטן. פון די שמאַלע בייטן, ביי די אייזערנע שטאַכעטן קוקן אַרויס בלומען, וואָס נעמען זיך ערשט צעבליען. נאָר דער ריח פון מיסטער לוריעס בעקעריי פאַרשמעקט די לייגאַך סטריט.

כאָטש זי געפינט זיך אין אַ זייטיק געסל און צו דער לייגאַך-סטריט האָט זי ניט מער ווי אַ פענצטער, דינט עס פאַר אַ טיר אויך, אויב מען וויל דרוקאַ. זעמל, באַשיטע מיט מאָן, ציבעלע-פלעצלעך און אַנדערע פּרישע געבעקסן — אָט די אַלע ריחות גיבן זיך אַ מיש אויס צוזאַמען, טאָ וואָס פאַר אַ ווערט האָבן שוין די פאַלמעס מיט די בלומען, אַז די נאָז-לעכער ווערן ממש צעריסן און אַ פייכטייט נעמט זיך צונויף אין מויל. מעג מען אָפעסן דאָס בעסטע אָנבייסן, דערשפּירט מען עפעס אַזאַ הונגערדיקן צי אין מאָגן — כאָטש צע-רייס זיך.

אַלץ וואָס גבריאַל לוריען בינדט מיט דאָרטן, מיט דער אַלטער היים, איז די געוויינטשאַפט פון זיצן אין דער פּרי אויפן טרעפל און זשמורען די אויגן אַנטקעגן דער זון. קיין מאָל איז אים אַפילו ניט איינגעפאַלן, אַז דאָס וואָס לייט רופן אָן די אַלטע היים, האָט דעם ווערט איבערצוקלערן.

— ביי מיר איז עס ניט ווערט קיין ציבעלע... — אַזוי פאַר-זיכערט גבריאַל.

— טוט דיר טאַקע קיין מאָל ניט דאָס האַרץ אַ טיאַכקע ? — דאָס וויל וויסן פּריידע, זיין יידענע.

— ביי אַ יידענע טיאַכקעט דאָס האַרץ. נאָך וואָס זאָל איך בענקען: נאָך איטשקע בעקערס „ליעזשאַנקע“, דעם בעקער-אויבן, וווּ איך בין ווינטערס אָפּגעשלאָפּן... אָדער דעם האַוורילקע „קאָ-זשן“, וואָס יעדער האָט מיר אַנטקעגן געטראָגן...

נאָר זינט מען האָט צעמורשטשעט דעם דייטש און די מלחמה איז אַריבער, האָט עס אָנגעהויבן טיאָכקען, כאָטש קראַפֿיר. פון אָנהויב האָט ער געמאַכט אַ שווייג — מען ציט אים עפעס ביי דער צונג? נאָר אין קאָפּ האָט זיך ניט געקאָנט פּאַטויפּען אַז אין האַקסיטנע זענען ניטאָ מער קיין יודן. קיין קראַמען. און אימשקע דער בעקער איז אויך ניטאָ.

— טאַקע קיינער ניט געבליבן?

אַזוי טענהט גבריאַל צו זיך אַליין, זיצנדיק פּאַרטאָג אויפן הינטערשטן גאַניקל. זיינע פּלאַקסענע האָר זענען נאָך ווייסער גע-וואָרן. פּאַרמעליקט אָדער ניט פּאַרמעליקט — ווייסער.

— וועסט עפעס העלפּן מיט דיין קרעכצן, מיט דיין אַרומ-קריכן אין הינער-פלעט. אַלעמען האָט דער בראַך געטראָפּן. אַ לעבן האָט דיר ניט געאַרט, יאָ ראַקסיטנע, ניט ראַקסיטנע — ברענען מעג עס, האַסטו געענטפערט. נאָר אַז קיינער איז ניט געבליבן, האָט זיך עס אין דיר אָפּגערופּן...

אין „וועלפּער“ האָבן אים שוין אַלע געקענט, מחמת יעדן טאָג איז ער אַרויפגעקומען לייגענען די רשימות פון יודן, וואָס דאַרפן אָנקומען פון אייראָפּע. אויף יעדער רשימה האָט ער געקוקט מיט האַפּענונג. אפשר דאָך.

אין לייענ-זאַל פון דער יידישער ביבליאָטעק האָט ער געמישט צייטונגען. געזוכט נעמען. אויסגעלייענט די רובריק וווּ מען זוכט קרובים, טאָמער טרעפט ער אָן אויף אַ היימישן נאָמען. נאָר נעכ-טיקע טעג. ראַקסיטנע איז ווי אויסגערונען. די וועלט איז אים ענג געוואָרן.

— אויס הייסט עס, אויס. ניטאָ שוין אַפילו וועמען צו שעלטן אויך....

מישנדיק די בלעטער וועלכע זענען אָנגעקומען פון די דייטשע פּליטים-לאַגערן האָט ער באַמערקט עפעס אַ היימישן שאַטן. עס האָט אים אַ שווינדל געטאָן אין קאָפּ, אַזש ער האָט זיך אָנגעכאַפּט מיט די הענט ביים טיש.

— ווי איך בין אַ יוד, ס'איז ער, אַרעלע... — האָט ער אַ זאָג געטאָן צו זיך, און די אויגן זענען פּאַרלאָפּן מיט פייכטקייט. ווי איינער, וואָס גייט דאָ עפעס אָפּטאָן, האָט זיך גבריאַל פּאַרויכטיק אַרומגעקוקט און פּאַררוקט די צייטונג אין בוזים.

אין שטוב איז ער אַריינגעפאַלן אין איין אַטעם. — ס'איז דאָ, פריידע, ס'איז דאָ!

דאָס ווייב האָט אים אָנגעקוקט, אַ מאַפּ געמאַן דעם קאַפּ מיט אַזאַ מינע, ווי זי וואָלט זיך שוין לאַנג געריכט דערויף, אַז גבריאַלן וועט דער קאַפּ נעמען טראָגן און ער וועט ניט וויסן וואָס ער רעדט. נאָר גבריאַל האָט איר אָפּגעשטופּט, אַרויסגעשלעפּט די צע-קנייטשטע צייטונג, איר אויסגעלעט אויפן טיש און אַ ווייז געמאַן מיטן פינגער :

— דאָ, לייען אויפן קול, זעסט ?

— אוודאי זע איר, אהרן בלומקינד, דאָס שרייבט ער דאָך.

איז וואָזשע האָט אַרעלע געשריבן ?

— מיט צען יאָר צוריק האָבן מיר פאַרלוירן דעם נאָמען מענטש. אונדזער דור איז דורכגעגאַנגען דורך אַלע פייערן פון לעבן און טויט. פאַרשירן זענען געווען אונדזערע נעמען : ביעזשעניעץ, זאַפאַדניק, זאַ-קא, קאַצעטלער, רעפּאַטריאַנט, די-פי... מיט יעדן פון די נעמען איז פאַרבונדן אַן אַ שיעור ליידן און פּיין, וואָס וועט אונדז תמיד נאָכגיין און אפילו די צייט וועט עס ניט קענען פאַר-ווישן.

— ...שמעכלדראַטן, אָן אַ שיעור דראַטן, צווישן זעלכע עס לויפט אַרום דער אומזעבאַרער טויט — עלעקטרישע שפּאַננונג. דאָן הינט: גרויע, געפּלעקטע, מיט וועלפישע ציין. בלוט - דורשטיקע, גרייט יעדע רגע זיך צו וואַרפן אויף אונדז; זיי ווערן געפירט אויף רימענס פון זעלנער באַצייכנט מיט האַקנקרייצן, מיט רויטע שמערנס. עס באַגלייטן אויך אַ וואַלד מיט באַגנעטן, קורצע, שפּי-ציקע... דאָן גרענעצלאַזע וועלדער פאַרהילטע אין שניי. אייז-קאַלטע טייגעס... תּליות, אפּעל-פּלאַץ און רויכערדיקע קוימענס.

— און ענדלעך פרייהייט. אָן אַ שיעור פרייע, זאָרגלאַזע, הונגערדיקע טעג. הונגער: פיזישער נאָך ברויט, קאַרטאָפּל. און גייסטיקער — נאָך אַ וואַרעם מענטשלעך וואָרט, מענטשלעכע באַ-ציאונג. עס פעלט דאָס געפיל אַז מען איז ווידער אַ מענטש — איינער פון אַ סך.

— דאָס ערשטע איז ביסלעכווייז געקומען. דאָס געוויסן פון דער וועלט האָט גענומען פליסן דורך פּושקעס קאַנסערוון אין די ליידיקע מאָגנס פון די באַפרייטע. קאַלט איז עס געווען און מעכאַ-ניש. ס'האָט געפּעלט דער געטלעכער פּונק, וועלכער זאָל דערנענ-טערן מענטש צו מענטש. עס זאָל אומוואַרפן די גרענעץ-סלופּעס און אויפּעפענען ברייט די טירן פאַר די דורך ניסים לעבן גע-בליבענע.

— קומט, וואָרעמט זיך אָן ביי אונדזער פייער. זאָל דער פּאַר-
 לירענער גלויבן אין מענטש זיך ווידער צו אייך אומקערן.
 אָבער דאָס געוויסן פון דער וועלט איז געבליבן ווי די נדבה-
 פּושקע — קאַלט און קאַנסערווירט. פינף יאָר שפּעטער — זיצן
 נאָך אַלץ די די-פי אין די לאַגערן. אַ טייל פון אונדז דערגייען צום
 לעצטן שטאַפּל, וואָס טיילט אונדז אָפּ פון באַגריף מענטש. די
 סטאַדיע הייסט — עמיגראַציע.
 פאַר געוויסע טיילן פון דער באַפעלקערונג פון די לענדער,
 וווּהין עס גייט די אויסוואַנדערונג, איז אַן אימיגראַנט נאָך אַלץ
 ניט קיין מענטש. ער איז אַ „גרינער“.
 און אָט, נאָך יאָרן אומוואַנדלען פון לאַגער צו לאַגער שיינט
 אויף די האַפּענונג צו פאַרלאָזן דייטשלאַנד. די האַפּענונג קומט
 דורכן צויבער-וואַרט — וויוע, אַריינפאַר-דערלויבעניש. אָבער
 שווער איז דער וועג פון אַ די-פי צו פאַרלאָזן דאָס לאַנד. מיט דער
 וויוע אין טאָש קען ער ניט פּראָסט און פשוט אַריינפאַרן אין האַפּן
 און נעמען אַ שיה. פאַר אים זאָרגט די „איראַ“. זי האָט צייט.
 מען פאַרט פון לאַגער צו לאַגער. טראַנזיט הייסט עס...

גבריאַל האָט ניט געהערט מער דאָס פאַרלייענען.
 — אַרעלע, איטשקעס דעם בעקערס. געקראַכן צו מיר ווינטער
 אויפן אווון, אויף דער „ליעזשאַנקע“, דער קאַראַפּוז. ס'איז וואַ-
 רעמער ווי אין בעט — מאַכט ער — לאָז אַרונטער אונטערן „קאַ-
 זשוך“, זיך געבעטן. אַ שרייבער געוואָרן אַרעלע... ער לעבט...
 ער לעבט...
 גבריאַל האָט ניט געזען מער דאָס ווייב, דעם טיש, דעם צי-
 מער. ער איז גאָרניט געווען מער אין מעלבורן. צוריק אין ראָד
 קיטנע. זיין ראָקייטלע וואָס האָט אים געקרוינט מיטן נאָמען —
 האַוורילאַ „קאַזשוך“...

א נוידלס טרוים

דער פליטים-לאגער איז געווען א שטאָט ממש. דריי-פיר שטאָ-
סיקע בלאַקן אָנגעפיקט מיט מענטשן. מיט טרעפּ — אויף וועלכע
מאַמעס האָבן נאָכגעיאָגט קינדער מיטן עסן.

לויפט אַ מאַמע מיט אַ שיסעלע געקעכץ :

— בנימעלע — גוואַלד בנימעלע — שלינג שוין אַראָפּ !

שפּרינגט בנימעלע איבער די טרעפּ, ווייל ער איז דאָך פלינסער
ווי די מאַמע, און די מאַמע אַ פאַרסאָפעטע לויפט נאָך דעם תכשית,
וואָס וויל בשום אופן ניט אַראָפּשלינגען ס'לעפעלע עסן, כאָטש צע-
ריס זיך. אַן אַפעטיט האָט ער הווקא נישקאַשע — נאָר ער וויל,
אַז די מאַמע זאָל זען די גרויסע טובה וואָס ער טוט איר.

צווישן די בלאַקן האָבן זיך געוויסט געוואַשן וועש, ווי ווייסע
זעגלען אויף אָנגעצויגענע דראָטן. קופּקעלעך מיסט — ווי עס פירט
זיך — האָבן ביי די בלאַקן אויך ניט געפעלט. וואָרים אַז אַ ידענע
האָט אַרויסגעוואָרפן פון איר פענצטער, וואָס איז געווען צופעליק
אויפן פערטן שטאָק, אַ שעכטל פול מיט קאַרטאָפּל-שאַלן אין דער
מיסטראַס אונטן, און זיי זענען געפאלן דערנעבן, איז עס איר
שוֹלד ?

איבער די ברייטע גאַסן האָבן זיך באַוועגט מענטשן; סוחרים
האָבן אויסגעשריען די נייעסטע סחורה — ערשט אַריינגעבראַכט
מיט אַ „לינקן“ טראַנספּאָרט פון דער שווייץ. פּאָליציי — אין
היטלען מיט גלאַנציקע דאַשקעס, און סתם פּראַנטן, אין אויסגע-
פּאַסטע אָפיצירן-שטיוועלעך „פּאַקסטראַט“, האָבן זיך געדרייט ביים
לאַגער-טויער. שייך צו זאָגן : אַ שטאָט מיט יידן, וועלכע וואַרטן
דער גורל זאָל זיי דערפירן צו אַ ברעג. און דערווייל איז אַ מענטש
— ניט מער ווי אַ מענטש, און ביז אַ קרעטשמע דאַרף מען אויך
אַ טרונק בראַנפן. זעט מען צו מאַכן אַ לעבן. יאָ, אַפילו אַ טרונק
בראַנפן האָט מען ניט געדאַרפט גיין זוכן, וואָרים אין אַ קעלער
האָבן עטלעכע „ספעציאַליסטן“ פּאַרלייגט אַ ברויעריי און געטריבן
ספּירט. עלע וואָס — עס איז ניט געווען אַזוי איי, איי, איי, און

זיך געפילט אביסל — איז ניט געפערלעך. א לייטישן טרונק
בראָנפן האָבן זיי פונדעסטוועגן געמאַכט.

נאָר מרימען איז עס אַפילו ניט אָנגעגאַנגען. זי האָט טאַקע
געוווינט דאָ; געטרונקען די קאווע פון דער אַלגעמיינער קיך; גע-
געסן דאָס ווייסע ברויט מיט פוטער און ניט מער. זי האָט קיינעם
ניט געזען און אין ערגעץ זיך ניט געמישט.

באַלד נאָך פרישטיק האָט זי געזאָגט דער מאַמען אַ תירוץ,
אַז זי מוז גיין עפעס דערליידיקן, און איז אַרויס פון איר צימער.
וואָס פאַראַ געשעפטן זי האָט עס, האָט די מאַמע ניט געקענט דער-
גיין:

— אַז אין די רייען נאָך פראָדוקטן שטייט זי אַליין. די פראָ-
דוקטן־קאַרטן נעמט זי אָפּ ביים בלאַק-לייטער, נו — און ביים
פאַרן אין די אויסלאַנדס האַלט עס נאָך ניט — טאָ וווּ לויפט זי
אַרום, די יונגע ציג?

זי האָט זיך אָבער פאַרגיטיקט מיט דעם, וואָס יעדן טאָג זאָגט
מרים אַן אַנדער תירוץ — ווי זי וואָלט זיך וועלן פאַרענטפערן.
פאַרט אַ מאַמע.

רחל-לאה האָט אָפגערוימט פון טיש, גענומען אירע צוויי עמער
הערינג און זיך געלאָזט איבער די בלאַקן פון לאַגער. שלעפּנדיק
די עמער איבער די טרעפן, פון איין שטאַק אויפן צווייטן, האָט זי
ניט אויפגעהערט צו רימען די סחורה אירע:

— שמאַלץ-הערינג! פרישע שמאַלץ-הערינג! טייערע שמאַלץ-
הערינג! ...

ווען עמעצער שטעלט אָפּ רחל-לאה, און טוט צו איר אַ
שטייגער, אַ זאָג, ווי אַ מענטש רעדט צו אַ מענטשן, אַז אין אירע
יאָרן דאַרף מען ניט אַרומגיין מיט עמער הערינג איבער די שטאַקן;
און אַחוץ אַלעמען: שפירט מען פון די הערינג אַ ניט גאָר גוטן
ריח — וואָלט זי יענעם אָנגעקוקט ווי משוגע:

— ס'הייסט: זי, רחל-לאה זאָל ניט האַנדלען מיט הערינג,
טאָ ווער זשע דען זאָל האַנדלען?

זינט זי געדענקט, האָט זי געהאַט צו טאָן מיט הערינג. נאָכן
קריג, אַז זי איז צוריקגעקומען אין שטעטל אַרײַן, און דערזען אַז
די מלוכה האַנדלט אַליין מיט הערינג, מאַכט אויף אירע אייגענע
קראַמען, האָט זי ביי זיך אָפגעמאַכט:

— א מלוכה וואָס נעמט אַוועק דאָס ביסן ברויט ביי אַ יידענע און פאַרנעמט זיך מיט פאַרקויפן הערינג פון אַ פּאָס אַרויס, איז אַ קאַבעאַנסקע מלוכה. טאָ וואָס קען מען שוין ביי איר דערלעבן? און טאַקע נאָך איידער זי האָט באַוווּזן ריכטיק אָפּצוכאַפּן דעם אָטעם, האָט זי מיט מרימען זיך אַריבערגעפּעקלט אַלע גרענעצן אַזש קיין דייטשלאַנד.

מרים האָט זיך אין דער מאַמעס געשעפטן ניט געמישט. ניט זי האָט געזאָגט: ניט האַנדלען, ניט זי האָט געזאָגט: יאָ פאַרקויפן. זי איז אַפּילו ניט געווען טשעקאָווע צו וויסן פון וואַנען די הערינג קומען צו דער מאַמען. אין לאַגער איז קיין טייך ניט געווען, און האַנדלען טאָר מען ניט. די דייטשן אַליין פּגן פאַר אַ הערינג....

געלט האָט זי פּונדעסטוועגן יאָ גענומען ביי דער מאַמען. דאָ אויף אַ ניי קלייד, דאָ אויף אַ פּאַר שיד, ווייל ס'איז אַ נייע מאָדע אויף שיד. נאָר איינזיצן אין שטוב — דאָס האָט זי ניט געוואָלט.

באַלד נאָכן פּרישטיק האָט זי זיך געגעבן אַ פאַרב צו די ליפּן, אַ פּוּדער צו דאָס נעזל און אַנטווענדיק דאָס היטעלע זיך געדרייט פאַרן שפּיגל. רחל-לאַה האָט געוואָלט בלוזן פאַרשטיין איין זאָך:

— ביזטו ערשט 18 יאָר געוואָרן. דאָס בלוט שפּראַצט דאָך פון די ליפּן, טאָ פאַרוואָס פאַרשמירסטו זיי מיט פאַרב?

דערויף האָט מרים גלייך ניט געענטפּערט, נאָר בלוזן אַ שמיכל געטאָן. נאָר אַז רחל-לאַה האָט פּאַרט געוואָלט פאַרשטיין דעם שכל דערפּון, האָט זי זיך אָפּגערוּפּן:

— וואָס קען אַ פאַרמלחמהדיקע מאַמע פאַרשטיין?

רחל-לאַה האָט — דעם אמת געזאָגט — טאַקע ניט פאַר-שטאַנען.

מרים איז אַריבערגעלאָפּן עטלעכע גאַסן, געכאַפט דעם טראַמ-וויי, ווי עס טוען געוויינטלעך פאַרנומענע מענטשן, וואָס איילן זיך און זיך געלאָזט צום שטאַט-טייל, ווו עס געפינען זיך די ביוראָען פון דער „באַזאַצונגס-מאַכט“.

אויף די ציכטיקע גאַסן מיט צעגרינטע בוימער און בלוּמען-בייטן אינמיטן האָט זיך גאַרניט אָנגעזען, אַז דערנעבן, אַ וואָסערע פּאַר גאַסן ווייטער ליגט אַ שטאַט אין חורבות. עס הענגען אויס-געברענטע פאַרזשאַווערטע באַקאַנען אויף האַלב-פאַרקוילטע ווענט.

א רער, אן איבערבלייב פון א באד-צימער קוסט אין הימל אריין, ווי דער פערדיסקאפ פון אן אונטערוואסער-רשיף... אויף די ציכטיקע גאסן שפאנען ארום אמעריקאנער מיליטער-פאליציי מיט ברייטע אָרעם-בענדער, ברוינע גלאַנציקע שייך און שווערע רעוואָלווערן אין לעדערנע שייך. יעדע רגע בלייבן זיי שטיין פאַר אן אנדער לימוזינע, עפענען ברייט אויף די טירן און גיבן אָפּ כבוד די מיליטער-לייט, וואָס פירן דאָ אָן מיט דער אָרדענונג. מרים שפאצירט איבער די גאסן. אָבער אַצינד גייט זי לאַנג-זאַם. זי האָט צייט. א זייטיק אויג קאָן זיך דוכטן אַז אויך זי אַרבעט דאָ ערגעץ-ווו, און באַלד וועט זי פאַרשווינדן אין אַ טיר, אויף וועלכער ס'איז מיט שוואַרצע בוכשטאַבן אָנגעשריבן דער נאָמען פון אַמט. אין דעם אַרום דערפילט זיך מרים, ווי זי וואָלט שוין געווען אַ טייל פון דעם לאַנד, פון וואַנען אָט די מיליטער-לייט שטאַמען. און דאָ טאַקע וויל זי דערגיין ווי די מענטשן פון יענעם לאַנד בא-נעמען זיך. און דער עיקרשט טאַקע: — וועלכע סאָרטן פרויען זיי גוסטירן...

ווייזט אויס, אַז יעדן טאַג איז זי עפעס געווייער געוואָרן, געדערנט. ווייל מיט דער צייט זענען אירע ברוינע קאַשטאַן-האַר העלער געוואָרן; נאָך העלער — ביז זיי האָבן באַקומען דעם קאַליר פון גאַלדיקן בלאַנד, אָט ווי צייטיקער קאַרן. אַזוינע האָר פאַרמאַגן מערסטנס די פרויען, וועלכע פאַרן דאָ אַרום אין די שפּיגל-לאַקירטע לימוזינעס, באַגלייטע מיט הויכע, ברייט-פלייציקע מיליטער-לייט. איינגעטלעך זענען די לימוזינעס געווען דער אָביעקט פון איר אַנטציקונג. עפעס האָבן זיי פאַרמאַנט אין זיך אַזוינס, וואָס אָמעמט מיט רייכקייט, ברייטהאַרציקייט. מרים האָט געהאַט איר אייגענע, אינעווייניקסטע שפראַך צו פאַרשטענדיקן זיך מיט די לימוזינעס. און זיי האָבן איר דערציילט וועגן די ברייטע גלאַטע וועגן ווו זיי לויפן מיט שווינדליקער שנעלקייט; וועגן די מענטשן וואָס זעצן זיך צום רעדל און מיטאַמאָל באַהערשט זיי אַ זאָרגלאַזיקייט, ווי זיי וואָלטן פלינגל באַקומען, און באַרוישט פון דער מעגלעכקייט צו פליען — לאָזן זיי זיך אוועק איינצונעמען די ווייטיקייט.

מרים האָט געוואָס אַלע נעמען פון די פירמעס, וועלכע באַ-שאַפן אָט די אויסגעקלינגעלע, שיינענדיקע מאַשינען. זי האָט זיי נעקענט דערקענען, ווי אַ גענימער פערד-געיעגן שפילער דערקענט די פערד אין זייער געלויב צו דער מעטע. איר בליק האָט קיין זאך ניט פאַרזען. די פינגע, לעדערנע געזעסן — האָט זי פאַרשטאַנען אז זיי

מוזן זיין באקוועם. די ביינערנע הענטלעך, דעם ראדיאָ אינעווייניק און די ניקלנע אַנטענע — דרויסן. אפילו מיטן ציגארעטן-אַנצינדער האָט זי זיך אַנטציקט, ווען זי האָט דערזען ווי מען באַנוצט אים. שפעטער — ווען זי איז געזעסן אין פינצטערן קינאָ-זאַל, געזען אויפן לייזונט די פאַרליבטע פאַרלעך זיך טוליען אין די ווייך-גע-בעמע, שנעל-לויפנדיקע אויטאָס, איז זי געוואָרן אַ טייל פון דעם — וואָס קומט פאַר אויפן לייזונט. די זייערע האָר מיט וועלכע דער ווינט שפּילט זיך זאַרגלאָז — זענען געווען אירע האָר; און דער יונגערמאַן ביים זייט וועלכער רירט כמעט נישט אָן ס'ערדל און האָט די אויגן אויפן מיידל ביים זייט — דאָס איז טאַקע געווען דער יונגער מענטש וועלכן זי האָט דערוואַרט, אין אַט דעם ווייטן לאַנד...

אין דעם אויגנבליק איז זי צופרידן געווען, וואָס זי האלט זיך ווייטער פון די בחורים אין לאַגער. זי דאַרף זיין פריי, פריי. אויב נישט — וואָס זשע וועט זי יענעם זאַגן. אַז יענער וואַרט דאָרטן אויף איר — אין דעם איז מרים אינגאַנצן זיכער געווען.

דער ים — ווערליק פאַר אַ ים — איז געווען טונקל-גריין און רואיק. ער איז געלעגן אַ מידער, געדרימלט און געלאָזן די מענטשן זיך שיפלען איבער אים. אַ דאגה האָט ער. פלינקע דעלפּינען האָבן אים געשניטן מיט זייערע שוואַרצע רוקנס, באַגלייטנדיק די שיפן. די ווייסע שיפן, וואָס האָבן שטאַלצירט מיט זייער פאַרנעם, מיט זייער גרויס אין האַפן — האָבן אויפן רוקן פון ים אויסגעזען ווי נאָר וואָס פון איי אויסגעפיסטע, פּוכיקע גענזלעך, אויפן שטעמלשן טייכל. שווימענדיק צו זייער באַשטימונגס-אָרט, האָבן יי איבער-געלאָזט אַ ווייסן, שוימיקן שליאַך.

דער ים גופא איז צו דעם געבליבן גלייכגילטיק. זיינע כוואַליעס האָבן מיט מאַמישער ווייכקייט געוויגט די שיפן. די פריש - געפּאַהבעט שיף, „גענעראַל איקס“ איז געשווומען מיטן כוח פון אירע אַכט טויזנט מעכאַנישע פּערד (אַזוי האָט בפּירוש געשריבן דער שיפס-בילדער) צום יונגסטן קאַנטינענט, וועלכער ווערט אויף די לאַנד-קאַרטעס באַצייכנט מיטן נאָמען: אויסטראַליע. שוין אַרום דריי וואָכן ווי די געזאַלצענע כוואַליעס לעקן אַרום די זייטן פון דער שיף „גענעראַל איקס“, איבערלאָזנדיק ברוינע

זשאווער-פלעקן. די פאסאזשירן — אָט די פליטים, וועלכע האָבן מיט האַרץ-צימער אָפגעשלאָגן די שוועלן פון קאָנסולאַטן, און מיט פאַרשידענע המצאות געזוכט אַ וועג, כדי אַרויס פון די לאַגערן — זענען אַצינד געזעסן אויפן דעק — גלייכגילטיקע. קינדער, ווי מחנות בינען פון וועלכע מען קען זיך ניט אָפּיאַגן, האָבן זיך געד פּלאַנטערט אומעטום, וווּ מען דאַרף זיי ניט. אויף דראָטן האָבן זיך געטריקנט קינדערשע הייזלעך און ווינדלען. קאַנען מיט טיי, וועלכע די פליטים האָבן באַלד אינדערפרי פּאַהררייט צוזאַמען מיט שטיקער ברויט פון קיך אַרויס, טאָמער פּעלט נאָכער אויס, זענען געשטאַנען אַרום די ליגנדיקע. דאָס ברויט האָט זיך געטריקנט אויף דער זון, אָן וועלכן ניט איז נוצן און האָפּענונג אַז עמעצער וועט עס נאָך נעמען אין מויל אַרײַן.

די אָנגעשטרענגטע רייזע-צוגרייטונגען, דער נערוון-פיכער צו-ליב די אַלע פּאַפּירן, שטעמפלען, מעדיצינישע אונטערזוכונגען וועלכע זענען נויטיק געווען, האָט אַצינד נאָכגעלאָזט און אָנשטאַט דער שפּאַנונג האָט זיי באַהערשט אַ מאָדנע גלייכגילטיקייט; זי האָט זיך אָנגעזען אויף די ניט ראַזירטע פּנימער, צעקנאָדערט אָנטועכץ; רויטע, ניט אויסגעשלאָפענע אויגן; אויגן בלאַנדזשענדיקע, וואָס זוכן אַ פּונקט וווּ זייער בליק צו פּאַרהאַלטן. דער בליק האָט געזוכט עפעס סטאַבילעס, שטאַנדאַהאַפטיקס, עפעס וואָס וויינט זיך ניט — און ניט געפינענדיק דעם פּונקט — ווייטער געבלאָנדזשעט איבערן כוואַליעדריקן האַריזאָנט.

מרים איז געלעגן אויפן הינטערשטן דעק און זיך געוואַרעמט אויף דער זון. איר קערפּער איז מיט יעדן טאָג געוואָרן ברוינער, און דאָס האָט נאָך מער אונטערגעשטראַכן אירע בלאַנדע האַר. יעדעס גליד האָט זיך אויסגעטיילט, געבעטן ממש באַווונדערט צו ווערן צוליב דעם אייגענעם רייז. עס איז געווען האַרמאָניע פון פּאַרב, פון ליניע; פון צוזאַגנדיקער וויבלעכקייט...

ווי אין לאַגער — אין וועלכן זי איז געווען אַ דרויסנדיקע, אַזוי האָט זיך דאָ די שטימונג פון די פּאַסאזשירן: זייער אָפּגע-לאָזנקייט, זייער גלייכגילט איר ניט דערגרייכט. זי האָט עס באַלד ניט צוגעלאָזן צו זיך. זי איז געשווומען אין איר אייגענער לוקסוס-שיר; באַזעצט די שיר מיט אייגענע פּאַסאזשירן — הויכע, ברויט-פליציקע מענער, מיט זון-פאַרברוינטע פּנימער, אין ברויט-האַנדיקע טעקסאַס-קאַפּעלושן; מענער וואָס שמייכלען מיט ווייסע ציין ווען זי איז אין זייער מיט. זיי דערציילן איר וועגן די פּאַרמס און ווייץ

פעלדער; וועגן די פאָלירטע לימוזינעס, וועלכע וואַרטן אויף זיי אין האַפּן, און ווי נאָך זיי קומען אָן — טוען די לימוזינעס איר אַ טראַג אַוועק איבער גרינע פליינען, איבער געדרייטע וועגן ביים ברעג פון רוישיקן אָסעאַן... אין נייעם לאַנד וועט עס זיין אויס מרים רחל-לאַהס די הערינג-הענדלערינס — עס וועט זיין ווי אין יענעם פילם, אין וועלכן זי, מרים זוערט אָפּגעוואַרט אין האַפּן פון אַט דעם בחור מיטן כרייטן הוט, אין דער אָפּענער מאַשין. און אפשר וועט עס נאָך זיין עמעצער פון אירע מיט-פּאַסאַזשירן אין דער לוקסוס-שיף? זי קען זיך נאָך אַלץ ניט באַשליסן, וועמענס אָנבאָט אָנצונעמען...

דערווייל איז דער ים געוואָרן טונקעלער, אָנגעכמורעט, און אויף די שפיצן כוואַליעס האָט זיך באַוויזן אַ ווייסער שוים. פּלוצ-לינג איז די זון פאַרשווונדן הינטער אַ וואַלקן, און דער ים האָט זיך צעברומט מיט טויזנטער קולות. חוצפהדיקע כוואַליעס זענען אפילו אַרויפגעשפרונגען אויפן דעק און אַראָפּגעשווענקט די שטי-קער ברויט און די טיי-קאַנען. די פּאַסאַזשירן האָבן זיך קוים דער-שעפט ביז צו די געלעגערס און אָנמעכטיק אַנידערגעפּאַלן.

עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטורעם.

מרים איז געלעגן אויף איר בעמל, מיטן טאַשן-טיכל צוגעדריקט צום מויל. נאָך אַז עס איז שוין ניט געווען קיין בריחה, האָט זי אַרויסגעצויגן אַ דיקן, פּאַפירענעם בייטל און איינגעגראָבן אין אים דעם קאַפּ. פאַר אירע אויגן האָבן זיך געדרייט רעדער — שוואַרצע מיט ווייסע רייפן אַרום; רעדער פון „שעווים“, פון „ביוקס“, פון „סטודעבייקערס“. זי האָט זיי געפרוּווט אויססאַרטירן, איינפאַסן יעדעס ראָד אויף איר אָרט. זי האָט געוואַלט פּאַנאַדער-פּלאַנטערן דעם רעדער-געפעכט וואָס איז אַצינד געווען רויט און גרין און ווידער שוואַרץ. נאָך אַט האָט זי אַ כוואַליע אַ הויב געמאַן די שיף, איר אַ וויג געמאַן אַרויף און אַראָפּ, ווי זי וואַלט זיך אַראָפּגעגליטשט פון אַ באַרג און די רעדער זענען זיך צעלאָפּן אי-בערלאָזנדיק די לימוזינעס, ווי קינדער מיט באַרוועסע פּיס צו טאַפּ-טשען אין וואַסער. טיף אין איר האָט זי געפילט, ווי עפעס רייסט זיך דאָרט אַפּ. בליי גיסט זיך אָן אין קאַפּ און באַלד וועט ער אַדורכ-זעצן די שלייפן און זיך אויסניסן. מיטאַמאָל טוט דער מאַגן אַ שוויים צו ביזן האַרצן און איידער וואָס-ווען, איז ער שוין צוריק ביי די פּוס-טריט. דער גאַנצער קערפּער האָט זיך אַצינד געצויגן אַראָפּ... אַראָפּ...

אין אן אויגנבליק, ווען מרים האָט באַוווּזן אַרויסצוקריגן דעם קאַפּ פון בייטל, האָט זי מכבד געווען די נייע מדינה :
— אויסגעריסן האָט זי געמעגט ווערן, איידער נאָך איך האָב געהערט פון איר...

— א פּייער מעג אַרײַן אין אַלע לימוזינעס מיט די בחורים אין איינעם...

דוכט זיך, אַז זי איז געגאַנגען דורכן לאַגער ווי אַ זייטיקע, סײַן מענטשן ניט דערקענט. נאָרניט געהערט וואָס עס טוט זיך דאָרט. נאָר אָפּגעשפּאַרט אַ היפש ביסל קללות האָט זי, ווייזט אויס, און אַצינד איז עס איר צונױץ געקומען.

נאָר אַ פּרישע כּוואַליע האָט אַ שטויס געמאַן די שײף פון זײַט, און מירס האָט זיך אַ קאַלער געמאַן צום וואַנט און צוריק, ווי זי וואַלט געווען אַ וועלגער-האַלץ...

עס איז שוין געווען אַ שטיק נאָך מיטאַג, ווען די זון האָט זיך ענדלעך באַוווּזן אויפן פּערטן שטאַק, אין אַרבּעטס-זאַל פון דער פּירמע „טען ענד טען“. צוערשט איז זי געפאַלן אויפן מאַשין-ברעטל, האָן אויף דעם גאַלדענעם אויפּשריפט: „זינגער“ און צו-לעצט געבליבן הענגען אויף מרימס האָר, וועלכע זענען נאָך אַלץ בלאַנד געווען. מרים האָט זי קוים באַמערקט — די זון. זי האָט געדריקט אויף דעם פּעדאַל, וואָס האָט איר תּמיד דערמאַנט דעם פּעדאַל וואָס טרייבט אַ קאַר. צווישן אירע פינגער זענען געפּלויגן שטיקער סחורה, וועלכע האָבן ביים פּאַרלאָזן די מאַשין אָנגענומען די פּאַרם פון מענער-הויזן. פון איר זענען זיי געלאָפּן צו דער דאַמף-פּרעס וועלכע האָט זיי געגעבן אַ שטיקל פּנים, אַ קנייטש, אַ פּאַרם. ערשט דאַן — צו רחל-לאַה, וועלכע האָט נאָך אַלעמען צורו גע-לאָזט די הערינג און אָנשטאַט דעם אָנגענייט קנעפּלעך און אויך אַ בלוּי קוויטל מען זאָל וויסן אַז אַט די הויזן האָט געמאַכט די פּירמע „טען ענד טען“ און ניט סײַן אַנדערע.

שוין אַריבער צוויי יאָר ווי זיי זיצן אַזוי — צוגעבונדן צו דער אַרבּעט. רחל-לאַה איז צופּרידן, הלואי ווייטער:

— מען פּאַרדינט אַ פּונט. מ'כאַפט אַרײַן אַן „אָווערטיים“ אויך. מ'שפּאַרט אַ גראַשן. נאָר אז מען האַנדלט מיט הערינג, זעט מען כאַטש אַ פּרישן מענטשן. מ'קען אַ וואָרט אויסריידן. און ווע-

מען זעט מען דאָ? דעם דארן פּרעסער, דעם שניידער-יונג פון אמאָליקן שטעטל נאָטע „פּאָלע“, וואָס הייסט שוין דאָ אפילו מר. לאַזאַן, נאָר איז דער אייגענער שלימוזל...

אַז זי האָט זיך אָבער דערמאָנט, אַז זי איז אַ מאַמע מיט אַ טאָכטער וואָס האָט שוין באַדאַרפֿט איר צושטעלן אייניקלעך, וועד-ליק די וועלט פירט זיך — האָט זי אַ שטילן קרעכץ געטאָן, נאָר זי האָט זיך געכאַפּט:

— וואָס דאַרף אַ זייטיקער וויסן וואָס עס קוועטשט מיר...

מרים האָט געשוויגן. נאָר מיט יעדער פּאָר הויזן, וואָס זי לאָזט אַרויס אין דער וועלט אַרײַן — האָט זי געפילט — גייט מיט אַ שטיק פון איר טרוים. עפעס האָט איר טרוים באַקומען די דינקייט פון אַ פּסהיָקער מצה: עס איז גאַנץ, ווען מען קוקט דערויף, נאָר קוים רירט מען זיך צו, קרישט עס זיך...

אַז באַלד פון אָנהויב האָט זיך די זאך געטאָן אַ שטעל אַוועק גאָר אַנדערש, ווי מרימען האָט זיך אויסגעדאַכט אַז ס'דאַרף זײַן.

אַז די שיה איז אָנגעקומען אין האַפּן, האָט מען זיך ניט גע-לאָזט אַרומקוקן אפילו. די פּאַרט-אַרבעטער האָבן אָנגעלאָדן דעם באַגאַזש אויף אַ לאַסט-אויטאָ, און עפעס אַ מענטש מיט אַ בלעכל אין לאַץ וואָס רעדט דוכט זיך יידיש, האָט אַלעמען צונויפגענומען, איבערגעצײלט און מיט אַן אויטאָבוס געבראַכט אין עמיגראַנטן-הויז.

— אַלץ וועט זײַן אָ-קעי — האָט ער געענטפערט אויף די פּראַגן, וואָס האָבן זיך געשאַטן פון אלע זײַטן.

— די קינדער וועלן זײַן אָ-קעי אין דער „קאַנטרע“, און דאָס מײדל — האָט ער אַ ווייז געטאָן אויף מרימען, זאָל מאַרגן אַרײַנג-קומען אין אָפּיס. זי וועט זײַן אָ-קעי... אַזױנע מײדלעך לאָזט מען דאָ סײ ווי לאַנג ניט זיצן, מען פאַרצוקערט זײ...

זי האָט באַלד געזען, אַז ס'איז ניט דאָס. נאָר פאַרקערעווען דעם דישל, דאָס האָט מען שוין ניט געקענט. סײ ווי: ס'איז דען דאָ ווױהין צוריקצופאַרן?

אין די ערשטע חדשים האָבן בחורים דווקא געהאַט אַן אויג אויף מרימען. זי איינגעלאָדן אין אַ קינאָ; אַרויסגענומען טאַנצן, ווי עס פירט זיך בײַ לײַטן. געפרוּווט אַ שמועס טאָן מכּוּח דאָס, מכּוּח יענץ. נאָר זי האָט אַלץ געוואַרט אויף יענעם. דאָס הייסט: בײַן האָט זי ניט געזאָגט, געשמײכלט אפילו — נאָר געשוויגן.

האָבן די בחורים דערווייל ס'געדולד פאַרלוירן. זענען זיי דען
 ניט גערעכט:
 — אז מען שמועסט מיט אַ מיידל תכלית, און יענע קוקט
 אין ים אריין, קענען דאָך די נערוון פלאַצן...
 דערווייל האָבן זיי — איינס ביי איינס — חתונה געהאַט...

* * *

די ראַסליסטריט איז געלעגן א זוניקע — צעשמייכלט מיט
 טויזנטער שפּיגלען פון שוויפענצטער. אַ פּאַליציסט אין אַ קאָרקן-
 העלם און ווייסע הענטשקעס האָט רעגולירט דעם פאַרקער. נייע
 „האַלדנס" האָבן זיך געריסן פאַרויס דורכן גרינעם ליכט, געוואָלט
 וואָס שנעלער אריבערקומען. אלע „פאַרדן" האָבן געפערקעט, גע-
 קרעכצט, ממש געבעטן זיך:

— לאַזט אונדז צורו. ווי לאַנג איז דער שיער אונדז צו פיי-
 ניקן, אַרויסיאַגן די געדערים? נאָר מ'האָט זיי געהערט ווי דעם
 קאָטער, און געיאַגט פאַרויס און ניט געלאָזט איינזינקען אין ווייכן,
 צעגלייטן אַספּאַלט. האָט דער כעס אין זיי געזאָגט, דאָס אויל גע-
 ברענט און זיי האָבן אַרויסגעלאָזט געדיכטע קנוילן רויך.
 גייענדיק פון דער אַרבעט, קוקט מרים אויף די לאַנגע שורות
 אויטאָמאָבילן, וואָס רוקן זיך לאַנגזאַם דורך דער „טראַפּיק" און
 פאַרשווינדן. זי באַטראַכט זיי, באַגלייט זיי מיט איר בליק, אָבער
 יענע זעען איר אַפילו ניט.

די מאַשינען, ווי האַרעפּאַשנע פערד, ווילן וואָס שנעלער אַרויס
 פון שטאָט און אַהיימציען, ווי די מידע מענטשן הינטערן רעדל.
 קוקט מרים אויף די לימוזינעס, וואָס זענען אַצינד ניט מער
 ווי פאַרהאַרעוועטע מאַשינעס, וואָס פירן מענטשן, און ביידע —
 שטופן זיי זיך אין געדראַנג.

און אז רחל-לאה וויל פאַרשטיין:

— וואָס איז עס פאַר אַ תכלית צו שטיין און קוקן אויף אויטאָ-
 מאָבילן, אז דאָס ליכט האָט זיך שוין דריי מאָל געטוישט און מ'האָט
 שוין געקענט זיצן אין טראַמוויי אַהיימצופאַרן.
 טוט מרים אויף איר אַ קוק. דאָן באַקומט איר פנים דעם אַמאָ-
 ליקן שמייכל און זי טוט אַ זאָג צו זיך, ווען זי לאָזט זיך גיין מיט
 דער מאַמען:

— וואָס קען אַ פאַרמלחמהדיקע מאַמע פאַרשטיין...
 דעם אמת געזאָגט — רחל-לאה האָט טאַקע ניט פאַרשטאַנען...

צו וואס איז געגליכן א נוענטש? ...

א זאלקינישער טאג הויבט זיך אן אזוי:
ארום האלבי-נאך זעקס דעהערט מען א רוישן פון וואסער, וואס
לויפט מיט אימפעט איבער געדרייטע רערן און צעשפריצט זיך אין
שניידיק-קאלטע טראָפנס איבער די ווענט, אויסגעלייגטע מיט ווייסע
קאכל; איבערן פאל מיט מאזאיקעס אין רינט אָפּ דורכן ניקלנעם
אָפּפלוס-דינג.
א באַוואַקסענער קערפער שפּרינגט דאן אונטער פון איין פום
אויפן צווייטן, פון הנאה וואָס דער וואסער-שטראָם שלאָגט דאָס לייב
און ער ווערט רויט, צעהיצט.
א צעשוויבערטער, גרוילעכער קאָפּ טרייסלט אויס די וואסער
טראָפנס פון די האָר און דאָס וואסער שטעלט זיך אָפּ.
דאן ווערט שטיל. א דיקער האנטוך רייבט דאָס האָריק לייב
מיטן כוח פון מוסקולירטע הענט.
מיט איין שפרונג איז שוין זאַלקין אין די הויזן, און אידער
ער באַווייזט זיי נאָך ווי געהעריק צוצוקנעפלען, פאָרט ער דורך
מיטן קאָס דורך די פאַטלעס האָר וואָס ווילן קיינמאָל נישט ליגן
דאָרט, וווּ זאַלקין לייגט זיי אוועק. זאַלקין און זיינע האָר זענען
אביסל קידער-ווידער. די האָר — הייסט עס — הגם גרוילעכע, קרייז-
לען זיך טשוּפּרינאוואטע ווי זיי וואַלטן ערשט געווען א יאָר פינף-
אונצוואנציק, ווען זאַלקין אליין שלאָגט שוין אָן א פופציקער.
אָפּגעכאַפט דעם פרישטיק, דערלאָנגט ער א מיש דורך די ציי-
טונגען — און אז די וועלט איז נאָך אלץ די זעלבע, אָט ווי נעכטן,
אייערנעכטן — טוט ער א שפּאַן דורך די צוויי גאַסן וואָס טיילן
אים אָפּ פון זיין מעבל-פאבריק.
דערווייל איז נאָך שטיל. די זעגן שטירען די שטאַלענע ציין;
די הובל-מאַשין האַלט גרויט די בלאַנקע מעסערס; די בויערס טראָגן
אויף זיך נאָך דעם האַלץ-שטויב פון נעכטן. אז די נאָז-לעכער דער-

פילן דעם ריח פון צעשניטענעם האָלץ, קליי און פּאָליטור, דערפילן זיי זיך ביז נאָר נאָנטע מחותנים מיטן ארום. דערווייל הייסט עס — איז נאָך רואיק. נעמט זאָלקין דורכ-קוקן די צייכענונגען פון טישן, שאַפּעס, קאָמאָדן. ער פארנלייכט זיי מיט די באשטעלונגען און ליינט זיי אויס מיט א סדר — וועלכעס פריער, און וועלכעס שפעטער צו מאַכן. וואָרים איינס ווייס ער: — ווי נאָר דער זיינער גיט דעם ארבעטס-סיינאַל, נעמט עס באַלד לויפן, רוישן. ער ווערט דאן א טייל פון דעם אַ מעכאַניזם — ווי ער, זאָלקין וואָלט גיט געווען א מענטש פאר זיך, נאָר צוגעטשע-פעט צו א טראַנסמיסיע, א מאָטאָר וואָס באַוועגט אים אין איינ-קלאַנט מיט אַט דעם מעכאַניזם, וואָס באַשאַפט שענק און טישן, און קאָמאָדן.

זאָלקין באַטראַכט דורך דער אָפּענער טיר די פאבריק, און פסקנט אויפן אָרט:

— גיט דערליינט צו אויסטראַליע, זאָלן מיר האָבן אזא יאָר... אויפן שרייב-טיש, צווישן פלענער און פּאַפירן שטייט דער קאַלענדאַר. ער גיט עס אַכטונג אויף זאָלקינס טעג. ער ווייס אלע זיינע געגנט, קאַפּ-פאָרדייענישן, טרעפונגען. און אַט דעהאַנגט ער זאָלקינען, אז עס איז שוין צוואַנציק יאָר.

— בחור איינער — טוט ער א ווייז מיטן פינגער צום קאַלענ-דאַר, ווי ער וואָלט געהאַט מיט אים א דין-תורה — דה זאָנט עס מיר? מיינסט איך האָב חרטה, פּרוּביר זיך מאַכן געפּנרט און פאר-געסן — צוואַנציק יאָר, איז צוואַנציק יאָר. ביינאַכט וועט טאַקע זיין א שמחלע, פארוואָס זשע ניט?

אז אונזערס א מענטש איז דורכגעקראָכן דורך אלע צרות און נאָך באַוויזן מיטצוברענגען א שטיקל אימפעט — איז פארוואָס טאַקע גיט מאַכן קיין שמחלע?

נאָר דער קאַלענדאַר, ווי יעדער קאַלענדאַר אויף זיין אָרט וואָלט געטאָן — האָט עקשנות'דיק געשוויגן, אַנווייזנדיק בלויז אויף דער דאַמע.

אייגנטלעך האָט זאָלקין ניט דערוואַרט פון קאַלענדאַר קיין תשובה. נאָר ס'איז גלאַט גוט צו הערן די אייגענע שטים אין דער פרימאָרגנדיקער שטיקלייט.

— א מענטש בלייבט אזוי לאַנג א מענטש ביז ער פארגעסט גיט זיין נעכטן. וואָס געווען, ווי געווען. הויבט ער אָבער אַן זיין

נעכטן פון דעם היינט, פונקט ווי ער וואָלט מיט דעם אלעם געבוירן געוואָרן — און טוט זיין נעכטן א שפיי אין פנים — אזא מענטש, ברודערקע איז ניט ווערט מען זאָל אים א האַנט דערלאָנגען. וואָ-רים וואָס פארא ווערט האָט שוין דער מענטש ביי אזא מענטש. מאָ צו וואָס איז געגליכן אזא מענטש?
אָט — א שטיק האָלץ, דורכגעבויערט מיט א מיליאָן לעבלעך.
אזא האָלץ האָט ווייזט אויס ביי זאָלקינען קיין ווערט ניט געהאט.

נאָכן מבול האָט זיך ישראל זאָלקין ארומגעזען, אז: ער איז געבליבן לעבן. צוליב וואָס? די דאָזיקע פראגע האָט אים גענומען מאַטערן פון ערשטן טאָג אָן, זינט די וועלט איז ווידער געוואָרן וועלט, און א ייד קען זיך איבער איר באַוועגן, ווי א ייד.
ער האָט קיינמאָל ניט געטראַכט: ווי אזוי איז ער געבליבן לעבן? וואָרים ער האָט גאָרניט מיטגעהאָלפן דערצו.
אָבער: צוליב וואָס? — דאָס האָט שוין געפאָדערט אן ענט-פער דירעקט פון אים. ער האָט געדאַרפט זיין לעבן ברענגען צו עפעס א ברעג. געבן זיין לעבן עפעס א ציל, א סיבה.
א ביטערקייט האָט געפרעסט ישראל זאָלקינען — ווייל קיין ברעג, קיין ציל איז ניט געווען צוזען. און מיט א הנאה פון זעלבסט-פייניקונג האָט ער נאָכאָנאָנד איבערגעהזרט: צוליב וואָס?!

ישראל איז געזעסן אויפן הילצערנעם בעטל. זיינע נאָקעמע, ביינערדיקע פיס האָבן זיך געבאָמבלט איבערן ראַנד, ווי דער אומרו פון א זיינער. די מאַזאָליעס האָבן צעקרימט די פינגער און א ווי-טאָנדיקע מידקייט האָט געצויגן צו רו, רו... ער האָט געוויגט די פיס כדי דער ווינט זאָל זיי קילן. אין זיין קאָפּ האָבן זיך געפלאָגן-טערט געדאַנקען, שאַרפע, שפיציקע — ווי שמעכל-דראָט. ער האָט זיך זיי באַמיט אויסצוסיידערן, מילדערן, פאַנאָנדערקלייבן — נאָר אויף צולהכעס האָבן זיי זיך נאָך מער פאַרפלאָנטערט. עס איז ניט געווען קיין פריער און קיין שפעטער. פראָג און טאַשקענט; לאָדזש און ווין, בייערן — עס זענען געווען זאָנעס; צוגן; סאַמאָפּאָרן און

געדרייטע, שמאָלע שטעגן אין די בערג. אין קאָפּ ביי אים האָט זיך געמישט ווי אין א מולטער. אָט שטייט זיין מאַמע איבערגעבויגן איבערן מולטער. צוויי שאַרפע האַקמעסערס האַלט זי אין די הענט און לויפט פליקט מיט זיי איבערן טייג. פון אלע זייטן נעמען די אָפּגעהאַקטע שטיקלעך טייג זיך פארוואַנדלען אין פאַרפּל. קיילעכ-דיקע, לענגלעכע. זיי פאלן אין מיטן, אין די זייטן און די מאַמע לויפט, לויפט מיט די צוויי האַקמעסערס אין מולטער.

ווי פאַרפּל אין מולטער — אזוי לויפן זיינע געדאַנקען און ער האָט נאָר ניט קיין עצה זיי צו קאָנטראָלירן.

ישראל האָט אריינגערוקט זיינע פינגער אין די צעפאַטלטע האָר און זיך פּעסט איינגעקלאַמערט אין זיי, ווי ער וואַלט וועלן אויפּהאַלטן דעם לויף פון די געדאַנקען.

נעבן אים איז געלעגן זיין רוק-זאַק. א זאַק פון פּויערישן לייונט מיט צוויי קניפּלעך אין די עקן. זיינע איינגעפאלענע זייטן האָבן ערות-געזאַגט, אז אין אים איז כמעט נאָרניטאָ. און דער כמעט — דאָס איז געווען ישראלס גאַנצער פאַרמעגן. — אויפן רוק-זאַק ליגט דער שטויב פון אלע וועגן אייראָפּעס — האָט זיך עפעס א געדאַנק פאַרט באַוווּזן אויסצופלאַנטערן.

— צום טייוול, צו אלדע שוואַרצע יאָר מיט אָט די פּאַעטישע אויסדרוקן — האָט ער א שיפע געטאָן צווישן די ציין, און אריין-געשפיגן אין די דאַלאַנען, ווי ער וואַלט זיך געקליבן אָט דעם געדאַנק צערייבן. נאָר צווישן די פינגער האָט א ברי געטאָן דער רויטער שראַם, אויסגעריבן פון דער שטריק פון רוק-זאַק.

— צום טייוול — פּאַעזיע — וואַנדערסט א מידער איבער וועגן. ניט קיין טאָג און ניט קיין נאַכט. דו האָסט ניט קיין אַנונג וווּ וועט דיר מאַרנגן דער צוג ארויסוואַרפן. וועסטו נעכטיקן אין א באַרג-הייל אָדער אויף א נאַקעטער, הילצעהנער נאַרע, אן איבער-בלייבעכץ פון עפעס א טראַנזיט-פונקט. און פונקט אזוי איז מיט א קיי. ערגעץ וווּ וועט עמעצער אָנגרייטן א הייסע זופ, א ניט מוזטו זיך באַנוגענען מיט א קאַלטן טרונק וואַסער פון א דאָרפישן ברונען. און דאָ, אין מיטן דערינגען פּאַעזיע: שטויב פון די וועגן אייראָפּעס . . .

די פאַרביטערטקייט איז אין אים אריינגעהרונגען ווי א גיפט. זיינע שיד: צעדרייטע, מיט פאַריסענע נען האָבן אויף צולהכעס ארויסגעקוקט פון אונטערן בעמל, ווי זיי וואַלטן זיך מיט אים גע-רייצט. זיי האָבן אים דערמאָנט די נעגל וועלכע האָבן צעוונדיקט

זיינע פיס. אויפן צונג האָט ער שוין גרייט געהאַט א ביטערע קללה, נאָר ווי פון זיך אליין האָט זי זיך עפעס פארהאַלטן צווישן די ציין.
נעבן אים איז געזעסן זיין פרוי.

— פרוי? יא, פרוי. אזוי האָט ער בפירוש איר איינגעמאָלדן אין לאַגער-ביוראָ. א בלאַסער שטראַל איז געפאלן אויף זיין מידן פנים, ווי עס וואָלט וועלן באַלייכטן די פרישע סיטואַציע, אין וועל-כער ער האָט זיך מיטאַמאָל געפונען:
אין זיין לעבן איז אריין א פרוי.

דער צוג פון פראכט-וואגאָנען האָט זיך געוויגט איבער די רעלסן, ווי א גרויסע וויג פאר די מידע מענטשן-קינדער. ביי די זייטן פון וועג — וועלדער געדיכטע, בלעמערהדיקע. די זון איז פארשווונדן צווישן די בוימער אזוי געשווינדט, ווי דער צוג; ווי זי וואָלט זיך ערגעץ ווו געאיילט. דער צעגליטער, בלעכענער דאך האָט אויפגעהערט צו היצן די לופט און עס איז געוואָרן קיל. ישראל האָט אוועקגעלייגט צו זיינע מידע בייער אויפן אלטן פאַלטן, אונטערגעלייגט דעם רוק-זאַס צוקאַפנס און געדרימלט. אויף איינער א סטאַציע איז און ביך השמשות צוגעקומען נעבן זיין פעקל, נאָך א קלומיקל. ישראל האָט קיין אַכט ניט געלייגט דערויף. דאָס הוידען פון צוג האָט אים איינגעוויגט. עס איז געוואָרן שטיל. בלויז דער מאָנאָטאָנער לויף פון רעדער אויף רעלסן, וואָס שלעפערט איין.

ישראל האָט דערפילט נעבן זיך אן אָנגענעמע ווארימקייט, ווי א קאץ וואָלט זיך צוגעטוליעט צו אים. אָט די קאץ, די היימישע, וואָס פלעגט אין קאַלטע ווינטער-נעכט אריינקריכן צו אים אין בעט. די קאץ האָט אים דערמאָנט זיין היים, זיין בעט. א חלום? ער האָט אויסגעצויגן די האַנט, און דערפילט, אז די ווארימקייט איז א לע-בעדיקע, פולסירנדיגע. זי קומט ניט פון דרויסן נאָר פון אינעווייניק אין בעל-חיי. די קאץ — די היימישע קאץ. נאָר ווי קומט אהער די קאץ, אז דאָס שמעטל איז ניטאָ מער, און אויך ער איז ניטאָ מער — אָבער די קאץ איז דאָ. זי איז וואַרים, טוליעט זיך צו אים. ער פילט אפילו איר מרוסענדיקן אָטעם אין זיינע האָר.

— ניין — האָט ער אויפגעמאַכט די אויגן — ס'איז ניט קיין חלום, איך בין דאָ . . . דאָ . . .

און די ווארימקייט איז דאָ — נאָר די טאָג איז ניטאָ. און מיט אַמאָל איז ישראלן אלץ קלאָר געוואָרן, פונקט ווי אין פינסטערן וואַגאָן וואָלטן זיך אָנגעצונדן טויזנטער לאָמפּן. פון דער דאָזיקער קלאָרקייט איז א ציטער אדורך זיין קערפּער. ער האָט דערפילט, אז אינעווייניק אין אים נעמט עס זיך, נעמט עס רודערן, אז עפעס וועט באַלד ארויסשפּיען פון אים ווי א ווילקאָן, וועלכן ער האָט יאָרן לאַנג געטראָגן אין זיך און ניט געאַנט. די דאָזיקע יונג-בחורישע קראפט האָט זיך געטאָן א ריס, ווי א פּרילינגס-טייך, וועל-כער צערייסט דעם אייז און נעמט אלץ מיט מיט זיך, וואָס עס טרעפט נאָר אָן. דער געדאַנק, אָט דער אינסטרומענט, מיט וועלכן ישראל האָט זיך געגרויסט, אז ער קען דורך אים קאָנטראָלירן זיין קערפּער; אז ער באשטימט די מאָסן, ער האַלט דאָס מענטשלעכע אויבן אָן. די אינערלעכע אויסברוכן און דאָס רייסן זיך פון ווילקאָן אין אים, האָט ווי מיט איין דריק אויף א קנעפל אויסגעלאָשן דעם מוח. עס איז פארוואנדלט געוואָרן אין א ווערטלאָזער מאַשין, וואָס האָט א רגע פריער ווונדער באַוווּן.

אכטאונצוואַנציק דרימלדיקע יאָרן האָבן אומגעוואָרפן די אלע לאַגישע באַריערן, וועלכע ישראל האָט אויפגעשטעלט. אברים האָבן זיך פארפלאַנטערט, זיך אָפּגעטיילט און צוגעפאלן צו זיך. עס האָט געדויערט א רגע, א ווונדערלעכע רגע צווישן טרוים און ווירק-לעכקייט ווען קערפּערס שליסן זיך צוזאַמען און שאַפן די האַרמאָ-ניע פון גליק.

ווען ישראלס קאָפּ האָט דערפילט דעם האַלב־פּוסטן רוק-זאָס הינטערן קאָפּ, איז ער ווידער געווען אין קאָנטראָל פון זיין געדאַנק. אצינד האָט עס געארבעט, ווי פריער. דער געדאַנק האָט ארויסגערוקט די השערה, אז אן עוולה איז געשען, נאָר ניט געווסט גענוי: ווער, וועמען עס האָט בעוולט. זיין געוויסן, וועלכן ער האָט יאָרן לאַנג געפּיטערט מיט ביכער, מיט טעאָריעס, מיט ווי אזוי, און ווען, און ביי וועלכע באַדינגונגען; און מיט וועלכע רעכטן — אָט די אלע באַגריפן האָט דאָס רויע לעבן געטאָן א קער איבער, ווי די קו — וועלכע לאָזט זיך מעלסן און צום סוף, מיט איין שטויס — קערט זי אויס דאָס שעפל מיטן מילך.

דאָס געוויסן האָט געהאַט איין טענה צו ישראלן: די מאָראַל איז באַעוולט געוואָרן. און דאָס האָט אים ניט געגעבן קיין רו אין דער נאַכט-שטילקייט.

— מאָראַל — האָט ער אין געדאַנק א שמיכל געטאָן — וואָס איז אזוינס, מאָראַל, אָט היינט? יאָרן לאַנג האָבן זי מענטשן גע-פרייריקט. ליגט זי דאָך צעטראַטן אויף אלע וועגן, דורך וועלכע ער איז אדורך. אומעטום האָבן זיינע אויגן זי באַגעגנט: זי איז געווען א באַשפּיגענע, אָט די פּשוטע, מענטשלעכע מאָראַל. צו מוז ער, ישראל, זיין בעסער ווי אלע?

די געדאַנקען האָבן אים אָן אויפהער געמאַטערט, און צוזאָ-מען מיטן לאַקאָמאָטיוו-פּיף, נישט געלאָזט איינשלאָפּן.

— א מענטש וואָס פארמאָגט א נעכטן, א פארן מבל — אזא מענטש דאַרף זיין בעסער ווי אלע ...

מיט דעם געדאַנק איז ישראל איינגעשלאָפּן.

אינדערפרי איז דער וואַגאָן געווען באַגאַסן מיט ליכט, יונגן, זוניקן. עס איז געפאלן אויף די פּנימער און אויך זיי געמאַכט יינגער. דעמאָלט האָט ער דערזען אן אַוואַל פנים מיט ווייכע, שמייכ-לענדיקע אויגן, קורץ געשוירענע האָר און א קינדערישן שפּילעוו-דיקן שמיכל ארום מויל.

— דאָס איז עס — איז אים קלאָר געוואָרן — אצינד וועט שוין זיין: צוליב וואָס. אז ער וועט בלייבן מיט איר ...

עס האָט א פיף געטאָן. דאָס איז שוין ניט געווען קיין לאַקאָ-מאָטיוו-פיף, וואָרים באַלד האָט זיך די פּאבריק צעזונגען מיט אירע שלייף-מאַשינען, בויערס און זעגן. ישראל האָט זיך א כאַפּ-געטאָן, צענויפגעשאַרט אויף שנעל די צייכענונגען, פּאַפּירן און, איידער ער איז פארשלונגען געוואָרן אין ראָד פון פּראָדוקציע, האָט ער נאָך באַוווּזן א זאָג טאָן:

— שוין צוואַציק יאָר אדורך, טאַקע צוואַנציק? ...

אנטוישונג

ביי די פראַמאָנס האָט זיך עס געמאָן אביסל.
אויבנאויפיק האָט מען דאָכט זיך גאַרניט אָנגעזען. מר. פראַמאָן
האָט זיך געטרונקען ווי יעדן אָונט זיין גלאָז טיי, וואָס האָט זיך
דורכגעלויכטן ווי בורשטין און צוגעביסן אַ קיכעלע. זיין פרוי
האָט אָנגעדרייט די טעלעוויזיע, נאָר איר באַליבט פראַגראַם, איבער
וועלכער זי האָט אזוי פיל ארומגעדיסן זיך מיטן מאַן און מיט דער
מאַכטער און צום סוף טאַקע אויסגעפירט — די פראַגראַם איז איר
מיטאַמאָל געוואָרן לאַנגווייליק. דער שמייכל פון יונגן מאַן אין
וועלכן זי איז געווען פאַרקאָכט, איז אַצינד געווען ווי אַ שטיק אייז.
האָט זי צוריק אַרונטערהעדרייט ס'קנעפל און ס'איז געוואָרן שטיל
— אויף מען האָט געהערט מר. פראַמאָנס יעדן זופעלע טיי, און דאָס
קיינען פון טרוקענעם קיכל.

— זיך צעכראַמטשטעט אביסל — האָט זי אַ ברום געמאָן
און ארויס אין צווייטן צימער.

מר. פראַמאָן איז דאָ איבערהויפט ניט געווען שולדיק — און
אין דעם טאַקע איז באַשטאַנען די שולד זיינע, און דאָס האָט איר
געטרענקט. געוואָלט האָט זי, אז ער זאָל דקוואַ יאָ שולדיק זיין —
עמעצער מוז דאָך טראַגן די שולד, אַניט קען דאָך אַ מענטש פלאַצן
פון דריקן עס אין זיך.

און דאָס גאַנצע געטואַכען, וואָס אויבנאויף האָט זיך עס ניט
אָנגעזען נאָר האָט גענורקעוועט אין דער טיף, און געגעסן לעבע-
דיקע שטיקער פון דער מרס. פראַמאָן — איז געווען די זיבעצן
יאָריקע עוואַ.

אין איינעם אן אָונט, אַהיימגעקומען אַ צעשמייכלטע, אפילו
פריער ווי מען האָט איר דערוואַרט — טאַקע אין מיטן פון מר.
פראַמאָנס גלאָז טיי מיט קיכעלעך, און אזוי זיך, דרך - אַגבדיק
אַ זאָג געמאָן:

— מיר גייען חתונה האָבן...

מר. פראָמאָן האָט אויפגעהויבן די אויגן פון גלאָז טיי, דאָס
 קיבעלע איז געבליבן אין האַנט — האַלבוועגנס, ווי עס וואָלט גע-
 האַנגען אין דער לופטן. אַ סימן: מר. פראָמאָן האָט דערהערט עפעס
 ביז גאָר וויכטיקעס...

די מאַמע האָט אויף אַ הנע אַרועקגענומען די אויגן פון עקראַן,
 און ביידע האָבן זיך אָנגעקוקט ווי זיי וואָלטן עפעס געהערט און
 פאַרהערט, און געוואָלט עס אַראָפּלייענען פון אַנדערנס פנים.
 — מיר גייען חתונה האָבן — האָט עוואַ איבערהעזערט, און
 דאָס האָט שוין גיט איבערגעלאָזט קיין שום ספּוק.

די מאַמע האָט גיט געוואָלט דעם שידוך. ווען מען פרעגט זי,
 וואָלט זי באַשטימט פאַרזיכערט, אז זי האָט גאָרניט קעגן דעם, אז
 עוואַ זאָל חתונה האָבן — אזוי צוזאָגן, אין פרינציפּ פון דער
 זאך גופא. געוואוסט האָט זי, אז ווי גאָר ס'פּייגעלע באַקומט פּליגל,
 טוט זי זיי אַ צעשפּרייט און פאַרלאָזט די נעסט, וועדליק דער דרך
 פון דער וועלט. ווי אַ באַוווסטזיניקער מענטש (מאָלט אייך: ריווטשע
 פראָמאָן איז געווען זייער אַ באַוווסטזיניקער מענטש נאָך פון די
 צייטן ווען זי אליין האָט געפירט ליבעס) האָט זי פאַרשטאַנען, אז
 דאָס איז אַ געזעץ פון דער נאַטור:

— דער מענטש ווען ער ווערט ריף, צייטיק הייסט עס —
 דעמאָלט נעמט די צייטיקייט ריידן ווערטער און דעמאָלט טאַקע
 איז די ליבע פון אַ מאַמען גיט גענוג. זי קען גיט אויספילן אלע
 בלוזן, וועלכע באַווייזן זיך אין דער נשמה.

אַט נעמט זי אליין: דאַכט זיך, זי איז שוין געווען אַ מאַמע.
 דערצוין אַ קינד, געהאַט שכל און פונדעסטוועגן נאָך אלץ גיט
 געוואָלט צורוּ לאָזן די לעגענדע, וועלכע די גריכן האָבן אויסגע-
 טראַכט וועגן ריזן, וואָס מען רופט זיי: אַנדריגענוס.

„צוערשט — אזוי דערצילט די לעגענדע — האָט גאָט באַ-
 שאַפן ריזן, וועלכע האָבן אין זיך געהאַט אַ מענלעכע, אַ ווייב-
 לעכע אַייגנשאַפטן. האָבן זיי געבראַכט אויף דער וועלט פונקט אזוינע
 ריזן, ווי זיי אליין — און די דאָזיקן ריזן, מיט זייער געוואלדאָונעם
 כוח האָבן אָנגעהויבן חרוב מאַכן די וועלט, וועלכע גאָט האָט מיט
 אזוי פיל מי באַשאַפן. האָט זיך גאָט דערשראָקן פאַר זיין אויפטו,
 דעמאָלט האָט ער די ריזן פאַנאַטרענעטיילט אויף מענער און פרויען
 און זיי צעשאַטן, אויסגעמישט איבער דער וועלט. זינט דאָן זוכן זיך
 די באַזונדערע טיילן אַרום, און טיילמאַל טרעפן זיי זיך — זיי
 שאַפן ווידער אַ נאַנצעס. רופן עס מענטשן אָן: ליבע.“

די מעשה איז ריווטשען תמיד געווען צום האַרצן, און מיידל-ווייז — פילגדיק זיך ניט מער ווי א טייל פון עמעצן, האָט זי פרו-בירט עמעצן צופאַסן. נאָר יעדעס מאָל איז עפעס ניט געווען ווי ס'באָדאַרף צו זיין. ס'האָט ניט געפאַסט. ערשט אז זי האָט אָנגע-הויבן צווייפלען אין דער ריכטיקייט פון דער געשיכטע — האָט זי חתונה געהאַט.

אפילו דאן — האָט זי אויך ניט געוואָלט אויפגעבן דעם געדאַנק צו אַנטפלעקן דעם סוד פון אייביקער ליבע.

מאָ וואָסזשע האָט איר פאָרט געאַרט, וואָס עוואַ וויל חתונה האָבן? דער געדאַנק, אז שוין מיט דעם אליין וואָס עוואַ האָט חתונה — ווערט זי אַ באַבע.

די אָפגעלעבטע יאָרן האָבן נאָך נישט געקאַרנט איר פנים; ניט איר קערפער. ער האָט נאָך אלץ געהאַט די יוגנטלעכע באַלאַנד-סירטיקייט וואָס שאַפט דעם אָפטישן רעפלעקס פון שיינקייט. באַבע — דאָס איז דער צושטאַנד וואָס דייט אָן אויף אלטקייט, דערינע-רונגען. — לעבן מיט דערינגערונגען — אָט דעם געדאַנק האָט זי בשום אופן ניט געוואָלט צולאָזן

דער טאַטע איז געווען גלייכגילטיק. אים איז הייסט עס געווען — אלץ איינס. אים וואָלט ניט געאַרט, אז עוואַ זאָל זיך נאָך א פאָד יאָר אַרומדרייען אין זיין שטוב. אלעמאָל, ווען זי צעלאַכט זיך מיט אַ הייליכיק, געזונט געלעכטער — דעהערט ער אן אָפ-קלאַנג פון זיין יוגנט.

אָט אזוי האָט איר מאַמע אויסגעזען; א יונגע, א פריילעך-צעד צאַפלטע — א שטיק קוועקזילכער. חברה האָבן די קעפ פארלוירן, ווי נאָר זי האָט אויף זיי א קוק געטאָן — זי האָט געקאָנט דעם געפיל אויסנוצן פאַר זיך: זי זאָל האָבן אלעמען און קיינעם ניט.

נאָכאלעמען — ווען מען איז שוין געווען זיכער, אז ריווטשע איז פאַרטאָן אין שפילעדיי און ניט מער, ווי א זומער-פייגעלע — האָט זי זיך אַ שטעל געטאָן מיט אים אונטער דער חופה. פארוואָס דווקא מיט אים?

אָט דאָס האָט ער אייגנטלעך געוואָלט דערגיין. דורך די אלע יאָרן. צייטנווייז באַווייזט זיך אפילו א פלעמל וואָס נעמט אויפטויכן און באַלייכטן דעם טונקעלן ווינקל אין זיינע געדאַנקען. דעם אמת מוז ער זיך אליין זאָגן: פון צופיל אריינטראַכטן וועט אים קיין געזונט ניט צוקומען, איז דעריבער גוט געווען אָט דער צושטאַנד פון גיט וויסן...

און אזוי האָט ער טאָקע אָפּגעמאַכט ביי זיך:
דער שידוך איז געווען די אויפלייזונג פון דער אנדרויגענום
לעגענדע — זיי האָבן זיך געפונען.

דערווייל איז עוואַ פון א רויטהאַריק מיידעלע מיט צעפעלעך,
מיט זומער-שפּרינקלעך ווי קלייען — איבערגעוואַקסן אין א יונגער
פּרוי; אָט ווי א פּאַרמאַכטער, גרינער קנאַספּ טוט זיך נאָך א זומער-
רעגן פּלוצלינג א צעפן און מען דערזעט א צאַרטע בלום, מיט
רויט-סאַמעטענע בלעטער ארום א גאָלדן הערצל...

דעמאָלט האָט מר. פּראָמאַן דערזען ריווטשען, ווי זי וואָלט
טאָקע אויפּסניי געבוירן געוואָרן.

וואַרים אָט איז ריווטשע:

דער שטאַלצער גאַנג; דער בויגעוורדיקער קערפּער וווּ יעדער
אבר רעדט ממש ווערטער, און א זשמורע מיט די אויגן טוט זי,
אזש ס'פּאַרכאַפּט ביים האַרצל...

זיין גלייכגילטיקייט צום שידוך האָט זיך גענומען דערפּון, וואָס
ער האָט אויף קלאָר געוואוסט: זיין וואָרט האָט סיי ווי קיין האפּט
ניט...

זאָגן אָבער, אז ער האָט ניט געהאַט זיין אייגענעם מין, וואָלט
געווען א פּאַרזען. אוודאי האָט ער געהאַפּט:

— עוואַס מאַן וועט זיין א מענטש מיט א דימענטענעם כאַ-
ראַקטער — א דימענט, וואָס קען שניידן גלאָז. א האַנט, א שטאַ-
לענע וואָס קען א קלעם טאָן מיטן צוים, און ס'צעהיצט פּערדל זאָל
ווערן סטאַטעטשנע ווי א לעמעשקע... אָט ווי איינער פון די יינגלעך
וועלכע לויפן ארום אויפן טעלעוויזיע-עקראַן און צוימען ווילדע-
פּרעריע-פּערד

מיט באַרויערן האָט מר. פּראָמאַן א קוק געטאָן אויף זיינע
הענט. זיי זענען געווען ווייך, שמאַל, ווייבלעך...

— אָט אזא מאַן — האָט ער ווייטער געשמועסט מיט זיך
אליין — אזא מאַן וואָלט אויפּגעטאָן אין לעבן דאָס, צו וואָס דו
האַסט ניט געטויגט. איז ניט איד, אָבער ער וואָלט שוין אָפּגענומען
פאַר מיר אויך...

און מיט אומעט טוט ער א טראַכט: וויפּל מאָל א שטייגער
האָב איד געפרווט זיך אָננעמען מיט גאַזלעוואַייע און קערן וועלמטן?
געזידלט זיך, ווי עס באַדאַרף צו זיין: — ביזט א בהמה בצורת

פערד. א גארניט שבי גארניט. פונקט זעראָ. און אלץ צוליב ריווטשעס גענג. געמיינט, אז דו זעסט זיי ניט. האָבן אנדערע געהאט פשוט רחמנות אויף דיר. ביי אנדערע האָט א חוזקשמייכל געזאָגט: — פראָמאָן, דאָס ביזסטו טאקע מיט איר געשטאַנען אונטער דער חופּה?

האָסט געקלאַפּט אין טיש — שייך צו זאָגן — שמשון הגיבור: — מאָרגן, שוין מאָרגן וועל איך א סוף מאַכן — האָדו! נאָר הלמאי זאָל איך ליגן זאָגן — צו דעם מאָרגן איז קיינ-מאָל נישט געקומען.

און מר. פראָמאָן ציט אונטער דעם סך-הכל:

— ביזט אויסגעשטאַנען אירע קאַפּריזן; די טערן — ווי שייך — פאמיליעס-סצענעס אָן טרערן? — זענען געווען טרערן; נשמה-צאַפּלונגען; שלאַפּלאַזע נעכט וואָס האָבן די געהוון דערשיטערט, אָנגעצויגן ביז צום פּלאַצן. און די אנדערע, די פארשלאַמענע אַנ-דערע... פארוואָס די פארשלאַמענע — יענע האָבן דאָך דאָס ניט מיטגעמאַכט — די גליקעכע אנדערע...

דאָס צו זען נאָכאמאָל ביי זיין איידעם, מיינט אריינקוקן אין א שפּיגל און זען די אייגענע יאָרן צוריקמאַרשירן. פאר פראָמאָנען האָט עס באַדייט: רייסן אייגענע ווונדן...

עליע איז ניט געווען דער טיפּ מענטש. אזוי דוקא, א פיינער בחור, א שטילער. אראָפּגעקומען ערשט מיט א פּאָר יאָר צוריק אין לאַנד און זיך גענומען איינגארדנען. אזא מין בחור — טראכט מר. פראָמאָנען — אָט ווי ער אליין. וואָלט ער געהאַט דעם כוח א קלאַפּ צו טאָן אין טיש, אָט ווי א טאַטע איז מחויב צו טאָן: — ס'וועט קיין שידוך ניט זיין!

וואָלט ער זיך ניט געלאָזן בעטן, און טאַקע געוויזן וואָס א טאַטע קען — נאָר גיי מאַך... איי וואָלט ער געדארפט א בחור וואָס זאָל אויסגלייכן אויך זיינע, פראָמאָנס חשבונות. נאָר קריגט ער אריין אזא מין חתן ווי דער עליע איז — איז אויס מיט זיינע האָפּענונגען, אויס מיט אָפּגעמען זיך פאר די אלע יאָרן. פארשפּילט דעם לעצטן שאַנס.

— הא ריווטשע, ווי מיינסטו? א נייגעקומענער, אפילו ניט קיין אייגענעם שאַפּ...

— אָט דאָס איז עס דאָך — מאכט ריווטשע — אדרבה, רעד דו מיט איר. ביזט א טאַטע אָדער ניט?

— איך? — פארווונדערט זיך מר. פראָמאָן — איך? א מאמע
קען גיכער געבן צו פארשטיין דער טאָכטער, ווען עס גייט אין
תכלית...

* * *

די זיבעצן-יאָריקע עווא האָט אויסגעזען עלטער ווי אירע יאָרן.
איר גאַנץ געשמעל איז געווען א שטיק פריילינג, וואָס מ'האָט פאר-
געסן פארוומערן. דעם קאָפּ קופער־רויטע האָר האָט זי געטראָגן
מיטן באוויסזיגן פון א פרוי, וואָס ווייס זיך אליין אָפצושאַצן. בלויז
אין איר בליק, אין די בלויע אויגן האָט זי געהאַט עטוואָס סינדי-
שעס. די אויגן האָט די נאַטור געלאָזן ניט פארענדיקט; ערב-פרי-
ליגנדיק, ווי אויף קאַטאוועס. די געשמאַלט פון א פרוי, און די אויגן
— סינדרעשע, דווקא די דאָזיקע סינדרעשע־נאַיוויטעט אין איר
בליק, וואָס האָט זיך ניט געוואַלט אָפּזאָגן פון דער פריוילעגיע צו
זיין סינדיש — האָט איר צוגעגעבן חן.

צום פראָבלעם: חתונה, איז זי צוגעגאנגען אָן קאַמפלעקסן. און
כאָטש אינדערהיים האָט מען ווייניק צייט אָפּגעגעבן פאר איר דער-
ציאונג, איז זי שוין ווי ניט איז דערנאָנגען, וואָס ארום איר
קומט פאָר.

דאָס קינד האָט אין זיך איינגעזאַפט יעדעס וואָרט; יעדע כּא-
ווענג, יעדן בליק — א שוואַם וואָס זאַפט אין זיך איין וואסער
און בלייבט אויבנאויף אומפארענדערט. אלץ אין איר איז געווען
אָנגעשפיצט אין איין ריכטונג — צו הערקענען דאָס אומפאר-
שטענדלעכע. מיטן סינדרעשן שכל האָט זי געזוכט א פארבינדונג
צווישן דער מאַמעס געוועזיקייט, דעם טאַנטס אומעט. דעם טרויער
וואָס איז געלעגן אויף זיין גרוי, אָנגעכמורעט פנים, און די פרעמדע,
וועלכע באווייזן זיך און פארשווינדן ווי שאַטנעס. ווייסט אויס, אז
קיין גרויסע חכמה איז אין דעם ניט געלעגן, וואָרים ביסלעכווייז
האָט זי געפונען דעם פאָדעם צום קנויל. פראָסט און פשוט — עווא
איז דערנאָנגען א טאַלק.

זי האָט ניט געפילט קיין האַס צו דער מאַמען, און ניט קיין
רחמנות אויפן טאַטן. ער האָט בלויז אין אירע אויגן פארלאָרן דעם
אָנזען פון איינעם, וועלכן מען מוז פאָלגן.

ניט מער — זי איז געווען צופרידן מיט זיך אליין, ווייל זי האָט
געוויסט עפעס אזוינס, פון וואָס אירע שול-חברטעס האָבן אפילו
קיין אונג ניט.

צו אירע זיבעצן יאָר האָט זי פארלאָנגט די פולע באַווונדערונג פון מענער, זי האָט געוואָלט זיין א פרוי — נאָך דער חתונה. אין עליען האָט זי געזען דעם בחור וואָס קען אירע האָפע-נונגען, פארלאָנגען פארווירקלעכן. זי האָט זיך צו אים אויף אזוי פיל צוגעוויינט, אז עס האָט זיך איר גענומען דוכטן, אז אָן אים זענען איר די טעג צו לאַנג; ניט אריבערצוטראַגן. שטענדיק זיין מיט אים — דאָס איז אלץ וואָס זי וויל... אויפן טאטנס רייד האָט זי געהאט אן ענטפער, ניט קיין שאַרפן אָבער א גענוג קלאַרן:

— וואָס ווייסטו פון ליבע? האָסטו דען אמאָל ריכטיק געליבט? ביי דיר איז אלץ געלט און געלט — תכלית. און אז עליע איז א נירנעקומענער, איז וואָס? און אז ער האָט נאָך ניט קיין ביזנעס איז וואָס? וועט ער נאָך האָבן... חתונה האָבן איז עפעס העכערס. עפעס — וואָס דו וועסט שוין קיינמאָל ניט פארשטיין. פון עוואס אַרט ריידן וועגן חתונה־האַבן, האָט די מאַמע פאר-שטאַנען, אז זי לייענט איר לעבן ווי פון א בוך ארויס. דער מאמען האָט זי טאַקע געענטפערט גאַנץ קורץ: — ערשטנס: וועל איך אויפמאַכן דאָס מויל און נעמען ריידן, און צווייטנס: — כ'ועל אוועקגיין פון שטוב און דו וועסט מיך מער ניט אַנקוקן... די מאמע האָט עוואס דראָונגען גענומען ערנסט.

* * *

עוואס אומגעדולד צו זאמלען לעבנס - דערפאַרונג, וואָס איז נויטיק צו בויען אן אייגענע נעסט; דער פארלאנג מיטאמאָל אלץ אריבערצושפרינגען האָט איר דערפירט צו דער עקשנות, וועלכן די עלטערן האָבן זיך ניט געקאָנט אַנטקעגנשטעלן. אויספירן ביי די עלטערן — דאָס איז געווען א ציל פאר זיך אליין...

* * *

עליע, דער יונגער בחור, וועמענס שאָטן ס'איז געפאלן אויף דער פאמיליע פראַמאן, און אויפגעוועקט אין איר זכרונות פאר-

מוערטע הינטערן שטויב פון דורות — אים אליין האָט די גאנצע מעשה געשמייכלט. אין עוואן האָט ער געזען א שוין מיידל, מיט וועלכער מען קען א פארבראכטן אָונט ניט באַצייכענען ווי אן אָפֿ-קומעניש. אין איר באַגלייטונג האָט מען זיך אליין געפילט יינגער, שטיפערישער, דרייסטער.

ער האָט זי לייכט אָנגענומען ביים אָרים און זי האָט אָנגעד-בויגן איר קופעררויטן קאָפּ צו זיין אקסל, אין מיטן פון דער רוי-שיקער שטאָט; פון פינקלדיקע נעאָן-ליכט און העל-צעלויכטענע אויסשטעל-פענסטער; צווישן די אוילנדיקע מענטשן, וועלכע יאָגן ארויף און אראָפּ דער גאָס, — זענען זיי געווען אליין. דער פּוֹלס פון דער גרויסער שטאָט האָט געקלאַפּט נאָרמאַל, נאָר זיי האָבן עס נישט געפילט. זיי זענען געווען צופיל פארנומען מיט זיך, מיט אָפּפילן דעם ווארימען שטראָם וואָס פליסט דורך זייערע פינגער. זיי האָבן בלוז געפילט זייער פּוֹלס.

איר אָרים האָט זיך פעסטער צוגעדריקט צו זיינעם, און ער האָט דערהערט א שטיל פליסטערן:

— וועסט מיט מיר חתונה האָבן?

דאָס בלוט, וואָס איז פריער אזוי ווארם געפלאָסן און מיט אן אָנגענעם געפיל ארומגענומען דעם קערפער, האָט גענומען רוישן האַסטיקער. עס איז געפלאָסן פון מוח צום האַרצן מיט אן אימפעט, וואָס האָט זיך ניט געלאָזן קאָנטראָלירן. ער האָט זיך דערזען אין אן ענגן ווינקל, פון וועלכן עס איז שווער זיך ארויסצומאַנעוורירן. אים האָט זיך נישט געגלוסט צעשיידן מיט דער פרייהייט, און ס'איז אים אויך א שאָד געווען צו פארלירן עוואָן. זיינע געפילן צו עוואן ביז היינט — האָס האָט ער אויף משעקאוועם גענומען זיך אליין אויפן פאההער — זענען געווען חברישע, אפשר עטוואָס מער... די באַגעגענישן? אָנגענעמע, אָבער צופעליקע.

די סיטואַציע אין וועלכער ער האָט זיך מיטאַמאָל דערזען איז טאקע:

— ניט אראָפּצושלינגען, און ניט אויסצושפּיען...

תמיד, ווען ער האָט געקלערט וועגן מאַכן אן ערנסטן שריט אין לעבן, האָט ער געהאַט וועגן דעם טעאָריעס. באַטראַכטונגען, אָן פראַקטישע אויספירן. אָט טראַכט א מענטש.

— טאָ וואָס שאַרט עס? ס'איז גוט א מאָל צו טראַכטן אויך...

צו מאַכן אָט דעם שריט האָט אים געפּעלט צוויי זאכן: דער

ווייל דערצו, און אויך א מיידל, וועגן וועלכער ער זאָל זאָגן:

— מען דארף ברעכן טעלער...

עווא האָט דערפילט, אז אין עליען קומט עפעס פאָר. דער אינסטינקט פון א פרוי האָט ארויסגעפילט, אז ס'איז אים ניט לייכט צו באשליסן. אז אין אים האַנגלט זיך דער יאָ מיטן ניין, און ער אליין דארף עס זיין דער ריכטער און פסקנען. זי האָט זיך אָנגע-שטויסן, אז אָן איר מיטהילף, וועט אים אויספעלן ווילנסקראפט זיך צו אנטשיידן. זי האָט זיך אויסגעדרייט, ארומגענומען עליעס קאָפּ און זיך איינגעזויגן אין זיינע ליפן. די רונדיקע פאָרמען פון אירע ברוסטן האָבן זיך אָפגעפרעסט אויף אים, און ס'האָט אים פארפעלט אַטעם.

דאָס ביסל לופט וואָס איז עליען געבליבן אין די לונגען, האָט בלווי געקלעקט אויף ארויסצוזאָגן די פאָר זילבן:
— יאָ, כ'על...

* * *

דער עלעקטרישער וואַנט-זיינער האָט געוווּן נאָך צען. עליע האָט א קוק געמאָן אויף אים, אויפן טיש געשניטענע סחורות, וועלכע וועלן מאַרגן ארויף אויפן קאָטווייער, און אויסגעלאָשן דעם מאַטאָר פון דער שנייד-מאַשין. אין פאבריק-זאל, איינגעהילט אין שאַטנס איז געוואָרן שטיל. אויסער עליען, איז שוין דאָ קיינער ניט געווען. מיט זיין פאכמענעריש אויג האָט ער באַרעכנט דעם פארדינסט פאר די צוועלף שעה. ער איז צופרידן, וואָס ער פארדינט גענוג, כדי זייער היים אויסצושטאַטן און מאַכן אָנגענעמער, באַקוועם. ער האָט אָנגעמאָן די מאַרינאַרקע, פארויכערט און אויסגע-לאָשן דאָס ליכט. די מידקייט פון טאָג ארבעט האָט זיך געלייגט אויף זיינע פלייצעס, אויף די מוסקולן פון די הענט און די פיס — ווי גומענע, זענען ווייך געוואָרן, און קוים אויפגעהאַלטן דעם קערפער. דער געדאנק אָבער, אז ער גייט אהיים, צו זיך אהיים, ווו מען דערוואַרט אים — האָט אָנגעגאַסן ענערגיע אין די גלידער. עליען האָט אויפגעמאַכט די טיר פון זיין וווינונג. עס איז געווען שטיל.

— צו שטיל — האָט עליע א זאָג געמאָן צו זיך מיט פאר-ווונדערונג — אז א לעבעדיקער מענטש זאָל זיך דאָ געפינען... דאָס בריוול אויפן טיש האָט דערקלערט די שטילקייט:
„אוועק אין קינאָ. וואַרים דיר אויף דאָס מיטאָג.“

ס'ערשטע מאָל האָט ער די פּוּיסטן געבילט פּון כּעס, פּון אומ-
באַהאַלפּענעם, נאַטירלעך. עס האָט זיך אים געוואָלט שרייען. עפּעס
איבערדרייען, צעמורשמשן. ער האָט געזוכט צו וואָס אויסלאָזן זיין
פּאַרדרום און ניט געפּונען. אין דער שטילקייט פּון דער וווינונג האָט
ער נאָר געהערט זיינע טריט. אים איז איינגעפּאַלן, אז מיט זיך
אַליין קען מען זיך אויך אויסטענהן:

— פּיין יינגל, פּיין. האָסט זיך ארויפגעאַרבעט ווי ס'באַדאַרף
צו זיין. פּאַר וועמען ארבעטסטו, אויב ניט פאַר אַ היים? איז עס
דען ניט איר היים אויך? נאָר צוריקגעשמועסט: בחורווייז האָסטו
מער ארומגעפּאַדיעט ארום איר...

און ווייל מען געווינט זיך צו אלץ צו, האָט זיך עליע אויך
צוגעווינט. נאָר יעדעס מאָל ווען ער האָט איבערגעליינט דאָס בריוול,
האָט ער דערפּילט ווי עפּעס רייסט זיך פּון אים אָפּ און ס'נעמט
פּאַלן טיף... טיף... אָן אַ ווילן צום עסן, איז ער געשטאַנען ביים
קיך און אָנגעוואַרימט דאָס מיטאַג. אָן זיין ווילן, איז אים באַפּאַלן
דער הילפּלאָזער כּעס און אַ מאַדנע פּוסטקייט האָט זיך געשאַפּן
אין זיין מוח.

בלויז איין געדאַנק האָט אים געעקבערט:

— איז עס צופּעליק, אָדער האָט זי זיך מיט עמעצן אָפּגערעדט?
ער האָט שנעל דורכגעוואָהפּן אין געדאַנק זייערע באַקאַנטע,
נאָר אויף קיין איינעם פּון זיי איז קיין חשד ניט געפּאַלן. די דאָזיקע
אומזיכערקייט האָט אים אַ געפּרייט, אַ באַאומרוואיקט.

— מיין שיף גייט סי ווי אונטער, — און ווער קען דערצו
העלפּן, אַ גורל זאך...

ער האָט פּאַרלוירן דעם געשמאַק אין עסן. הוּקאַ אַ גוטן קיי
האָט ער ליב געהאַט. אַ שאַרפּס, עס זאָל אַ ברי טאָן אין די געדערים.
מ'זאָל דערפּילן אַ טעם. פּון געווינטשאַפּט האָט ער געגעסן. געמאָן
די ארבעט, ווי אַ מאַשין וועלכער מען שטעלט אָן. ווען דער שטראָם
זוערט איבערגעריסן, בלייבט די מאַשין שטויבן. אזוי איז געווען עליע.
ער האָט געאַרבעט לויטן פּיף פּון זייגער, געגעסן לויטן פּיף, און
איהימגעאַנגען, ווייל דער טאַג ארבעט איז געווען פּאַרענדיקט.

פּון נעפּל האָט זיך ביי אים גענומען אויספּיקן אַ געדאַנק. צו-
ערשט אַ ניט זיכערס. עפּעס אזוי ווייט איז עס געווען, און אזוי
פּרעמד. נאָר וואָס מער ער האָט זיך אין אים אריינגעטראַכט, אלץ
גלייכער איז דער געדאַנק אים פּאַרגעקומען. און אז ער איז שוין
ביי זיך געווען אינגאַנצן זיכער, אז דאָס וואָס ער האָט פּאַרטראַכט

איז האָס סאַמע גלייכסטע, האָט ער זיך פאַרגונען א רעדט טאָן אויפן קול.

— א קינד, דאָס וואָלט געווען אן אויסוועג. צוזאַמען מיט פליכטן פון א מאַמע, וועט אויך אויפקומען די זאָרג פאַר דער היים...

אַנטציקט מיט זיין אייגענעם איינפאַל, האָט ער עס פאַרגעלייגט עוואַן.

— וואָס? א קינד? איז עוואַ ארויס פון די כלים — ווילסט מיר פאַרשפּאַרן אין שטוב איך זאָל זיין א שקלאַף ביים וויגל, איך? איך בין נאָך אליין א קינד — האָט זי זיך גענומען פיעטשען. זי האָט זיך געכאַפט, אז עפעס קען דאָ עליע אָנהויבן נאָכטראַכטן וועגן איר, און דעריבער האָט זי זיך גענומען חנדלען:
— לאָמיר נאָך צוואַרטן א יאָר...

דאָס לעבן האָט זיך אויף עליען געלייגט שווער. מיטאַמאָל איז ער אַלט געוואָרן, ווי ער וואָלט שוין יאָרן לאַנג געשלעפט דעם יאָר. די שטיפּערייען, וועלכע זענען נאָך נעכטן געווען א טייל פון זיין לעבן, און האָבן אויך עוואַן מיטגעריסן — דאָס אלץ האָט אים אויסגעזען, ווייט — פאַרמאָנענע צייטן. ערנעץ וווּ האָט זיך נאָך געוויקלט אין שליערס דער בחורישער, זאָרגלאָזער לעבן און ער האָט ניט געוויסט: בענקט ער נאָך אים, אָדער ניט?

זיין איינציק פאַרלאַנג פון לעבן איז געווען: א ביסעלע ווארימ קייט, א פריינדלעך וואָרט, רי.

נאָר יעדעס מאָל, ווען ער איז אהיימגעקומען האָט אים גע-טאַטשעט דער וואָרעם: דאָס ניט וויסן:

— וועט עוואַ זיין אינדערהיים, אָדער בלוין א צעמעלע?

גערוכט האָט זיך אים, אז עוואַ איז פאַר אים אזוי פאַרשטענד-לעך, ווי אלע אירע געדאַנקען און געפילן, אלע אירע קאַפּריזן וואָלטן געלעגן אויף זיין האַנט-פלאַך. נאָר מיטאַמאָל האָט זיך די האַנט איבערגעדרייט, און אָנשטאַט דער קלאַרקייט איז געווען א מיַלך-ווייסער נעפל פון וועלכן ער האָט נאָר געקענט ארויסזען איין גע-שטאַלט — עוואַ. ערשט איצט האָט ער זיך געכאַפט, אז עוואַ איז אריינגעוואָקסן אין אים, און זי איז געווען די טרייב-קראַפט, די ענערגיע — דער קערן פון וועלכן עס האָט געשטראָמט די פרייד —

אצינד איז עס אויך געווען דער קערן פון ניט קלאַרקייט, אומזיכער ווי א קינד וואָס הויכט ערשט אָן צו גיין — דאָס איז געווען עליע. אין שמוכ איז געווען שטייף. נאָר די שטילקייט, צו וועלכער ער איז שוין געוויינט געווען, האָט זיך שווער געלייגט אויף זיין געמיט:

— זי איז ווידער ניטאָ...

אין דער פינצטער, האָט ער אָנגעטאַפט א פאַטער, און זיך אנידערגעזעצט.

אים האָט זיך געגלויבט וויינען — ווי א קינד וואָס האָט פלוצלינג זיך ארוםגעזען, אז עס האָט פארלוירן זיין מאַמען אין המון. נאָר די טרערן זענען נישט געקומען. אלץ אין אים איז פאר-שטיינערט געווען. אפילו די ליפן האָבן ניט געפילט דער ברי פון דערהויכערטן פאפיהאָס.

עליע האָט צענויפגענומען דאָס ביסל ווילן אין זיך, כדי אויפ-צוהרייען האָס ליכט. דאָס צעטעלע איז געלעגן אויפן געוויינטלעכן אָרט. נאָר עפעס איז ער דאָס מאָל געווען גרעסער און די שרופט, אן אייליק אָנגעוואַרפענע, א נערוועזע האָט מער ניט אָנגעוויזן ווי אזוי אָנצווארימען דעם מיטאָג.

דאָס איז געווען דער אורטייל, פאר וועלכן ער האָט זיך גע-שראָקן. דער סוף... ביים פארמשפטן, וועלכער דערלעבט זיינע לעצטע שעהן אין טויטן-קאמער טליעט תמיד א פונק פון האָפּענונג. זיין באווסטזיין וויל ניט מסכים זיין, אז קיין רעטונג איז ניטאָ. עפעס וועט זיך ענדערן. עס מוז! נאָר ווען ער דערהערט ווי מען לייענט דעם ענטגילטיקן אורטייל, דאן דערשפירט ער מיטן גאנצן קערפער, מיט די בלוטן און געהירן — דעם סוף. דאָס אייגענע איז געשען מיט עליען. דאָס בלוט האָט זיך ממש אָפּגעשמועלט. אונטער די האָר-וואַרצלען איז א פראָסט אדורך. דאָס האַרץ האָט גענומען זעצן ווי מיט האַמערס. אין האַנט האָט נאָך אלץ געציטערט דאָס בריוול. די אויגן האָבן זיך ניט געקענט אָפּרייסן דערפון.

„די אַנטשולעקונג פון טוד וועלכן איך האָב מיט נייגער דער-וואַרט — די אַנטשולעקונג האָט אַנטווישט“.

ער האָט מער ניט געקענט לייענען. די ווערטער זענען זיך צע-שווומען. דאָס בריוול אין האַנט האָט נאָך אלץ געציטערט, ווי א פאר-וונדערטער פויגל. ער האָט זיך געקלאַמערט אין עס, ווי אין א דינעם פאָדעם וואָס פארבינדט זיי נאָך.

א נעשה ניט א נויידל...

דער קרייז-וועג אנטקעגן פלינדערס-סטיישן האָט מיטאַמאָל אַ
בלענד געטאָן מיטן גרינעם ליכט: גיי!

אייגנטלעך האָט סעם, איינגעפרעסט אין דער מענטשן-מאַסע,
זיך שוין פריער געגרייט מיט אלע חושים אַ שפרונג צו טאָן איבערן
קרייז-וועג, ווי נאָר דער צייכן וועט זיך באַווייזן. זיין ציל איז גער-
ווען: אַדורכשפרינגען די טרעפן פון דער סטאַציע, אַ מיט טאָן זיך
מיט דער מענטשן-לאַווע און אָט — אויף דער עלפטר פלאַטפאָרם
צו כאַפן די באַן.

כאַפן די באַן — דאָס איז ניט געווען פאַר סעמען קיין ספּאַרט
— אַ געיעג, אָט ווי די דרעסירטע הינט וועלכע יאָגן זיך נאָכן
עלעקטרישן האָז — כאַפן די באַן האָט געמיינט: אַנקומען אַהיים
מיט פינף מינוט פריער.

אין אַ רואיקער רגע האָט סעם געפרוּווט זיך אַליין פּרעגן:
וואָס אייגנטלעך טויסטו אויף מיט די דאָזיקע פינף מינוט? און
קינמאָל האָט ער זיך ניט געקענט געבן דעם באַפרידיקנדן ענט-
פער, וואָס זאָל באַרעכטיקן דאָס לויפן, שטופן זיך צווישן מענטשן;
אויסמיידין און איבעריאָגן.

די פאַרענטפערונג, אַז: דאָס טוט ער כּדי צו האָבן אַ זיך-
פלאַץ אין צוג, איז אים אַליין אויסגעקומען צום סוף קאָמיש:
— צען שעה אַ טאָג שטייסטו אויף די פיס און נאָך אַן אַכט-
צען מינוט זענען שוין צופיל?

— אַויס. — אַזוי האָט סעם באַשלאָסן. מער לויף איך ניט.
נאָך דעם צוג גייט אַ צווייטער. אַוּווּ ברענט?!

נאָר אַז ער איז אַזוי, אַרום נאָך פינף אַנגעקומען אויפן קרייז-
וועג אַנטקעגן פלינדערס-סטיישן, האָט אים די מאַסע אַנגעשטעקט
מיט איר אימפעט. ווי די קאָמפּאַס-נאָרל נעמט וויבירן, ווען זי
דערשפירט אַן עלעקטרישן פּאָליום — אַזוי האָט דער דראַנג פון
דער מאַסע אַ באַוועג געמאָן סעמען.

מעכאניש האָט ער אַרײַנגעשטעקט די פענעס דעם צײַטונגס-פאַרקויפער, אַ צענויפגעוויקל די צײַטונג, און ווי תמיד זיך באַמיט צו כאַפן די באַן וואָס גײט 5.17.

אַז ער איז שוין געזעסן באַקוועם ביים פענצטער, די צײַטונג פאַרנאַנדערגעוויקלט, האָט סעם זיך דערפילט ווי אַ זיגער, אַ דע-ראַבערער.

נאָך באַלד איז אים אויסגעקומען, אַז אײַגנטלעך האָט ער דאָ — מיט זײַן אויפטו, אַלײן נאָך ניט אויפגעטאָן. דאָס האָט אים אַזוי געטראַגן דער כוח פון דער מאַסע. דאָס האָט זי אין אים אויפ-געוועקט דאָס געפיל פון רײסן זיך פאַרויס. דער מענטש און די מאַסע: ווי דער טראַפן וואָס צעשפאַלט דעם פעלדו דורך זײַן נאָכאַנטדיקן פאַלן אויפן זעלבן אָרט — אַזוי האָט דער דאָזיקער געדאַנק גענומען עקבערן סעמען טאַקע דעמאָלט, ווען ער האָט גע-קוקט אויף זיך ווי אַ דעראַבערער. האָט מאַסע אַ ווײַלן, אַן אויס-דויעריקן; אַ ווײַלן וואָס קען בויען אַרדער אַ שטרעבונג צו דערגרייכן אַ ציל אויף אַ קורצער שטרעקע? די מאַסע האָט אַ ציל: שנעלער אַרויס פון דער שטאָט און זיך פאַרנאַנדערשיטן איבער טױזנטער הייזער; ווערן אײַנצלע, באַקומען אַן אײַגן פנים; פאַרנעמען אַן אָרט אין דער היים. אויסגעמישט מיט אַנדערע איז דער מענטש פנימלאָז. פיס, וועלכע לויפן ווען דאָס גרינע ליכט באַפעלט: גײ! זײ בלײַבן שטײן, ווען דאָס רויטע ליכט בליצט אויף: שטײ!

דער פנימלאָזער מענטש וועלכער גיסט זיך צוזאַמען אין אַ מאַסע, באַשטימט ניט זײַנע האַנדלונגען מיטן אײַגענעם ווײַלן. אָט האָט עמעצער פאַרלײגט אַ קײטל איבערן דורכגאַנג, אויפגעהאַנגען אַ ברעטל: געשלאַסן! און שוין שפאַרט זיך דער מענטש צום אַנדערן דורכגאַנג. כאַטש די מאַסע האָט זיך אַלײן ניט ליב, ווײַל זיך וואָס שנעלער צעשטויבן אויף קלײנע טײלעכלעך; ווײַל האָבן דאָס געפיל פון צוגעהערן, הערשן, זײַן עמעצער — מוז זיך עס צווישן די שטאָטישע שטיינער-בלאָקן צענויפגיין, און דער דאָזיקער צע-נויפגוס גיט אים אימפעט, רײסט מיט אַפילו די וואָס ווײַלן תמיד בלײַבן: אײך און גײען זײער אײַגענעם וועג.

מיט אַזױנע געדאַנקען קומט סעם אַן אַהיים פונקט צו דער מינוט. ער מאַכט אויף די טיר און נעמט גײן פון צימער צו צימער. דאַן ווערט אים קלאָר, אַז דאָס גאַנצע אײלעניש איז ניט מער ווי עפעס אַן אָנגעשטעלטע זאַך; אַז ער האָט עס איבערהויפט ניט

נויטיק געהאט. ער האָט געקאָנט אהוימקומען פונקט א האַלבע שעה
שפעטער, און ער וואָלט גאָרניט פאַרזאַמט.

סעם האָט איבערגעריסן די רוטיין. דאָס איז געשען צופעליק.
עס איז געווען היים, דערשטיקט צו ווערן. די אָנגעגליטע הייזער,
ווי באַק-אויונס, האָבן צוריקגעגעבן די אָנגעזאַמלטע היין. דער
רויך פון פאַרברענטן בענזין, וועלכן די אויטאָס האָבן געלאָזן נאָך
זיך, זענען געבליבן ליגן ביים טראַטואַר און ס'האָט געאיבלט, ביז
ניט גוט ווערן. דאָס שווייסיקע העמדל האָט געקלעפט צום לייב
און אין האַרז איז געווען טרוקן. אפילו אויסצושפייען איז ניט
געווען מיט וואָס.

די פיס, פון געווינטשאַפט — זיי קענען שוין דעם וועג פון
אויסנווייניק, האָבן געטראָגן סעמען אין דער ריכטונג פון באַן
הויף. נאָר עפעס איז די מידע מאַסע לויז געוואָרן, שלאַבערדיק, אָן
אימפעט. האָט דעריבער דער מעכאַניזם וועלכער רעגולירט דעם
מענטשנס טוואונגען, גענומען אויסשיילן אן אייגענעם ווילן, ווי פון
געפּל אַרויס.

— אַ גלאַז קאַלט ביר...

די פיס האָבן זיך מיטאַמאָל גענומען באַוועגן לאַנגזאַמער. די
אויגן — תמיד אָנגעשטעלט אויף איין ליניע צווישן רויט און גרין
— האָבן גענומען זוכן אן אָפענע טיר.

סעם איז אַרײן אין „פּאַב“, זיך געהייסן אָנגיסן אַ גלאַז פון
דעם ברוינעם, שווימיקן און קאַלטן געטראַנק, און גענומען עס זופן
מיט איין אָטעם.

דורך דער שווימיקער גלאַז האָט ער איר דערזען.

ער האָט איבערגעריסן אין מיטן טרינקען און זי אָנגעקוקט.
זי איז געשטאַנען אַ שעמעוודיקע, אַ יוגנטלעך־פאַרדרייטלעכע, די
אויגן אַראָפּגעלאָזט.

צו קענען לענגער קוקן אויפן מיידל, האָט סעם באַשטעלט נאָך
אַ ביר. עפעס האָט ער אין איר דערזען און מער ניט געקאָנט אָפּ-
רייסן דעם בליק.

די גלייכגילטיקייט צום מיידל פון זיינע מיטטרינקער האָט אים
געוואונדערט. אפילו אַ קליין ביסעלע פאַרדרוס אַרויסגערופן:

— אָט שטייען זיי אין קרענצלעך צו דריי, צו פיר; רויכערן, פאלן אריין איינעם דעם צווייטן אין די רייד, און באַמערקן איר אפילו ניט.

ערשט ווען דאָס גלעסל האָט גענומען קלינגען, און דער באַר-מאָן האָט אויסגערוּפֿן: ס'איז צייט, מיינע הערן! ערשט דעמאָלט האָט זיך סעם געכאַפּט אז ער איז אַ קנאַפּע שעה אָפּגעשטאַנען דאָ אַ...

צומאָרננס איז ער ווידער אַהערגעקומען. דאָס מיידל איז גע-ווען אויפֿן זעלבן אָרט, נאָר היינט האָט זי אויסגעזען אַביסל אַנ-דערש. דער אַנטבלויזטער האַלדז איז געווען ווייסער, אויסגעצויגע-נער. די האָר פאַרקאַמט אַרויף און צוזאַמענגענומען מיט אַ ביינער-נע האָר-נאָדל. דעריבער איז דער האַלדז נאָך לענגער געוואָרן, נאָך ווייסער.

סעמען האָט עס געצויגן צוצווייגן גענטער, כאַטש אַ גלעט מאָן דעם האַלדז.

אויף דער צווייטער וואָך האָט זיך אים גענומען דוכטן, אז דאָס מיידל, דאָ אין באַר וווּ אַלע טרינקען, זעט קיינעם ניט, נאָר אים — סעמען. זי קוקט אויף אים. דוכט זיך, דער קאָפּ איז שע-משוודיק אַראָפּגעלאָזן און דאָך האָט זי די אויגן אויף אים. זיי שמיכלען מיט אַ פאַרבאָרגטער פרייד, פון וועלכער עס ווערט אזוי וואַרים...

ער האָט פּרוּבירט צווייגן גענטער, נאָר ווי תמיד איז דער באַר אין דער נאָך אַרבעטס־שעה געווען פול מיט מענטשן וועלכע טרייבן קען, ריידן וועגן פוטבאָל און פּערד-געיעגן; וויקלען ציגאַרעטן, איינ-רייבנדיק פריער דעם טאַבאַק אין האַנטפלאַך און באַנעצן זיי מיט פייכטע ליפּן.

די זון האָט זיך דורכגעריסן דורך די שמאָלע פענצטערלעך ביים סופּיט. אין בינטל שטראַלן האָט דאָס מיידל גענומען אויסזען, ווי זי וואָלט פאַהגעסן זיך אָנצוטאָן. שטייט זי אזוי, די רונדע ברוסטן ראָזלעך צעוואַרעמט אין דער זון, איר אויסגעבויגענע טאַליע מאַכט דעם איינדרוק ווי זי זוכט עפעס דאָ אויף אַ שטול. און דער שמיכל, אָט דער וואַרימער, אומעטיקער, שעמעוודיקער שמיכל וואָס שפינט זיך אַרום סעמס נשמה — אַזש ער כאַפּט זיך ביים ברוסט־קאַסטן ווי ער וואָלט עס דערפילט פון אינעווייניק. ער האָט געפילט אז אָט אָט שטרעקט זי אויס איר האַנט, נעמט אָן זיין האַרץ מיט איר

ווייכער, ווארימער דין-געשניצטער מיידל-האנט און נעמט עס צערט-
לען ווי מען צערטל א יונג שניידווייס, פוכיק קעצעלע, און מען פילט
דערביי ווי ס'הערצל קלאפט שנעל: טיך-טאָס... טיך-טאָס...

אונטערן העמד האָט ער דערשפירט אַט דאָס האַרץ-קלאַפּע-
ניש. נאָר אָפּגעקלונגען האָט עס ווי האַמערס וואָלטן אָנגעשלאָגן
אַן אַ קאָוואַרלע. ער האָט זיך אַרוםגעקוקט. אים האָט זיך געדוכט,
אַז די אַלע וואָס שטייען אַרום מוזן אַוודאי אָט דאָס קלאַפּן הערן
און זיי באַקוקן אים מיט נייגער. אָבער קיינער האָט קיין אַכט ניט
געלייגט אויף סעמען, און אויך ניט אויפן מיידל.

סעמען איז ענג געוואָרן. ער האָט געוואָלט אַ כאַפּ טאָן דאָס
מיידל מיט ביידע הענט און אַרויסלויפן אין דרויסן. אים האָט זיך
געוואָלט אויסשרייען:

— זעמ, בלינדע, וואָס איר זענט — אָט די שיינקייט וואָס
בלענדט! זי שטייט דאָ פאַר אייערע אויגן און איר זעט עס ניט...
מיט איין שלוק האָט ער אויסגעטרונקען דאָס קאַלטע, שווימיקע
ביר און איז אַוועק — אָפּמאַכנדיק ביי זיך מער דאָ דעם שוועל
ניט איבערצוטערטן.

זי האָט אים געגלעט דעם צעהיצטן שטערן, צו וועלכן פייכטע,
שווייסיקע קודלעס האָר האָבן זיך געקלעפט. זי איז אַצינד געווען
כמעט נאַקט. בלוז אַ פאַר שיך און זאָקן אַרויפגעצויגן ביז די
קני. איר שמויכל איז געווען דער זעלבער ווי דעם ערשטן טאָג,
ווען זי האָט אים אָנגעהאַנגען אויף זיין נשמה. ער האָט געשטרעקט
זיינע הענט צו איר קערפער נאָר מורא געהאַט עס אָנצודירן, טאָמער
צעשווימט ער זיך ווי אַ נעפל. ער האָט ניט געקענט צוימען דעם
דראַנג און פון זיך אַליין האָבן זיך די הענט אַ צי געמאָן צום מיידל.
אָט האָבן די שפיצן פינגער זי דערגרייכט. נאָר עפעס אַ האַרטע
וואַנט, אַ דורכזיכטיקע אַזאַ שטייט צווישן מיידל און זיינע פינגער.
דוכט זיך — ער רירט איר אָן, נאָר די קאַלטקייט פון דער וואַנט
שפירט ער אין די פינגער.

אַ גלאָז — אַ גלעזערנע וואַנט — ווערט מיטאַמאָל סעמען
קלאָר. צווישן אים און דעם מיידל האָט עמעצער אַוועקגעשטעלט
אַ גלעזערנע וואַנט, ער זאָל קענען זי אָנטרירן מיט די אויגן, אָבער
ניט מער...

א פארצווייפלטער געשריי האָט זיך אַרויסגעריסן פון סעמען. דאָס איז געווען אַ פיינלעכער, פאַרשטיקטער געשריי פון קלעטערער וואָס האָט שוין אַט-אַט דערגרייכט דעם שפיץ באַרג פון זיין טרוים, נאָר מיטאַמאָל האָט ער זיך אָפגעריסן און איז אַרונטערגעפאלן אין אַ תהום.

דער אייגענער געשריי האָט אים אויפגעוועקט. אַרום איז געווען פינצטער, שטיף — נאַכט.

אינדערפרי איז ער אויפגעשטאַנען אַ ניט אויסגעשלאָפּענער; אַ בייזער מיט רויטע פאַרנעפלטע אויגן. אין אים האָט נאָך אַלץ געצאָפלט דאָס געפיל פון אַנטווישונג, פון דעם וואָס איז געווען אַזוי נאָענט און דאָך האָט ער עס ניט געקענט דערגרייכן. . .

דער רויטער דזשעק, וועמען זיינע פאַבריקס־חברים האָבן גע-
רופן „בלו" — צוליב זיין רויטקייט טאַקע, האָט באַלד באַמערקט,
אַז סעם זעט אויס מאַדנע אַנדערש; אַז זיין מאַשין אַרבעט ניט ווי
געהערק; אַז זיין בליק קוקט אויף דער צייכענגונג, נאָר ער זעט
זי ניט.

מאָנטיק פרי וואָלט עס ביי דזשעקן אויסגעקומען נאַטירלעך.
אַ סך מאָל פילט ער זיך אַליין אַזוי. פאַסירט, אַז מען טרינקט אַביסל
צופיל ביר אויס אין אַ זונטיק. . .

ס'איז אָבער געווען אין מיטן דער וואָך, און דעריבער איז
דזשעק צוגעשטאַנען צו סעמען:

— עפעס דריקט דיר אויפן לעבער, יינגל — שפיי עס אויס,
וועט דיר לייכטער ווערן. פאַק אַרײַן אַ פינגער אין האַלדז אַרײַן
— ווייזט ער אים — טיפער, טיפער און אַט באַלד וועט דיר לייכ-
טער ווערן. . .

סעם האָט קיין פינגער אין האַלדז ניט געדאַרפט אַרײַנשטעקן.
אָבער צוריקהאַלטן וואָס עס האָט זיך אים צוזאַמענגענומען אויפן
לעבער, האָט ער אויך ניט געקענט. קורצע, אָפּגעהאַקטע ווערטער.
ס'האָט אים פאַרפעלט לופט. ענדלעך האָט די מעשה גענומען אַרויס-
קומען מיט אַ סדר.

דזשעק האָט עס געמאַכט לייכטער פאַר סעמען. ער האָט גלייכ-
גילטיק איינגעריבן דעם געלן טאַבאַק אין דער האַנט־פלאַך, אויס-
געשפּרייט די טאַבאַק - פּעדעס אין פאַפּיראַס-פאַפּיר, עס מיטאַמאָל

קונציק א פאחדריי געגעבן און צוהאלטנדיק עם מיט צוויי פינגער — האָט ער אָפּגעלעקט דעם ברעג.

סעם האָט פאַרענדיקט די מעשה מיטן מיידל. עפעס אַ לייכט-קייט האָט ער דעהפילט, און האָך האָט עם אים באַנג געטאָן, ווי ער וואָלט זיך מיט עפעס צעשיידט. ער האָט זיך אַפילו אַביסעלע פאַרשעמט פאַר צעלאָזן די צונג, נאָר ס'איז שוין געווען צו שפעט. דזשעק האָט פאַרויכערט. מיט אַן ערנסטער מינע, ווי איינער וואָס גייט דאָ זאָגן וועד ווייס וואָס פאַראַ וויכטיקע זאָך — און דעריבער מוז ער אַרום זיך האַבן אַן עולם, האָט ער צוגעוואַנקען מיטן האַנט און שוין זענען אַרום דזשעקן און סעמען געשטאַנען נאָך אַ פאַר אַלטע באַקאַנטע. דזשעק האָט טיף אַריינגעצויגן דעם רויך און מיטן מאַן פון איינעם וואָס ווייס אויף זיכער, האָט ער אַ זאָג געטאָן :

— סעם איז פאַרליכט ...

— גוד אָן יו — האַבן חברה געקלאַפט סעמען אין פלייצע.

— אָבער דאָס איז נאָך גיט אַלץ — האָט דזשעק אַ מאַך

געטאָן — סעם האָט זיך פאַרליכט אין „קלעאַן“, אָט דאָס בילד פון נאַקעטן מיידל, וועלכן מען האָט געפונען אויף אַ בוידעם ביים צע-וואַרפן אַן אַלט הויז, פון די ערשטע ציגל-הייזער אין מעלבורן. אַצינד הענגט דער פאַרטערט, אין זיין נאַטירלעכער גרויס אין ביר-סאַלון פון „יונג און דזשעקסאָן“ ...

— אפשר הונדערט מאָל שוין געטרונקען דאָרטן ביר, און דעם פאַרטערט גיט באַמערקט — האָט זיך געוונדערט דזשימי — דאָס איז קאָמיש. ווער קוקט אויף די ווענט אין אַ „פאַב“ ? דער עיקר דאַרף מען קוקן דער באַרמאַן זאָל אָנגיבן אַ פולע גלאָז, אַן דעם ווייסן שווימיקן „קאָלנער“ ...

חברה האָט זיך צעשמייכלט און יעדער איז אַוועק צו זיין

מאַשין ...

געטריישאפט

ער האָט געהאַט אלץ, ווי ס'באַדאַרף צו זיין:
א היים, א טאַטן און א נאָמען. און אז א יידיש יונגל טראָגט
דעם יאָך פון אַט די אלע זאַכן, איז ער מחויב צו גיין אין חדר
אריין, און לערנען א שייטל עברי.

איז חיים גענאנגען אין חדר, נאָר די עברי האָט זיך עפעס
ניט געקלעפט צו אים. ער און דער חדר זענען געווען צוויי וועלטן,
וועלכע האָבן נאָכאַנאַנד געפירט מלחמה.

איינגעמלעך איז חיים ניט געווען דער, וואָס האָט די מלחמה
געוואָלט. נאָר אז דער חדר האָט זיך אויף ס'כוח געריסן אין חיים
וועלט אריין, און זי געוואָלט איינגעמען — האָט ער זיך ניט געלאָזן.
ער אליין וואָלט שוין אפשר נאָכגעגעבן, נאָר אינעווייניק אין אים,
האָט עס זיך אנטקענגעשטעלט.

און דעם אמת געזאָגט: עס איז געווען מיט וואָס זיך אַנטקענג-
צושטעלן. זיינע הענט — ברייטע, אָדערדיקע, קרעפטיקע. יעדער
פינגער איז געווען ווי דער שטאַלענער פינגער פון א היי-נאָפּל; און
אלע צוזאַמען האָבן זיי געקענט געבן א קלעם זיך איין אין א זאך,
איז עס געווען ניט אַפצורייסן. געאַטעמט האָט ער מיט, ברוסטיק
מיט פולע לונגען ווי שמדישע בלאָז-זעק, און געקייט מיט ווייסע
פערלמוטערנע ציין. ניט געקייט, נאָר געריבן, ווי די שטיינער
פון א מיל צערייבן קערנער. און אחוץ אלעמען — האָט אים גע-
צויגן דער דרויסן. אַט דער וואַלדיקער, וואָס שמעקט מיט פעך פון
סאַסנעס; די קאַניעמישינע-פעלדער — מיט פרישן סיענאַקאָס. דער
חדר איז געווען פאר אים ווי א טוכלער קעלער, ווו מען מוז אראָפּ-
בייגן דעם קאַפּ. און נאָכאלעמען האָט דער מלמד אליין געהאלטן
אז איידער חיים זאָל צענעמען ס'שטיבל קראַסווע ביי קראַסווע, איז
גלייכער ארויסלאָזן אים דורך דער טיר.

חיים האָט אויך פאַרמאָגט זיין אייגנס א הונט, וועלכן ער האָט
געכאַוועט, ווי ער וואָלט געכאַוועט זיך אליין...

דער דאָזיקער הונט איז געקומען צו אים מיטן סאמע גלייכסטן (הנם אומפארשטענדלעכסטן) וועג: זיין אייגענער טאטע האָט עס אים געבראכט.

חיים איז דעמאָלט אלט געווען ניט מער ווי א יאָר צען, אפשר עלף. עמיצער האָט זיך הען געגעבן די מי אָפצוהיטן דעם חשבון? היימס טאטע, דוד-מאיר איז געווען א דאָרפס-פאָרער. זומער — אין וואָגן און ווינטער אין שליטן איז ער ארומגעפאָרן איבער די דערפער און געהאָנדלט. קיין גרויסע מסחרים האָט ער ניט גע-פירט. וואָרים זיינע הויפט-קונים זענען געווען די דאָרפישע באַבעס, וועלכע האָבן אויסגעטוישט שמאטעס, א בינגל פלאַסק, חזיר-האָר, א מאָל א צענטליק אייער אויף געבלימלטע ליימענע טעלער, גלע-זער אָדער רויטע קרעלן.

ווי נאָר ער פלעגט ארויפפאָרן אויף א דאָרפישער גאַס, האָט ער זיך באַלד צעזונגען מיט א היזעריקער שטימ:

— באַבי אנומשי, אנומשי — און נאָכמאָכנדיק אן עכאָ, האָט ער גערופן: לייאָן, לייאָן! (פלאַסק).

א הויכער, דאָרער ייד איז ער געווען, אָט דער דוד-מאיר; מיט א פנים פארברוינט פון דער זון, צעקארבט פון די ווינטן — און עפעס אינעווייניק האָט אין אים געמליעט א בענקשאַפט, ווי עס טליען קוילן וואָס בלייבן איבער נאָכן נאָכטיקן שייטער. עס איז געווען א ציענדיקע בענקשאַפט, וועלכע ער האָט ניט געקענט באַנע-מען. אָט די בענקשאַפט האָט אים אָפט אראָפגעיאָגט פון וואָגן און מיט באַרוועסע פיס האָט ער דאָן געשפאָנט לענגאָוים דעם שליאָך; געפילט די פייכטע, פארטאָגיקע האָסע און געדוכט האָט זיך אים, אז דורך אָט דעם נאָקעטן באַריר קוקט ער צו נאָר נאָנט צו דער ערד וואָס גרינט, און פון וועלכער דאָס לעבן שפראַצט אזוי שטיל, און שייך, און חכמה'דיק — גאָרניט צו באַנעמען. די נאָסע, שארפע גרעזער האָבן זיך פארקליבן צווישן זיינע פינגער און געשניטן, און אים האָט זיך אויסגערוכט, אז די ערד קיצלט עס אים און שלינגט איין זיינע טריט.

אין אָט די אלייניקע, פארטאָגיקע שעהן אויף די שליאָכן מיט דער מוטער-ערה; די ווייס-געפלעקטע סודותדיקע ביעראזעס און דעם איינמאָניקן סקריפ פון וואָגן האָט ער געשפירט ווי די דאָזיקע בענקשאַפט וואָס האָט צעשפאָרט זיין האַרצן נעמט זיך אויפלייזן, ווי א נעפל אין די ערשטע זון-שטראַלן. עס איז אים דאָן לייכטער

געוואָרן, פריילעכער. ער איז יינגלעריש ארויפגעשפרונגען אויפן וואַגן
און א טרייב געמאָן ס'פערל:

— א נוקא, ריר זיך...

אַט אזוי: צווישן איין ריזע אין די דערפער און א צווייטער
— האָט ער אהיימגעבראכט א הינטל, וועלכער איז באַלד ארונטער
אונטער היימס רשות.

צוליב וואָס ער האָט עס געטאָן, איז דודמאירן קיינמאָל ניט
קלאָר געוואָרן. ער האָט אים ניט נויטיק געהאַט. דעם פארמעגן וואָס
ער האָט אָפצוהיטן?

נאָר אַט —

אריינקומענדיק פארטאָג אין א באַקאנטן פויערישן שיינער,
האָט ער דערזען די גרויע וועלפֿיכע, וועלכע פלעגט אים תמיד פריינד-
לעך באַגריסן, ארומשפרינגען ארום אים און לעקן זיין האַנט מיט
א יוארימער, שאַרסטקער צונג — זי איז אצינד געלעגן אויף א בינטל
שטרוי, די פיס צעשפרייט און א חברה קליינע הינטעלעך האָבן
זיך געריסן צו איר ברוסט, פיטשענדיק, שטופנדיק איינע די צווייטע.
די וועלפֿיכע האָט זיי געלעקט מיט מוטערליכער ליבע און געקוקט
צו דודמאירן מיט א שולד געפיל, ווי זי וואָלט זיך פארענטפערן,
פארוואָס זי קען אים ניט באַגריסן ווי זי איז עס געוויינט געווען.

אז דודמאיר האָט איינעם פון די הינטעלעך אהיימגעבראכט,
צוגעשמעלט צו א שערבל פון אן אלטן, ערדענעם טאָפ מיט מילך —
האָט דער חברה-מאָן באוויזן וואָס ער קאָן.

און ווייל א הונט דארף אויך פארמאָגן א שטיקל יחוס —
האָבן טאטע און זון געפסקנט, אז דאָס איז געוויס א שאַפן-הונט,
וואָס פארמאָגט אין זיך עפעס וועלפֿישעס.

און אזוי האָבן זיי אים טאקע אָנגערופן:

— ווילק...

* * *

חיים, דאָס קרעפטיקע כהורל, איז זיך צעוואָקסן נאָר ניט לויט
זיינע יאָרן. איז דער טאטע נאָר אָנגעקומען פון דאָרף, האָט ער
געמאָן א שפּאַן אויס דאָס פּערד, ווי א נעניטער פּורמאָן, און רייטנ-
דיק עס געפירט צום טייך אָנטרינקען. מיט א פריילעך געביל האָט
זיך „ווילק" געלאָזט נאָך זיי. ווייל פונקט ווי חיים, האָט ער אויך
ליב באַקומען דעם טייך און דאָס קלאָרע וואסער. ער האָט אפילו

פרובירט פארפירן א שפילעריי מיטן הונט, וואָס האָט זיך אָפּגע-
שפּיגלט אין וואַסער, נאָר עפעס איז יענער אים תמיד אנטרונען...
„וויילק“ האָט אויך באלד געכאַפט דעם שניט ווי מען כאַפט
פיש. אז חיים האָט פארוואָרפן די ווענטקע אין וואַסער, איז „וויילק“
געלעגן אויסגעצויגן ביים ברעג, און פונקט ווי חיים — ניט גערירט
מיט קיין אבר. בלויז געקוקט און אָפּגעוואַרט.

אָבער ווי נאָר דער שווימער האָט זיך גענומען אונטערטונקען,
איז „וויילק“ ארויס מיט א פריילעך געביל: דאָס האָט ער אָפּגעפילט,
אז א פיש האָט איינגעביסן ס'ווערעמל מיטן האַקן, און וועט זיך
באלד נעמען צאָפּלען אויפן פּאָדעם, אויסגעפלאַכטן פון האַר, פון
א פּערדישן עס.

און אז ביינע: חיים און „וויילק“ האָבן זיך אוועקגעלאָזט שווי-
מען מיטן שטראָם, זענען עס געווען צוויי קונדריים וואָס פּראַווען
קאַטאוועס אין וואַסער...
פונדעסטוועגן האָט חיים, ארום זיין פּערצעטן לעבנסלאָך זיך
אויסגעלערנט דאווענען.

— קיין רב וועט ער שוין ניט זיין — אזוי האָט געגעבן דורך-
מאיר צו פארשטיין דעם הכין, פארוואָס ער שיקט ניט מער חימען
אין חדר — גענוג, אז ער וועט קענען קדיש זאָגן...
ביי קאַפּל דעם שמיד אין דער קוזשניע האָט חיים ערשט דער-
פילט, וואָס עס הייסט לעבן. מען גלייבט אָן א שטיק אייזן, אז עס
ווערט ווייס, און דאָס אייזן נעמט מען קנעטן מיט האַמערס: קליינע
און גרויסע ביז עס ווערט אן אקער, אָדער א פּאָדקאווע.
אין א מאַרק-טאָג ווערט דער הויף פול מיט פויערים, מיט וועגן.
מען ציט אָן רייפן אויף רעדער. קאַפּל שפייט דאָן אין די הענט,
דער האַמער זאָל פעסטער זיצן — מען זידלט אין דער מאַמען אריין
דאָס אייזן וואָס לאָזט זיך ניט ציען. אָבער ענדלעך ניט דאָס היל-
צערנע ראָד נאָך, און א צופרידענער קייקלט חיים אוועק דאָס ראָד
צום פויערישן וואַגן. און וויילק? — מיט א פריילעך געביל יאָגט
ער זיך נאָכן ראָד, ווי ער וואַלט געווען א שותף צום נצחון פון
איזערנעם רייף איבערן ראָד.

וואַרטנדיק אויף די אָפּגעשמידטע פּערד, רויכערן דערווייל די
וויסרוסישע פויערים מאַכאַרקע און ריידן זיך דורך, מיט קורצע
ווערטער. כדי א זאך ליימיש דערקלערן און מען זאָל אים טאַקע
גלויבן אויך, נעמט א פויערל זיך נישמערן אין זייענע פארנעפּלמע
געדאַנקען, זוכנדיק עפעס א פאַסיקן אָנהויב:

— אז איך בין אהיימגעקומען פון „אוסטרייסקן פלען“ —
האָט זיך דערווייל א צווייטער אויך דערמאָנט די מעשה:
— עס איז געווען טאָקע דעמאָלט, ווען מען האָט אונדז אָפֿ-
געלאָזן פון „גערמאנסקן פלען“... און פאָרנעסנדיק אַנטקעגן וואָס
ער האָט עס געזאָגט, גייט דערווייל אוועק א גערייד וועגן דער מלחמה.
חיים לייגט צו אן אויער צו די רייד. ער האָט געוואָלט באַ-
נעמען, וואָס א שטייגער די מלחמה איז געווען און צוליב וואָס מען
האָט זיך געשלאָגן, און מיט וואָס מען עסט עס...
אין סאמע מיטן דערציילן, דערלאנגט חיים א פרעג:
— א זאָטשעס וואָיאָוואַלי?
האָט זיך דאָס פויערל פארהאקט, פאָרנעסן ווו ער האָלט און
א קראַץ געמאָן זיך אין פאטיליצע:
— א יא קאק זנאָיו, מוסיט כילא זאשטאָ...
פון דעם אלעם וואָס ער האָט געהערט, האָט זיך חיים אויס-
געמאָלט אן אייגן, בילדלעך באַגריף, וועלכער האָט זיך פאטויעט
ביי אים אין קאָפּ, וועגן אָט דער מלחמה:
— א מלחמה איז ווי א טכור, וועלכער כאַפט זיך אריין
בינאכט אין א הינער-שטייג.
אינדערפרי געפינט מען די הינער דערשטיקטע, מיט אויסגע-
זויגענעם מאַרד פון די קעפלעך.
יוואַסזשע טוט א גוטער באלעבאָס?
שמעלט ער אָן א פאַסטקע, און צומאָרגנס כאַפט מען דעם
טכור, מען שינדט אים אָפּ און מען פארקויפט זיין פעל. א מלחמה
איז א אזא מין זאך, ווו קיינער געוויינט ניט..."

★ ★ ★

דורמאיר איז מער ניט געפאָרן אין דאָרף. אין קאָפּלס קוושניע
האָט מען אויך מער ניט געארבעט. חיים האָט ניט געדאַרפט איבער-
פרעגן: פארוואָס?
אפילו „ווילק" האָט דערשפירט, אז עפעס איז דער סדר פון דער
וועלט אנדערש געוואָרן, און ס'איז גלייכער צו ליגן ביים פאַרקאָן
פון גאָרטן און ארויסצוקוקן פון צווישן די שפאַרעס.
גרויע, פארשטויבטע טאַנקן האָבן זיך מיט א געטאַרסקעריי
כאַוועגט איבערן וועג; נאָך זיי — מאַשינען באַזעצט מיט זעלבער
אין שטאַלענע הימלען. הויך, אין הימל רוישן ווייסע, מעטאַלענע
פויגל.

— די „יעקעס“ פארנעמען ס'לאנד — האָט דוד-מאיר אויסגעברומט.

די נייגעריקייט האָט חיימען א צי געמאָן אין דרויסן, וואָרים עפעס טוט זיך האַרטן. אזא מחנה מענטשן, אויטאָס, זעלנער. נאָר דער טאַטע האָט געהאַלטן, אז ס'איז גלייכער אַפצוואַרטן, און זען מיט וואָס די „יעקעס“ שמעקן.

האָט זיך חיים מיט „ווילקן“ פאַרטייעט אין הויף, געלעגן זייט ביי זייט און מיט משעקאוועס געקוקט וואָס אין גאַס קומט אלץ פאָר. כאַטש דוד-מאיר האָט אָנגעזאָגט חיימען ניט אַרויסצושמעקן די נאָז אין דרויסן — איז ער אליין אוועק דורך הינטער-געסלעך, זיך צוגעהערט וואָס עס קומט פאָר און אין איינוועגס טאַקע געזוכט עפעס אויסטוישן אויף א ברויט.

מיטאַמאָל האָט זיך פון א זייטיקן הויף באַוווּזן אן אַפיציר, א שפאָר ביסל בגלופן. אחוץ זיי בידע איז אין געסל קיינער ניט געווען. דוד-מאיר האָט דערפילט אן אומהיימלעכקייט און געזוכט אַפצוטערעטן דעם דייטש פון וועג. נאָר קיין אויסוועג איז נישט געווען. דער אַפיציר האָט אַריינגעקוקט אין דוד-מאירס דערשראָקענע אויגן:

— יודע?

דוד-מאיר האָט געשוויגן.

— ניין, ביזט ניט קיין ייד, ביזט א פויגל — אַ יאָ? ביזט א פויגל?

דוד-מאיר האָט געשוויגן.

דער אַפיציר האָט אָנגעקלאַפּט אין א פענצטער. א קאָפּ פון א צעשראָקענער פרוי האָט זיך באַוווּזן.

— דו, גיב נאָר אַ קוק: שטייט דאָ א פויגל?

— דאָס איז א ייד...

— ניין — איז דער אַפיציר באַשטאַנען אויף ס'זייניקע — דאָס

איז א פויגל — אָט באַלד נעמט ער און פילט אוועק...

און כרי צו בלייבן גערעכט און ניט דערלאָזן דער פויגל זאָל אוועקפליען, האָט ער אויסגעשאַסן...

ביים עבר האָט חיים ניט געוויינט. ער האָט געמורמלט דעם קדיש וואָס יעמלעכע אלטע יידן האָבן אים אונטערגעזאָגט, און איז אוועק אהיים. ער האָט זיך אנידערגעזעצט אויף דער ערד, „ווילקס“ האַרדיקן קאָפּ צווישן די פיס, און זיי זענען פאַרשטיינערט געוואָרן.

אין זייער שטיקלייט האָט זיך געמראָגן דער אומרו, ווי די שטיל-
קייט ערב א שטורעם. אויגן האָבן זיך אָנגעקוקט, א פייכטייט האָט זיך
אין זיי באוויזן, און זיי האָבן זיך פארשמאַנען.

אין א טאָג, צוויי ארום, אין א געפֿלדיקן פארטאָג האָט א מי-
ליטערישער פאטרֶאַל געפונען דעם אָפיציר. זיין פנים איז קוים געווען
צו דערקענען. דער מונדיר — צעפליקט, און טיף אין האַלדראַקנאָפ
האָבן זיך בלוטיק אָפגעצייכנט היהשע ציין.

א שויסעריי האָט אויפגעוועקט די גאסן. מען האָט געיאָגט פון
די שטיבער, גענישמערט — נאָר קיינער האָט ניט געקענט זאָגן וווּ עס
געפינט זיך א הונט, מיט אָט אזעלכע ציין, א הונט וואָס האָט עס
געקאָנט טאָן.

נאָר עמיצער האָט וויזט אויס אָנגעוויזן...

די זעלנער האָבן ארומגערינגלט דורכמאירס שטוב און עס אָנ-
געצונדן. א טרוקענע, האָט די שטוב געברענט ווי א ליכט — פון אלע
זייטן. עס האָט זיך אָנגעכאַפט א צווייט הויז — נאָר קייטער איז ניט
ארויסגעלאָפן לעשן דאָס פיער.

א פחד איז באַפאַלן די יידן פון שמעטל.

אין א גרויער, פויערישער סערהמינקע, א שטיקל האַרטן קעז און
א האַלכן ברויט אין א טאָרבע פארוואָרפן איבערן אַסל — איז היים
געגאַנגען מיטן ברעג טייך, דורך די הויכע איירן. ער האָט אָפגעזוכט
א געדיכטן קוסט און זיך אָפגעשמעלט. פון שמעטל האָבן זיך נאָך
געהערט שיסערייען. ער האָט צענויפגעכונדן דאָס אָנטאָן אין א פעקל,
אריבערגעשווומען דעם טייך און זיך געלאָזט מיטן וואַלד. זיין גיין
האָט ניט געהאַט קיין באשטימטן וועג. בלוז איין געדאַנק האָט אים
באהערשט: זיין וואָס ווייטער פון דאָרטן...

„וויילק“ האָט אין דער בהלה פארלאָרן חיימען. איז ער געלעגן
אין די הויכע גראָזן פון דערבייאַסן פעלד, געזען דאָס הויז ברענען
און מורא געהאַט ארויסצושמעקן דעם קאַפ. עס האָט אים א צי געטאָן
צום טייך און ער האָט זיך געלאָזט לויפן באַרג אראָפ. לויפנדיק, איז
ער געפאלן אויף היימי'ס שפורן. ער האָט זיך אוועקגעלאָזט נאָך זיי.
נאָך ערנעץ, צווישן אייר זענען די שפורן פארשווונדן. איז ער ארום-
געלאָפן אין א סריי, געפאָרשט מיט דער נאָז די פייכטע ערד, געזוכט

אויפצוכאפן יעם פארלוירענעם שפור. ניט קענענדיק אים געפינען,
האָט ער א זופ געמאָן ס'וואסער, זיך איינגענורעט א מירער אין דער
אייגענער פעל, און איז איינגעשלאָפן. בלויז די אויערן, אָנגעשפיצטע
זענען געבליבן וואָך.

* * *

דער ווינטער האָט זיך געשמעלט א פריער. די פרעסט האָבן
פארשמידט דעם וואָלד און ביינאכט האָבן בויער געפלאַצט מיט
א קרעכץ. פויערים האָבן פארשפּאַרט די שיערן. די שטאַלן אויס
געבעט מיט שטרוי, די בחמות זאָל ווארימער זיין. עס איז געווען
א מוחא דורכן וואָלד צו פּאַרן, ווייל אלע וועגן האָט פארשטאַן א טיפער
שניי.

אז די נויט האָט פּאַרט די פויערים ארויסגעיאָגט פון די שטיבער
אין שטעטל אריין, זענען זיי געפּאַרן זאלבאדריט, זאלבאפערט.

— אזש פון די פושטשעס זענען וועלף געקומען...

— אפשר נאָר פון סיביר — האָבן זיך פויערים געצלמט —

אזעלכע פרעסט...

נאָר ווי כיטרע זיי האָבן ניט אָנגעשמעלט די פּאַסטקעס אין
וואָלד, און ווי פעסט זיי האָבן ניט פארמאכט די שטאַלן — האָט
מען דאָך געפונען צעפרעסענע שעפּסן. געווען אפילו פויערים, וועלכע
האָבן געזען צענטליקער וועלף, גאנצע סטאַדעס פינקלענדיקע אויגן
אין וואָלד. אז מען האָט אָבער אזא פויער צוגעהריקט מיט פראַגן,
האָט ער געקאָנט באשרייבן נאָר איינעם:

— א ברוינער אזא, מיט ווייסע פלעקן און פייערדיקע אויגן.

און די האָר שטייען ביי אים אויפן רוקן ווי שפילקעס... אזש דאָס
פערד האָט זיך געשמעלט דובאם...

די שרעק פארן וואָלף האָט ארומגעכאַפט די גאנצע געגנט.

— ניט קיין וואָלף, א טיזוול, א כיטרע שטיק, עפעס נאָר ניט
קיין חיה — אזוי האָט זיך פארענטפערט דער וואלדזוועכטער, וואָס
האָט שוין עטלעכע מאָל געפרובירט שיסן אין וואָלף.

אומגעריכט פלעגט זיך די חיה באווייזן ביי א שיער, א שטאַל און

אזוי אויך אומגעריכט פארשווינדן, איבערלאָנדיק בלוטיקע שפורן.

— גאָטס שטראָף — האָבן פויערים זיך געצלמט און געוואַרט

אויפן פּרילינג, ווען וועלך ווערן געלאָסענער, ווייל דער הונגער דאָס-
משעט זיי ניט אזוי שטאַרק.

וואָבן, חדשים, יאָרן — ווער קען אויסמעסן אָט די מוראדיקע
צייט, ווען אַ וועלט גייט אָפּ אין בלוט; ווען יאָרן פּאַהגייען ווי אַ
וואָלקן, און איין הגע קען אויסזען ווי אַן אייביקייט?
חיים האָט געפונען אַ היים ביי אַן עלטערן פויער, אין אַן
איינזאַמען כּוואַר. געאַקערט מיט אים, געזייט, ארויסגעפירט ס'מיסט
אין פעלד און געשניטן דאָס היי.

שווייגערס — האָט דער פויער חיימען צופיל ניט פאַרנאַג-
דערהגעפרעגט, און חיים האָט זיין וועלט געטראָגן אין זיך. ער האָט
גענומען פאַרגעסן אין דעם טכויר, וואָס האָט זיך אַריינגעכאַפט
אין זיין הינערשטייג; אָט די מלחמה, וועלכע האָט אים פאַרריתומט.
ער האָט אַפילו אויפגעהערט צו בענקען נאָך „וויילקן“, זיין אייג-
ציקן חבר.

— וואָלט ער געלעבט, וואָלט ער מיר געוויס געפונען... דער
געדאַנק, אַז „וויילקן“ איז מיטגעגאַנגען באַגלייטן זיין טאַטן, האָט
זיך ווי אַ שטיק פּיכט ליים געלייגט אויף זיין נשמה, ניט אָפּצו-
רייסן.

מיט אַלע חושים איז ער צוגעפאַלן צו דער ערד, ווי זי וואָלט
געווען דאָס איינציקע, וואָס ער פאַרמאָגט אין דער וועלט.
אין איינעם אַ פּרילינג האָבן זיך גענומען שלייכן באַנדיטן,
פאַרביי די איינזאַמע פויערישע כּוואַרס, דורך די וועלדער איבער
דער געגנט. זיי האָבן געדויבט אַלץ, וואָס לאָזט זיך אַוועקנעמען
ביים פויער. וואָרים דער הפּסד איז געגאַנגען האַנט אין האַנט מיט
דער מלחמה.

חיימען האָבן זיי פאַרכאַפט אין מיטן פעלד. פאַרכאַפט מיט
פּערד און וואָגן. שוין טיף אין וואַלד, אין זייער באַזע, האָבן זיי
זיך אַרומגעזען אַז חיים איז נאָר אַ ייד.

— פאַרשטעלט זיך פאַר אַ פויער, האַ? פאַר אַן אונדזעריקן?
גענוג צרות האָבן אָנגעמאַכט די יידן, אָט צוליב זיי ליגן מיר דאָך
איצט אין די וועלדער; געמוזט פאַרלאָזן די היימישע דערפער. אייך
זוכט דער דייטש, איז עס דאָך אייער מלחמה, און צו אונדז לאָזט
זיך עס אויס...

חיים האָט געשוויגן.

— אויפהענגען אים אויף אַ בוים? — האָט אַ פּרעג געמאָך
איינער פון דער באַנדע.

— עס איז שוין וואַרים, וועט ער שטינקען. גיב אים בעסער
איבער דעם וואַלד, וועלן די וועלף אויך עפעס פאַרוכּן...

חיים האָט זיך געשטעלט גראָבן זיין סכּר. גראָב-אייזנס ערד
זענען געפּאַלן פון ביידע זייטן. טראָפּנס שווייס זענען גערונען פון
זיין שטערן. די הענט האָבן זיך געצויגן ווי אַן אייביקייט, איינגע-
טונקט אין פּעד. חיים האָט ניט געטראַכט. מיט אַ פאַרביסנקייט
האָט ער געגראָבן טיפּער און טיפּער, ווייל קיינער האָט ניט געזאָגט:
— גענוג...

ער איז שוין געשטאַנען ביז צו די אַקסלען אין גרוב, און נאָך
אַלץ אַרויסגעוואָרפן גרודעס ערד.

ערשט פאַרנאַכט, ווען די זון האָט זיך גענומען זעצן, האָבן
די צוויי באַגריטן וועלכע האָבן אים צוגעהיט, געהייסן אויפהערן
גראָבן. זיי האָבן זיינע הענט צוגעבונדן צו ביידע זייטן און ווי אַ
בוים, אים אַריינגעלאָזט שטייענדיק אין גרוב. מיט פּויערישער געד
ניטקייט האָבן זיי גענומען די גרוב פאַרשטן. חיימס אַקסלען האָבן
זיך אויסגעגלייכט מיט דער ערד.

— אַצינד וועסטו שוין די ערד ניט אָפּנאַרן. זיך פאַרשטעלן
פאַר אַ פּויער געוואָלט, האָ?

זיי האָבן אַרומגעטראָטן די ערד אַרום חיימס קאָפּ און זענען
אָוועק.

אַ גרויס האָט אים אַרומגענומען.

זיין קאָפּ האָט אַרויסגעשטעקט פון דער ערד ווי אַ קלאַץ, וואָס
בלייבט איבער נאָך אַן אָפּגעהאַקטן בוים. אזאַ טויט האָט ער זיך
ניט פאַרגעשטעלט. צעפּרעסן ווערן פון אַ ווילדער חיה, און ניט
קענען אַ ריר טאָן אַפילו מיט קיין אבר. עס האָט אים גענומען
גליווערן. די שטעכיקע קעלט אונטער די האָר-וואַרצלען איז געד
קומען פון געפיל פון אומבאַהאַלפּנקייט, פון אַ פאַראורטיילטן צום
טויט, וועלכער דערוואַרט יעדע מינוט זיין אורטייל.

עס איז ניט געווען דאָס געפיל, וועלכעס מיר באַצייכענען גע-
וויינטלעך: שרעק. עס איז געווען עפעס טיפּערס, גרויליקער — און
דערפאַר האָבן די האָר-וואַרצלען גענומען פּירן. דער טויט וואָס
האָט געמוזט קומען, האָט געהאַט פאַרשידענע געשטאַלטן. הונגער;
צעפּרעסן ווערן לעבעדיקערהייט פון ווערעם, וועלכע בויערן דורך

די ערד אין זייער זוכעניש נאך שפיין; צעפרעסן ווערן פון מוראשע קעם — אָט די קליינטשיקע רויב-היהלעך וועלכע קענען אַ קערפער אַרומגריזשען ביז צום ווייסן ביין. היים האָט עס אַליין געזען. אין זיין אַרומוואַזענען מיט „וויילקן“ אין וואַלד, האָט ער ניט איין מאָל געפונען אַ טויט היהלע. אַרויפגעזעצט אויפן שפיץ פון אַ לאַנגן שטעקן, האָט ער זי אַריינגעשטופט אין אַ מוראַשניק. עס איז גע-וואָרן אַ מהומה. די מוראַשקעס זענען אַרומגעלאָפן, זוכנדיק דאָס אָרט פון וואַנען דער אַריינדרינגלער איז געקומען. ווען ער האָט נאָכער, אין אַ טאָג דרייפיר אַרום אַרויסגעצויגן דעם שטעקן — איז דער סקעלעט געווען ווייס-אַרומגעגעסן, אָן אַ פיצל פלייש אי-בערצולאָזן.

ער האָט גענומען שאַקלען מיטן קאָפּ, ווי ער וואַלט שוין דער-פילט אָט די מוראַשקעס אַריינקריכן אין די נאָז-לעכער, אין די אויגן; קאָלאָגעסווייז שפאַנען זיי אין נאָז אַרײַן, אין קאָפּ — צום מוח. פון בלוין טראַכטן דערפון האָט געגרוילט און די הויט האָט זיך גערונצלט.

דער דאָזיקער געדאַנק האָט זיך אין אים איינגעקלאַמערט, ווי מיט שאַרפע נעגל און איז ניט אָפּגעטראָטן. אַביסל שפעטער איז דער מוח מיט געוואָרן, און איז אַריינגעפאַלן אין אַ דרימל. ערשט דעמאָלט האָט דער קערפער דערפילט די קאַלטע ערד, וואָס האָט געפרעסט פון אַלע זייטן. די אברים האָבן גענומען אָפשטיין און שטייף ווערן ווי שטיקער האַלץ.

בלוין די אויערן זענען וואַך געווען. צו זיי איז דערגאַנגען אַ שאַך צווישן צווייגן; דער זשומען פון אַ נאַכטרושק; אויסגע-שרייען פון איבערגעשראַקענע פויגל, וואָס האָבן אין שלאָף זיך אַראָפּגעגלימט פון אַ צווייג. פון צווישן די בוימער האָבן זיך באוויזן פייערלעך, די גרויס פון שפילקע-קעפלעך. זיינע אויגן האָבן זיך אָנגעשמערענט און ווי ווייט עס איז מעגלעך געווען, האָבן זיי נאָכגעפאַנגט די פייערלעך וועלכע זענען דאָ פאַרשווונדן, דאָ זיך ווידער באוויזן, און וואָס אַמאָל נענטער. אַ טרוקענע צווייג האָט אַ קרעכץ געמאַן, און היים האָט דערפילט זיין סוף.

— דער וואַלד... אָט דער וואָס פלעגט צעפרעסן די שעפסן... עס איז טאַקע אַן אמת... דאָס האָט ער אָנגעוואַרפן אַ שרעק אויף די פוייערים...

אַ הייסע כוואַליע האָט זיך צונויפגעפרעסט אין ברוסט. דאָס האַרץ האָט גענומען האַסטיק שלאָגן און מיט די לעצטע כוחות,

ווי מיט א לעצט געווער האָט ער אַרויסגעלאָזן אַ מוראדיק געשרי, וואָס איז איבערהענגענען אין אַ לאַנגן פּיף.

די פּיערלעך האָבן זיך אָפּגעשטעלט, ווי די חיה וואָלט זיך צוגעהערט.

— אפשר האָב איך איר איבערגעשראָקן — האָט חיים זיך אָנגעכאַפט אין פּיצל האָפענונג...

ווידער האָט ער אַ געשריי געטאָן און אַ שטילן פּיף, אויף וויפּל די כּוחות האָבן אים געסטייעט.

מיטאַמאָל האָבן צווייגן אַ קראַך געטאָן, און חיים האָט דער-פּילט דעם הייסן אַטעם פּון דער חיה, דעם ריח פּון פעל... ער האָט צוגעמאַכט די אויגן...

אַ וואַרמע, נאַסע צונג האָט אים גענומען אַרומלעקן. ער האָט געוואַרט. אָבער די חיה האָט אים ניט געריסן, נאָר ווייטער אַרומ-געלעקט. אין דעם אַרומלעקן האָט חיים דערשפּירט אַ מאַמישע וואַ-רימקייט, אַט ווי אַ הינטיכע לעקט אַרום אירע קליינע הינטעלעך, וועלכע זענען נאָך בלינד.

ער האָט אויפּגעמאַכט די אויגן.

דער הייסער שטראַם וואָס האָט פּריער געדריקט די ברוסט, האָט אַ שפּאַר געטאָן צו די אויגן, און הייסע טרערן האָבן גענומען רינען.

— „וויילק“! ...

אָבער „וויילק“ האָט שוין דעם רוף דערהערט אַ רגע פּריער, ווען ער האָט זיך נאָך גענומען פּוריעמען אין חיימס מוח, אין האַלדז. מיט דער קראַפט פּון זיינע פּיס האָט דער הונט גענומען אָפּ-גראָבן די פּריש-אַנגעשאַטענע ערד. נאָך אַ וויילע גראָבן האָט ער פּרובירט אַ צי טאָן אַ האַנט. עס איז ניט געגאַנגען. ער האָט גע-גראָבן מיט אַזאַ כּוח, מיט אַזאַ פּאַרביסנקייט, ווי באַפּאַלן פּון אַ ווילדער רציחה, וואָס איז אַצינד געווען — פּרייד.

עס האָט שוין גענומען גרויען, ווען חיים — אַ באַפּרייטער, האָט אַרומגענומען „וויילקס“ האַרדיקן קאָפּ און גענומען קיילען זיך אין פּיכטן מאַך, ווי אַמאָל.

מענטש און חיה האָבן זיך אָפּגעפּונען אין דער וואַלדיקער שטילקייט...

אין דארף דאלמיאטשין

דאָלמיאטשין איז ניט געווען אזא מיין דאָרף, ווו מען קען זען א סטאדע קי זיך פאשען אויף א גרין פעלד; אָדער א פויער וואָס פאחאקערט די ערד, נאָך דעם ווי ער האָט עס באַמיסטיקט. אַפילו די כאַטעס, צעוואָרפענע דאָ און דאָרט, צווישן אָפגעזעגטע בוימער-שטאַמען — האָבן ווייניק וואָס דערמאָנט אין דאָהפישער געמיט-לעכקייט. עס האָט געפעלט דער צוים אַרום די הייזער; די מילך-קרונן, די לאַדישן וועלכע טריקענען זיך אויפן פאַרקאָן. כאַטש עט-לעכע ווייבער האָבן זיך געפאַרעט אין דרויסן און הינט האָבן גע-בילט — האָט זיך אָבער באַמערקט, אז עס פעלט האָ איינגעזעסנ-קייט. און דאָך האָט מען עס גערופן: דאָס דאָרף: דאָלמיאטשין.

די הייזער — געבויט פון גראַבע קלעצער, זענען געשטאַנען ביים ראַנד פון צעוואַקסענעם, אוראלער וואַלד. אַ געדיכט-געפלאַכ-מענער פאַרקאָן פון שמעכלדראָט האָט אַרומגערינגלט עטלעכע לאַנגע געבידעס, וועלכע די באַוווינער פון די פויערישע הייזער האָבן אָנגערופן: באַראַקן.

דאָלמיאטשין איז געווען פאַרשריבן אין די ביכער — ווו מען האָט געפירט רעכענונג וועגן אָט די זאַכן — ווי אַ דאָרף פון „ספּעצ-פערעסיליענצעס“ — איבערוואַנדערער, וועלכע מען האָט אַהער גע-בראַכט ניט מיט זייער פרייען ווילן, נאָר ווייל מען האָט זיי דאָ געדאַרפט האָבן. די מענטשן זענען געווען אַ טייל פון מלוכה-פלאַן פון האַלץ-פאַהרגרייטונג. און די אינדוסטרי האָט זיך אין דעם האַלץ טאַקע גענויטיקט.

איז אַחוץ אָט די מענטשן וואָס האַלטן חשבון אין די צושטע-לונגען, די פלאַנירער און די איינוווינער פון דאָרף — האָט קיינער ניט געוואָסט אז אזא דאָרף ווי דאָלמיאטשין געפינט זיך גאָר אויף דער וועלט.

דאָס ערשטע מאָל האָט אייזיק מאָנעטאָ דערהערט דעם נאָמען
 אין אַ פּראָסטיקן, סוף האַרבעסטיקן פּרימאָרגן. דער עשאַלאָן — וואָס
 האָט זיך שוין אַ וואָכן פּינאָ געשלעפּט איבער די אָן־סופּיקע אייזן-
 באַרזענען פּון רוסלאַנד — איז מיטאַמאָל שטיין געבליבן און אַ
 וואַלד. די טירן פּון די משאַוואַנגאַנען האָבן זיך מיט אַ גרילץ צע-
 עפּנט, און אַ הייזעריקע, סאָלדאַטישע שטים האָט אַריינגעשריען:
 — מיר זענען אָנגעקומען. אלע אַרויסקריכן. ס'איז דאָלמיאַ-
 משיין!

נאָר ביז אייזיק האָט דערזען די באַראַקן און די נאָרעס פּון
 דאָלמיאַטשיין, האָט ער, צוזאַמען מיט אַ פּאָר הונדערט אַנדערע
 פּאַהשיקטע פּוילישע יידן, געמוזט מאַרשירן אַ וואָסערע צען מייל
 דורכן מאַכיקן, צעצוווייגטן וואַלד.

נאָכער האָט אַ פּויער אין אַ ווינטערדיקער קוטשמע, מיט אַ
 רויטן שטערן אינמיטן, אין אַ שעפּסענעם פעלצל פּאַרוויקלט, זיך
 פּאַר זיי פּאַרנעשטעלט ווי דער באַלעבאָס פּון דאָרף, און דערביי
 געלָאָזט ווייסן:

— דאָ קינדערלעך וועט איר לעבן, און קיין אַרבעט וועט ניט
 פעלן.

— ער הייסט עס — ביעלאָסאָוו — איז דער באַלעבאָס, און
 ער וועט שוין אַכטונג געבן, אַז זיי זאָלן זיין גולדעך, און ניט עסן
 אומזיסט קיין מלוכיש ברויט. דערביי האָט ער אָנגעוויזן אויפן
 וואַלד און צוגעגעבן:

— דאָס, קינדערלעך, איז אַלץ אייערס...

אייזיק מאָנעטאָ האָט נאָר קיין חשק ניט געהאַט, אַז אָט דער
 וואַלד זאָל זיין זיינס.

אַ בחור אַ געוויקסיקער, און אַ פּאָר הענט פּאַרמאַגט ער, אַזוי
 אין זיי דאָרף אַ האַק און אַ זעג זיך פּילן ביז גאָר היימיש — אַזוי
 האָט אָפּגעשאַצט די הענט דער אַרבעטס־פּאַרטיילעך, און דערביי
 האָט ער זיך טאַקע גענומען לערנען דעם שניידער מאָנעטאָ ווי אַזוי
 מען לאָזט אַראָפּ אַ בוים; ווי מען שניידט אים איין, ער זאָל פּאַלן
 וווּ מען באַדאַרף און ניט סתם אין דער וועלט אַריין.

וואָרים אין דאָלמיאַטשיין האָט אַפּילו אַ בוים ניט געקאָנט
 פּאַלן לויטן אייגענעם ווילן.

פּאַרטאָג, איידער די אַרבעטס-ברייגאַרן פּאַרהילטע אין אַלערליי
 בושלאַטן, זומערדיקע רעגן־מאַנטלען און אויסגעריבענע קאָלדערעס,

האַבן זיך אַרויסגעלאָזט איינגעמען דעם וואַלד, האָט דער אַרבעטס-
פּאַרטיילער געציילט זיי, אויסרופנדיק יעדנס נאָמען.

— מאָנעטאָ — האָט ער אַ ווייז געטאָן מיטן פינגער אויפן
הויכן בחר — דו שטעל זיך צו צום גאַמזשאַלניק.
ווי אייזיקן איז ניט קאלט געווען אין יענעם פּרימאָרגן —
איז אים נאָך קעלטער געוואָרן פון אַט דער פּאַרבעטונג. אָבער
פּאָלגן מוז מען.

ער איז אַריין אין שטיבל פון גאַמזשאַלניק, וואָס איז געווען
אויף יענער זייט פון די דראָטן. אחוץ וואָס האָס איז געווען דער
קאַנטאַר פון לאַנער, האָט דאָרטן ביעלאָסאָוו אויך גשוויינט.
עס האָט געברענגט אַ רויט-צעגליטער אייזערנער אויוון, און אין
קאַנטאַר איז געווען וואַרים — ווי אין אַ שוויצבאָד.

ביעלאָסאָוו איז געוועסן ביים טיש און געבלעטערט פּאַפּירן.
— דו ביזט, הייסט עס, מאָנעטאָ, אַהאָ — האָט ער אַ זאָג
געטאָן מער צו זיך, ווי צום בחר.

דער דאָזיקער „אַהאָ" איז אייזיקן גאַרניט געווען צום האַרצן.
— וואָס מינט ער דאָ מיט דעם: אַהאָ?
— איז וואָס פּאַראַ ספּעציאַליסט ביזטו? — האָט ביעלאָסאָוו
אַ פּרעג געטאָן, כאַטש אין די פּאַפּירן איז עס גענוי געווען פּאַר-
שריבן.

אייזיק האָט די פּראַגע שוין געהערט אפשר אַ מאָל הונדערט,
און דערפאַר האָט ער גלייך געענטפּערט:
— פּאַרטנאָי... אַ שניידער.

— זען, זעסטו אויס ווי אַ סטאַלעוואַר* — טוט אַ מאַך ביע-
לאָוסאָוו, אַנקוקנדיק אייזיקן.

אייזיקן איז אַט דאָס פּרעמד רוסיש וואָרט איבערהויפט ניט
געפעלן. עפעס האָט עס אים פּאַרשמעקט מיט עפעס ערנערס ווי
וואַלד, און ער האָט זיך גענומען אָפּדינגען:
— ניצט, פּאַרטנאָי.

— שוין... שוין... מען ווייסט שוין — האָט ביעלאָסאָוו אַ
שמיכל געטאָן.

— איז הייסט עס: אַ שניידער ביזטו — האָט זיך ביעלאָסאָוו
נאָך אַלץ ווייזט אויס ניט געקאַנט צוגלויבן — נו, און אַ קאָסטיומ-
משיק פאַר מיין פּרוי וועסטו קאָנען אויפנייען?

* סטאַלעוואַר — שטאַל-ניסער.

— א פראגע א ביסל — צעווארימט זיך אייזיק — פון קינד-
ווייז אן א שניידער — טוט ער א זאג אויף פויליש, א וואָרט רוסיש
און דאָס רעשט טוט ער א מאַך מיט די פינגער ווי מיט א שער,
ווי ער וואָלט שוין צעשניטן א שטיק געוואָנט.

— ביזטו טאָקע, הייסט עס א שניידער? — קאָן זיך ביע-
לאָוסאָוו ניט אָפּוונדערן און מיט פויערישער ביטרעקייט, זוכט ער
צו דערניין דעם אמת. ער וויל דאָס טאָקע אויף קלאָר וויסן, איידער
ער גיט איבער אין זיין רשות דאָס שטיק סחורה „באָסטאָן“, וואָס
ער האָט איינגעהאַנדלט ביי איינעם פון די פאַרשיקטע טאָקע.

— אַוודאי ...

ביעלאָוסאָוו האָט אויפגעמאַכט די טיר און אַריינגעשריגן אין
צווייטן חדר:

— היי נאַסטיע, קום נאָך אַרײַן. דער שניידער איז דאָ.
אין טיר האָט זיך באַוויזן א כאַלייבטע פרוי, מיט א צעוואָקסע-
נעם בוזים און א גוט־מוטיק, פריינדלעך פנים. קענטלעך — זי איז
ניט געווען קיין אַלטע. און אַז מען וויל גוט, איז זי אפילו ניט גע-
ווען קיין מיטליאָריקע.

— דאָ האָסטו דעם שניידער — האָט ער אָנגעוויזן אויף
מאַנעטאָן.

נאָך איידער אייזיק האָט זיך פאַרגומען אַראָפּגעמען די מאַס,
האָט ער מיטן פאַכמענישן אויג פריער אַראָפּגעכאַפט די פיגור, און
זיך פאַרגעשטעלט ווי אַזוי עס וועט אויף איר ליגן אַט דער גע-
פלאַנטער קאָסטיום.

אַז די פרוי איז אַוועק אַריינברענגען דעם שטאָף, האָט ביע-
לאָוסאָוו געוואָלט וויסן:

— נו?

— מען קאָן ניט מאַכן — האָט מאַנעטאָ אַנטווישט צעפירט
מיט די הענט. — א פרוי מוז עפעס האָבן ...

— נו, און נאַסטיע האָט ניט? — איז שוין ביעלאָוסאָוו גלאַט
טשעקאווע געווען צו וויסן.

— ניין... ניט דאָס...

אייזיקן איז געווען שווער צו דערקלערן אויף רוסיש דעם שכל
וואָס שטעקט אין דער פאַרבינדונג צווישן א קאָסטיום און א ווייב-
לעכער פיגור. א פרוי מוז האָבן אזא מין בגד וואָס זאָל דער פיגור
געבן א סטאַבילער פאַרם. יעדעס טייל פון קערפער זאָל זיך אָנזען
באזונדער.

— אַ ביוסט זאָל זיין אַ ביוסט, און זאָל זיך האַלטן פון אויבן
— האָט ער אַ ווייז געטאָן ביעלאָוסאָוון גענוי דאָס אָרט, וווּ דער
ביוסט דאָרף זיין. נאָכער קומט אַ טאַליע — אָט דאָ אַ — האָט ער
דערלאָנגט אַ צעפיר מיט די הענט אין דער לופטן, ווי ער וואָלט
אַרומגענומען אַ פּרויען־פיגור. און דערפאַר טאַקע, אַז אַ קאָסטיום
זאָל ניט אויסזען ווי אַ סאָלאַטסקער שיניעל — מוז די פרוי טראָגן
אויפן קערפער אַזאַ מין זאָך, וועלכע ווייבער טראָגן געוויינטלעך
איינצוהאַלטן די פאַרם, און דאָן ערשט קאָן מען אָנפאַסן דערויף
אַ קאָסטיום.

און נאָסטיע האָט — אַ חוץ איר לייכט קליידל און אַ העמד
פון היימיש-געמאַכטן לייזונג, גאָרניט געהאַט אויף זיך.
ביעלאָוסאָו האָט מיט פאַרכידושטע אויגן געקוקט אויף איי-
זיקן; געפרווט אויפצאָפן דעם מיין וואָס זיינע באַוועגונגען, זיינע
פּוילישע ווערטער באַדייטן — און ניט פאַרשטאַנען.
אייזיק האָט דערזען אַ שטיק קרייד און אַ טאָוול פון ברעמער,
אויף וועלכן דער אַרבעטס-פאַרטיילער פאַרשרייבט די דערגרייכונגען
פון די בריגאָדעס אין וואַלד. מיט אָט דעם שטיק קרייד האָט ער
גענומען צייכענען אויפן טאָוול די פיגור פון אַ פרוי, ווי די מאַמע
האָט זי געהאַט. דערנעבן האָט ער געצייכנט אַ צווייטע פיגור און
די אַלע נויטיקע קליידער, וועלכע זאָלן דער פיגור געבן פאַרם;
ווייבלעכקייט.

אייזיק האָט געצייכנט, געמאַכט מיט די הענט. געוויזן אויפן
טאָוול און דאָ אויף זיך ווי ער וואָלט עס געווען אַ פרוי; געוואָרפן
מיט פּוילישע ווערטער, ביז ביעלאָוסאָו האָט זיך ענדלעך אָנגע-
שטויסן אין וואָס עס גייט.

— זאַגראַניטשני פאַסאָן — האָט ער אַ זאָג געטאָן, אָבער
נתפּועל געוואָרן איז ער ניט.

— לאַדנאָ — מאַכט ער — וועסטו דאָס אויך אויפנייען.

— איך? — האָט זיך אייזיק פאַרווונדערט. — ווי קום איך
צו נייען אָט די אַ ווייבערישע זאַכן?

— ביזטו הייסט עס ניט קיין שניידער — האָט דער נאַמשאַל-
ניק געפּסקנט. (אַהא, פאַרט געכאַפט דעם שווינדל). — וועסטו
ווייטער גיין אין וואַלד אַריין אַרבעטן... איך האָב אָבער באַלד גע-
ווסט...

— איך... — האָט אייזיק געוואָלט עפעס דערקלערן, נאָר ביער-
לאָוסאָו האָט מער גאָרניט געוואָלט הערן:

— גיי אין באראק אריין, און טו א טראכט. מאָרגן וועלן מיר זען... .

אייזיק האָט דורכגעטראכט אלע שניידערישע פּאַרטלען, אָבער ניט אָנגעהויבן צו זויסן, ווי אזוי הייבט מען אָן צו נייען אַ ביזסטן-האַלמער.

— וואָלט כאָטש געווען ביי וועמען צו באָרגן און נאָכצוסוקן — זענען דאָ בלויז מענער אין די באַראַקן... און אָן אַ ביזסטן-האַלמער איז אוממעגלעך אָנצומאַן אויף דער פּויערטע אַ קאָסטיום. עס וועט דאָך הענגען ווי אַ זאַק... .

קוסנדיק אויפן וואַלד, איז אים נאָך אומעטיקער געוואָרן.

— מ'וועט ווידער מוזן טאָפּטשען אין שניי... .

אין אַוונט זענען די מענטשן אַהיימגעקומען פון וואַלד, אָפּ-געטרייסלט דעם שניי און זיך צעלייגט אויף די גאַרעס. עמעצער האָט איינגעהייצט דעם אויוון, מען זאָל זיך דערוואַרימען און קאָנען אויסטריקענען די זאַכן. לייב זשיוויצער האָט זיך געשטעלט דאָוונען. מיטאַמאַל איז אייזיקן ליכטיק געוואָרן אין קאָפּ. ער האָט זיך דערפרייט, ווי אַן אוצר וואָלט זיך פאַר אים אַנטפלעקט.

— די יאַרמלקע — לייב זשיוויצערס יאַרמלקע... .

זיך קוים דערוואַרט ר' לייב זאָל אָפּדאָוונען; זאָל אָפעסן זיין ברויט מיט „קיפּיאַטאַס". דאָן האָט אייזיק גענומען אויסגיין פאַר אים זיין ביטער האַרץ.

לייב זשיוויצער האָט זיך געמיוואסט:

— זיין יאַרמלקע זאָל מען אַנמעסטן אויף דער ערלטעס... .

— ווי איר פאַרשטייט, ר' לייב. מײן לעבן איז אין אייערע הענט... — האָט שוין אייזיק מיט טרערן אין די אויגן געבעטן.

* * *

אינדערפרי האָט זיך אייזיק צוגעשטעלט צום נאַטשאַלניק, גע-

וויזן אים די יאַרמלקע, און אַ זאָג געטאָן:

— מען דאַרף אַנמעסטן.

דאָס האָט ביעלאָוסאָוון אויסגעזען פאַרשטענדלעך, און ער

האַט אַריינגעשריען אין צווייטן חדר:

— נאַסטיע, דער שניידער איז דאָ!

אַליין איז ער אוועק אין דרויסן אָפּצוציילן דעם עולם, וואָס

נייט צו דער אַרבעט.

אין וואַרימען צימער איז אַרײַן נאַסטיע. זי האָט שוין אַפּנים געוואָסען דעם שניידערס שוועריקייטן. אָן צו זאָגן אַ וואָרט האָט זי פון זיך אַראָפּגעוואָרפּן ס'קלייד, דאָס לייוונטענע העמד און אַ האַלב־נאַקעמע, אין אויסגעשטעפּטע וואַטע-הויזן געבליבן שטיין פאַרן שניידער. זי האָט פאַרשטאַנען, אַז אזוי פירט מען זיך ביי די אויס-לענדישע שניידערס, און זי האָט נישט געוואָלט אַפּשטיין פון די פירעכצן.

די דרייַסטיקייט האָט מיטאַמאָל אייזיקן פאַרלאָזט, און מיט דער יאַרמלעקע אין האַנט האָט ער זי אָנגעקוקט. די ראָזלעכקייט פון ווייבערישן קערפּער האָט געאַטעמט מיט צוציענדיקער וואַרימקייט. עס האָט אַ בלענד געמאַן פאַר זיינע אויגן, און די קני זענען מיט-אַמאָל ווייך געוואָרן. אייזיק האָט פאַרגעסן דעם הונגער, וואָס בור-טשעט אין די געדעריס, די קעלט. אין אים האָט גענומען זידן, רוישן. זיינע אויגן האָבן געזען אַלץ, און דער געדאַנק האָט גע-אַרבעט שנעל... שנעל... די דאָזיקע זעאונג און די געדאַנקען האָבן פאַרצויגן זיין בליק מיט אַ פייכטן גלאַנץ. עפעס אין אים האָט זיך אויפגעוועקט — אָט ווי אַ פּרילינג-שטראָם רייסט אויף דעם אייזיקן פאַנצער פון טייך. אין די שליפּן האָט עס געהאַמערט און די צונג איז ווי צוגעטריקנט געוואָרן צום גומען. אַ פאַרגליווערטער איז ער געשטאַנען, און ניט געוואָסען וואָס צו טאָן מיט זיך. ער האָט גע-אַטעמט שווער, געדיכט — ווי ער וואָלט געקלעמערט באַרג-אַרויף. — נו, יונגער מענטש, שטיי ניט ווי אַ פּלאַקן — האָט נאַסטיע אים געמונטערט, זעננדיק זיין פאַרלויבנקייט. — טו וואָס מען דאַרף...

אייזיק איז געקומען צו זיך.

— ווען זי וואָלט גשווען אַ דינסט ביי אונדז אין וואַרשע — האָט ער אַ טראַכט געמאַן — אוי וואָלט איך געוואָסען וואָס מען דאַרף טאָן. נאָר גיי הייב זיך אָן מיטן נאַטשאַלניקס ווייב... ער האָט זיך געמאַכט האַרץ, זיך אָנגענומען מיט מוט און דער יאַרמלעקע אָנגעמאַסטן אויף נאַסטיעם ברוסט. זי איז מיטאַמאָל פול געוואָרן און זיך אויסגעצויגן. ער האָט זי אַ גלעם געמאַן פון איין זייט, פון דער צווייטער, זי אונטערגעהויבן, צו זען וועלכע פאַרס איז פאַסיקער. דער פולער נאָפּל האָט אים געקיצלט די האַנט-פלאַך.

— גוט, עס פאַסט — האָט ער מיט אַ פאַרשטיקטן אָטעם אַרויסגערעדט.

נאסטיע האָט אָנגעטאָן די העמד, דאָס קלייד, באַלד איז זי פון צווייטן צימער צוריקגעקומען מיט א שטיק געבלימלטן סיך און א טעלער הייסע, פאַרעדיקע קאַרטאָפֿל.

אייזיק האָט מיט דאַנקבאַרדייט אַ קוק געטאָן אויף איר און זיך גענומען צו דעם טעלער קאַרטאָפֿל.

מיט אַ פּען־מעסערל האָט ער פּאַוואָליע צעטרענט די נעט פון דער יארמלקע, און שוין האָט ער געהאַט אַ פאַרטיקע פּאַרם, לויט וועלכער ער האָט צוגעשניטן צוויי שיסעלעך; פון זעלבן שטאַף גע־מאַכט בענדלעך.

אַז אייזיק האָט נאָכער אָנגעמאַסטן נאָסטיען דעם פאַרטיקן בגד און בעת מעשה א גלעט געטאָן דאָ און דאָרט, האָט ער אָנגע־קוואָלן:

— זאַגראַניטשנאַיאַ דאַמאַ ...

נאָסטיע האָט זיך אַזש פאַררוימלט פון דעם זאָג, כאָטש גאָר באַקוועם האָט זי זיך אין דעם ניט געפילט.

די יארמלקע האָט אייזיק ווידער צוזאַמענגענייט, און עס אָפֿ־געגעבן ר' לייבן.

— איר האָט פאַרדינט אַ מצוה, איר האָט מיר געראַטעוועט ס'לעבן. אַז דאָ מוז אַ שניידער אַלץ קענען — האָט ער זיך ווי פאַרענטפערט.

דאָס אויפנייען דעם קאָסטיום איז ביי אייזיקן אַוועק ווי גע־שמירט, אַפילו ווען ער האָט זיך געמוזט באַנוצן מיט אַן אַלטער האַנט־ניי מאַשינדל.

אַז נאָסטיע האָט זיך אויסגעפּוצט אין די נייע מלבושים, האָט ביעלאָוסאָוו אָנגעקוואָלן פון זיין ווייבל, וועלכע האָט אויסגעזען ווי אַ דאַמאָטשקע.

— ביזט טאַקע אַ שניידער — האָט ער גוט־ברודעריש גע־קלאַפט אייזיקן אין פלייצע. — אַן אמתער אויסלענדישער שניי־דער ...

און אייזיק מאָגעטאַ איז אויסגעלייזט געוואָרן פון וואַלד־אַרבעט ...

איינער א ניליאנער ...

גרישא קארפיענסאָ איז געווען א ברייט־פלייציקער בחור, א הוי-
כער, מיט א צעוואַקסענעם האַרדיקן ברוסט־קאסטן וואָס האָט ארויס-
געקוקט דורכן אָפּענעם העמד, און מיט יעדן אַטעם־צוג האָט מען
דערקענט אז אונטערן לייוונטענעם העמד ארבעט א מאַשין. זיין
פירקאַנטיקער פלאַכער פנים, מיטן קורצן נאָז און שמאַלע אויגן
שפעלטעלעך, פאַרזעצט טיף הינטער האַרדיקע דעכעלעך, האָט זיך
אָנגעקערט צו עפעס קאַלמיקיש. גאָר קאַלמיקיש.

מיט שווערע, גראַב־פינגערדיקע הענט האָט ער זיך אָנגעשפּאַרט
אָן שרייב־טיש. דעמאָלט האָבן די אַסלען זיך נאָך מער אויפֿגע-
הויבן און דערגרייכט כמעט די אויערן. דעמאָלט האָט מען אויך
דערזען דעם רויטן קאַרק, וואָס האָט זיך מיט גבורה אָפּגעקניטשט
אין פאַלדן, און האָט געהאַט דעם אָנבליק פון איינעם א פּראָפע-
סיאָנעלן לאַפּאַטקע לייגערישן קאַרק.

דורך די שמאַלע אויגן - שפעלטעלעך האָט ער געקוקט אויפֿן
מענטשן אויף יענעם זייט שרייב־טיש, וואָס האָט זיך אָנגעקערט צו
זיין דער דירעקטאָר פאַר תבואה - פאַרגריטונג: פּיאַטאַגאָרסקי.
די ליפּן האָבן זיך שוין צעעפנט, געמאַכט דעם איינדרוק פון
רייד, אָבער דער קלאַנג פון די האַזיקע רייד איז ארויס א רגע שפע-
טער, ווי גרישאַ וואָלט דאָרטן אינעווייניק איבערגעקליבן די ווער-
טער, וועלכע וועלן אָט דאָ באַלד זאָגן עפעס גוטס וועגן אים אליין,
וועגן זיין פאַרלאַנג, זיין בקשה און טאַקע אויך וועגן דעם, נאָך וואָס
ער איז דאָ אהער אריינגעקומען.

— איז הייסט עס אן ארבעט פאַראַן ביי אייך דאָ ?

פּיאַטאַגאָרסקין איז דער בחור געקומען ווי אן אויסלייזונג פון
זיינע זאָרגן. וואָרים ארום און ארום, האָט מען אין אָט דעם מיטל-
אַיאַטישן העק, ארום ניינצהונדערט דרייאַונפערציק ניט געקאָנט
געפינען קיין לייטישן מאַן מיט הענט און פיס, וועמען מען זאָל
אָנטרוען אָט די דאָזיקע ארבעט. די, וועלכע וואָלטן זיך אויסגע-
טויגט, האָט מען שוין פון לאַנג ארויסגעפראוועט צו די פּראָנטן.

די אנדערע, געזונטע מענער זענען געווען בראָנר, ניט אָנצורירן
כאָטש צערייס זיך.

פּיאַטאַנאַרסקי האָט דעם בחור אָנגעקוקט, ווי ער וואָלט אים
אַרפֿאַגענומען א מאַס; זיך ניט אויפֿגעהערט ווונדערן און געוואָלט
דערגיין נאָך עפעס, וואָס אין פּאַפּיר שטייט ניט.

— גרישאַ מיכילאָוויטש קאַרפּיענקאַ — איז הייסטו טאַקע:
גרישאַ מיכילאָוויטש קאַרפּיענקאַ?

אויפֿן טיש איז פּאַר פּיאַטאַנאַרסקין געלעגן א דאָקומענט, שוין
א היפּשלעך אָפּגעריבענער און ווייל ער איז אזוי געלעגן צענויפֿגע-
קנייטשט אין טאַש א היפּש ביסל צייט, האָבן זיך די פּיר טיילן זיינע
קוים, קוים געהאַלטן צוזאַמען.

א פּוילישער בירגער הייסט עס — ווערליק אין דאָקומענט
שטייט, פּון ארום לעמבערג. ארויסגעגעבן איז ער אין דורכגאַנגס-
פּונקט: וואָרקוטאַ. באַפּרייט פּון לאַגער.

פּיאַטאַנאַרסקי, דער אוקראַינישער ייד וועלכֿן מ'האַט דאָ פּאַר-
טרויט דעם פּאַסטן פּון דירעקטאָר פּאַר תּבּואַה־פּאַרהאַנדלינג — אים
האַט זיך זייער געוואָלט אָט דער בחור זאָל זיין א יודישער. ער האָט
מיט עפעס געוואָלט העלפֿן אָט די אָפּגעריסענע פּליטים וועלכֿע
הרײַען זיך הונגעריקע ארום איבערן מאַרק פּון אוזבעקישן שטעטל.
די כיטרע אוזבעקן זענען געוואָרן ביו גאָר מבינים אויף אָט דער
חברה, וואָס פּאַרמאַגט ניט קיין קאַפּיקע ביי דער נשמה, נאָר קלע-
פּיקע פינגער. קוקן זיי דעריבער מיט חשד אויף די קוויטקע פינגער
טאַקע, וועלכֿע ציען זיך צו די פּרוכטן. צו א קניפּל אין גאַרטל...

נאָר צו אָט דער מיטן קאַלמיקישן פּנים קער זיך אָן עפעס
מיט יידן?

— גרישאַ מיכילאָוויטש קאַרפּיענקאַ — איז הייסטו טאַקע:
גרישאַ מיכילאָוויטש קאַרפּיענקאַ?

דער רוסיש, מיט וועלכֿן גרישאַ ענטפּערט, איז עפעס א שווע-
רער, א צוגעדישעטער וואָס רייסט זיך ארויס מיט אָפּגעריסענע לופּט-
צוגן, ווי פּון א קעלער ארויס.

— גענוי... פּון ארום לעמבערג... איך א ייד... בעזשעניעץ...

ווייס שוין פּיאַטאַנאַרסקי מיט וועמען ער האָט צו טאָן. הייסט
ער דער סעקרעטאַרין אָנשרייבן די ביטע פּאַרן בחור, וואָל ווייל אָנקו-
מען אויף ארבעט אין „זאַנאַט-זיערנאַ“, און אליין טוט ער זיך א צע-
שרייב אין לידיקן וויינקל, ווי אין א דרייעק:

„באשטעטיקט אָנצונעמען. ארויסגעבן פּראָוויאנט און אָפּקאָמאַנ-
 דירן. כּוים אָנשרייבן: געווער — האָט פּיאַטאַנאַרסקי דערפֿילט ווי
 די זאך מיט דער ביקס איז נאַרניט גלאַטיק. וואָרים אויסצושיסן פּון
 איר — איז ארויסגעוואָרפּן די טרחה. די ביקסן וואָס דארפן דינען
 אָפּצוהיטן די תּבוואה-קערנער ווייס ער — שיסן ניט. איז גלייכער זיך
 צו פּארלאָזן אויפן בחורס פּויסטן, וואָס קענען אים ביז נאָר צוניץ
 קומען. אָבער פּארפּאלן. פּיאַטאַנאַרסקי איז א מענטש וואָס טוט אלץ
 לויטן געזעץ. האָט ער טאַקע צוגעשריבן: באַזאָרגן מיט א ביקס אויך...
 ווייל דאָס געזעץ פּאַרלאָנגט — אז די תּבוואה דארף אָפּהיטן א מענטש
 מיט א ביקס. אָכראַניק.

נאָך דעם ווי מען האָט אויף א פּאַרשריבענעם כּוויגן פּאַפּיר ארויפֿ-
 געלייגט די נויטיקע שטעמפּלען, אונטערשריפטן און באשטעטיקונגען,
 איז אויסגעקומען:

„גרויסא מיכילאָוויטש קאַרפּיענקאַ איז געוואָרן א שומר פּון דער
 תּבוואה, וועלכע די קאַלעקטיוון שטעלן צו פּאַר דער מלוכה — און
 ער נעמט אויף זיך עס אָפּצוהיטן מיט לייב און לעבן.“

עס איז נאָך אלץ זומער, אָבער פּון די פּעלדער ווערט שוין אייני-
 געזאַמלט דער ווייץ. ציען זיך די צוויי־רעדעדיקע וועגענער, די אוי-
 בעקישע אַרבאַס צום זאַמל-פּונקט, וווּ מען גיט איבער דאָס ווייץ פּאַר
 דער מלוכה. פּון פּאַרטאָג אָן איז שוין פּיאַטאַנאַרסקי דאָ, כאָטש די
 היץ סמאליעט און קיין שאָטן איז ניטאָ. וואָרים קיין שפּייכלער פּאַר
 דער תּבוואה איז קיינעם ניט איינגעפּאלן צו בויען באַצייטנס אין דעם
 שפּעטן מלחמה־יאָר. מען וואַרפט די זעס אויפן וואָג, איינס איבערן
 צווייטן און שפּעטער שיט מען די קערנער אויס אין א קופּע, אויף
 א שטיק טרוקענעם פּעלד, וועלכער מען האָט אָפּגערייניקט און אויס-
 געלייגט מיט ראָגאַזשעס.

בלענדט זיך דער גאַלדענער ווייץ אַנטקעגן זון.

שעלטן די אוזבעקן מיט פּאַהדרוס, קוים וואָס מען הערט:

— אַנאַנסקי:

דערווייל וואַקסט אָט דער גאַלדענער סטויג אין פּעלד. אזוי טאָג
 נאָך טאָג. פּיאַטאַנאַרסקי טעלעגראַפּירט צום צענטער:
 „מ'דאַרף לאַסט-אויטאָס אָפּצופירן די קערנער. מ'דאַרף וואַגאַ-
 גען, אידער די רעגנס הויבן זיך אָן.“

די ענטפערס אויף זיינע טעלעגראמעס זענען אביסל קאלטלעך:
— בודיעט. ס'זועט זיין...

וואהפט עם מיט פיאטאגאָרסקען:

— ס'זועט זיין. וואָס מיינען זיי זיך מיט אָט דעם: ס'זועט זיין!
אז גרישא קארפיענקאָ איז אין איינעם א פארנאכט אָנגעקומען
אהער, א לאנגער שאַטן אויפן זאמדיקן זעג, מיט אַ ביקס אויפן אַסל
— האָט שוין דער סטויג ווייג אויסגעזען ווי א היפּשער נאָלדענער
באַרג, איבער וועלכן מען קען ניט אריבערסקן. האָט ער פרוּבירט
א שפּאַן טאָן ארום אים — א מהלך.

גרישא האָט זיך א טאַפ געטאָן ביים קאַפּ:

— דער קאַפּ... פאר אָט דעם ווייג שטעל איך איין דעם קאַפּ...

לכתחילה האָט ער געוואָלט א שפיי געבן דערויף:

— איינשטעלן מיינע ביינער פאר זייערטוועגן?

דערפילנדיק אָבער דעם פירעקיקן, וואַרעמען ברויט וואָס איז
געלעגן צווישן העמד און דער האָריקער ברוסט זיינער, איז אים פון
דעסטוועגן אויסגעקומען:

— וואָס טויג דיר דער קאַפּ, אז אונטן, אין מאָגן איז לידיק.

אָבער לחלוטין לידיק — טאָ וואָס פארא חכמה שטעקט שוין אין קאַפּ?
איז ער געבליבן.

די לבנה איז געהאַנגען איבערן סטעפּ, ווי א „קאַפּטילקע“.

פינצטער איז טאַקע ניט געווען, אָבער געזען האָט מען גאַרניט,
אויסער דעם אייגענעם שאַטן.

גרישא האָט אַהאַפּגעשטעלט די ביקס געבן די פיס, און זיך
אָנגעשפּאַרט אָן דעם ווייצענעם באַרג. דער אָוונט איז געווען א וואַ-
רעמען און ארום האָט מען קיין שאָרף ניט געהערט.

ער האָט פּאַוואָליע, ווי איינער וואָס האָט גענוג צייט, און זיך
אײלן אויך ניטאָ ווואהין: — און ביז אינדערפרי איז היפּשלעך
ווייט נאָך — האָט ער דערווייל גענומען רייסן שטיקער פון ברויט
און קייען.

אים איז איינגעפאַלן:

— טאַמער מאַכט זיך א נגב — דערלאַנגסטו א געשריי: שטיי!

איך שימ!

דערשרעקט זיך יענער און אַנטלויפט, איז זיין מזל. נאָר טאַמער
איז ער א קלוגיגשקער אזא, און ווייס אז דיין ביקס איז פון נאַפּאָ-
לעאָנס צייטן נאָך, און זינט דאן האָט נאָך קיינער פון איר ניט אויס-
געשאַסן, און ער טראַכט זיך: אַנוקא — לאָמיר זען דעם דאָזיקן

שיסער... דעמאָלט ברודערקע קומט אויס זאָלסט אים נעמען פארן
נאָהל און א קוועטש געבן, ווי ס'באָדאָרף צו זיין...

קיין גנבים האָבן זיך ניט באַוווּזן, און גרישא האָט דערקייט
דאָס ברויט ביזן סוף און איז געווען צופרידן, וואָס ער האָרף קיינעם
ניט אָננעמען פארן נאָהל...

ארום האַלבע נאָכט האָט עס אים גענומען דרימלען. די פיס
זענען מיד געוואָרן פון ארומקרייזן דעם באַרג פון תבואה. מיטאמאָל
האָט זיך איבערן סטעפּ דעחהערט א לאַנג, אויסגעצויגן וווינען; און
דאָן פון דער אַנדער זייט א געוויי, ווי דער ווידערקול.

— שאַקאַלן — האָט זיך גרישא א קלעם געמאָן אין דער ביסס.
— א רוח זיי אין די הינטישע פעלן — וואָס איז ביי זיי דאָרטן,
הנא? זיך צעווייטע אביסל...

נאָר איידער ער האָט ריכטיק א טראַכט געמאָן איבער אָט דער
חברה, האָט זיך די זון צעשיינט און עס איז שטיל געוואָרן.

צום שטעמל איז געווען א וויאָרסט צען, און נאָכן איבערנעבן
די וואך, האָט זיך גרישא אוועקגעלאָזן אויף זיין קוואַרטיר, א כאַמקע
צענויפגעקלעפט פון מיסט און ערד, מיט א קליין פענצטערל
און א סקריפנדיקע טיר. דאָרט האָט ער געוויינט מיט א לאַנדסמאָן,
דודל „באַטיאָר“. בסך-הכל האָבן ביידע פארמאָגט א שטרוי-זאַק אין
וועלכן ס'האָבן זיך געהאָדעוועט אפשר טוויינט פליי, און אן אלטע,
אויסגעריבענע, צויטיקע וואַמענע קאָלדרע.

— עסט זיין א לייט — אזוי האָט דודל „באַטיאָר“ פארזיכערט
— וועלן מיר ביידע דערלעבן די פרייהייט. מען ביגרט צו די הויזן,
אָט דאָ אָ — ווייזט ער אים ווי מען ביגרט צו די הויזן — און מען
שיט זיי אָן מיט ווייזן... דאָס רעשט לאָז איבער פאר מיר. מ'קען עס
פאַרקנאַקן אויפן באַזאַר.

— מיין קאַפּ... מ'קען פארלייגן מיטן קאַפּ... שוין גענוג אָננע-
לימן זיך אין לאַגער...

— מ'דאַרף דיר געבן קיינען שטרוי... גיי רייד מיט א בהמה...
שפאַנענדיק ביינאַכט ארום דעם אָנפאַרטרויטן תבואה-באַרג האָט
זיך ביי אים אין מוח געפרוויט פארהעקלען איין געדאַנק מיטן צווייטן,
למשל:

— ניט זיין קיין בהמה... ניט פארפאלן ווערן אין לאגער און דערלעבן די פרייהייט...
עס האָט זיך אים געמאכט שווער. די געדאנקען, ווי אייזנבאָן-רעלסן זענען געלאָפן אין איין ריכטונג און ווי זיי צענויפבינדן האָט גרישאַ ניט געוואָסן:
— דודל „באַטיאַר“ — עפעס קומט אים אלץ אָן אזוי לייכט צו פארקלערן... און דאָ פאלט אים איין דאָס, וואָס אן ארעסטאַנט האָט אים אָט, נאָך דעמאָלט אין לאגער געזאָגט ביים האַלץ-זעגן:
— אויף א פּרעמדן הויסקער קען מען זיך אין גן - ערן ניט אריינקריגן...
באַרענדיק זיך אזוי מיט די געדאנקען, האָט ער ניט באַמערקט ווי א שטאַטן האָט זיך צוגעשאַרט נאָר נאָנט צו אים. פון דער טינקלקייט האָט ער שוין אפילו געקענט זען אן אוזבעק און זיין אייזעלע.
— קאַראַפּטשוק — האָט זיך גרישאַ צעשריען — און א כאַפּ געטאָן די ביסס. דער אוזבעק האָט זיך ניט וויסנדיק געמאַכט, און זיך דערנענטערט.
— קורסאק פּראָפּאַל — האָט דער אוזבעק אָנגעוויזן אויפן מאָגן, וואָס האָט געדאַרפט באַדייטן, אז ער איז הונגערדיק.
— באַראַנטשוק — האָט ער א ווייז געטאָן די האַנט, מיט צע שפּרייטע פינגער, און גענומען רעכענען: איסמאַיל; אַכונביי; מוסטאַפּאַ...
גרישאַ האָט זיך געכאַפּט אז דער אוזבעק האָט פינה הונגערדיקע קינדער, און כדי ער זאָל אים גלויבן, רעכנט ער אויס זייערע נעמען:
— אַנאַנסקי — האָט זיך גרישאַ צעשריען — ווער האָט דיך געהייסן אזוי פיל אַנפלאַדיען — וואָינאַ — און דו פארנעמסט זיך מיט קינדלעך...
אז דער אוזבעק האָט פון גארטל ארויסגעצויגן עטלעכע קנאַקע-דיקע טשערוואָנצעס — איז גרישאַ ווייכער געוואָרן.
— מאַך עס ביסטראָ, כאַביי — האָט ער א זאָג געטאָן — און מער זאָלסטו זיך דאָ ניט יאווען.
אז דער באַביי איז פארושוונדן מיטן אייזעלע, אויף וועלכן ער האָט פארהלאָדן צוויי פולע טאַרבעס ווייץ, און א זעקל אינדערמיט, פאר גלייכגעוויכט — האָט גרישאַ לייכטער אָפּגעאַטעמט, און זיך פארגונען אפילו א שמיכל צו טאָן, צו זיך אליין:
— ע דודל „באַטיאַר“ — צו וואָס טויגן מיר דייע קונצן?

אין א פאָר נעכט ארום האָט זיך דער זעלבער אלטער ווידער אָפּגעזוכט. דאָס מאָל האָט ער שוין געהאַט מיט זיך צוויי אייזלען.

— קאַראַבטשוק — און גרישא האָט א פיר געמאָן מיטן האַנט איבערן האַלדז, דער אוזבעק זאָל אָן חכמות פארשטיין, וואָס עס קומט פאר לקחנען מלוכישן ווייץ.

— בעלמייִדע — פארשטיי נאָרניט. איינס אָבער פארשטייט ער: — קורסאָק — דער מאָגן. וואָרים אין מלחמה-צייט איז א שטיקל ברויט, מיט גאָלד גלייך. נאָר דאָס האָט גרישא אליין געוויסט, אָן דעם אוזבעקס האַווייעס... זיין אייגענער מאָגן האָט עס אים ניט אין מאָל געלאָזט וויסן.

דאָס געלט האָט ער אָנגעטרויט דורף „באַטיאַר“.

— פארשטייט — איר טאָר קיין געלט ניט האָבן ביי זיך, טאָמער טוט מען א זוך... און טאָקע א פרעג אויך: פון וואַנען?

פאַוואָליע, פריער גרישא און שפעטער אביסל — דורף „באַטיאַר“ האָבן מיט גרויס אָפּשיי צו זיך אליין גענומען ארומגיין אין גרינע, ברעזענטענע שטיוול ווי די מאָרע איז געווען אין די צייטן. דאָס אליין איז שוין געווען א שפּאַן אוועק העט, העט פון אָט די באַרוועסע בחורים, האַלב - נאַקטע אין הויזן פון זייער שיטערן און זייער צווייפּלהאַפּטן זאַק.

מיט געניטער כיטרעקייט האָט דער „באַטיאַר“ אויסגעמיסטערד וועט אן אויסגעהוילטן ציגל, אין דעם פרימיטיוון אויוון, וואָס איז געשטאַנען אָן ניצן אין א ווינקל פון דער כאַטע. אין מאַרק אריין האָט ער זיך געלאָזט מיט עטלעכע באַנקנאָטן, ווי אָט:

— דאָס איז געבליבן פון חורשלעכן אַוואַנס...

דער זומער איז געשטאַנען, ווי קיינמאָל נאָרניט — א בריעדיק הייסער, א טרוקענער. אפילו דער נאַרפיי האָט פארלאָרן פון זיין מאַרע — און געוואָרן א שמאָל, ברודיק וואסער.

פון קיין לאַסט-אויטאָס, מען זאָל דעם ווייץ קאָנען אָפּטראַנספּאָר-טירן אין אן עלעוואַטאָר אריין, פון אזא זאך האָט מען איבערהויפּט ניט געהערט, כאַטש דער אָנגעשאַטענער ווייץ האָט זיך גאָלדיק גע-לויכטן איבערן פּוסטן פעלד, און די סכנה איז געווען גרויס.

אזוי טעלעגראַפירט טאָקע פיאַטאַנאַרסקי אין צענטער:

„דער ווייץ רייסט די אויגן“, מ'דאַרף לאַסט-אויטאָס איידער ס'ענטמט רעגענען. שיקט לאַסט-אויטאָס.

די ענטפערס אויף זיינע טעלעגראַמעס זענען אביסל קאלטלעך:
— בודיעט. ס'וועט זיין.

און נאך עפעס:

„מיטן קאפ ביזסטו פאראנטווארטלעך דערוויל“.

ווארפט עס מיט פיאטאגאָרסקען:

ס'וועט זיין... וואָס מיינען זיי מיט אָט דעם: ס'וועט זיין?

און איינמאָל טאָקע האָט עס געקאָנט קאָסטן דעם קאָפּ אויך. נאָר ניט פיאטאגאָרסקיס. זיינער איז דעמאָלט אַרום האַלבע נאכט, קען מען זאָגן, רואיס געלעגן אויף א קישן. וואָרים נאָך אלעמען: — מעלעטראַמעס האָט ער געשיקט? געשיקט. געוואָרנט דעם צענטער וועגן דער סכנה? באַשטימט געוואָרנט. קאָפּיעס איבערגעלאָזט ביי זיך. אן „אַכראַניק“ מיט אַ ביסס אוועקגעשטעלט? אוודאי אזוי. אלץ לויטן געזעץ און אלץ באַוואָרנט, טאָמער מאַכט זיך עפעס.

וואָרים פיאטאגאָרסקי איז שוין געווען אַ געריבענער, און אויס־געקאָכט אין אָט די זאכן. אַ סאָוועטישער מענטש. געזאָגען איז עס אין וועכטערס קאָפּ — אין גרישאַס טאָקע. אין איינער אַ טונקעלער נאכט, דערוואַרט ער דעם באַקאַנטן אוזבעק, אָדער אַן אנדערן וואָס האָט שוין באַוווּזן צו געפינען דעם וועג אהער צום ווייץ, און ווערן מיט אים כמעט אייגן. נאָר עס איז געווען שטיל און קיינער האָט זיך ניט געיאָוועט, צוגעוויינט צום וויסמן פעלד און צו דער פינצטערניש, האָט זיך גרישאַ אָנגעלענט, אָן דער ביסס, ווי אַן אָנשפּאַר און זיך גענומען פּאָרדרייען אַ מאַכאַרקע.

מיטאַמאָל האָבן זיך צעוויינט היענעס. תּמיד געשעט עס מיטאַמאָל, אָן אַ וואָרענונג אפילו — טראַכט זיך גרישאַ. כאָטש ער איז שוין געוויינט געווען צו דעם נאָגנדיקן צעצויגענעם ווויען, האָט ער אָבער דאָס מאָל דערפילט, אז דאָ זענען זיך צענויפגעקומען עטלעכע חיות, איינע האָט פּאַרצויגן אין איין עק פעלד, און איידער וואָס האָט זיך דערהערט אַ נאָך מער ווויענדיק געווייזן אין אנדער עק. דאָס ווויען איז געוואָרן וואָס אַמאָל קלאָרער און וויטאַגליכער. עס נעמט זיך דערנענטערן. אזוי דאכט זיך גרישאַן. ער זעט שוין אפילו פּייערלעך פינקלען, ווינקען זיך איבער, און דאָס געיאָמער — אזש עס צופט ביי דער נשמה און עס נעמט גליווערן. די ביסס — האָט ער אַ טראַכט געטאָן, נאָר זיך דערמאָנט, אז די ביסס איז גוט אָפּצושרעקן מענטשן. ווויענדיקע שאַקאַלן פּאַרשטייען זיך ניט אויף אזאַ כלי, סידן זי נעמט שפּייען מיט פּייער.

ער האָט זיך גענומען טיפּער איינגראַבן אין ווייץ.

— זאָל כאָטש די פּלייצע זיין פּאַרזיכערט...

עס האָט געדויערט אַן אויגנבליק, ווי מען איז אים באַפֿאלן פֿון אלע זייטן.

— באַנדיטן... באַסמאַטשעס — האָט עס גרישאַן אַ בליץ געמאָן אין קאָפּ. די אלע מעשיות, וואָס ער האָט זיך אין קאַלטע נעכט אָנגעד- הערט אין די „משיבאָנאַס“ וועגן די אוזבעקישע באַנדיטן, די באַס- מאַטשעס זענען אַצינד קאַפויער געקומען. עמעצער האָט אים פֿאַר- שטאַפט ס'מױל. מ'האָט אַרונטערנעדרייט די הענט און פעסט צוגעד- האַלטן. נאָר סױ וויי — ער איז געשטאַנען ווי אַ געליימטער.

— באַשקאַ פֿראַפּאַל — האָט אַן אוזבעק אויסגעשריען און אין דער רגע האָט אַ לאַנגער מעסער אַ פינקל געמאָן גאָר נאָנט פֿון זײַן האַלדז, און עמעצער האָט געלויכטן מיט אַ לאַמטערן, מען זאָל זען... — דער סוף — האָט אַ קאַלטער שווייס באַנאַסן זײַן קערפּער...

מ'עט שוין די פֿרייהייט ניט דערלעבן... די באַנדיטן... האָסטו דיר — האָט גרישאַ גענומען אין זיך באַקלאַגן דעם קאָפּ, וועלכן דער אוזבעק האָט דערקלערט פֿאַר פֿאַרלוירן:

— באַשקאַ פֿראַפּאַל...

נאָר געשאַכטן האָט מען אים גיט. ס'איז געווען אַ כיטרע גענגל אזא, אים אָפּצושרעקן און צעמישן. מ'האָט אים אַריינגערוקט אַ זשמע- נייע מיט קנאַקעדיקע באַנקנאַטן, צוגעלייגט אַ פינגער צום מױל — ער זאָל שכל האַבן הייסט עס.

און גרישאַ האָט געהאַט שכל — אַ ברירה האָט ער געהאַט?

אָן אַ שאַרד, ווי זיי זענען אָנגעקומען, איז דער קאַראַוואַן פֿון אייזלען מיט קעמלען, באַלאַדן מיט פֿולע זעק ווייץ אוועק אין דער נאַכט אַריין.

נאַכער, פֿאַרשטייט זיך — איז מען געוואָרן פֿרייט. געטרונקען אַ פֿלעשל אַראַק אפילו — וואָרים דער קאַראַוואַן האָט גענומען מאַכן זיינע נאַכטיקע אָפּשטאַמונגען מיט אַ חשבון און מיט געניטער פֿאַרזיכטיקייט.

מ'האָט שוין דאַן געטראָגן ברוינע, לעדערנע, געשנורעוועטע אַמע- ריקאַנער שיך און לעדערנע רעקלעך אונטערגעשלאָגן מיט פּוּטער.

— דודל „באַטיאַר“ — האָט גרישאַ אים געקלאַפט אין פֿלייצע. ביזסט אַ ממזר ביזטו. אז מען זעט גאַרניט אזאַ סחורה אפילו אויפֿן באַזאַר...

דודל „באַטיאַר“ האָט געהאַט זיינע וועגן. האָס וויכטיקסטע איז געווען צו דערגיין וועלכער זאָוואָד קריגט עס די פֿריינדשאַפֿט פֿעקלעך, וואָס קומען אָן פֿון אַמעריקאַנער אַרבעטער — פֿאַר די

רוסישע ארבעטער. דאָס איז ניט לייכט. פאַרטיי-לייט זענען פאַר-
מישט. אָבער אז מען דערנײט דאָס, איז שוין דאָס רעשט:
— טשעפּוכאַ — אזוי פאַרזיכערט דוד „באַטיאַר“. און א מינע
מאַכט ער ווי איינער וואָס ווייס זייער אסך, נאָר ס'איז גלייכער ניט
צו ציען אים ביי דער צונג.

אינדערפרי, טראָגנדיק דאָס געלט איינגעוויקלט ארום לייב, האָט
עס גרישאַן געוואָרפן פאַר מורא.

— איז וויפל האָט מען שוין אין דיין באַנק? האָט ער אויף
טשעקאוועס געוואָלט וויסן פון דודל „באַטיאַר“.

דודל האָט אַ גלעט געטאָן דעם אויוון, ווי עס וואָלט געווען
א נוט, און ליב באַשעפעניש, און אַ קנייטש געמאָן דעם שטערן:

— מ'האַלט שוין ביי אַ מיליאָן... און פאַרזשמורעט דערביי
אן אויגל. — אז מען וועט דערלעבן די פרייהייט, אין לעמבערג,
דאָרט וועט מען ערשט אַ לעב טאָן...

איז גרישאַן אויסגעקומען, אז דוד איז ביז נאָר גערעכט, און
ס'איז טאַקע ביז נאָר נויטיק אָפּצוהיטן אַ רובל.

וואָרים וויפל ס'איז אַ מיליאָן — דאָס האָט פאַרשטייט זיך
גרישאַ ניט געווסט, און ביי אים איז רעכט געווען אז דוד ווייס עס
אויך ניט, ניט מער —

מ'עט זיך איינשאַפן אַ שטוב, אַ צוויי קי — טאַקע אין שטעטל
וואָס ארום לעמבערג — און מ'וועט שוין האָבן אַ ווייב אויך.
דערויף וועט סטייען. כאַטש נאָך דעם שידוך מיט גאָלדען איז ער
ביי זיך שוין גאָרניט געווען אזוי זיכער, אז ער וועט האָבן אַ ווייב
אויך. נאָר ווייל ס'האַט זיך געלייגט אויפן שכל אז צו אַ שטוב מיט
צוויי בהמות דאַרף מען האָבן אַ באַלעכאַסטע אויך — האָט ער
זיך צוגעגעבן חשק:

— ס'וועט זיין אַ ווייב אויך. וואָדען? אלע זענען דען ווי גאָלדען?

* * *

איבערגעקומען די שרעק מיט די באַנדיטן, וואָס שטעלן צו
אַ מעסער צום האַלדן — זאָלסט דווקא נעמען ביי זיי געלט — איז
גרישאַן אויסגעקומען — קען שוין גאָרניט מער מיט אים פאַסירן.
אכיבע מען וועט אַ פאַס טאָן דודן מיט דער מאַטניאַ און ער וועט
נעמען שיטן... כאַטש דוד — דאָס ווייס ער — איז ניט קיין יאָלד,

און קען אָפּבראַקן א ליגן עס זאָל זיך לאָזן גלויבן, ווי דער ריינער
אמת. שפּילסט זיך מיטן „באַטיאַר“...

נאָר אין איינער א קילער, אויסגעשטערנטער נאַכט האָט זיך
באַוווּזן אן איינזאמער רייטער אויף אן אייזעלע. ער האָט דורכגע-
שניטן דאָס פעלד און זיך דערנענטערט.

— עך טשאַרט אוזבעקישער — וואהין קריכסטו? האָט זיך
גרישא צעשריען — אָט שים איך!

ווויזט אויס אז דער רייטער האָט זיך דערשראָקן אויף אן אמת,
און איז שטיין געבליבן. אז גרישא איז שוין געווען נאָר נאָנט, האָט
דער רייטער אַראָפּגעכאַפּט די אוזבעקישע קומשמע, און אַ מרייסל
געטאָן מיטן קאַפּ.

— א פרוי — האָט זיך ביי גרישאן אַרויסגעכאַפּט פון איבע-
ראשונג, וואָס איז אריבער אין פּאַרלוינקייט.

— ביזט ניט קיין מיאוסער בחור — האָט די פרוי א זאָג געטאָן
אין א גוטן רוסיש, מיט א ווארעמער שטים וואָס דערוועקט גלויבן.
דעריבער האָט גרישא א טראכט געטאָן:

— ווי אלט קען זי זיין? דער קול איז ווערליך פון א גאַנץ
יונגער — נו, און וואָס קען זי אָנבאַטן פאַרן זויין — וואָריס נאָך
דעם איז זי דאָך געקומען. אלע קומען זיי דאָ אהער אָט ווי א בער
דערשמעקט האָנדיק, אזוי דערשמעקן זיי דעם וויין...
גרישא האָט געוואָרט.

זי איז אַראָפּ פון אייזעלע, אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם אוזבע-
קישן כאַלאַט אין וועלכן זי איז געווען איינגעוויקלט. איר וויסער
קערפער האָט א פּלאַטער געטאָן, און ער האָט זיך געכאַפּט, אז זי
איז כמעט נאַקט. זי האָט מיט ווייכע הענט אַרומגענומען זיין האַלדז
און דער ריח פון צעוואַרעמטן פרויען לייב האָט זיך אריינגעריסן
אין זיין אינגעווייך, אזש ס'האָט אים פאַרפעלט אָטעם. זיינע ברייטע,
צעוואַקסענע הענט האָבן זיך ניט געמרויט איינצוקלאַמערן אין אָט
דער ווייכקייט, וואָס צווינגט זיך ארויף אויף אים.

נאָר זי האָט אים א פליסטער געטאָן אין אויער:

— קום טייערינקער, ביזט דאָך א מאַן...

דער דאָזיקער פליסטער איז געפאַלן אין זיינע אויערן ווי עס
פאַלט אמאָל א שטיין וואָס רייסט זיך אָפּ פון אורחאַלמע, בערגיקע
שטיינער-מאַסיוו. דער עכאָ פון פאַלן צעמרייסלט די שטיילקייט און
שלעפט מיט זיך נאָך אַנדערע שטיינער און ראן נעמען זיך גאַנצע

בערג קרשילען און פאלן. דער באַרניקער מאַסיוו ווערט אויפגעוועקט פון אוראלטן שלאָף.

אין יענער רגע האָט עס פאַסירט מיט גרישאָן. ער האָט זי אַ וואָרף געטאָן אויפן וואַטענעם כאַלאַט און גענומען פאלן, פאלן און זיך קלאַמערן מיט אלע אברים. מיט ווייבערשער געניטקייט האָט זי אים איינגענומען. מיט ווייבערשער געניטקייט זיך גערייצט מיט אים, און ערשט היפשע רגעס שפעטער האָט ער זיך אריינגע-ריסן אין איר, ווי די פאַלנדיקע שטיינער רייסן זיך אריין אין טאָל.

שפעטער איז ער געלעגן ווי אַ רואיקער טיך, וואָס האָט נאָך א שטורמישן דורכרייסן צוימען ענדלעך געפונען זיינע וואלדיקע ברעגן און איז ווייטער געפלאָסן אומשוואַדיק בלוי, מיט א באַרואיס-טער שטילקייט.

נאָר די הענט זיינע האָבן זיך נאָך אלץ פינגערדיק געקלאַמערט אין איר.

— אַט טשודאַס — האָט זי אַ לאַך געטאָן און זיך ארויסגע-גליטשט פון זיינע הענט.

גרישאָ האָט אָנגעפילט די זעקלעך מיט ווייץ. זי אליין פארלייגט אויפן רוקן פון אייזל. פון אן עקסטרא-איינגענייטער טאַש אין די הויזן האָט ער ארויסגעצויגן עטלעכע טשערוואַצעס, און עס איר אריינגעלייגט אין האַנט.

— וועסט קומען?

— אַט טשודאַס — האָט זי אַ צי געטאָן דעם „אישאַס" נאָך

זיך, און פארשווונדן.

דעמאָלט האָט גרישאָ א טראַכט געטאָן וועגן זיין חתונה מיט גאָלדען. ס'האָט זיך פארנומען גאַנץ לייטיש. געווען אין דעם אפילו א שטיק לאַגיק אויך. איינזאמע מענטשן, באַפרייטע פון לאַגער, פאַר-וואַגלט צווישן פעלדזיקע בערג כמעט שוין עק זעלט. וואַרטן זיי דאָ, דער מבול זאָל זיך ענדיקן. קען מען דאָך שוין וואַרטן זאלבאָצווייט. אוהדאי איז עס לייכטער. אזוי האָבן געעצהט גומע פריינד. און נאָלדע אליין: זעט אים א געזונטע, א קרעפטיקע. די באַסן תמיד צעבלייט, כאַטש צו זאט איז מען ניט געווען. אָנגעטאָן ציכטיק, אַרימלעך — וועדליק אין יענע טעג. אין לאַנגן באַראַס האָבן זיי זיך אָנגעקערט שכנים. אַ פאַר מאָל זיך איבערגעגאנגען. זיך פאַר-האַלטן ביי אן אַרומגעטייעסטן שטיין, פון וועלכן מען האָט קאָנטים שטייער געריסן פאַר א פונדאַמענט. זיך דאָ א טוליע געטאָן, זיך אַרומגענומען. נאָר עפעס אזוי, אָן פּייער, האַלבוועגנס. כאַטש האַלב-

וועגנס איז זי פון דעסטוועגן מיטגעגאנגען. איר צוגעלאָזנקייט איז געווען ווי א קלוגיטשקער לאָזן אים וויסן אז זי פארמאָגט גענוג ווייבלעכקייט. גרישא איז שוין געווען היפש צעבראָסטיעט; היפש פארנאָמדערענעוואַרעמט; היפש פארשיכורט פון דערוואַרטן די ביו נאָר נאָנטע העכ פון ווערן איינס מיט גאָלדען, פון דערפילן איר ציטער אויף זיינע גלידער. אין אָט דער לעצטער מינוט האָט זי אים אָפגעשטופט פון זיך:

— דעם סוד האַלט איך אויף נאָך דער חתונה...

אהיימצווענגנס, נאָך דער חתונה ביים בוכארער רב, האָט זיך דער לאַסט-אויטאָ מאָדנע אריינגעקראָגן אין א וואַסער-גראָבן וואָס האָט זיך געשניטן צווישן די בערג, און זיך איבערגעדרייט. כאַטש דער שאַפער האָט זיך געשווירן, אז ער איז ניט שיכור:
— א מאָל הונדערט — וואָרען, אוודאי א מאָל הונדערט געפאָרן שוין מיט אָט דעם וועג. האַקט מיר און בראַקט מיר — ווי האָט עס געקאָנט טרעפן?

נאָר ס'העלפט דען: דער לאַסט-אויטאָ איז געלעגן אויף א זייט און די מענטשן, וועלכע זענען ארויסגעפלוגן איבערן ראַנד האָבן אים ניט געהערט. אָפטרייסלענדיק פון זיך די בלאַמע, האָט יעדער באַטאָפּט זיינע אברים, כדי צו וויסן מיט וואָס מען איז אָפגעקומען. גאָלדע האָט געהאַט א צעריבן פנים, ווי זי וואָלט ארויפגעפאלן אויף א ריבאייזן. פון אלע ריסן האָט עס געטריפט מיט בלוט... צומאָרגנס האָט א פארבייפאָרנדיקער לאַסט-אויטאָ זיי געפיר גען, און מיטגענומען.

* * *

עס האָט גענומען טאָגן. גרישא האָט פארלייגט די ביסק אויפן אַסל, און מיט גרויס השיבות, ווי ער וואָלט אָפגעשאַצט די וויכ-טיקייט פון זיין שטיין אויף דער וואַך, האָט ער גענומען אַרומקרייזן דעם באַרג ווייך, צוליב וועלכן מען האָט אים דאָ איינגעמלעך אוועק-געשטעלט; צוליב וועלכן ער טראָגט א ביסק און צוליב וועלכן טאַקע ער האָט אונטערגעשריבן א פאַפיר, אז ער וועט פארלייגן מיטן קאָפּ באַדיי, נאָר אָפּהיטן דאָס מלוכיש פארמעגן.

די נאַכטיגע געשעפטן ארום ווייצענעם באַרג זענען אוועק מיט אזא רעש, אזוי ס'האָט גרישאן גענומען שווינדלען דער קאָפּ. אן אומרויאיקייט האָט זיך אין אים באזעצט, וואָס האָט ממש ווי מיט

אן אַקער איבערגעדרייט די געדערנים. דער האַלדז האָט געברייט, זוי עס וואָלט שוין דערפילט די שטריק וואָס פארציט זיך.

— מ'עט הענגען... דודל „באַטיאַר“, זאָלן מיר אזוי די פרוי- הייט דערלעבן, ווי מירן הענגען...

— האָב עס אין ד'רעהד — איז דוד צו צום אויוון, אָפגע- רוקט א ציגל, און גרישא האָט אריינגעשטעקט די האַנט, דערפילט די טיפע גרוב אונטן, און דעם שאַרף פון געלט אין א זאק.

— וויפיל?

— שוין אונדאי א מיליאָן — האָט דודל „באַטיאַר“ אים פאר- זיכערט. מאַך נאָך א פאָר רובל, און נאכער איז היידאָ — מוישע זוך מיר...

ביי גרישאן איז רעכט געווען א שפיי צו טאָן אויף אלעם, וואָרים עס איז א שפיל מיט פייער. איז גלייכער געמען דאָס זעקל און באַצייטנס זיך אָפטרעגן, כל זמן האָס פייער טוט ניט א סמאליע אָפ. און אז צו דעם מוז קומען, האָט ער געפילט מיט אלע הוישים.

— וועלן זיי זיך ניט כאַפן, ווי ס'קומט צו די אוזבעקן אזוי פיל ווייץ?

האָט ער אָבער געבענקט נאָך דער פרוי, וואָס האָט זיך יענע נאכט באוויזן.

— זי וועט קומען. פארוואָס זאָל זי ניט קומען?

דער שאַטן וואָס האָט זיך געצייכנט אויפן נאַקעטן פּעלד, אין דער ליכטיקער לבנה-נאַכט — האָס איז געווען איר שאַטן.

— וואָדען? אונדאי איר שאַטן... און ער האָט קיין טעות ניט געמאכט.

גרישא האָט איר א כאַפ געמאָן אין זיינע הענט מיט אזא כוח, ווי ניט אויף אַפצולאָזן. מיטן אינסטינקט פון א זויג-קינד, ביי ווער מען האָס געפיל פון אָנהאַלטן זיך אין לעבן ווערט געבוירן מיטן לעבן גופא — איז ער מיט די ליפן צוגעפאלן צו איר ברוסט. א לאנגע וויילע האָט ער זי אזוי געהאַלטן אויף די הענט, זיין פנים האָט געפילט די קילקייט פון איר לייב, און די ליפן האָבן דאָרשטיקע געזויגן...

— וואָט טשודאַק — האָט זי לאַכנדיק געמורמלט אין זיין אויער, און אים געדריקט צו זיך. אוועקגעלייגט זי אויפן וואמענעם כאַלאַט האָט ער מיט דער פאָרזיכטיקייט, ווי זי וואָלט געווען א טיע-רע פאָרצעלאַנענע ליאַלע, וואָס קען זיך ביים באַריר מיט דער האַרטער ערד צעשיטן אויף טויזנטער פיצלעך, און דעמאָלט האָט ער

שוין ניט איבערהויפט צוליב וואָס צו לעבן אויף דער וועלט. ער האָט זיך אויפגעלייזט אין איר, און געדוכט האָט זיך אים, אז זיין שיה האָט ענדלעך פאראַנקערט נאָכן מכול ביי דעם ברעג, פון וועלכן ער וועט שוין קיינמאָל ניט דארפן אָפרייזן.

די אויפלייזונג האָט אויפגעוועקט אין אים א נבורה, און ער האָט גרויס חשק געהאט א נעם טאָן די פרוי אין זיינע הענט און אוועקשפאָנען מיט איר ווייט, ווייט — וווּ קיינער וועט זי מער פון אים ניט קענען צונעמען.

דאָס מאָל איז זי געבליבן ביזן זוןראויפגאנג.

— רוף מיך נאָדיע — האָט זי געזאָגט — און וועגן אוועק-שפאָנען מיט מיר עס וועלט — פארגעס. אויך דאָרטן וועט דיר סיעראַזשע געפינען.

ארויסגעשטעלט האָט זיך, אז נאָדיע איז א סאָלאַטקע. סיער-יאָזשע קען א ליאָדן טאָג אראַפסקומען פון פראַנט, און צוליב אזא מעשה וואָס אַטאָ דאָ, ווי זיי ביידע, הייסט עס — צעפערטלט ער זיי מיטן מעסער, וואָס ער האָט תמיד אין כאַליאווע פון שטיול.

— ביי אים — מאַכט נאָדיע — האַסטו ברודערל גוט

געטראָפן...

און פון אים וויל זי וויסן:

— טאקע נאָך ניט געהאט קיין ווייב — תמיד אזא הונגעריקער

ביזסטו...

וויל גרישא דערפון ניט ריידן. די בלוטן בושעווען אין אים, ווי א סיבירער זאווערוכע, אָט ווי יענע, ווען זיי האָבן זיך געמוזט מיט שטריק צובינדן צום פערד און לאָזן אים גיין אליין. דאָס פערד האָט אויסגעפונען דעם וועג און זיי געבראכט צוריק אין לאַגער אריין. נאָך פון מאָל צו מאָל, אז די זאווערוכע אין אים שטילט זיך איין, דערווייט זיך פון דעסטוועגן נאָדיע:

— געווען. זיך ארומגעטראָגן מיט א סוד, די סטיערווע. אָנגעד-שפילט זיך מיט מיר, ווי זי וואָלט א בתולה געווען. פאר דער חתונה נאָרניט, באַטש פגד... און נאָך דער חתונה — ווי זי וואָלט א הייליקע פון שטיין געווען, נאָר צלם זיך איבער איר... דעם ערשטן פרייען טאָג, ביזן איך איר פטור געוואָרן, דער סטיערווע. כאַצאָלט די דרוי רובל און געגעט...

— וואָט טשודאָק — וווּנדערט זיך נאָדיע — אזא מוזשיק

זי דו, ניט געקאָנט מאַכן פון איר א לייט. צו א נאָראַוויסטן פערד גוצט מען א בייטש...

— מיט כוח איז גוט ארויסצושלאָגן פיער פון א שטיין... —
האָט גרישא א זאָג געמאָן און זיך אליין פארווונדערט, פון וואנען
עס נעמען זיך צו אים אזעלכע פארשטענדלעכע רייד
— האָסט א צונג, ווי א בריטווע — האָט נאָדיע א זאָג געמאָן
און זיך איינגעביסן אין זיינע ליפן.

אז די זון האָט א רויטע גענומען איבערקוקן איבער די בערג,
ווי זי וואָלט וועלן כאַפן א בליק וואָס איז די נאכט דאָ אויפן פעלד
אַפגעמאָן געוואָרן, האָט נאָדיע פארשעמט ארויפגעוואָרפן אויף זיך
דעם וואַטענעם כאלאָט, ארונטערגעשטופט אירע האָר אונטער דער
וואַרעמער אוזבעקישער קוטשמע, גענומען פארן ציימל דאָס אייזעלע
וואָס איז רואיס געשטאַנען דערנעבן און געקייט ווייז, פון סטויג
ארויס.

גרישא — וואָלט מען געקענט זאָגן — האָט זיך דערפילט
ווי ניי געבוירן. א גוואלדיקער חשק האָט אים אָנגענומען צום לעבן,
ווי דאָס — וואָס ביז היינט, איז גאָרניט געווען, און דאָ ערשט האָט
ער אויסגעפונען, אז ס'איז גוט צו לעבן אויף דער זעלסט.

נאָדיע האָט אין אים אויפגעוועקט פארבאָרענע קרעפטן וואָס
האָבן געדרימלט אין די טיפענישן און ער אליין האָט פון זיי ניט
געווסט.

אז זיין מוח האָבן זיך די געראנקען געפלאָנטערט, געקראַכן
איינער איבערן צווייטן ווי אויף א לייטער. זיי האָבן געוואָלט עפעס
דערגרייכן און אָנשלאָגנדיק זיך אָן א גלאַטער וואַנט, זענען זיי
צוריקגעפאלן.

אויף זיכער האָט ער געאַנט: פארהוילן דארף עס בלייבן פון
דורל „באַטיאָר“. און גראָד איצט וואָלט אים שטאַרק צונויז געקומען
דודס א פאָרמל; א כיטרע גענגל אזא וואָס וועט אָט דער פארפלאָגן-
טערטיקט פארנאנדערקניפן.

די וועלט, אין וועלכער נאָדיע האָט אים אריינגעפירט איז ניט גע-
ווען קיין גרויסע. סך-הכל א ביין פון ארמ'ס א ריפ, וועלכע איז איבער-
געפאָרמירט געוואָרן אין א מענטשלעכן גוף. נאָר זייט דער רנע
פון דער באשאַפונג איז עס איינגעהילט אין טונקעלע שליערן פון
אומפאראשטענדלעכקייט. יעדער מאן, וואָס ווערט פארכאפט מיטן
צויבער פון אָט דער באשאַפונג ווערט אויך ארומגעכאפט מיטן פאר-
לאנג, ווי מיט א פיערדיקן רינג, די דאָזיקע שליערן דורכצודרינגען.
סדי צו אַנטפלעקן דעם סוד פון דער דאָזיקער באשאַפונג.

עס טראַגט אין זיך דעם ווילן פון באַנייאונג, פון איבערלאָזן נאָך זיך א צייכן פון זיין אויף דער וועלט.

מיט אלע חושים האָט גרישאַ דערשפירט, אז כדי צו באַנעמען אָט די וועלט, וועלכע זעט אויס נאָר אַן א סוף און הייסט : נאָדיע — וועט אפשר ניט גענוג זיין דאָס גאנצע לעבן זיינס — פון וועלכן ער האָט שוין אַנב אַפגעלעבט א יאָר צוויי־דרייאַנדרייסיק.

אין איינער פון די נאָכטיקע באַגעגענישן, האָט ער פּלוצלינג, אַן א טראַכט צוטאָן — געזאָגט: א פּאַס... מען קען קויפן א פּוילישן פּאַספּאָרט... אָט פון יענע, פון לאַגער באַפרייטע. א נייער נאָמען. מירן צוזאמען אוועקפאָרן... מיר ביידע, ערגעץ ארום לעמבערג... א שטוב אן אייגענע... א צוויי מעלסקעדיקע בהמלעך... א ווירטשאַפּט. — עך טשוודאַק — האָט נאָדיע אויף אזעלכע רייד געשמייכלט.

פון אָט דער ערד בין איך. ניטאָ קיין גליקן אין דער פרעמד...

ביי גרישאַן אין קאַפּ האָט זיך עס ניט פּאַטויפּעט.

— דודל, „באַטיאַר“ — א וועלט פּאַרדרייען קען ער, אָט דער „באַטיאַר“ — האָט גרישאַ אַפּגעמאַכט ביי זיך, א רעד צו טאָן מיטן חבר זיינעם.

— נאָכאלעמען: וואָס קען האָס שאָדן?

אין שטיבל איז געווען שטיבל. עפעס צו שטיבל. דער טשוואַק אויף וועלכן ס'הענגען תמיד דודס קליידער, איז געווען נאָקעט. גרישאַ האָט לענגער פּאַרהאלטן זיין בליק אויף אים — א פּראָסטער, פּאַרזשאַווערטער טשוואַק, וואָס מיט זיין נאָקעטיק פּאַרצייילט ער אליין.

מיטן לעצטן טראַפּן האָפּענונג האָט גרישאַ א טאַפּ געטאָן דעם אויוון. דער ציגל, וואָס האָט געדינט פּאַר אַן עפענונג האָט נאָכ געגעבן. גאָר גרינג נאָכגעגעבן. ער האָט אריינגעשטעקט די האַנט אין דער אויסהוילונג, נאָר דאָרטן איז מער גאָרניט געווען וואָס אַנצומאַפּן. פּוּסט. עפעס אין אים האָט זיך אַפּגעריסן. ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויפן ערדענעם דיגל, און מיט א שטאַרן בליק, ווי פּאַרגליווערט האָט ער געקוקט אויף דער פּירקאַנטיקער לאָך — ווי מען וואָלט אָקאָרשט אַראָפּגעלאָזט א מת, און דער מת איז ער אליין... גרישאַ מיכיליאָוויטש קאַרפּיענקאַ...

א קנאַפּן האַלבן טאָג איז ער ווי א געליימטער געזעסן אויף דער ערד, געוואָלט באַוויינען דעם מת, וואָס איז אים נאָענט געווען; ביז גאָר נאָענט, און ניט געקענט. האָט ער אים באַוויינט מיט א שטאַרן בליק, און מיט אָט דעם בליק באַגלייט אין דער אייביקייט

אריין. עס איז געווען זיין אייגענע לווייה, נאך וועלכער ער וועט ווידער זיך דארפן אומקערן צום לעבן.

אין שטיבל האָט זיך אריינגעשארט א שאָטן, וואָס איז געווען נאָך ווייניקער ווי א מת. אפשר שוין גאָר א צוריקגעקומענער פון יענער וועלט. גרישאַ האָט אים ניט געזען. עפעס אין אים האָט אויסגעפילט, אז דאָס איז דער שניידער בראַגער... יענער האָט זיך אראָפּגעלאָזט נעבן אים אויף דער ערד, אָן רייד. אָן אַבל... זאַלכאַ-צווייט זענען זיי געזעסן אָן א באַגריף פון צייט, אָן א ווילן אויפצושטיין...

— האָט עס אים אויך געטראָפּן... האָט גרישאַ ווי פון א שווערן שלאָף זיך גענומען אויסטשוכען... דאָס לעבעדיקע ווייבל, בראַגערס...

און ביי בראַגערן אליין האָט דער אָפּגעזעצטער צער כאַטומען לשון:

— אָפּגעשאַכטן... אָן א מעסער אָפּגעשאַכטן...

נאָדיע האָט דאָס געלט ניט געוואָלט נעמען.

— ווייץ קאָכט מען אָפּ. אין מאַגן קען סעריאָזשע ניט אריינקוקן. דו לעבסט — גוט. אוודאי האָט ער ליב א לעבעדיק ווייב. אָבער געלט — דאָ ברודערקע, איז צרות. פון וואַנען? א פילק אין די ציין. פון וועמען? א רים אין דער מאַרדע. ארומגעהורט זיך, דיעשאַווקאַ? און בלוט רינט איבערן פאַל, ווי א טייך...

ווען איך האָב איר שכל — האָט גרישאַ א טראכט געטאָן.

די נעכט זענען געוואָרן קילער און לענגער און ערגעץ וווּ האָט שוין געשמעקט מיט האַרבסט, כאַטש גערענגט האָט נאָך ניט. פיאַטאַנאַרסקי האָט נאָך אַלץ געוואַרט אויף וואַנאַנעס; אויף לאַסט - אויטאָס אוועקצונעמען דעם ווייץ, איידער ס'הייבט אָן צו רעגענען.

— זאָלן שוין די וואַנאַנעס קומען—האָט אויך גרישאַ געוואַרט אויף זיין אויסלייזונג.

נאָר אויפן אנדערן עס לאַנד איז געווען מלחמה, און מ'האָט זיך ניט געקאָנט העלפן.

א וואַכן צוויי שפעטער, ווען נאָדיע איז צוגעפאָרן מיטן אייזעלע און ער האָט זי אראָפּגענומען אויף די הענט — האָט ער דערפילט

א פויכטקייט אויף איר פנים, וואָס איז געווען ביטערלעך-זאָלציק אויף זיינע ליפן.

— וויינסט? האָט ער א צאָפֿל געמאָן, צוליבן פאהדרוס, אז נאדיען איז עפעס געשען — און ער איז ניט געווען דערביי, זיך אָנצונעמען פאר איר.

— סעריאָזשקע איז צוריקגעקומען — אביסל קאַנטוושעט, אָבער מיט גאַנצע ביינער און א שפּאַגל נייעס מעסער אין כאָליאווע. — עך מערזאָוועס — האָט ער דערציילט פון די דייטשן — גוטע מעסערס מאַכן זיי, קאָנסט זיך אָפּגאַלן מיט אזא אייגעם...

* * *

גרישאַס וועלט — אזוי האָט זיך אים געדאַכט אין דער רגע — איז געוואָרן איין פינצטערע נאַכט, וואָס האָט איינגעשלונגען נאדיען און דאָס אייזעלע. ווען די זון איז פארטאָג אויפגעגאנגען, האָט ער עס ניט באַמערקט. ער האָט נאָך אליץ געזען נאדיעס שאַטן זיך אויסגלייכן מיט דער נאַכט...

— אויס — הייסט עס — אויס מיט אלעם...

ער האָט זיך א גלעט געטאָן פארן האַלדז און דערמאָנט:

— א פאפיר אונטערגעשריבן אָפצוהיטן דעם פאחמעגן פון דער מלוכה, אפילו מיטן קאָפּ פארלייגן...

— אויס שטוב... אויס כהמלעך... אויס נאדיע... פאר מיר אליין, מיטן קאָפּ פארלייגן?

האָט ער א כאַפּ געטאָן די ביקס, און מיט כוח איר אריינגע-שמעקט אין באַרג ווייץ. ער האָט פעסטער פארצויגן דעם דימען אויף די הויזן, פאחוואָרפן ס'זעקל אויפן פלייצע, אויסגעשפּיגן:

— אין דרערד אריין...

און זיך אוועקגעלאָזט שפּאַנען מיטן נאַקעטן פעלד אהין, פון וואנען די זון איז אויפגעגאנגען...

אין א הארבסטיקער נאכט...

דאָס איז געווען א הארבסטיקער אָונט, אויף א פארם. דרויסן האָט עס גערעגנט און העגנטראָפּנס האָבן זיך געקרייצט אויף די שויבן. טרוקענע קלעצלעך האָבן געברענגט אין קאמין, און פאר-שפרייט א הימישע ווארעמקייט. דער קאמין, פון געהאָטע שטיינער מיט פאררויכערטע זייטן האָט פארנומען כמעט א האַלבע וואנט. אין אזעלכע אָונטן האָט ער געשאַפן געמיטלעכקייט. אפילו גרויסע שווייגערס האָבן אין אזעלכע אָונטן מיטאַמאַל וואָס צו זאָגן.

זאלבאָפערט זענען מיר געזעסן ארום קאמין. די פאָטלען, אלטע אויסגעזעסענע זענען ניט געווען צו וויד, אָבער גענוג באַקוועם. מיר האָבן גערויכערט. די לולקעס האָבן פארשפרייט אין אַנגענעמען ריח, און האָבן אַנטשאַפּאַנט. צוערשט זענען מיר געזעסן שווייגעוודיק, פארקוט אין פייער. בלויז די לולקעס האָבן זיך דורכגעשמועסט, ארויסלאַזנדיק פון זיך קנוילן רויך. די אָפּטקייט מיט וועלכע די רויך-רינגען האָבן זיך באַוויזן, איז געווען א מין אָפּשפיגלונג פון דער שווייגנדיקער אומרויאיקייט, וועלכע יעדער פון אונדז האָט גע-טראָגן אין זיך.

עפעס פון זיך אליין האָט זיך פארקניפט א שמועס, און ווייל קאמין-ליכט און לולקעררויך האָבן געגעבן דעם טאָן, איז עס גע-וואָרן א שמועס איבערן זין פון לעבן. געהאָנדלט האָט זיך עס אייגנט-לעך וועגן אזא מין פראגע, וואָס איז אזוי נאַטירלעך פאר אונדז, אז מיר באַמערקן איר פילן ניט.

דאָכט זיך אזא מין פראגע: וואָס באַוועגט דעם געוויינטלעכן, גרויען מענטשן אויף די שטאַפלען פון לעבנס - לייטער? יעדער פון אונדז האָט — מיט א טאָן פון וויל-געלערנטקייט, געפרובירט אריין-קוקן אין דער טיף פון דער מענטשלעכער נשמה, און דאָ, ביים קאמין איבערגעבן וואָס ער האָט דערבליקט. עס איז אפילו גאַנץ מעגלעך, אז יעדער פון אונדז האָט געוואָלט דורכשמוגלען א באַהאַלטענעם מין, א מין פארענטפערונג.

דעמאָלט האָט יונה אויפסניי אָנגעשטאָפּט זיין לולקע, זי אָנגע-
צונרן מיט א גליענדער קויל, זיך פארצויגן און אונדז דערציילט
א מעשה:

„באַגענט האָב איך אים אין דער פאמירער בערג-קייט, אין
א גאָלד-גרוב. געהייסן האָט ער זאָלאָטאָוו, א העברעישער לערער
פון א פיצל ווירדוסיש שטעטל. ווי קומט צו אזא יידן דער נאָמען
זאָלאָטאָוו — דאָס איז ניט מיין עסק. דעמאָלט האָבן יידן געהייסן
מיט אלע נעמען... זיין געשטאָלט שטייט מיר נאָך היינט פאר
די אויגן. נידעריק, צוויי אויגעלעך איינגעגראָבן אונטערן שטערן.
א מאָגער פנים ווי אן אויסגעטריקנטער פייג, און א שפיציק נעז.
די אויערן, א ביסל צו גרויס פאר זיין קליינעם קאָפּ האָבן ארויס-
געשטעקט ביי די זייטן פון א גלאַטן פליך, פארדעקט מיט א היטל.
דער דאַשעק פון היטל איז געווען דורכגעבראַכן און האָט זיך
געבאַמבלט איבער די אויגן. דאָס היטל איז געווען א טייל פון אים,
און ביי מיר איז רעכט, אז ער איז מיט איר געבוירן געוואָרן. וואָרים
זי איז שוין אויך אלט געווען ווי זאָלאָטאָוו. זיין שטים איז געווען
ווי ביי א יונג הענדל, וואָס פארנעמט זיך צו קרייען נאָר אלץ וואָס עס
לאָזט אויס איז א פישמש. ביים ערשטן מאָל אָנצוקוקן אָט דעם
מענטשן האָט מען זיך געמוזט ווונדערן, ווי אזוי די שטאַרקע ווינטן
וואָס יאָגן ווילד ארום אין די בערג, פארטראָגן אים ניט אין טאָל
אריין. וואָרים ביי מיר איז רעכט געווען, אז ער האָט געוויגן אן
אַכט קילאָ מיט די זאכן...

געאַרבעט האָט ער אין דעם שווערסטן, כמעט אומצוטריטלעכן
און ניט געשטיצטן פונקט פון די גאָלד-גרובן. איך אליין בין דאָרט
געווען עפעס מער ווי א יאָר. געזען ווי ריזן, קרעפטיקע מענטשן
ברעכן זיך איין און זוכן אַהבעט אויף דער אויבערפלאַך. אז איך בין
דאָרטן אָנגעקומען, האָט שוין זאָלאָטאָוו א לאנגע צייט געאַרבעט
אונטער דער ערד. איך האָב באוונדערט מיט וואָס פארא עקשנות
און אויסגעהאַלטנקייט דער מענטש טראָגט זיין דאר, אויסגעטריקנט
גופל, אָט דאָס זעקל ביינער אַנטקעגן די פרעסט, שניי-שטורעמס
מאָג איין, מאָג אויס איבער די באַרגיקע וועגן וואָס ציען זיך אויף
קילאָמעטערס. וויסן דארפט איר, אז די גאָלד-גרובן האָבן זיך גע-
פונען אויף א הויך פון צוויי טויזנט מעטער. עס איז געווען מלחמה-
צייט און צו זאָט איז קיינער פון אונדז ניט געווען. יעדערער האָט
געזוכט צו שפּאָרן די כוחות.

מיר האָבן זיך גענטער באַקענט. ער האָט פארמאָגט וויסן, אינ'טעליגענץ און זיך געקענט איינאַרדענען ביי א לייכטערער ארבעט, מיט א קלענערן איינקונפט. געוויס, די „סטאראטעלעס" (גאָלד-זוכער) האָבן פאר זייערע גאָלד-באַנעס באַקומען מער פראַדוקטן ווי מיר, אויף געוויינטלעכע קאַרטלעך. אָבער די ארבעט, זיך גראַבן אין פעלדן, אויסוואַשן נאכער דאָס גאָלד אין אייזיקן וואַסער. דאָס האָט צוגענומען אלע קרעפטן, און מ'האָט לייכט געקענט אָפּשפּאַרן א רעזומאָזים...

פארשטייט זיך, ניט איך האָב געהאַט צייט און ניט געדולד זיך צוקוקן צום דאָזיקן מענטשן, אז דער קאַפּ איז תמיד געווען פארהנומען צו קריגן א קיי, וואָרים א הונגעריקער מאַגן איז דיר ניט קיין פאן בראַט... אָבער ווען נאָר איך האָב אים באַגעגנט, האָב איך פונדעסטוועגן, כמעט ניט ווילנדיק א טראכט געטאָן: וואָס פארא קראפט לאָזט דעם מענטשן ניט רוען, און טרייבט אים יעדן פרימאָרגן אָדער יעדן אָוונט אריין אין די שאַכטן אויף צוועלף שעה און שטענדיק דראָט א געפאר, אז ס'מינדסטע שטיינרל, וואָס וועגט פורן, זאָלן דיך צודריקן, אָדער דעם קאַפּ צעפלעטן. געלט-גייציק איז ער ניט געווען. קיין איבעריקע קליידונג האָט ער ניט פארמאָגט. זיין טואַלעט איז באשטאַנען פון א פאָר שווערע שיד, הויכע וואַלענע זאַקן אין רייט-הויזן אָפּגעשאַסענע פון דער זון, און דאָס היטל...

דער מענטש האָט אין זיך געהאַט אזוי פיל ווילן און אויסרויער וואָס האָט אונדז יינגערע געפעלט. מיר האָבן בלויז געוואַלט איבער לעבן, און זיך באַזונגנט מיט ווייניקער. אים האָט באַוועגט א כוח, ווי א שטאַרקע פרוזשינע צו א געוויסן ציל. מיט דער פארביסנקייט, ווי נאָר א ליטוואַק קען, איז ער דורך ווייניקע, פראַסטיקע נעכט פול מיטן געוויי פון שאַקאַלן, און אין פינצערע זומער-נעכט — מאַר-שירט צו די שאַכטן, ניט פארפעלנדיק קיין טאָג. איך האָב אלץ געפרוּווט אויסטאַפן ביי אים, וווּ עס שטעקט דער סוד פון זיין אויס-געהאַלטשוודיקייט, דער כוח מיט וועלכן ער טראָגט אלץ אריבער.

א צופאל האָט מיר געעפנט די אויגן אויף א זאך, אויף וועלכער איך האָב קיינמאָל קיין אכט ניט געלייגט. נו טאַקע, וועמען פון אונדז וואַלט עס גאָר איינגעפאלן, אז דער דאָזיקער אויסגעטריקנטער מענטש, ווי אן אינדישער יאג, זאָל זיין ענערגיע שעפן פון א קוואַל, וואָס הייסט: פרוי... "

יונה האָט אויסגעקלאַפט די לולקע, כדי זי אויפסניי אָנצו-
שטאַפן.

דער רעגן האָט נאָך אלץ געוואָשן די שוויבן. דער אָפגלאַנץ פון
די צעגליטע סוילן איז געפאלן אויף די ווענט. אונטן האָט זיך ניט
געקלוסט צו פארלאָזן די פּאַטעלן ביים קאמין, האָבן מיר געבעטן
יונה ווייטער דערציילן.

געווען איז זי א יונגע, געוויקסיקע פרוי; שיין געבויט מיט אָנגע-
נעמע געזיכט-שמריכן. פון איר וואָלט מען געקענט אויסשניידן וויי-
ניקסמנס הריי זאָלאַטאָווס, אַבער ערגעץ אין אירע אויגן האָט געגליט
א כיטורע, פרעמד פייערל. גערופן האָט מען איר זיסל, און געשטאַמט
האָט זי פון א שטעטל, ערנעץ אין לעטלאַנד. (אזא טבע האָט שוין
יונה געהאַט: באשרייבן א מענטשן מיט אלע געאָגראַפישע פיטשעפּ-
קעס) לויט איר געשטעל וואָלט זי לייכט געקראָגן ארבעט אין דעם
ארבעטער-דראָרף ביי די שאַכטן. דאָך האָט זי זיך היימלעך צעלייגט
אין קליינעם צימערל פון זאָלאַטאָוו. דאָס צימערל איז מיטאַמאָל
פול געוואָרן, דאָס איז זי געוואָרן זיין ווייב.

זאָלאַטאָוו האָט געהאַט גענוג שכל צו פארשטיין, אז זי איז
אין אים, דעם קליינעם מענטשל ניט נאָר שטאַרק פארליבט. דאָך איז
ער געווען גליקלעך, וואָס ענדלעך האָט ער די גאַנצע פרוי, און ניט
קיין אָפגעריסענע שטיקלעך ליבע. צופעליקע.

און אפשר האָט ער ערנסט געמיינט, אז דאָס וועט זי עס זיין
זיין חבר אין לעבן? זיין גאנג איז געוואָרן חשובער, זיין בליק —
פריילעכער. דאָס לעבן אָבער גיט ניט קיין גליק מיט דער פולער
האַנט. אין יעדן בעכער גליק, לאָזט ער אריין א טראָפּן גיפּט, —
וואָס פארביטערט די זיסקייט פון געטראַנק. (האָ האָט יונה געהאַלטן
איז די פּאַסיקסטע געלעגנהייט ארויסצוזאָגן א מיינונג וועגן
גליק...)

זאָלאַטאָווס גיפּט איז געווען א יונגער בחור מיט בלאַנדע, קורץ
געשוירענע וואַנסלעך. דערשנאַפט האָט ער זי אין איינעם א פרי-
לינגדיקן פארנאכט, ווען די זון האָט זיך ארונטערגעגליטשט הינטער
די בערג און זייער גרויסייט פארוואַנדלט אין פורפור (א יונה, יונה
דער פּאַעט!) ער האָט זי אָנגעטראָפּן, אויג אויף אויג און זיי האָבן
זיך אפנים פארשטאַנען אויפן ווונט. און וויפל דארפן עס יונגע
מענטשן עס זאָל זיך ביי זיי פארקאָכן?

פארשטייט זיך, אז מענטשן קענען ניט פארטראגן אן עוולה, און דעריבער האָבן זיי באַצייטנס געעפנט די אויגן פון גליקלעכן מאן, און טאָקע אָן הקדמות אים געזאָגט אזוי: רחל בתך הנאקעטע...

זאָלאַטאָוס טעג און נעכט אין די שאַכטן האָבן זיך פון גליק־לעכע דערוואַרטונגען פארוואַנדלט אין אומדראַויקער, האַרצקלאַפּענ-דיקער אומזיכערקייט.

— וועט זי נאָך זיין אין דער היים, ווען איך וועל צוריקטומען?

ווען זי איז אוועק פון אים, האָבן מיר א צייט געוווינט צוזא-מען אין קליינעם צימערל. די איינזאמקייט האָט אויך אים געדריקט מיט דער שווערטייט פון אלע בערג, אז א וואָרט מיט וועמען צו רידן, איז ניטאָ. אין זיין אַפּריידן זיך פון האַרצן איז ער געקומען אויף דער לעצטער נאכט פון זייער צוזאמענלעבן.

— ניין, זי איז ניט אוועק פּלוצלינג, אָן א זיי געזונט. עס איז גשווען א נאכט אן שלאָף, אָבער אָן סצענעס און אָן טרען.

— היינט איז די לעצטע נאכט — האָט זי געזאָגט — זי געהערט נאָך דיר...

און אזוי האָט יונה פארענדיקט די מעשה:

זאָלאַטאָוס האָט זיך ניט איינגעבראָכן, ניט אריינגעפאלן אין פארצווייפלונג, נאָר ווי פריער געארבעט מיט ברען און מיט עקשנות, ווי ער וואָלט וועלן ארויסרייסן פון באַרג דעם גאַנצן אוצר וואָס ער טראָגט אין זיך. פון זיינע אויגן האָט בלויז ארויסגעקוקט פאר-דרום ווי ביי א קינד, ביי וועלכן מען האָט אָפּגענומען א שיין שפיל-צייג און אָפּגעגעבן א צווייטן. ער האָט אלץ געבענקט נאָך א פרוי וואָס זאָל אים ארומנעמען מיט איר וואַרעמקייט און שענקען איר ליבע. א צייט שפעטער בין איך אוועקגעפאָרן. כ'האָב נאָך פונ-דעסטוועגן באַוווּזן צו זען זאָלאַטאָוס נייע באַלעבאַסטע.

האָס איז געווען א יונג, ניט מיאוס מיידל פון בעסאַראַביע (א יונה, דער ליבהאָבער פון געאָגראַפיע...) זי האָט זיך געפאָרעט ביי די זעלעך שפיז און האָט אויסגעזען גאַנץ צופרידן. ווי לאַנג האָט זייער ליבע געדויערט?

און פונקט ווי מיר וואָלטן דערוואַרט אן ענטפער, וועלכן ער קען ניט געבן — האָט יונה צעפירט אין פארלענגנהייט די הענט.

אויף דער פארם האָבן שוין הענער געקרייט. דאָס האָט אונדז
דערהאַלט, אז די נאַכט איז פארביי. מיט אַן אומוילן האָט זיך
יעדערער אוועקגעלאָזט אין זיין צימער, אַנצויאָגן די פאָר שעה
שלאָף, און אפשר אויך פרווון פארענטפערן די פראגע פון מענטש-
לעכן רייסן זיך פאָרויס
די רעגנטראָפנס האָבן ביסלעכווייז גענומען אָפּוואשן די נאַכט
פון די שויבן...

ביים פעלדז...

דער אָוונט איז געווען, ווי געוויינטלעך די זומערדיקע אָוונטן אין די בערג — אַ קילער. ניוטע האָט אָנגעמאָן די אויסגעשטעפּטע, וואַטענע בורקע און איז אַוועק צום אָפּגערעדטן אָרט. ער האָט ניט געהאַט ווייט צו גיין. אזוי שנעל ווי ער האָט אַרומגעקרייזט דאָס הויז, וואָס איז געשטאַנען אויף אַ שמאַלן פּאַס אויסגעהאַקט אין פעלדזיקן באַהג — האָבן זיך די אָנגעוואָרפּענע שטיינער געהויקערט איינער אויפן צווייטן. טייל האָבן געהאַט גלאַטע, אָפּגעטייעסטע זייטן, ווייל מען האָט פון זיי געריסן שטיקער צו בויען דאָס הויז; אַנדערע זענען געווען אָנגעוואָרפּן, איבערגעבליבענער בוי-מאַטעריאַל. דאָס איינציקע ליכט — בינטלעך לבנה-שטראַלן, האָבן נאָך לענגער צעצויגן די פעלדזיקע שאַטנעס, און מ'האַט קיינמאָל ניט געקענט וויסן, וואָס איז פעלדז און וואָס איז שאַטן — ביז מען האָט זיך ניט אָנגעשלאָגן דערויף. די ליכטיקע פירעקן פון די איינצל-באַליכטענע פענצמער אין דער שטאָטיקער געביידע, זענען אויך געווען אַ קנאַפּע הילף. קיין אויסגעטראַטענער וועג איז ניט געווען. האָבן זיי דעריבער גענומען דעם נאָענטסטן שטיין, הינטער וועלכן מען האָט געקענט געפינען פּריוואַטקייט. שאַטן האָט ער במילא געהאַט גענוג.

ניוטע האָט מיט דער האַנט אויסגעטאַפּט די היימיש-געוואָרענע אויסהוילונגען אין שטיין, און האָט דאָרט אַריינגעפאַסט זיין ביינער-דיקן, יוגנטלעכן גוף.

ער איז געווען אַ בחור פון אַ יאָר עטלעך-און-צוואַנציק. איינער פון די היימלאָזע בחורים, וועלכן מען האָט אין מיטן פון דער מלחמה אַוועקגעשיקט אויף אַרבעט אין די וואַלפּראַם-גרובן, ערגעץ וווּ אין די פּאַמירער בערג.

די וואַטענע קורטקע איז געווען אַ נייע און אַ וואַרעמע. אויף וויפיל עס האָט זיך געלאָזט, האָט ער זיך באַקוועם געמאַכט, אָנ-געלענט אָן שטיין און פאַררויכערט. דער גלי פון פּאַפּיראַס האָט אים צוגעגעבן דאָס געפיל פון ניט זיין אַליין, ער האָט געוואַרט.

עס איז געווען די דערווארטונג פון עפעס, וואָס איז ניט ניי — פון עפעס וואָס ער קען, אָט ווי דעם שטיין אין וועלכן ער לענט זיך אָן. און טאָסע דערפאַר האָט די דערווארטונג אין אים תמיד באַנייט דעם הונגער.

ניוטען איז ניט פרעמד געווען דאָס געפיל פון הונגער, נאָך פון דעמאָלט, אין טאָשקענטער תפיסה. עמיץ גראַבלט זיך מיט צוואַנגען אין די אינגשוויידן און ציט... ציט. עס איז אַ ציען ניט קיין פּלוצלינגדיקער, אָט ווי מען ציט אַ צאָן, למשל. ארויסגעצויגן און פאַרטיק. עס ציט לאַנג און נאָגנדיק ביז דער קאָפּ ווערט שווער, ווי עפעס אַ פרעמדע פאַרגליווערטע זאָך, און די פיס ווערן ווייך, ווי גוממענע בויגן זיי זיך אונטערן לאַסט פון קערפער. און דו זעסט רייפן: רוימע, שוואַרצע, גרינע — קיילעכדיקע רייפן דרייען זיך, שווינדלען אין די אויגן און פון זיי נעמט זיך אויסטילן ברויט: פירעסיקער, ווי ציגל. די רייפן באַקומען אַ ריח, און אַז דו ווילסט עס איינבייסן, דערפילסטו אַ זויערן איבל אין מויל, און פאַלסט אַנידער אַ גלייכגילטיקער. רייסט זיך אָפּ פון דער וועלט און פאַר-זינסט אין זיך, ביז ניט דאָ זיין.

אָנגעשפאַרט אין שטיין, האָט ער אויך דערפילט אַ הונגער, נאָך פון דעם איז אים וואַרעם געוואָרן, אַ פרייד האָט גענומען צע-שפאַרן זיין ברוסט; אַ פרייד, אין וועלכער ער וואָלט וועלן אַלץ אַרומנעמען, און אַז ער לייגט צו דעם שטערן צום שטיין און דער-פילט דעם שטיינס קאַלטן ברי — פאַרשטייט ער דעמאָלט אַז ער גלייט פון דערווארטונג.

נאָך אין דעם מאָמענט פאַסירט מיט אים תמיד דאָס אייגענע: ער דערמאָנט זיך אַז זי איז יענעם ווייב — דעמאָלט טוט עס אַ קאָנוולוסיוון קראַמפּ אין ברוסט, און עס ווילט זיך פון ווייטאָג שרייען. קלאַמערט ער זיך אין שטיין, ווי ער וואָלט אויפלייזונג געזוכט ביים שטיין פאַרן דאָזיקן קראַמפּ.

נאָך דעם קראַמפּ ווערט ניומע קלענער, איינגעשרומפן. פרוווט ער דעם געדאַנק פאַרטרייבן. קומט אים אָבער אויס, אַז די לבנה קוקט אויף אים מיט אַזאַ מין רחמנות-שמיכעלע, וואָס קען אַפילו אַ שטיין רירן, ווען דער שטיין וואָלט אַפילו אַ שטיינערן האַרץ געהאַט.

— ער האָט אַ בעט... פיר ווענט און אַ בעט... אַן אויסגע-וואַרעמטס... און די נאַכט איז אַ מאַמע צו זיי... זי דעקט זיי איין...

זי מאַכט זיי איינס; און דאָס קליינע מאַנעלע, דאָס צעקנייטשט, דאָר מענטשל ווערט אַ גיבור; אַלץ געהערט צו אים. און דו האָסט נאָר דעם שטיין און די פּאָר אָפּגעגנבעטע הגעס...

די שפּיל מיט דער לבנה איז אים דערעסן. זי ציט זיך שוין אַזוי פון אָנהייב פּרילינג, ווען די צעשמאַלצענע שטיקער שניי נעמען זיך אַרונטערגליטשן פון די פעלדן צו שטראָמען רוישיקע. דע-מאַלט האָבן זיי זיך דאָ, ס'ערשטע מאָל געטראָפּן — און דעמאַלט טאַקע האָט ער געזאָגט צו זיך, נאָר ווייזט אויס אַז די לבנה האָט אונטערגעהערט:

— עס איז נאָרניט, אַ צופעליקייט. אַ שפּיל אַזאַ, וואָס מענטשן

רופן אָן: ליבע.

נאָר אַט איז שוין באַלד דער זומער פאַרביי, און פון רחמנות-פנים איז גשוואָרן חוזק־פנים, מיט וועלכן די לבנה קוקט אים אָן, און דאָס קרענקט אים שוין. ער פילט, ווי ריווע נעמט אין אים אַריינזאָקסן. דאָס האַרץ ווערט ברייטער, ווי עס וואָלט געמאַכט אַרט פאַר נאָך עמיצן, טאַקע פאַר איר — און אַט, שוין האָט זי זיך אַריינגעצויגן אַהין און ס'איז ניט מער דאָס האַרץ, זיין האַרץ — וואָס קלאַפט פאַר אים, צאַפּלט פאַר אים, ווייטיקט צוליב אים. אַצינד קלאַפט עס פאַר איר אויך, פאַר צוויי. און דאָס קלאַפן קומט אים אויס איז שטאַרקער. און ווען זי פאַרפעלט צו קומען, טוט די פּוסטיקייט קלעמען, אַזש עס ווילט זיך אַ פּויסט אַהין אַריינזעצן.

עס איז אים אויסגעקומען, ווי ער וואָלט זיך אַליין געפאַנגען אין אַ נעץ, וועלכע ער האָט אויסגעפלאַכטן און פון וועלכער ער קען זיך מער ניט אַרויסדרייען. און ווען די לבנה קוקט אַזוי אַריבער צו אים, פאַרדרייט אים וואָס ער אַליין האָט איר אונטערגעזאָגט דאָס ווערטעלע, מיט וועלכן זי שפּיזלט אים אַצינד:

— אַ שפּיל אַזאַ, וואָס מענטשן רופן אָן ליבע... און אַליין זיך

פאַרשפּילט אין דער שפּיל...

ענדלעך איז זי געקומען. דאָס איז געשען נאָכן פינפטן, און אפשר זעקסטן סיגאַרעט מאַכאַרקע, לויט וועמענס גלי זי האָט אים געפונען. די שטיינדלעך אין דער פינצטער האָבן אַ סקריפע געטאָן, און אַ שאַטן איז צוגעפאַלן צו אים. זיינע ביינערדיקע פינגער האָבן זיך איינגעקלעמט אין ווייכע, רונדיקע אברים און אַ הייסער אַטעם האָט אַ ברי געטאָן פייכטע ליפן.

נאַכער האָבן זיי גערעדט פון אים.

אייגנטלעך האָבן זיי תמיד גערעדט פון אים. ער איז פאר זיי געווען דאָס וואָס דער טעפער באַנוצט, כדי די האַרמע שטיקער רוען ליים וויד צו מאַכן און באַהעפטן.

אזוי טאָטע — ער איז געווען פאר זיי דער עלעמענט פון פאַרבינדונג.

חתונה געהאַט האָבן זיי ניט. אין אַ ווינטערדיקן טאָג, האָט איר דער לאַסט־אויטאָ אַנבראַכט אין די בערג אַרײַן, צוזאַמען מיט נאָך אַרבעטער, זעק מיט פראַוויאַנט, כלים. עס איז געווען קאַלט. דער וואָלקן איז געלעגן אונטער די פיס. שווער האָבן זיך געשטעלט די טריט אויף די ליימיקע שפועים. זי האָט ניט געוואָלט אַרבעטן, און ניט שטאַרבן פון הונגער.

ער האָט פאַרמאָגט אַ חדרל, אין וועלכן ס'איז אַרײַן אַ בעט. די דריי ווענטלעך פון דאָך־פאַפע האָבן פאַרצאַמט אַ פירעק אַרום פענצטער. מערערע אַזעלכע פירעקן זענען געווען אויסגעצאַמט אין גרויסן צימער פון דער צוזאַמענוווינונג. אין מיטן האָט געברענט אַן אייזערנער אויוון, וועלכן די איינוווינער פון דער צוזאַמענוווינונג האָבן אויף אַ ביז נאָר אומפאַרשטענדלעכן אופן באַווײַן אָנצוהייצן. אין די נאַקטע בערג האָט מען קיין שפּענדל ניט געקענט געפינען. קיין קוילן האָט קיינער ניט באַזאָרגט. אָבער דער אויוון האָט געדברענט, און מ'האַט אַפילו געקענט אויף אים עפעס אָפּקאַכן.

ער האָט פאַרמאָגט אַ גאַנצן בגד, גאַנצע שיד מיט הויכע זאַקן, און עסן — פאַר צוויי. האָט ער געהאַט אַ פנים? — דאָס איז שווער צו זאָגן. דאָס פוטערן היטל האָט כמעט אַלץ פאַרשטעלט.

סיי ווי — זי האָט זיך אַרײַנגעצויגן צו אים און איז געווען אַ גוט ווייב. אירע ברייטע, וואַרעמע אַרעמס האָבן אים איינגענומען, און ווי אַ קליין יונגל — איינגעוויגט. ער איז דאָן געשלאָפן מיט דער רואיקייט פון אַ נאָרוואַס אָנגעזייגט קינד. אַלץ איז געווען פשוט און פראַסט.

צומאָרגנס האָט ער, מיט נאָך מער פאַרכיסנקייט געריסן שטי-קער פון באַרג, כדי צוצוקומען צום וואָלפראַם, פאַר וועלכן מען האָט געצאָלט מיט מעל, צוקער, אויל...

די ווייבלעכע בענקשאַפט נאָך אַ מאָן וואָס פעלט, נעמט געוויינלעך אַרײַנדרינגען אין פרויען-באווסטזיין, בשעת אַ קריג. דערפער, שטעט, געגנטן — ווערן אָפגערייניקט פון מענער — און מיט אַ מאָל ווערט דאָס פעלן פון אַ מאָן די צענטראַלע אַקס אַרום

וועלכער עס דרייען זיך אלע באדרעפענישן פון דער פרוי; אירע געפילן און פארלאנגען.

אפילו דאָס דאָזיקע געפיל פון פעלן פון א מאן, איז ריווען פרעמד געווען.

ניוטע האָט זיך אַרײַנגערײסן דורך אַ פאַרבאַרגן טירל. זײַן וואָרט איז אַנדערש; זײַן צערטלעכקײט, זײַן בליק — אַפילו זײַן שווייגן. די דאָזיקע אַנדערשקײט איז געווען ווי אַן אײנשפּריצונג — און די רעזולטאַטן דערפון האָבן איר אײ געפּרײט, אײ צעטומלט. די דערפאַרענע פּרוי — וואָס האָט שוין קײן אײבערראַשונגען אין איר לעבן ווי אַ פּרוי נײט דערוואָרט — האָט זיך מיט אַ מאָל געטראָגן אָן קאָנטראָל און באַרעכענונג מיטן שטראָם פון אַן אינער-לעכער ציאונג.

עס איז געווען ווי דאָס אײ, וואָס איז ערשט נײט לאַנג געווען אַ צענויפגעשמאַלצענער מאַסיוו, מיט דעם באַווסטזײן אַז די ממשלה פון אײז איז אײביק — אַצינד טראָגט עס זיך אײבערן שטראָמיקן וואסער.

זי האָט געקענט איר קערפער — די מאַטעריע פון בלוט און פלייש און רענונגען. זי האָט תמיד געהאַט די פולע קאָנטראָל אײבער אים. נאַטירלעך האָבן צײטנווייז די רענונגען גענומען די אײבער-האַנט — אַפילו דעמאָלט האָט זיך איר געדאַכט, אַז אַלץ געשעט מיט איר ווילן...

זײ האָבן דערפילט די קילקײט פון דער נאַכט. אַז נײטע האָט פאַררויכערט, איז ער ווידער געוואָרן דער צענטער פון זײערע טראַכ-טונגען. די נאַכט אַרבעט ער שפּעט, און רײווע האָט געוואָלט ענדלעך אָפּמאַכן מיט נײטען, ווי זײ האַלטן. אײננטלעך איז עס בלוז גע-גאַנגען אין דעם — ווען?

און נײט נאָר זײ בײדע — ער האָט אויך געמאַסטן די צײט, דעם ווען. — נײט מער ער האָט געוואָלט דעם ווען אָפּשטופּן, אָפּ-צײען. און בײ איר איז רעכט געווען אַז: ווען? זאָל זײַן שוין מאָרגן... זי איז אַפילו גרײט געווען צו גײן אַרבעטן; נײטע וועט זײַן בחורש בעט אַרומבויען מיט אַ ווענטל פון דאָך-פאַפּע אָנגע-צײגן אויף אַ הילצערן רעמל, אָדער זיך גאָר אָפּצאַמען מיט אַן אַלטער קאָלדרע. זי האָט געוואָלט האָבן איר הײם. פאַר זײ בײדן..

עס איז ניט געשען מיט א מאָל, ווי דער שטייגער איז. אָבער ס'איז געשען. אונטן, אין מאָל, ביי דער פּאַבריק וווּ מען האָט געד מאַלן די שטיינער און אויסגעוואַשן דעם וואָלפּראַם, האָט די דירעקט ציע אויפגעבויט הילצערנע ביידלעך. זיי זענען געווען באַשטימט פאַר יונג-חַתונה געהאַטע פּאַרלעך. די דירעקציע האָט געוואַלט זיי זאָלן זיך דערהפילן היימיש, און אפשר נאָר איבערבלייבן נאָכן קריג דאָ, ווייטער צו אַרבעטן. ביי יונגע פּאַרלעך — האָבן זיי גערעכנט — קען מען דערוואַרטן קינדער, און אזוי ווערט מען צוגעבונדן צום בוים, וווּ דאָס געסט איז אויסגעבויט.

זיי האָבן זיך אַריינגעצויגן און ריווע האָט אויפגעהאַנגען ווייסע פּאַרהענגלעך אויפן פענצטער. אַן אויסגעשטאַפּטע לאַלקע איז געזעסן אויפן פּאַרבעמן בעט. אַז ס'איז זיי ענג געוואָרן אין שטיבל און זיי האָבן זיך אוועקגעלאָזט אין די פּאַרנאַכטן שפּאַצירן, האָבן זיי די פיס — ניט ווילנדיק — פּאַרטראָגן צום פעלדז — זייער שטומען פּריינד.

אויף דערווייל...

די פליטים זענען געוואָרן גאַנצע מייסטערס פון לעבן אויף דערווייל. האָט זיך נאָך דער עשעלאָן אָפגעשטעלט ערגעץ וווּ, א באַן-סטאַציע אָדער א וויסט פעלד — אלץ איינס — זענען שוין געשטאַנען דריי ציגל, א טעפל איבער זיי; א פייערל האָט געברענט און דערווייל האָט זיך עפעס געקאָכט. מען האָט געוואַשן ווינדעלעך און געצוואָגן קינדערישע קעפלעך. אויף א שטריק איבערן וואַגאָן-פענצטערל האָט זיך געטריקנט ספּס מענערישע, ספּס ווייבערישע, היפש אָפגעטראָגענע אונטערוועש. און ווייל קיינער האָט ניט געוויסט וווּ זועט ער מאָרגן אַנשלאָגן — האָט מען געלעבט ווי עס מאַכט זיך — אויף דערווייל.

מיט אָט דער לעבנס - חכמה זענען די פליטים פון רוסלאַנד איבער פּוילן אָנגעקומען אין די דייטשע לאַגערן, וואָס עפעס אַן אַמע-ריקאַנער דאָרטן האָט זיך פאַרגלויבט אָנצורופּן: „דיספּלייט פּערסאָנס קעמפּ“. אָבער אזוי ווייט האָבן זיך די יידן ניט געקומען. ארויס פון רוסלאַנד און אבי ווייטער. זיי האָבן ביי די דייטשן דערשאַפט אייזערנע אויוועלעך, אויף וועגעלעך זיי געבראַכט אין לאַגער אַרײַן; זיך איינגעשאַפט כלים, דורכגעהאַקט די גראַבע, בעטאַנענע קאַזאַרמע-ווענט און אַרויסגעלאָזט רערן אין דרויסן. קויםענדלעך רויך ווי א סימן פון לעבן. עס האָט דען ווער געוויסט ווי לאַנג מ'זועט אזוי אַרײַנצין אין די לאַגערן? עס איז שוין געווען א זעג און א האַק, און מ'האַט געזענט גראַבע באַלקנס פון שטאַלן, וווּ אַמאָל זענען געשטאַנען די קאַוואַלעריע-פּערד. די באַלקנס צעהאַקט אויף קורצע שטיקלעך — זיי זאָלן אַרײַנפאַסן אין די אויוועלעך אַרײַן. זאַלכאַכט, זאַלכאַצענט אין א צימער — פּאַרפּעלקער מיט קינדער, יעדער אין זײַן ווינקל — מען האָט געלעבט אויף דערווייל.

מיטן פליטים-שטרעם איז זאוול גרושקין אָנגעקומען אין לאַנער אריין. א קליינער, א דאַרער מיט א שפּראַך פון א וואַנסעלע אונטערן נאָז; א רירעוודיקער, א זשוואַווער מיט א מויל אויף שרויפן — האָט מען אים תמיד פריער דערהערט און נאכער ערשט דערזען.

זאוול גרושקין האָט מיטגעבראכט פון פוילן א לאנגן בריוו פון א צענטראל־קאָמיטעט פון א פארטיי, פארזען מיט זיגלען און געציקטע חתימות וואָס באַאויפטראַגט אים אויפצושטעלן א חלוצים־קיבוץ, וואָס וועט שפּעטער עולה זיין.

צוזאמען מיט זיין פרוי — א ניט מיאוס ווייבל, א סטאלנע מיט א געשניצטער פיגור און אַנזעעוודיקן בוים, האָט זי געקענט זיין היפּשלעך יינגער פון אים — האָבן זיי זיך גלייך איינגעקווארטירט אין א צימער, וואָס האָט פארמאָגט איין פענצטער אין דרויסן, איין טיר אין לאַנגן קאָזאָרמע-קאַרידאָר ארויס — אָבער פאר זיך אליין, פריוואַט, צום טרוים פון שלאָפן מיטן ווייב אליין אין א צימער, איז נאָך דער לאַנער־ייד ניט דערנאָנגען. עס איז נאָך אלץ צוגע־גאַנגען ווי אמאָל אין די באַראַקן... טעפּלוישקעס... עשאַלאָנען...

אזוי שנעל ווי גרושקין איז אריין אין לאַנער־קאָמיטעט, אזוי שנעל האָט ער איינגעזען אז דער תכליתדיקער אמת — איז דער פארפלעגונגס - אַמט. ווען יידן זענען נאָך געשטאַרבן פאר א צי־גאַרעט מאַכאַרקע, אויסגעגאַנגען פאר א צי — האָט שוין זאוול גרושקין גערויכערט אמעריקאנער „קעמל“־ציגאַרעטן. וואָרים דורך זיין האַנט זענען דורכגעגאַנגען די „אונרא“־צוטיילונגען; די זאַפּאַסן — איבערגעבליבענע פון דער אמעריקאנער ארמיי און די „רוזשאַינט“־הילף. בייטאַג איז זאוול גרושקין געווען פארטאַן מיט ארומשמייען אין די מאַגאַזינען, באַזעצט מיט מענטשן פון זיין פארטיי.

ביינאַכט — זיצונגען — באַראַטונגען: א שטאַט מיט יידן צו פארזאָרגן...

זאוול'ס שכנים איבערן וואַנט, זענען געווען די „ברידערלעך“. אזוי האָט מען גערופן די דריי צעוואַקסענע, געזונטע בחורים וואָס זענען מיט טאַטע־מאַמע אָנגעקומען פון ערגעץ טיף רוסלאַנד און געקנאַקט „פּאַניש“ מיט אלע קנייטשעלעך... יעדן טאָג איז אן אנדער־רער געגאַנגען אין דער אַלגעמיינער סוף אריין ברענגען מיטאַג, א קעסעלע קאַווע, א פּאָר ברויטלעך. נאָר איז דער יינגסטער סאַשקע פלעגט גיין לייט זיין ריי — האָט ער אויך מיטגעבראכט די אויס־

גאבע פאר די גרושקיסנס, און דערווייל האָט מען זיך צענויפגעלעבט. סאַשקע האָט געוווסט, אז גרושקין גייט אויף זיצונגען פון קאָמיטעט פון דער פארטיי — זיצונגען וועלכע פארציען זיך ביז נאָך האַלבער נאַכט. אַ וויכטיקער מענטש. אַ קלייניקייט: זאוול גרושקין.

— מענטס אריינקומען — האָט סימעלע מיט אַ כמעט שמיכל געזאָגט צו סאַשקען. און מען האָט ניט צו וועמען אַ וואָרט אויס-צורעדן... מ'עט דיר ניט אָפּבייסן...

סאַשקען האָט מען קיין פינגער אין מויל נישט געדאַרפט אריינגלייגן. די סמיקאלקע האָט ער גיך אויפגעכאַפט. און אחוץ אלעמען איז אים סימעלע סיי ווי געפאלן אין אויג אריין.

סימעלע האָט זיך שוין צופיל מער ניט געברוגזט אויף זאוולען, וואָס ווערט פארפאלן אויף גאַנצע נעכט.

— דערקליינסט עפעס דערצו? — האָט ער איר איבערגעפרעגט — אייביק וועט מען דאָך אין לאַנגער ניט זיצן, און ערגעץ וווּ מוז מען שווער ארבעטן אויף די פאָר דאָלער... איז כל זמן עס לאָזט זיך...

סאַשקע און סימעלע האָבן פארנעסן, אז אזא מענטש ווי זאוול גרושקין עקזיסטירט איבערהויפט. א מענטש מיט אַ פּאָזיציע און מיט אלע רעכט פון אַ מאַן, וועלכער קומט אהיים שלאָפן אין זיין פאמיליע-בעט. פון אָנהויב איז מען געווען פּאַרוזיכטיק. אָפּגעהיט די צייט סאַשקע זאָל זיך ניט פארזאַמען. בייטאָג זיך אריינגע-כאַפט — געטאָן אַ פאַררינגל די טיר און סימעלע, ווי די מאַמע האָט זי געהאַט, האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אויפן בעט.

פון דער צאַרטער ראָזקייט וואָס האָט סאַשקען אַ שווינדל געטאָן פאר די אויגן האָט ער תמיד דערזען דאָס שוואַרצע פלע-קעלע, וואָס איז ווי אַן ארבעט געזעסן אויף אַ געוויסן אָרט.

— דאָס האָט מיר מיין מאַמע מיטגעגעבן, זאָלסט מיך דער-קענען פון הינטן — האָט זי סאַשקען פארטייטשט דעם מיין פון אַט דעם פלעקעלע אויף דעם אָרט... אריינגעכאַפט זיך אויף אַ ווייל, ווי אויסטרינגען אַ גלאָז טיי. אין די נעכט — אָפּגעהיט די צייט, אירדער זאוול קען אָנקומען. עפעס האָט זיי געצויגן צו זיך, און גלייכצייטיק איז געווען אַ מחיצה צווישן זיי. ס'איז זיי גוט געווען אין דער דערווייליקייט.

נאָר צו אלעם ווערט מען מען צוגעוויינט. פארנומען מיט זיך, האָבן זיי פארגעסן — ערשט דער קלאַפּ אין טיר האָט דערמאָנט, אז דער באלעבאָס איז דאָ. די טיר איז געווען פאָרריגלט פון אינע-ווייניק און סאַשקע האָט נאָך געהאַט צייט זיך צו פארשטעקן, וואָרים אַנטרינען האָט מען ניט געקענט.

אונטערן בעט איז געווען ענגלעך און דושנע, און סאַשקע — וואָס איז געווען א היפשער בחור האָט זיך קוים אריינגעפאַסט. פון גרושיקינען האָט זיך געטראָגן א ריח פון ציגאַרעטן, רויך און מענטשלעכער שווייס, וואָס האָט אָנגעפילט דעם צימער. ער האָט זיך לאַנגזאַם אויסגעטאָן, און דערווייל גערעדט, ווי די זיצונג וואָלט נאָך אלץ אָנגעגאַנגען:

גיב זיי א חלק פון די „נשמות“... יעדער קיבוץ האָט „נשמות“... יעדע פארטיי האָט „נשמות“... האָט זיך דעם נבלה, דעם פרעזעס פארגלויבט צו וויסן: וויפל „נשמות“ האָבן מיר — ער האָט א חשד, אז מירן אים איבערגעכטרעוועט. און דאָ קומט שוין א טראנספארט מיט קאווע און ציגאַרעטן וואָס דאָס איז היינט מיט גאָלד גלייך און עס וועט אפילו אין לאַגער נישט אריין — מ'האַט שוין א קונה פארן דייטשן מאַרק — ווייל ער פראָצענטער מער ווי מען האָט אָפגעמאַכט. געקומען פון פוילן אָן הויזן... ווויינט אין א וויליע מיט א דינסט... ער האָט דערלייגט צום געשעפט...

סאַשקע האָט פארגעסן, אז ער באַהאַלט זיך דאָ אויס. אז ער דארף איבערוואַרטן ביז זאנוול וועט אַנטשלאָפן ווערן, אַניט קען ער סימעלען אָנטאָן צרות, וואָרים פאר זיך אַרט אים ניט. זאנוולען קען ער מיט איין פינגער צען מאָל איבערדרייען, און מיט די איבע-ריקע ניין אויסצוילן זיינע ביינער... נאָר ער האָט עס אָפגעלייגט ביז מאַרגן... ער האָט געשנאַפּט, אז די קאָמיטעט-חברה מאַכן א „לינקסן“ דאָלער — אָבער אצינד האָט ער געהערט מיט די אייגענע אויערן...

זאנוול האָט זיך א נורע געטאָן צום ווייב. זיין ווייב. זי איז געווען וואַרעם, ווייך און נאָכניביק. סאַשקע האָט דערפילט ווי דאָס בעט איבער אים נעמט צימערן, דערפילט דאָס שווערע אַטעמען פון מענטשן. דערנאָך איז שטיל געוואָרן. זיינע אָנגעשמרענגטע נערוון האָבן נאָכגעלאָזן און אויך ער האָט גענומען דרימלען, ווען די טיר האָט א לייכטן סקריפּ געטאָן. ער האָט א וויליע געוואַרט. זאנוול גרוש-קין איז געשלאָפּן מיטן רואיקן שלאָפּ פון איינעם וואָס האָט א ריינעם געוויסן. פלינק, ווי א קאץ אויף אלע פיר און שטיל ווי א שאָטן האָט זיך סאַשקע ארויסגעכאַפּט פון צימער...

צומארגנס, והאָט זיך צעשפּילט די יוכע. פארן לאַגער-קאָמיטעט זענען געשטאַנען רעדלעך. יידן זענען אריין און ארויס פון די ביו-ראָען, וועלכע זענען אצינד געשטאַנען הפּערדיק-אַפּן, ווי ס'וואָלט האָרטן געלעגן א מת... די „ברידערלעך“ האָבן אין די קרענצלעך צווישן עולם ווידעראמאָל און אָבעראמאָל דערציילט די מעשה מיט דער צוטיילונג פון קאווע און ציגאַרעטן, וואָס דער קאָמיטעט האָט פאַרקויפט.

אַבע „קראַכמאַלניק“ האָט מיטן פּויסט געזעצט אין פרעזעס-טיש, און יעדן זעץ באַגלייט מיט א: בראַנד אין די געדערים! — מחמת ער האָט געמאָנט יושר. און ווייל קיין יושר האָט מען ניט געוואָלט צוטיילן, איז גויטיק געווען אָט דער: בראַנד אין די געדערים...

— ווייניק וואָס די דייטשן האָבן אונדו אומגעבראַכט — א בראַנד זיי אין די געדערים — ווייניק וואָס „פּאַניע“ האָט געוויגן די קליי פון די ביינער — א בראַנד אין די געדערים — נעמט איר אונדו אוועק דעם ביסן פון מויל!

דאָקטער פראַשקין, צוגעטוליעט צום וואַנט, האָט געפלאַטערט ווי א בלעטל אין ווינט. ער האָט פון זיך קיין וואָרט ניט געקענט ארויסקריגן. ער האָט זיך דערפילט ווי אויף צעשטורעמטע כוואַליעס, און געזוכט אָן וואָס זיך אָנצוכאַפּן. וואָרים אַבע „קראַכמאַלניק“ איז ניט געווען אליין. ארום זענען געשטאַנען יידן און פאַרלאַנגט א השבון.

צו קיין בלוט-פאַרגיסונג איז פונדעסטוועגן ניט געקומען. די קאָמיטעט - מיטגלידער, פאַרשטעקט ווי צעשראַקענע האָזן, האָבן דורך זייערע בוזים-פריינד ווי ניט איז דערנאָנגען, אז דאָס האָט גרושקין ארויסגעלאָזט די קאַץ פון זאַק און געבראַכט צו דער איבערקערעניש.

ס'אָ ליגן — האָט גרושקין געוואָרפן די ניכפּע. אָט מאַך איך פון די „ברידערלעך“ אַש און בלאַטע, אז זיי וועלן מיר האָבן צו געדענקען...

מיט די הענט אין די טאַשן, ברייטלעך צעשטעלט זענען די „ברידערלעך“ געשטאַנען אַנטקעגן גרושקיןען.

— סאַשקע איז געלעגן אונטערן בעט טאַקע נעכטן ביינאַכט — און אַלץ געהערט...

מ'נע, וואָס וועסטו זאָגן, האָ?

— איצט ווילט איר מיר איינרעדן, אז סאַשקע איז פריער
געלעגן אין בעט? האָט זיך גרושקין געמאַכט האַרץ און אָנגענומען
מיט חוצפה.

— סאַשקע האָט א סימן — דאָס פלעקעלע אויף יענעם אָרט,
דו ווייסט דאָך יא, זאוועלע — זענען די „ברידערלעך“ געוואָרן מיט
אים הימיש, גערעדט כּמשפתהדיק.

גרושקיןען האָט עס א טראַג געמאָן. ס'האָט אים פארפעלט
לשון. ער איז אריינגעלאָפן צו זיך און א זעץ געמאָן מיטן טיר...
אלץ איז טאַקע געווען אויף דערווייל. אָבער דערווייל האָט
זיך געמאָן חושך...

די אינוואלידן פון וואסערבורג...

פארנאכט איז פרויקע „דזכאן“ אדורכגעפאָרן מיטן דריי-טאָניקן „סטודיביקער“ דורכן לאַגערטויער, אויף די ערד האָט אונ-טער אים געציטערט, ווי עס וואָלט א טאַנק געפאָרן.

דער לאַגערטויער איז געווען ברייט צעעפנט. די וואַך האָט דערוואַרט דעם לאַסט-אויטאָ שוין מיט שעהן פריער. ווי נאָר ער איז אדורכגעפאָרן, האָט זיך דער טויער פארמאכט.

פרויקע האָט ווי א וויכער זיך אריינגעדרייט צווישן די בעמאָן-געגאָסענע שטאַלן, ווו ס'זענען אמאָל געשטאַנען קאוואַלעריע-פערד. נאָך איידער דער מאָטאָר האָט באוויזן ארויסצולאָזן דעם לעצטן אָטעם-צוג — זענען די קעסטלעך, דורך פלינקע הענט, איינס נאָך איינס פארשווונדן אין לאַבירינט פון געדרייטע קעלערן, אונטער די שטאָקיקע געביידן פון די מיליטערישע קאַזאַרמעס — וואָס אַצינד זענען זיי געווען די היימען פון יודישע פליטים.

נאָר פרויקע „דזכאן“ איז עס שוין ניט אָנגעגאַנגען. זיינס האָט ער אָפּגעטאָן. געבראכט דעם וואָגן סחורה — און פטור.

א צעפלאַמטער איז ער אריינגעפאלן אין רעסטאָראַן, וואָס דער בלאַנדער ווינדאָר האָט אויפגעשטעלט טאַקע דאָ, אין איינעם פון די שטאַלן. געהאַקט פענצטער; געבויט טירן, אויסגעמאָלט, אריינגע-שטעלט טישלעך, אן אויוון — עס זאָל האָבן א ליטיש פנים. ווינדאָרס רעסטאָראַן האָט שוין באוויזן צו מאַכן זיך א שם, ניט בלויז מיטן עסן...

א ווילע האָט זיך פרויקע פארהאלטן, ארומגעכאַפט מיטן אויג דעם האַלבליידיקן זאַל, און דערבליקט אין א ווינקל א טישל, ביי וועלכן מען איז געווען ביז נאָר באשעפטיקט.

בעניע „בילץ“ האָט געשפילט א „רויטן מלך“ מיטן איידעם זיינעם און א פאָר צוגערייזטע סוחרים, וועלכע האָבן געוואַרט אויף פרויקען מיט דער סחורה. אויף זיי האָט געברענגט די הויט, וואָרים זיי האָבן אריינגעבראַקט אין דעם עסק א פארמעגן, און מ'האַט

געקאנט „אָפּברענען“ אין אן אויגנבליק. כאַטש בעניע „בלייז“ האָט זיי פארזיכערט, אז די גרענעץ איז „געשמירט“.

— וואָדען — האָט ער צו זיי געטענהט — מ'קען זיך פאר-
לאָזן אויף ניסים? אודאי געשמירט.

די סוחרים האָבן אָנגעקוקט פרויקען און מורא געהאט דאָס מויל אויפצומאכן. זיין צעפלאַמט פנים; די האָר צעשוויכערט און דער שטומער בליק האָבן קיין גוטס ניט אָנגעזאָגט. עס האָט געשמעקט מיט מאַכן א פאַרמעגן, אָדער ארויסגיין נאָקעט אין איין העמד — און דאָ שטייט דער צעוואַקסענער יונג פרויקע „דזבאַן“ אָן לשון, ווי דער צונג וואָלט אים צוגעפרוירן צום נומען.

בעניע „בלייז“ האָט קונציט א טאַש געמאַן די קאָרטן און זיי האָבן זיך דורכגעשניטן מיט איינאַנדער. דערזען פרויקען, האָבן די פינגער זיך פאחהאַלטן.

— צי ניט ביי דער נשמה, פרויקע — רייד א וואָרט...

ערשט דאַן איז פרויקע געקומען צו זיך און ארויסגעברומט:

— זיך קוים אדורכגעקראָגן...

אויף דעם האָבן די סוחרים געוואָרט. זיי האָבן מער גאָרניט געוואָלט וויסן.

די קאָרטן זענען זיך צעפלוויגן. קיינער האָט שוין ניט געדענקט וועמענס גאַנג ס'איז, ווער ס'האָט איינגעשטעלט אין דער „קיטע“ — אלץ האָט זיך א לאָז געמאַן צו דער טיר.

זיי האָבן שוין געוואָלט א כאַפ טאָן, יעדער זיינע פאָר קעסטלעך פאַפיעראַסן און צעפאָרן זיך — יעדער אין זיין לאַגער אריין. אמע-
ריקאנער פאַפיעראַסן זענען געווען מיט גאָלד גלייך — דערהויפט „קעמל“.

בעניע „בלייז“ מיטן איידעם זענען געבליבן זיצן ביים טישל. ס'איז ניט געווען זייער דאגה מער. זיי האָבן בלויז „געמאַכט“ די גרענעץ.

פרויקע „דזבאַן“ האָט זיך אראָפּגעזעצט אויפן בענקל, ווי מ'וואָלט אראָפּגעשטעלט א זאק קארטאָפּל.

— די גרענעץ? — האָט בעניע „בלייז“ א פרעג געמאַן —

— זי מעג ברענען...

— דער געלער ממזר, יאָזעה האָט דאָך פארזיכערט?

— מעג ער ווערן די כפרה...

— אוודאי האָט דער געלער מיר אדורכגעלאָזן — געקומען קיין זאַלצבורג — דער „טראַק“ איז נאָך ניטאָ.

— די שווייצאַרישע גרענעץ, איינגעזונקען מעג זי ווערן — מאַכט דער גראַבער אַלעס — עפעס האָבן די אמעריקאנער דער-שנאַפט; אומעמוס „עמפי“. וואַרט א שעה, וואַרט צוויי — די הויט ברענט אויף מיר. געקומען דער „טראַק“, טו איך אים א כאַפּ און צו דער גרענעץ. דער שלאָבאָן עפנט זיך ניט. זע איך דאָך דעם בראַך, טו איך א צי צוריק און פארנעם זיך מיטן זייטיקן וועג. ערשט דאָ שפּרינגט ארויס אן עסטרייכער מיט א ביקס: האַלט! מיִלאַ — דעם עסטרייכער איז אריין א קרענק אין די ביינער — אָבער וואָס טוט מען מיט דער ביקס?

בעניע „בלײַז“ האָט אָנגעשמעלט אויף אים די אויגן, גלייך ער פארשייט גאָרניט...
— זי ליגט אין „טראַק“...

דער בלאַנדער וויגדאָר האָט דערלאַנגט א פּלאַש מיט שנאַפּס, וואָס האָט געהאַט אויף זיך אן עטיקעט מיט גאָלדענע דריי שמערן, נאָר געשמעקט האָט זי מיט „סאַמאַנאָן“, טאַקע דעם זעלבן וואָס מ'האַט געטריבן אין פּערטן בלאַק פון נייעם לאַנער...

— טשעמיילאַך וועט שוין ניט קענען מאַכן קיין לייטיש ביסל בראַנפן, ווי לאַנג ער וועט לעבן, דער קאליקע —

אזוי האָט פארזיכערט בעניע „בלײַז“ נאָכן ערשטן לחיים. נאָר פרויקען איז דער טרונק ניט איינגעגאַנגען. די ביקס האָט אים גערופּעט.

— יעקע פאַרך וועט זיך אָפּזוכן, און א צווייט מאָל וועט ער מער שכל האָבן...

עס איז שוין געווען טונקל, ווען איינער פון די פּאָליציסטן ביים לאַנער-טויער האָט באַמערקט א בייער אין א גרין קאַפעלוש, וואָס פאַרט אהין און צוריק אויף א וועלאָ פארן טויער. עפעס האָט ער געהאַט דעם אָנבליק פון די עסטרייכישע גרענעץ-וועכטער. אין די זאכן האָט די לאַנער-פּאָליציי אויך געהאַט שטעקן א האַנט, ווייל תמיד האָט זיך צו איר עפעס צוגעקלעפּט. איז גלייכער א פּרעג צו טאָן דעם „יעקע“ מכוח אָט די זאכן;

— ער וויל זען דעם מאַן — דער מיין וואַפּן האַטטע...

האָט שוין דער פּאָליציסט פארשטאַנען אז עפעס איז דאָ פאַר-געקומען ניט קיין נאָר גלייכע זאך, ווייל דער בייער האָט אזא מין פארווייניטע צורה, כאַטש מעלק אים אויס.

פונדעסטוועגן — אָפּהיטן דעם טויער דארף מען פון פרעמדע.
 — ניי צו יענעם עק פאַרקן און ווארט — האָט ער אים אָנגע-
 וויזן אויפן טונקעלן ווינקל — דאָ דאַרפן קיין פרעמדע ניט פארביי-
 גיין, אַניט טוען די עמ.פּי. א כאַפּ אונטער — שוואַרץ-האַנדל...
 פאר אזא מין וואָרט האָט זיך דער בייער דערשראָקן, און
 זיך אָפּגעטראַגן.
 עס האָט לאַנג ניט געדויערט, ווי דורך די שטאַכעטן האָט עמעץ
 ארויסגעשטעקט אַ טונקעלע זאך. דער בייער האָט עס מיט פריד
 א צי געמאָן צו זיך, און איז פארשווונדן.
 — נו פטור — האָט בעניע „בליץ“ א זאָג געטאָן — ס'פּעלט
 מער ניט די אמעריקאנער זאָלן קומען אין לאַגער זוכן געווער...
 * * *

צומאָרגנס איז פרויקע „דובאַן“ געשלאָפן ביז האַלבן טאָג, נאָכן
 געזונטן פרעס ביים בלאַנדן וויגדאָר אין רעסטאָראַן — ווו מען האָט
 געטרונקען א לחיים, ווייל מען איז פטור געוואָרן פון א „חמץ“.
 — היט די ביינער „דובאַן“ — האָט אים נוטברודעריש בעניע
 „בליץ“ געקלאַפט אין פלייצע — ניט יעדן טאָג איז פורים...
 א פארשלאָפענער איז פרויקע געזעסן אין בעט, אין די אונטער-
 וועש. דורכן איינציקן פענצטער, אין אויסגעצאַמטן צימערל האָט ער
 געזען האַלב-פארשלאָמטע דעכער.
 פרידל, דאָס יעקישע מיידל, וואָס האָט זיך דעם נאַנצן פרי-
 מאַחנן דאָ אַרומגעדרייט, איז אריינגעקומען אין לאַגער — ווי א סך
 אנדערע דייטשישע פרויען, כדי צוצוראַמען. נאָד קיין סך צו ראַמען
 איז אין פרויקעס צימערל ניט געווען.

אירע פרעגנדיקע בליקן האָבן זיך באַגענגט מיט פּראַיקעס.
 — עפעס דאָ צו טרינקען? אָט דאָ ברענט — האָט פרויקע
 אָנגעוויזן אויף זיין האַלדז, אויפן בויך. זי האָט אים דערלאַנגט א טעפל
 וואסער און ער האָט עס אויסגעטרונקען מיט איין שלוק.
 — נו, און אויף וואָס וואַרטסטו? האָט ער איר אַ פרעג געטאָן,
 ווי זי וואָלט טאַקע ניט געוואוסט...
 זי האָט צוגעדריקט די טיר און זיך גענומען אויסטאָן. מיט
 א האַלב אָפּן אויג האָט פרויקע געזען ווי זי לייגט צוזאַמען איר אָנ-
 טועכץ אויפן בענקל. איר קערפער איז אים אויסגעקומען באַקאַנט,
 און דאָך האָט ער ניט געקאָנט אָפּרייסן זיין בליק פון אירע רונדע

היפטן; די פולע, ווייסע ברוסטן וועלכע האָבן ממוריש געוונקען צו אים מיט די ראָזלעכע נאָפלען — אזוי האָט זיך פרויקען געדוכט. אירע שלאַנקע פיס האָבן אין אים אויפגעוועקט א ווילן זיך איינצו-קלאַמערן אין זיי...

פראַיקע האָט זיך א רוק געטאָן אין גרינעם, ענגן פעלד-בעטל, מיט וועלכע די „אונראַ“ האָט פארזאָרגט די פליטים, און געמאַכט אַרט פאר איר...

2.

פּרויקע „דובאַן“ האָט זיך געריסן צו דער גרענעץ. נאָר בעניע „בליץ“ האָט ארויפגעלייגט ציימלעך אויף אים.
— וועסט באַגראָבן די גרענעץ — האָט ער צו אים גערעדט מיט גוטן. — לייג איינגעלייגט — וואָס? די „צמענטע“ דייע גייט שוין ארום הונגעריק, אָדער נאַקעט? — לויף ניט...
— מען מוז צושריט „אויסשמעקן“ דעם ביער. ער קען אָנטאָן צרות...

סוחרים זענען געזעסן ביים בלאַנדן וויגראַר אין רעסטאָראַן, געגעסן ווורשטלעך מיט זויער קרויט, און געברענט ס'אַרט.
— זיי ליגן מיט דער סחורה אין זאלצבורג, און איר דאָ מאַכט זיך געפּגערט.

בעניע „בליץ“ האָט געלאָזט צו זיך ריידין; געקויט א הייס ווורשטל און געהאַט זיין אייגענעם חשבון. בסך-הכל איז פון זאלצ-בוהג דאָ אהער ניט מער ווי א קנאַפע האַלבע שעה מיטן אויטאָ-באַן. ווען ניט דער שלאַבאַן, און ווען ניט די אמעריקאנער וואָס טוישן זיך אָפט — וואָלט מען דאָ געקענט מאַכן א לעבן. מיטן גראָבן אַלעס איז בעניע געווען יד-אחת — און דאָרטן האָט די סחורה אויך צו לאַנג ניט געמאָרט ליגן. כאַטש אזוי לאַנג ווי עס געפינט זיך אין מאַגאַזין פון לאַגער, זענען די קעסטלעך כשר.
נאָר ס'האָט שוין פאַסירט אז מען איז אריינגעפאלן מיט א טראַג-ספּאָרט שאַקאָלאַד, ווייל די עמ-פיניקעס זענען ניט געווען די גאַנצע יאָרן.

אריינגעקומען אין די מאַגאַזינען, סתם אזוי — אַנצוקוקן, און דאָ שטייען קעסטלעך אויף קעסטלעך — שווייצאַרישע שאַקאָלאַדן. דער מאַגאַזינער האָט פאַפירן דערויף.
— דער „דושאַינט“ האָט עס געשיקט פאר די קינדער...

— זייער פיין... טאקע זייער פיין... דער אמעריקאנער אָפיציר האָט ביז נאָך אויסגעלויבט דעם אויפטו, ווייל קינדער דארפן האָבן נאָר רונג; דער עיקר פליטים-קינדער, און דער עיקר טאקע — זיי זאָלן קומען קיין אמעריקע געזונטע; און נאָך עפעס האָט ער א זאָג געמאָן אין ענגליש, וואָס קיינער האָט ניט פארשטאַנען.

נאכער איז אָט דער זעלבער אָפיציר, מיט זיינע אויסהעלפער גע-שטאַנען פארן מאַגאַזין-טויער און פארנאַנדערגעטיילט דאָס שאַקאַ-לאַד די לאַגערי-קינדער, און ביז נאָך הנאה געהאַט פון זייער אויפטו. ביי די סוחרים האָט עס געבורמשעט אין בויך, אז מ'האַט גע-פילט ווי די געדערים דרייען זיך איבער — נאָר ס'איז געווען פאר-פאלן. פון די קינדער צוריקנעמען דעם שאַקאַלאַד, איז א נעכטיקער טאָג.

— וואָס א ממזרישער קאַפּ פון אן אָפיציר קאָן...

בעניע „בלויז" האָט פון דעם גרוילעך געווסט, נאָר ער האָט זיך געהאַט זיין דרך, און וועגן דעם איז ער ניט מחויב געווען צו פארטרויען די סוחרים.

— ניט זייער קאַפּווייטאַג...

זעליק „מאַכער" האָט געבראַכט די פאַפירן. אז זעליק האָט גע-מאַכט א פאַפיר, איז עס געווען ווי נאָר וואָס ארויס פון דער „אונרא"-הויפט-קוואַרטיר. אלע שטעמפלען ארויפגעלייגט טאקע ווו מען דארף, און אונטערגעשריבן — ווער עס דארף; דאָס אלץ איז געווען אין דריי קאַפּיעס, וועדליק דעם דין און אן „עמפיניק" ווי געריבן ער זאָל ניט זיין וועט עס אָננעמען פאר אן עכטער מטבעה.

— ווען טשעמילאָך וואָלט געמאַכט אביסל בראַנפן, ווי זעליק מאַכט א פאַפיר — האָט בעניע „בלויז" אָננעמוואָלן — וואָלט דאָס לעבן געהאַט נאָר אן אנדער טעם.

מיט אזא פאַפיר האָט שוין בעניע געלאָזט זיין איידעם אָנטאָן דעם מונדיר פון א „אונרא"-אָפיציר, מיטנעמען א מיליטערישן „סטודיביקער"-טראַק...

אויף די סוחרים האָט סיי ווי געברענט די הויט. וואָרים אצינד האָט בעניע „בלויז" ארויפגעדרויט ס'קנימל.

— ס'איז שוין ביי דיר ווי אין צאָל-אַמט — האָבן זיי ארויפ-געשריגן צו בעניען.

— נעמט זיך ניט ס'לעבן איבער א פונקט, אבי ס'רעדל דרייט זיך. ס'קען נאָך זיין ערגער.

.3

וואַנקע איז געווען א באקאנטע פירמע אויף דער לאַגער־בירושע, וואָס האָט ווי א מוראַשניק ניט גערוט פון פארטאָג אָן, ביז ארום האַלבע נאַכט — צווישן קאָמיטעט און לאַגער־טויער. א בחור פון שוין קרוב זיבעצן, איז ער באַלד פון דער רוסישער „פע.זע.א. 1) אַנגעקומען מיט די עלטערן אין לאַגער אריין.

פע.זע.א. אליין איז שוין געווען פון גאָר גרויסן „יחוס“, ווייל אחוץ אביסל פאָד־קענטעניש, אויף וועלכע מען האָט גאָר ווייניג זיך ארומגעקוקט, זענען עס געווען די אוניווערסיטעטן וואָס האָבן ארויס־געלאָזט הפּער־קינדער; איינשטעלער; ריזיקאַנטן און טאַקע בלאַטע יאַטן, אויפּטוער אויף וועלכע מען האָט זיך געקאַנט פארלאָזן, און מיט וועלכע עס איז גלייכער צו לעבן בשלום. אחוץ דעם אלעם, האָט וואַנקע דערצו נאָך געהאַט א יידישן קאַפּ און גענוג שכל צו פארשטיין, אז אין א לאַגער איז ער צווישן יידן, און ניט ערגעץ וווּ צווישן „פּאַניעס“. נאָר אז עמעץ האָט אים א קלאַפּ געמאַן, אזוי זיך היימיש אין פלייצע און א רוף געטאַן מיטן יידישן נאָמען:

— מאַכסט א לעבן יאַסל, האָ?

האָט ער דעם פּרעגער קודם אָפּגעמאַסטן מיט איין אויג, צי עס לוינט זיך איבערהויפּט אריינצולאָזן אין א געשפּרעך; ערשט דאן האָט ער אים אויסגערעכנט דעם יחוס, וואָס האָט זיך געצויגן פון אדם הראשון ביז דער הייליקער מרים — און צום סוף געהאַט עפעס צו זאָגן וועגן דער פּראַגע גופּא:

— דו רעדסט אזוי ווי מיין טאַטע, דער אלטער גבאי — יאַסל...

קאקוי יאַ טיעביאַ יאַסל?

נאָך אלעמען — נאָר אינגאנצן ליידיק, סתם אזוי האָט וואַנקע

זיך ניט ארומגעדרייט.

ס'האָט גאָר קיינער ניט באַמערקט פּונוואַנען, און שוין האָט גענומען שפּילן א דאָלער צווישן די פינגער, און כאַטש די מאַמע האָט דעם בן־יחיד געקעכלט מיט אלעם גוטן, איז ער נאָר אָפט גע־זעסן ביים בלאַנדרן וויגדאָר אין רעסטאָראַן: פּאַרוזוכט פון טשעמיר־לאַכס „דריי שטערענדלעך“, אויסגעטרונקען; זיך פּאַרקרימט, האָט ער באַלד געלאָזט וויסן, אז:

1) פע.זע.א.—רוסיש: פּאַבּריטשאַזאַוואַרזקאַיע אַבוטשעניע — א האַנטווערקער־שול.

— טשעמיילאכס „דריי שטערנדלעך“ זענען פֿעדעראסטישעס-
 קי סאָמאָגאַן, און טשעמיילאָך אליין איז ניט מער ווי א :
 — וואָרט יעמו סוקינו סינו — און מיטן ביסל יידיש וואָס
 האָט זיך ערגעץ וווּ צוגעקלעפט האָט ער עס באַקרעפטיקט:
 — טשאָרט פּראַסליאטי, א קרענק אין די ביינער...
 שעלטנדיק אזוי, איז ער באלד פארטיק געוואָרן מיטן קווערטל...
 ער האָט געהאַט א „ניד“ פון א מענטשן, וואָס קען אויסשפירן
 עפעס, וואָס קומט פאַר טיה, אונטער דער ערד; פארהוילן פון א
 מענטשלעך אויג. ער האָט טאַקע באלד דערשנאַפט, אז עפעס קען
 מען דאָ פאַרט אויפמאַן, צווישן יידן טאַקע. א סברא, אז ער האָט
 זיך אויסגעטויגט.
 די גרענעץ איז געווען מיטן האַנט צו דערלאנגען. איז ער אדורך
 די גרענעץ. א נישטער געמאַן, וואָס טוט זיך אויף יענעם זייט באַרג,
 סתם אזוי. עס איז געווען איינשמעלעניש.
 — פון וואָס מענטשן מאַכן א וועזן — אָט דאָס איז א גרענעץ?
 געזען אזא מין אויפטער, האָט אים די פאַרטיי פארגעבן אר-
 בעט. האָט שוין דאָס גיין איבער דער גרענעץ געהאַט א ציל, און ס'איז
 אויך געבליבן א דאָלער אין טאַש.
 פארטייען האָבן געהאַט זייערע וועגן, דורך וועלכע מ'האַט
 געשיקט מענטשן; באַנאַזש — די „אומלעגאַלע עליה“ אויף וועלכע
 די ענגלענדער האָבן געהאַט אן אויג, און די אמעריקאנער זענען
 ניט געווען צופיל באַגייסטערט. אמאָל האָט מען אין א נויט טראַג-
 ספאַרטירט וויכטיקע מענטשן, שליחים, פון וועלכע קיינער האָט ניט
 געדאַרפט וויסן, איז גלייכער געווען אַן פאַפירן... ניט מער, וואַניעס
 פארטיי האָט געהאַט אירע אייגענע מענטשן, אויף וועלכע ניט נאָר
 די ענגלענדער, נאָר אפילו די יידן האָבן געהאַט אן אויג,
 זיי זאָלן זיך ניט מיטכאַפן מיט דער „אומלעגאַלער עליה“,
 צוליב זייער געוויינטשאַפט מיטצופירן „אייזנוואַרג“ אין לאַנד
 אריין, כדי צו געבן דעם ענגלענדער פולווער צו שמעקן...
 און יידן, וואָס פארשטייען זיך אויף פאָליטיק האָבן איינגעזען, אז
 ס'איז גלייכער צו האַלטן דער חברה פונדערווייטנס, אַניט וועט מען
 זיך מיט זיי מוזן טיילן, נאכער... מחמת פאָליטיקער האָבן
 א ווייטן קוק...
 האָט זיך וואַניע ניט אריינגעלאָזן אין קיין זייטיקע זאַכן, און
 ס'האַט אים ניט געאַרט וואָס אנדערע טוען ביי דער גרענעץ. אליין
 האָט ער געהאַט גענוג אויפצומאַן. באַזאַרגן „אייזנוואַרג“, וואָס איז

געווען א סך מער ריזיקאליש, ווי מען כאפט עמעצן מיט פאפיער ראסן און אין די בערג זענען חברה ניט געשלאָפן, נאָר טאָקע געזען, „אייזנוואַרג“ זאָל ניט זשאַווערן, און אז מען האָט געהערט שייסערייען פארטאָג, האָט מען זיך פאָרגעשטעלט, אז ערגעץ וווּ האָבן די אמעריקאנער געכאַפט שמוגלער, שוואַרצן א גרענעץ. נאָר אז עס פלעגט זיך מאַכן א לייכטער פארשוין, וואָס האָט געהאַט די „קליני-גערם“ צו באַצאָלן און זיך געוואַלט מיטכאַפן איבער דער גרענעץ, ווייל ס'איז אים ערגעץ „ענג“ געוואָרן, האָט ער קיין קשיות ניט געפרעגט. אזא מין פארשוין האָט ער אפילו אָנגעהאַנגען א רוק-זאַט מיט „אייזנוואַרג“, און אים צוגעשטעלט וווּ ער דארף.

ווי ער גיט זיך עס אן עצה מיט דער גרענעץ — דאָס האָט קיינער ניט געקאָנט פון אים דערגיין. און אז טשעקאווע לייט האָבן זיך פאָרט איינגעשטעלט, האָט וואַניע בלוין געוואַלט פון יענעם וויסן:

— טיעביא זשיזן נאָדאיעלאָ?

פון אזא פראַגע האָט אפילו ביים גרעסטן ריזיקאַנט גענומען פרידן דאָס בלוט אונטער די האָר, און ער האָט שוין געפילט די גראַבאָייזנס ערד, וואָס פאלן איבער זיין קאַסטן...

מיט די גרענעץ-וועכטער איז ער געווען נאָר היימיש. ער איז געווען יונג, און בלאַנד, און א שנאַפס איז געווען בלאָמע; און א גוט פעקל ציגאַרעטן איז תמיד געווען אונטערן האַנט, און מ'האַט אים קיינמאָל ניט געזען עפעס טראַגן, צו וואָס מ'קען ווערן א שותף...

אפילו ווען ער איז אנומלט איינגעשלאָפן צווישן די גרענעץ-דראַטן, ווייל ער איז געווען שוין נאָר בגלופן — און אן אנדערער וואַלט געהאַט גענוג צרות — האָבן די גרענעץ-וועכטער אים נאָר אהיים געבראַכט, און געלאַכט נאָך דערביי:

— איינגעשלאָפן דער בורשע... פיינער יונגע, נאָר די גרענעץ איז ניט דאָס בעסטע פארט פאר כאַפן א דרימל, אפילו ווען מען איז פול מיט בימבער...

בעניע „בליץ“ איז פון די זאכן ניט נתפעל געוואָרן.

— א שיינעם פנים וואַלט ער געהאַט, ווען זיי געפינען זיין זאַק...

און דעמאָלט טאָקע איז אים איינגעפאלן מיטצושיקן וואַנקען — ער זאָל האַלטן אן אויג אויף דעם טראַנספּאָרט. די סוחרים האָבן געקרימט מיט די נעז:

— דער בחור דארף דאָס זיין דער גוטער מלאך? ער איז
דאָך נאָך אַ מלאַקאָסאַס...

— יאָלדישע לעבערס וואָס איר זייט — האָט בעניע „בליץ“
ווייסעריש אַ מאַך געמאַן צו זיי — גיט נאָר אַכטונג איר זאָלט זיך
אויף אים גיט אָפּרייסן, ער צעטרייבערט אייך...

און ווייל די סוחרים האָבן סיי זוי גיט געהאַט קיין עצה, האָבן
זיי באַינן ברירה גענומען גלויבן אין נסים. וואָרים די אמעריקאנער
„עמפּי“ האָט זיך שוין צופיל פּאַרלייגט אויף דער גרענעץ.

פרויקע „רוכאַן“ איז געזעסן ביים רעדל. דער לאַסט אויטאָ האָט
זיך פּאַרנומען צו דער גרענעץ. די וואך, וואָס איז באַשטאַנען פון
עסטרייכער, און איז געווען „אייגן“, האָט כּאַלד אויפגעמאַכט דעם
שלאַכאַן, און אָנגעזאָגט פּרויקען:
— צוויי שטונדן צייט האָסטו...

פרויקע „רוכאַן“ האָט געשאַלטן דעם גראַבן אַלעקס, און זיך
געשווירן:

— זאָל ער די כּפהּ ווערן, אויב ער קומט אהער נאָך איין
מאָל. צוליב די פּאָר פּאַרדאָסטע דאָלער זאָל איך פּאַרפּאַלן ווערן
אין די אַסטראָגן, און קיינמאָל פון דאַנען גיט ארויס... נאָר עס האָט
אים קנאַפּ וואָס געהאָלפּן.

— ברענען מענסטו ווי קין, פּרויקעלע — וואָס חלומט זיך
דיר: איך לעס דאָ האָניק? איך שאַר גאָלד? איך האָב מער ווי איין
גרענעץ, און שפּיי מיט דער גאַל איבער יעדן טראַנספּאָרט...

האָט שוין פּרויקע גיט געהאַט קיין עצה, און געוואַרט. ערשט
היפּשלעך שפּעט איז די סחורה אָנגעקומען, כּאָטש געדאַרפט האָט
זי שוין נעכטן דאָ זיין. מ'האַט שנעל איבערגעלאָדן די קאַסטנס, און
זיך אוועקגעלאָזט מיטן וועג אהיים. אינדערהויך, צווישן די קאַסטנס,
האַט זיך איינגעמאַשעט וואַניע, מיטן זאק ביים זייט, ער זאָל „עם“
האָבן אונטערן האַנט — מאלע וואָס עס מאַכט זיך, און געהאַלטן
אן אויג אויפן וועג. מיטאַמאָל האָט זיך דער לאַסטאויטאָ האַסטיק
אַראָפּגעדרייט פון וועג, און געבליבן שטיין צווישן יונגע ביימלעך.

וואַנקע האָט זיך דערקליבן צום פענצטערל פון שאַפּערס קאַ-
בינע, און אריינגערוקט דעם קאַפּ:

— אַ כּראַך דיינע יאָרן, וואָסי? קאַליע געוואָרן די שפּיל?

— עס איז ביטער, ביים שלאַכאַן שטייען „עמפּי“ מיט
א דזשיפּ...

— ס'טאָננעמאַכט אין די מיטקעס, „דזבאָן“? נאַזשימי...
 — און אז די „עמפּיניקעס“ וועלן אונדז נאַכיאָגן?
 — דו נאַזשימי — איך שוין זען — בליאָד בודו,
 פּערעקערעסטיס...

פרויקע האָט זיך דערנענטערט צו דער גרענעץ. אן אמערי-
 קאַנער מיליטער־פּאָליציסט, אין ווייסע הענטשקעס האָט געגעבן
 א צייכן, דער אויטאָ זאָל שטיין בלייבן. פרויקע האָט פארלאָנג-
 זאַמט דעם לויף, און ס'האָט אויסגעזען, אז אָט, אָט בלייבט דער
 אויטאָ שטיין.

א מעטער הונדערט פארן שלאבאן האָט זיך פּלוצעם דער
 אויטאָ, ווי א צעווילרעוועט פּערד געטאָן א רים מיט אלע כוחות
 און איז אדורך דעם גרענעץ־שטאַנג, ווי עס וואָלט א שפּענדל
 געווען. אָפּגעריסענע שטיקער האָלץ זענען געפּלויגן אין אלע זייטן.
 פרויקע האָט דעם לאַסט־אויטאָ געיאָגט איבערן שאָסי, ווי א וויכער
 און אין האַרצן געצייילט די מינוטן.

— צוואַנציק מינוט... בלויז צוואַנציק מינוט צום לאַגער... און
 דאָרטן קענען זיי מיר אָנקושן...

איבערן שאָסי האָט זיך צעשריגן די סירענע פון דער מילי-
 טער־פּאָליציי. מיט גרייטע רעוואָלווערן צו עפענען פייער, האָבן די
 פּאָליציסטן זיך אוועקגעלאָזן אין פלינקן דזשיפ, נאָכן לאַסט־אויטאָ.

אין זייטיקן שפיגל, האָט פרויקע „דזבאָן“ געזען ווי דער אָפּ-
 שטאַנד צווישן די צוויי מאַשינעס ווערט קירצער און קירצער.
 א קאַלטער שווייס האָט אים באַשלאָגן.

— זיי וועלן אונדז פּאַקן, און ס'וועט א בראַך אויסגיין צו
 אונדזערע יאָרן... נויטיק געדאַרפט הערן וואַנסעלע בלאַטנוי...

אים האָט שוין ניט געאַרט אזוי די פּאַפּיעראַסן, וואָס ס'איז
 אויך שיינע טויזנטער דאָלער הזק, נאָר די צעטרייבערטע זייטן,
 וואָס מ'לאַפט אריין פאר אזא מעשה פון די „עמפּיניקעס“.

דער לאַסט־אויטאָ האָט געצויגן מיט קאַרק־ברעכערישער שנעל-
 קייט, אָבער דער לייכטער דזשיפ איז געווען פלינקער. אז דער דזשיפ
 איז שוין צוגעקומען נאָענט, כמעט מיטן האַנט צו דערלאַנגען, ערשט
 דעמאָלט האָט וואַניע אויפגעמאַכט דעם זאַק, און אויטאָמאַטיש
 געווער האָט גענומען שטעפן איבער די קעפ פון די נאַכיאָגער.
 א צווייטע רונדע פון אויטאָמאַט האָט דערלאַנגט א האַגל איבער
 די רייפן; איבער דעם מאַטאָר און גענומען פיפּן ביי די זייטן.

דער וועג האָט זיך געשלענגלט באַרג אראָפּ. אין זייטיקן שפיגל האָט פרויקע דעם דזשיפּ מער ניט געזען. באַלד נאָכן וואַלד איז דער וועג שוין געווען א ברייטער, א גלייכער, ביז אין לאַנער אריין. ביים בלאַנדן וויגדאָר אין רעסטאָראַן, האָבן די סוחרים גע-שמעלט שנאָפּס מיט צובייסן און בעניע „בליץ“ האָט דרוקא געהאַלטן אין איין דערמאָנען זיין אויפטר:

— האָב איך אייך ניט געזאָגט? אויף בעניען קענט איר זיך פארלאָזן... איר שפּילט זיך עפעס מיט וואַנקען?

.4

פּאַוואָליע האָבן יידן זיך גענומען ארויספעקלען פון לאַנער אין די ווייטע לענדער אריין. אין איין טאָג טאַקע, האָט זעלעס „מאָ-כער“ דערהאַלטן די ריכטיקע פּאַפּירן פון זיין פעטער אין אמעריקע, און געשלאָגן דעם לאַנער פאר א כפרה.

די געשעפטן זענען אוועק אין דרערד. פרויקע „דזבאַן“ איז געזעסן אין לאַנער-טורמע, ווייל אין קיין דייטשישער טאָר קיין יוד ניט זיצן פארן משפּט — און די „עמפּי“ האָט צוגעגרייט זיין ענין.

דער צעקראַכענער בייער, אָט יענער גרענעץ-וועכטער, וועלכן פרויקע האָט גאַנץ שוין „מקבל־פנים“ געווען, און נאָך צוגענומען די ביקס פאר א צולאָג — יענער האָט עס ניט פארגעסן. ער האָט עס טאַקע אָנגעוויזן דער „עמפּי“ אויפן פּאַרוואַקסענעם וועג, וואָס האָט זיך פארנומען אין וואַלד, פארביי א באַרגיקן דורכגאַנג. דעם וועג האָבן שמוקלערס גענוצט, ווען קיין אנדער וועג איז שוין ניט געווען. דער וועג איז אָפט געווען גליטשיק-נאַס, פון דעם וואַסער וואָס האָט זיך דורכגעזעצט דורך די פעלדזן און גערונען אין ריטש-קעלעך, טאָג און נאַכט אזוי, איז דער וועג געווען ווייך און גליטשיק און מ'האַט זיך געקאַנט אראָפּקאלערן אין אן אָפּגרונד, און א פויגל וואָלט אפילו קיין פּיפּס ניט געטאָן. פרויקע „דזבאַן“ האָט ניט איינ-מאָל א ריזיקיר געטאָן מיט דעם וועג, וועלכן קיינער האָט ניט געהויבן. האָבן זיי געוואַרט אויף אים, אויף אָט דעם וועג — און פארנומען פרויקען מיט דער מאַשין סחורה, אָן שום חכמות.

בעניע „בליץ“ האָט שוין באַוויזן א שמועס צו טאָן מיטן ארוואַקאט, וואָס האָט זיך אויסגעטויגט אין דיראָ זאַכן, וואָס די אמעריקאנער האָבן אָנגערופן: שוואַריץ-האַנדל, און ביי די יידן איז עס געווען ניט מער ווי א מיטל צו מאַכן אַ לעבן. זיי האָבן נאָרניט

געקאנט פארשטיין, וועמען עס שארט וואָס זיי האַנדלען מיט קאווע, שאַקאָלאַד און פּאַפּיעראַסן.

— אי מיר האָבן פרנסה, אי די דייטשן קריגן צוגעשטעלט דאָס, וואָס אין זייערע געשעפטן איז ניטאָ, און די אמעריקאנער דערלייגן אויך ניט צום געשעפט. דאָכט זיך אַ גלייכע זאך. מען באַגנבעט עמעצן?

— די דייטשישע ווירטשאַפט — אזוי האָבן געטענהט די אמע-ריקאנער — איר גראַבט אונטער די ווירטשאַפט, וועלכע מיר באַמיען זיך צו שטעלן אויף די פּיס. און אחוץ אלעמען: מען ניט אייך פון אלעם גרייטן — טאָ צו וואָס אָט דער „בלעק-מאַרקעט“? נאָר גיי דערקלערט די אמעריקאנער דעם שכל, אז זיי האָבן גאָר אין זינען די „יעקעס“...

איז פּרויקע שוין אַ קנאַפע וואָך געזעסן אין לאַגער-טורמע, וואָס די דייטשן האָבן אויסגעבויט אין זייערע קאַזאַרמעס פאַר אַ מיליטערישן קאַרצער. בעניע „בלייך“ האָט איינגעטענהט מיטן אדוואָקאַט, ער זאָל צעפירן די הענט און אַ „שמיר“ טאָן וווּ מען דאַרף, מען זאָל דעם בחור דערווייל ארויסלאָזן. נאָר דער אדוואָקאַט האָט גאָרניט געקאָנט אויספועלן, ווייל די אמעריקאנער האָבן שוין אָנגעהאַנגען אין פּרויקען אַ היפש פּעקל.

— דער בחור דאַרף מאַכן פּליטה, פאַרן פּראָצעס — אזוי האָט געעצהט דער אדוואָקאַט — אַניט וועט ער אָפּפינצטערן אַ שיינע פּאַר יאָר ביי די „יעקעס“...

פּרויקע איז ביי דער לאַגער-פּאַליציי געווען אַן אייגענער. נאָר זיי האָבן קיין ברירה ניט געהאַט, און אים געמוזט היטן. פּלעגן זיי אים באַגלייטן אין זיין צימערל, ווען ער האָט זיך דאָרטן געטראָפּן מיט פּרידלען; געפירט אים צו וויגהאַרן אין רעסטאָראַן אַריין, ער זאָל קענען ריידן אַ וואָרט צו עמעצן.

— ער איז דאָך ניט מער ווי אַ מענטש, און אַן אייגענער דערצו...

און פּרויקע „דזכאַן“ איז נעלם געוואָרן...

* * *

אין לאַגער איז געוואָרן שיטערלעך. יידן זענען זיך צעפּאַרן איבער דער וועלט, און מ'האַט שוין אַגב געשמעסט, אז די אמע-ריקאנער וועלן איבערהויפּט גאָר אין גיכן פאַרמאַכן דעם לאַגער;

אז זיי וועלן פון א דרייפיר לאגערן מאכן איינעם; אז זיי ווילן די יידן זאלן זיך רירן פון דייטשלאַנד ארויס.

אין יענע טעג איז בעניע „בלייז“ געווען ביים בלאַנדן וויגראַד אין לעסטאָראַן, אָן א שטאָך ארבעט. אויף וואַניען האָבן די עלטערן געהאַלטן אן אויג; געקארמעט אים מיט פויגל-מילך; אן אנשטענ-דיקן טרונק בראַנפן אפילו באַזאָרגט — אבי ער זאָל זיצן אינדער-היים און ניט אָנמאַכן קיין צרות. וואָרים, אָט — א ליאָדן טאָג רופט מען צום אמעריקאנער קאָנסול, און מ'דאַרף זיין כשר.

אין יענע טעג, זענען אין לאגער פאַרפאָרן עטלעכע בחורים. מ'האָט באַלד באַמערקט אז איינעם פון זיי פעלט א האַנט, און דער לידיקער ארבל איז פאַרקנייטשט אין טאַש אריין, ער זאָל זיך ניט באַמבלען און קריכן אין וועג. איינער פון די בחורים האָט גע-סקיפעט מיט אַ הילצערן פוס, וועלכן ער האָט נאָכגעשלעפט. איינער פון זיי האָט, דורכט זיך געהאַט אלע אברים, נאָר באַוועגט האָט ער זיך ווי די גלידער זיינע וואָלטן לויז געווען, און ארויס פון די געלענקן.

בעניע „בלייז“ האָט זיך צוגעזעצט צו זיי אין וויגראַדס רעם-טאָראַן. נאָכן ערשטן גלעזל, נאָכן ברייטן:
— שלום עליכם, פון וואנען זענען יידן? און וואָס טוען עפעס יידן דאָ הי?

האָט זיך אויסגעשטעלט, אז די בחורים זענען מלחמה-אינ-וואַלידן — משאָרט פּאַביערי — און וווינען, וווינען זיי אין וואַסער-בורגער לאגער, ווו זיי האַלטן א ביר-קעלער, ווערליק דער יעקישער מאַדע.

— דארפט איר דאָך אודאי אביסל סחורה? — האָט זיי בעניע „בלייז“ גענומען אויפן פאַרהער.
— אָט פונקט ווי איר וואָלט געשטאַנען דערביי...

נאָך איידער דאָס פלעשל מיט די „דריי שטערן“ איז לידיק געוואָרן, האָבן זיי אָפגעשלאָסן דעם מסחר, און בעניע „בלייז“ מיטן איידעם זיינעם האָבן געהאַלטן פאַרלאָרן די סחורה אויפן אלטן לאַסט-אויטאָ וואָס האָט מיט א קרעכץ און א שיפע געלאָזט זיך איבער דער אויטאָ-באָן, אויפן וועג קיין וואַסערבורג.

דער איידעם האָט פרעגנדיק א קוק געטאָן אויפן שווער זיינעם. בעניע „בלייז“ האָט גענוי פאַרשטאַנען וואָס אָט דער קוק באַדייט...
— ניט געקאָנט זיך אָפּזאָגן פון א גוט פאַרדינסטל...

— אָבער די סחורה איז דאָך ניט אונדזערע; מאָרגן פרי קומען אהער די סוחרים...

— מ'עט מיט זיי דורכקומען — האָט בעניע געהאַט בטחון.

— זיי קומען מיט די בערישעס אויף פון שטוטגאַרט, און דאָ קען זיך ניסן בלוט. וואָרים די בערישעס פאָרן ניט אומזיסט, און תירוצים העלפן ניט... מ'עט ביי זיי די נשמה אויסשפּיען.

איז עס בעניען אריין אונטערן לעפעלע, און ס'האָט גריילעך אויסגעזען, אז די פאָר לייכטע דאָלער פארהינסט, וועלן ארויסגיין באַקעס. מ'קען אפילו נעמען שפּיען מיט בלוט.

און בעניע „בלויץ" האָט שטאַרק חשק געהאַט צו קומען קיין אמעריקע מיט גאַנצע ביינער. זיצן אין רעסטאָראַן און קוקן אויפן בלאַנדן וויגדאָר, וואָס איז שוין אויך געווען כמעט א ניט היגער און געוואַלט ארויסקריכן פון מסחר — האָט בעניע געזען איז ניט קיין תכלית. עפעס מוז מען דאָ צענעמען די פינגער. וואַלט מען געקאָנט אָפּקויפן אַנדערע פאַפּיעראָסן — איז א כפחה דער פאר-דינסט. נאָר די די גרענעץ איז מען שוין זעלטן ווען געגאַנגען (דער גראַבער אלעס האָט געהאַט מזל — איז אים בעניע מקנא — און זיך אָפּגעטראָגן אין דער ריכטיקער מינוט...) און קיין סחורה איז ניט געווען.

— געם ארויס דעם רושיף, און איך גיי א רופ טאָן וואַניען. פארגעס ניט מיטצונעמען די „כלים".

בעניעס איידעם, אָט דער דאָרער בחור אין בריילן מיטן אָדלער-נאָז וואָס האָט גענומען זיין טאָכטער, ווייל ער איז שוין צו ווייט פארפאָרן — האָט פאַרשטאַנען אן עסק און צוויי מאָל ניט איבער-געפרענט. אז זיי זענען מיט אימפעט ארויס אויף דער אויטאָ-באָן, האָט דער איידעם זיך פארגנומען מיטן געשלענגלטן, שמאַלן וועג, וואָס איז געווען פארהאָטן צו באַנוצן פאר ציווילע לייט. דאָס איז געווען איינע פון די סטראטעגישע וועגן וואָס די דייטשן האָבן דורכ-געהאַט, און אפילו די אמעריקאנער האָבן עס זעלטן ווען באַנוצט, צוליב רייקאלישקייט. דער איידעם אָבער איז געווען ביז גאָר געניט אין פירן אן אויטאָ, און האָט דעם וועג געקאָנט. נאָך עטלעכע שעה פאָרן, זענען זיי אָנגעקומען צום שאַרפן פארהריי פון דער אויטאָ-באָן, ווו אויטאָס מוזן פאַרלאַזנאָמערן זייער לויף, אויב זיי ווילן ניט אריינפילן אין אן אָפּגרונט אריין.

— דאָ וועלן זיי באַלד אדורכפאָרן — האָט בעניע געזאָגט, כדי איבערצורייסן דאָס שטילשווייגן, כאַטש די אנדערע האָבן עס

סיי ווי געווסט. וואַנקע האָט אפילו א טראַכט געטאָן, אז ער איז שוין א גאנצער אמעריקאנער, און כאלד וועט דאָ פאַרקומען אן אמתער „האַלדאַפּ“ — קאָס וויסנאָ...
 וועט זיי דאָ די כאַלירע נעמען...
 דער אלטער לאַסט־אויטאָ האָט מיט א קרעכץ ארומגעקרייזט דעם באַרג און זיך גענומען דראַפען ארויף.
 מיט אַנגעצילטע רעוואָלווערן זענען די דריי ארויסגעשפרונגען אויפן וועג.
 — שטיין בלייבן! אַניט איז א בראַך צו אייערע פּאָר יאָר...
 וואניע האָט זיך שוין באַוווּן ארויפכאַפן אויף דער מאַשין, און דורכן הינטערשטן פענצטערל געצילט אויף די בחורים:
 — זאָוואַראַטשעווי מאַשינו — האָט ער באַפוילן אין רוסיש — א טאָ ראַסטרעליו נאַכער...
 דער לאַסט־אויטאָ איז אַרונטערגעפּאַרן פון וועג, און די דריי האָבן שנעל איבערגעלאָדן די סחורה אין דושיפ אַרין, און פאַר-שווונדן...
 די וואַסערבורגער אינוואַלידן זענען נאָך אלץ געווען צעמישט. געריכט האָבן זיי זיך אויף אמעריקאנער פּאַליציי, און פאַר זיי טאַקע אַנגעגרייט די ריכטיקע תּירוצים מיט פּאַפּירלעך, ווי ס'געהער צו זיין. אַבער אויף אזא שטיל אַהבעט...
 — מילאַ — אַפּגעברענט מיט די פּאָר דאָלער — האָבן זיי זיך אליין געטרייסט — אבי ארויס מיטן לעבן...
 5.
 דער לאַנגער־פּלאַץ איז פול געווען מיט לאַסט־אויטאָס, און „אונרא“־אַפיצירן מיט ליסטעס אין די הענט האָבן אויסגעזוכט מענטשן, אַנגעוויזן זיי וואהין זיי פּאַרן און אין וועלכן אויטאָ זיי דאַרפן זיך פאַרלאָדן.
 דעמאָלט האָבן שוין אלע באַשיימפּערלעך געזען, אז די קלאַנג-גען וועגן ליסווידירן דעם לאַנגער זענען ניט געווען אין דער וועלט אַרין. נאָר סיי ווי האָט יעדער געהאַט גרייט די פּאָר קעסטלעך.
 — מ'ווערט פּטור די אלע צרות — האָט בעניע „בלייז“ א זאָג געטאָן צום איידעם זיינעם — מ'זאָל נאָר בשלום אַנקומען קיין

אמעריקע. וואָרים בעניע „בליץ“ איז יאצינד געפאָרן אין טראַנזיט-לאַגער אַרין, וווּ ס'זענען שוין אָנגעקומען די פּאַפירן פאר אים און זיין משפּחה.

— בעסער אזוי. ניטאָ קיין לאַגער. קיינער קען ניט בעניען — אויס. מ'הויבט אָן א ניי לעבן, מחמת מען פאָרט צו מייע ברודער קיין אמעריקע, און דאָרטן שמועסט מען, דארף מען זיין א לייט... דער טראַנזיט-לאַגער הינטער מינכען, איז געווען ווי א גרויסער באַק-אוינון, וואהין מ'האָט אַרײַנגעפּאַסט היימלאָזע פליטים און ארויסגענומען פריש אָפּגעבאַקענע קאַנאַדער; אויסטראַליע אָדער אמעריקאַנער. לשונות און פנימער פון גאַנץ אייראָפּע האָבן זיך גערוקט ווי אויף א מעכאַנישער באַנד פון צימער צו צימער; פון איין באַאַמטן צום צווייטן; ארויפגעצויגן שטעמפלען אויף פּאַפירן; געקלאַפט קאַסטנס; זיך פאַרלאָרן אויף שיפן — אָט אזוי גאַנצע לאַגערן מיטאַמאָל.

בעניע „בליץ“ מיטן איידעם זיינעם און דער טאָכטער, וואָס האָט שוין געזויגן אן אייניקל, האָבן זיך געהאַלטן גאָר אָן א זייט. ווייניק געמישט זיך מיט אָט די נייע מענטשן, זעלכע האָבן זיך צעלייגט איבער צימערן מיט זייער האָב און גוטס. נאָך א וואָך, נאָך א טאָג און ער וועט גלייך מיט אלע אַדורכקריגן זיך דורך אָט דער מאַשין, און וועט אוועק. דערווייל איז אלץ געגאַנגען כּשורה.

איין פאַרמיטאַג איז טשעמילאָך, וואָס איז דאָ געווען צוזאַמען מיט בעניע „בליצן“ און דעם בלאַנדן וויגדאָר, באַמערקט באַקאַנטע פּנימער זיך ארוםרייען ארום דער געביי פון דער אמעריקאַנער זיכערהייטס - דינסט. דאָרט וווּ מען האַלט אן אויג אויף דעם, ווי אזוי די עמיגראַנטן האָבן זיך באַנומען אין די לאַגערן; און נאָך פריער — מלחמה-צייט — אפשר מיטגעהאַלפן דעם שונא; געזוכט אויס-סטאַטואירטע ס. ס. צייכנס אונטער די פאַכוועס; און אז זיי זאָגן: לא — מעג מען זיך שטעלן אויפן קאַפּ, העלפט עס ניט. ס'איז אויס מיט אמעריקע.

ס'איז אלע מאָל גוט צו וויסן, וואָס עס טוט זיך דאָ ארום, איז טשעמילאָך ניט פּויל געווען, אריבערגעקומען צו די, וואָס האָבן אים אויסגעזען קענטלעך.

— עמד?

— געוויס עמד... און די יידן זענען דווקא געוואָרן זייער באַ-רעדערדיק, וואָרים אויך טשעמילאָך האָט זיי אויסגעזען קענטלעך פון ערנעץ.

— קיין אמעריקע, הייסט עס, פאָרן זיי ניט. זיי זענען אינוואד-לידן. נאָר וואָרדען? זיי ווייסן, אז דאָ געפינט זיך זיינער א באַקאַנטער בעניע „בלײַז“, און וועגן אים איז כדאי א שמועס צו טאָן מיט די זיכערהייטס-מענטשן...!

אז טשעמילאך זאָל זיי טאַקע גלויבן, האָבן זיי אָנגעוויזן אויף א בחור'ל וואָס איז געשטאַנען דערנעבן:

— אָט דער חבר-המאַן רעדט ענגליש ווי א וואסער...!

פון דעם גרוס איז בעניען געוואָרן נאָר קאלעמוטנע אויפן האַרצן, און ער האָט דערפילט, איז ער עקט זיך. אז דאָס, וואָס זיינע ברודער לייגן דאָרט איין וועלטן פאר אים איז ניט ווערט קיין פעטרושקע, טאָמער דערגייט די מעשה צו די אמעריקאנער.

בעניע „בלײַז“ האָט דערפילט, אז זיין נשמה ליגט אין די הענט פון די וואסערבורגער אינוואלידן; אז מ'דאַרף איר אויסלייזן...!

— טשעמילאך, לויף אריבער און פרעג זיי: וויפֿעל? מען איז דאָך יידן, וועט מען אדורכקומען...!

האָבן זיך די אינוואלידן ניט געפילט, און געשטעלט א פרייז אויף בעניעס קאָפּ:

— פינפהונדערט דאָלער...!

אין בעניען האָט עס געקאָכט ווי אין א קעסל, וואָס וועט א ליאדע רגע פלאַצן:

— באַנדיטן! רויבערס! האַלדזשניידערס! 500 דאָלער גיב זיי! מענטשן נאָר אָן סאָוויעסט — זאָל איך אָנקומען קיין אמעריקע אין איין העמד?

ער האָט זיך געוואָרפן און געדונגען. נאָר די וואסערבורגער האָבן אים געהאַלטן ממש פארן גאַרנל.

— איז ניט. וועלן מיר טאָן דאָס וואָס מען באַדאַרף. האָט געקאָסט אזוי פיל, וועט קאָסטן נאָך א פאָר דאָלער — דאָס האָבן זיי אָנגעוויזן אויפן בחור וואָס רעדט ענגליש ווי א וואסער. מיר האָבן דאָך ניט וואָס מורא צו האָבן. קיין אמעריקע פאָרן מיר דאָך סי ווי ניט. און מיט יענעמס ענגליש, וועט שוין בעניע פארלייגן מיטן קאָפּ און אויסקרענקען די פאָר דאָלער.

— פארנאָכט גייט אָפּ די באַן — און נעכטיקן קלייבן מיר זיך דאָ ניט — האָבן זיי געגעבן טשעמילאכן צו פארשטיין — שפע-טער וועט שוין אלץ זיין סי ווי פארפאלן. אז מירן אונטערשרייבן...!

מיט ציטערהדיקע הענט האָט בעניע אויפגעטרענט דעם אונטער-
 שלאק פון רעקל, וועלכן ער האָט געטראָגן, און פון אונטערן אקסל-
 קישעלע ארויסגעצויגן פינף צענויפגעלייגטע באַנקנאָטן...
 — איז לאָמיר גיין צום באַן — האָט ער מיטגערופן טשע-
 מיילאכן. — די קעשענע שניידער טוען אויס א יידן נאָקעט. וואָלט
 איך זיי די גוטע קרענק געגעבן — האָט ער זיך פארענטפערט פאר
 טשעמיילאכן — נאָר וואָס טוט מען ניט פאר אן אייניקל...
 טשעמיילאך איז געווען אן עדות. ער האָט ביי די וואַסער-
 בורגער גענומען א האַנט, אז זיי האָבן מער צו בעניען גאָרניט. זיי
 זענען אים מוחל, און בעניע האָט געסילוקסט...

א באראקטער־זאך ...

אָפּגעריסן פון היימישער ערד, האָבן מענטשן זיך געטראָגן ווי אויסגעוואַרצלטע בוימער, וועלכע דער שטורעם־ווינט האָט אויסגע-ריסן. איז געפאָרן א צוג ערגעץ־ווו, איז רעכט געווען אריינצושפּרינגען, נען, סתם אזוי און אָפּפאָרן א פּאָר לעת. איבער אלעם האָט געפלאַצט מערט א פליגל פון טויט. טראָגנדיק דאָס פּיצל לעבן אין זיך, איז דער מענטש גרייט געווען צו פארבאָרגן עס אין די טיפּענישן פון דער ערד, אָדער אין די ווייטקייטן — וועלכע ער האָט ניט געקאָנט און ניט געטרויט, און דאָך אין זיי אריינגעדרונגען.

געפירט מיטן האַנט פון יירישן גורל האָבן מלחמה־פּליטים פאר-פּולט די מערק; די „טשיכאַנאַס" און די שמאַלע, ליימיקע געסלעך פון אזיאַטישע ישטעטלעך און דערפער. געוואָרן היימיש אין טאַש-קענט און בוכאַראַ; פּערגאַנאַ און אַשכאַבאַד — וואָס אלץ צוזאַמען האָט עס געקאָנט הייסן: טיף ראסיי — נאָר געווען איז עס איינפאַך: עק וועלט...

זיי האָבן געלעבט מיטן טאַג און מיט דער האָפּענונג, אז די צוגן וועלן ווען ניט איז זיי פירן צוריק — נאָר דערווייל האָט מען געמוזט אַקערן מיטן נאָז די ערד צוליבן טאַג לעבן טאַקע...

אין מיטן פון א וויסטן, אזיאַטישן סטעפּ — געשמיסן פון נאָכאַנאַנדיקע ווינטן, און גליאיקער זון האָט מען אויפגעשטעלט בעמאַנענע ווענט — פאר אן אייזנטיקער־פּריי.

נאָך איידער די ווענט זענען פארטיק געוואָרן, האָבן פארהאַט וועטע ארבעטער שוין געלייגט רערן; צענויפגעשטעלט וואַלץ־מאַשין נען. די ארבעטער — ווי די מאַשינען האָט מען אויפן דריטן מלחמה-יאָר צענויפגענומען פון די געגנטן, ווו די ארמיי האָט נאָך ניט באַ-ווזן ארויפצולייגן די האַנט אויף זיי.

בעניעק פריד האָט זיך באַשאַפֿן מיט אַ בריגאַדע יאַפּאַנישע
זעלנער, געפאַנגענע פֿון כאַרבינער גאַרניזאָן. ער האָט גערעדט צו זיי
אויף אַ לשון, וואָס ס'איז אים אויסגעקומען, אז זיי פאַרשטייען אים.
איינגעשפּאַנט אין אַ שווערער רער, אפּשר אַ מאַן אכט — קליינע,
באַוועגלעכע ווי מוראַשקעס, האָט זיי פריד געמונטערט:
— היי! סיי נאָ!

אדוראי איז דאָס ניט געווען דאָס זעלבע, ווען די רוסן דער-
לאַנגען אַ רוף:

— ראַז, דווא, ווויאַלי! און נאָכאַמאָל: ווויאַלי!
אַבער די רער האָט זיך פֿונדעסטוועגן באַוועגט פּאַרויס.
אזוי האָט זיך בעניעק פריד איינגעשאַפּט אַן אוצר מיט ווער-
טער. צום יאַפּאַנער, וואָס איז געזעסן אויפֿן דריטן שטאַק פֿון דער
עלעקטרישער הייב-מאַשין, האָט ער ארויפגעשריגן:
— היי — אַ ווייטאַ!

און מאָדנע, די מאַשין האָט זיך געטאַן אַ הייב אויף, און גע-
נומען באַוועגן אין דער ריכטונג פֿונקט ווי מען באַדאַרף. ערשט
ווען דער יאַפּאַנער האָט דערהערט אַ רוף:
— היי — סאַגירטאַ! האָט זיך די מאַשין אראָפּגעלאָזן אקוראַט
דאָרטן, ווי עס איז געווען אָנגעצייכנט אויפֿן פּלאַן.

צום מאַשינען מאָנטאַזש איז בעניעק פריד געקומען מיט ידיעות
אין זייגערמאַריי און אין ברען-ספיראַלן, די עלעמענטן פאר עלעקט-
טרישע קיכן — וואָס דאָס אליין איז שוין גאָר קרוב צו שלאַסעריי.
און אז עמעצער האָט נאָכאַלעמען געפרובירט צווייפלען צו בעניעק
וועט זיך גאָר אויסטויגן אין דער בויאונג — האָט ער יענעם באַלד
פאהמאכט ס'מויל:

— יאָך בין אַ וואַרשעוואָ...
און דאָס האָט שוין אלץ פאַרענטפערט.

* * *

עס איז געווען זונטיק — דער רו-טאַג. אַ טרוקענער, פּראָס-
טיקער פּרימאָרגן. די קאלטע זון האָט געפּירט די ביינער. בעניעק
האָט געהאַט גאָר וויכטיקע מסחרים צו דערליידיקן אויפֿן מאַרק.
וואָרים, אז מען וויל זיין גערעכט צו די פליטים, מוז מען צוגעבן —
די וואָך פּרנסה האָט ערשט צוגעשטעלט דער מאַרק. פֿון דער אַרבעט

האָט מען געהאַט נאָר די זיכערקייט, אז קיינער וועט זיך ניט טשעפען מיט פראַגן:

— פון וואָנען לעבט עפעס א מענטש?

מחמת די מאַכט האָט זייער געוואָלט וויסן פון וואָס איינער לעבט. דעמאָלט האָט מען מיט דעם געוויסן פון אן ערלעכן ביר-נער געקאָנט דערקלערן:

— מיר בויען דעם מעטאַל-זאָוואָר!

אויפן מאַרק האָט מען געהאַנדלט מיט מאַכאַרקע און שרייב-פאַפּיר; אלטע קליידער און פּרישע זייער; טיי און וויינטרויבן; און מיט וואָס ניט?!

בעניעק האָט געקויפט און פאַרקויפט. געכאַפט א פּאָר רובל פון האַנט, אָדער ארויסגעבראַכט א סחורה, וואָס האָט פונקט אויסגע-פעלט. נאָר אז ער איז פאַרנאַכט אהיימגעקומען אין איין העמדל, איז זיין בעסאַראַבער ווייבל — וואָס ער האָט ערגעץ וווּ אויפן וועג אָפגעשפּאַרט — צו אים צוגעשטאַנען:

— אוי, א בראַך איז צו מיר בעניעקול, וווּ איז די פּופּיקע? אין אזא פּראָסט גייסטו ארום א נאַקעמער?

— א מציאה — ממש א מציאה — „פּאַניע" האָט געגעבן א פּרייז, האָב איך זי אויסגעטאָן און פאַרקויפט.

אָט האָט מען זיך געזעצט צום מאָגערן מיטאַג אין פאַבריק. עטלעכע שטיקלעך ברויט; א ביסל צוקער — אמאָל א שטיקל פוטער. מען האָט פאַרטאַנדערנעוויקלט די פעקלעך און גענומען עסן. רופט זיך אָפּ נאַכט, א יונגערמאַן וואָס האָט ערשט מיט עטלעכע יאָר צוריק געהאַטלעט מיט תבואה אין לעמבערג, אָט סתם אזוי, אויף טשעקאַוועס:

— איידער דו עסט פּרידל — גיב איך דיר 3 רובל פאַרן מיטאַג.

— דריי רובל? — פינף רובל איז א מציאה.

— איך בין א שותף — רופט זיך אָפּ מאַנדל, און מען ציילט שוין געלט...

מחמת מסחר איז געווען אין בעניעקס בלוט.

האָט שוין געטראָפּן, אז ערב דעם ערשטן מאי, ווען ארבעטער סריגן טאַלאָנען, ווי אויסצייכענונגען פאַר זייער ארבעט, צו קויפן שיד, א מלבוש — פאַר רעגירונגס פּרייזן אין א געשעפט — און האָבן ניט די פּאָר רובל עס אויסצוקויפן — איז שוין בעניעק דאָ

אויפן מאַרק. און טאַקע דעמאָלט פּאַרנלוסט זיך אים צו קויפן א פּאַר קאַלאָשן.

— וואָס ווייס דער פּויער מיט וואָס מען עסט עס — מאַכט בעניעס — קאַלאָשן גאָר? און ביליק, א ריינע מצוואה — גאָר גיי ווייס, אז דער פּאַרשלאָפּענער „פּאַניע“, וואָס האָט אויס-געזען האַלב-פּאַרשניאַקעט האָט גאָר אליין געמייסטערעוועט דעם טאַלאָן?

— נאַפּלעוואַט — אזוי זאָגט בעניעס אויף די פּאַר רובל. גאָר מיר זאָל דאָס געשען?
יאָך ביז דאָך א וואַרשעוואָ!

אויסער די יידן און עטלעכע רוסן, וועלכע מ'האָט פּאַרבראַקירט פון דער ארמיי, האָבן אין דעם וויסטן העק געאַרבעט קריגס-גע-פּאַנגענע פון דער „אַקס“. גאָר פּאַליטיק איז ניט געווען בעניעסס דרך. פון אים אויס האָבן זיי געקאָנט ווערן א כּפּרה, נאָך איידער זיי זענען דאָ אריינגעפאלן. אזוי האָט ער בפּירוש געלאָזט וויסן זיין חבר, דעם לעמבערגער תּבואה-סוחר נאַכט, וואָס האָט זיך דאָ בא-שעפּטיקט מיטן נייעם פּאך זיינעם — א מאָנטער פון מאַשינען.

אויב א קריגס-געפּאַנגענער האָט עפעס געהאַט א ווערט אין די אויגן פון די פּליטים — זענען עס געווען די יאַפּאַנער — וועלכע האָבן נאָך געהאַט וואָס אראָפּצופּאַרקויפן פון זיך. די אנדערע זענען אהער אָנגעקומען מיטן נאַקעטן הינטן ממש. די יאַפּאַנער אָבער האָבן געהאַט סוועטערס; וועש; העמדער — וואָס דאָ, זענען עס געווען „דעפיציטן“. אזא האַנדל האָט טאַקע געשמעקט מיט סיביר, און באַוואָפּנטע, רוסישע זעלנער האָבן גוט אַכטונג געגעבן, אז די געפּאַנגענע זאָלן ניט ווערן צופּיל שמעלעקע מיט די פּליטים. מען זאָל שטילערהייט ניט טוישן...

וואָלטן אָבער די היטער געווען אפּילו מיט צען קעפּ — איינ-היטן האָט מען ניט געקאָנט.

אדרבא: נעמט דעם פּאַל מיט ראַביענקאָ, דעם בעסאַראַבער בחור. געאַרבעט האָט ער אלס צושטעלער פון מאַטעריאַלן. ארום געפּאַרן, געזוכט, גענישמערט — אויפן גלייכן וועג איז שווער געווען עפעס צו קריגן. און בויען האָט מען געמוזט. אמאָל האָט ער אויס-געבאָרגט א לאַסט-מאַשין מיט אייזנבאַן-שפּאַלן, מ'זאָל קענען אויס-

לאָדן א טויזנטפּורדיקע ראָד, א „מאַכאוויק“ פון א וואנאַן-פּלאַטפאָרם. אויסגעלאָדן — דאָרף מען די שפּאַלן צוריקסערן. ארויסצופירן זיי פון דעם בוי-שטח — דאָס איז ערגער ווי קריעת ים-סוף. קודם וויל מען וויסן: — וואָס פארא שפּאַלעס? פון וואנען שטאַמען זיי? און נאָך פראַגן, אויף וועלכע ראַביענקאַ האָט נאָר קיין חשק ניט געהאַט צו ענטפערן. און נאָך אלעמען מוז מען האַבן א „פּראָפּוסט“ פאר-זען מיט אונטערשריפטן, באשטעטיקונגען — כאַטש וואָרט אויף א דעציזיע פון מאַסקווע. און דערווייל ווערט „הייס“. מען מאַנט די שפּאַלעס. איז האָך ראַביענקאַ א כחור מיט שכל — שטעלט ער אויס א פּראָפּוסט, שרייבט זיך אונטער אַמאָל צען און ליינט ארויף א שטעמפל מיט א קופערנער קאָפּיקע — ווי ס'באָדאָרף צו זיין און פאָרט אדורך דעם וואַך-פּאַסטן כשר, ווי קיינמאָל נאָרניט.

געוויינט האָט די פליטים אין א גרויסן זאָל, באשטימט פאר די מאַנטאַזש-אַרבעטער. האָט זיך יעדער אָפּגעצאַמט זיין ווינקל מיט א קאָלדער — פּריוואַט — אן אייגן נעסט.

בעניעק פריד האָט זיך אפילו ארויפגעאַרבעט אויף א געמויערט ווענטל, מיט א טיר — א נאָר לייטישע דירה.

אין „אַבשטשעזשיטע“ זענען שוין כמעט אלע געשלאָפּן. בלויז בעניעקס פרוי, דאָס בעסאַראַבער ווייבל טאַקע, וואָס האָט אים גערופן ניט אנדערש ווי: בעניקול — האָט געווינט ס'קינד און געוואָרט אויפן מאָן, וואָס האָט זיך ערגעץ וווּ פארהאַלטן צוליב די געשעפטן זיינע. געווען איז זי אומגעדולדיק. ווען בעניקול זאָל זיך אצינד בא-ווייזן, איז זי גרייט אים צערייסן, ווי א הערינג.

— אזא אויפטוער, בעניקול — האָט זי גערעדט צו זיך — עפעס א קלייניקייט? נאָר די מציאות קויפן אנדערע. און דאָס טאַקע האָט איר געקרענקט:

— די מציאות כאַפן אנדערע...

בעניעק איז שטיין געבליבן אין טיר. נאָך אידער ער האָט באַוויזן אויסצוטאָן די פּופיקע — האָט אים דורכגעשפּיזט איר שאַחפּער בליק. ער האָט דערפילט, אז מיט עפעס וואָס האָט ער זיך דאָ פאָרזינדיקט. די לופט איז פול געווען מיט עלעקטרע און מיט שטורעם. ער האָט געוואָרט, זי זאָל ארויס מיט לשון.

— פיש, בעניקול, צעלייגער מיינער — האָט היינט נאָכט גע-
קויפט א זאך, אזוינס ואון אזעלכעס — האָט זי א מאַך געמאַן מיט
דער פרייער האַנט, אין דער ריכטונג פון נאָכטס ווינקל — אז מען
זעט עס דאָ איבערהויפט ניט. מײערער שטאַף אויף הויזן. און פאר
קנאַפע 60 רובל. און וווּ ביזטו מיט דיין טאַלאַנט?

און ניט וואָרטנדיק אויף אן ענטפער, האָט זי ארויסגעטראָגן
דעם פסקדין:

היינט שלאָפסטו ביי מיר צופוסנס...

די מעשה מיטן שטאַף איז אים אריין אין דער נאָז, צוליב
א סך טעמים. דער עיקר טאַקע, וואָס ס'האָט זיך אים ניט געגלוקט
שלאָפן צופוסנס. האָט ער זיך אריינגעשאַרט צום שכן, וואָס איז
שוין געלעגן אין בעט — ווי איינער וואָס קען זיך דערלויבן פרי
לייגן שלאָפן, נאָכן גוטן געשעפט וואָס ער האָט געמאַכט. פריד איז
באַלד צוגעטראָטן צום ענין: — ניט געזענערהייט קרינסטו טאַפלט
פארן שטאַף...

נאָכט האָט שוין פון פריער נאָך געהערט, וואָס איבערן ווענטל
איז פאַרגעקומען.

— כ'זוייס — האָט ער זיך געווענקלט — אז דו ווילסט עס
קויפן, צוליב שלום בית, קאַנסטו עס האָבן.

בעניק האָט אָפגעציילט ס'געלט, און מיטן שטאַף אריין צו
זיך. ער האָט עס פארנאנדערגעוויקלט. עס איז געווען א גרינע,
יאַפאַנישע קאַלדרע. ער האָט זי גענומען באַטראַכטן אַנטקעגן שוין
פון נאַפּט-לעמפל. די קאַלדרע איז שוין געווען היפּשלעך אלט, און
היפּשלעך אויסגעריבן, דין — א זיפּ ממש.

זיין פנים האָט זיך אָנגעצונדן:

— עס גייט שוין ניט אין געלט. יאָך ביז דאָך א וואַרשעוואָ...

מיט אימפעט איז ער אריין צום שכן.

— נאָכט, איז ווער אָן 20 רובל, נעם עס צוריק...

— דאָס טאַקע ניט — האָט נאָכט געענטפערט מיט א טאָן,
ווי ער וואָלט געלערנט א בלאַט גמרא, זוייל אויף דעם האָט ער
זיך פאַרשטאַנען א סך בעסער — ווי אויף מאַנטירן מאַשינעס —
נאָר מילא, האָסט עפעס א סחורה, בין איך גרייט אריינצופאַלן...

בעניק האָט גענישמערט צווישן זיינע בגדים, און ענדלעך
זיך באַוויזן מיט א גרויען רעגן-מאַנטל, ניט פון דער ערשטער קוואַ-

ליטעט — אָבער ס'האָט געקאָנט אָנגיין פאר א מלבוש. נאָכט האָט אים באַטראַכט שטייענדיק אין מיטן שטוב אין אונטערזוועש. קיין גרויס חשק עס צו קויפן האָט ער ניט געהאַט. דאָך האָט ער עס אָנגעמאַסן, באַטראַכט:

— ס'איז ניט אזוי, איי; איי; איי; — נאָר ביזטאך אן איי גענער... און מיטן ניגון פון א לערנער האָט ער צוגעגעבן:
— שלום-בית איז א זויכטיקער ענין... א ביז גאָר זויכטיקער ענין...

שוין א דריי יאָר ווי די מלחמה האָט זיך געענדיקט. ווידער האָבן פליטים פארפולט די צוגן; די וועגן. זיך ארומגעדרייט איבער שטעט און שטעטלעך פון דייטשלאַנד. פון דאנען ארויס האָבן זיי זיך געריסן אין דער וועלט אריין. ווייזט אויס, אז די וועלט האָט געהאַט וויכטיקערע זאָרגן, ווי צו טראַכטן וועגן א היים פאר די פליטים — זענען זיי דערווייל געזעסן אין די לאַגערן, געהאַנדלט. אָפגעשלאָגן די שוועלן פון פארשידענע אַמטן, כרי צו קאָנען מאַכן א לעבן. מ'איז געפאָרן פון לאַגער צו לאַגער; געזוכט פריינד, געוואָלט אָנ-וואַרעמען זיך. דערקענען א היימישן פנים.

עס איז געווען א שפעט-נאַכמיטאָגנדיקער פּרילינגס-טאָג. די באַן האָט זיך א טראַג געטאָן פון מינכען; דורכגעשלענגלט זיך פארביי בערג; אַזיערעס; און שטיין געבליבן ביים שטעטל פעלדאפינג — זוו ס'געפינט זיך דער עלטסטער פליטים לאַגער. די פּלאַטפאָרם איז מיטאַמאָל פול געוואָרן:

עמד — אייגענע... פון וואנען א ייד?

דער שניי, וואָס איז געלעגן אויף די בערג איז שוין געווען האַלכ-צענאָנגען, און דער וועג אין לאַגער אריין איז געווען איין גרויסע, געדיכטע בלאַטע.

מיר האָבן אָפגעמאַסטן דעם באַרג, אויף וועלכן מען דארף זיך פארנעמען; אויף די שייך, — צו זיי וועלן ביישטיין אַט דעם מאַרשרוט; מיטאַמאָל איז צום אויער דערנאָנגען א שטיב, וואָס באַט עפעס אָן:

— טאַקסי! טאַקסי! א טאַקסי אין לאַגער אריין!

א טאַקסי אין לאַגער אריין, קאָסט אַוואַדי א פארמעגן. ניט פאר אונזער טאַש. אָבער די שטיב... די שטיב דערמאָנט עפעס.

ער האָט אונדז באַלד דערקאָנט:

— אייגענע, ביעגאָוואַטער, פון מעטאַל-זאַוואַד. איר מוזט שוין אריבערקומען צו אונדז — עפעס אַ קלייניקייט — ביעגאָוואַטער. פון אונדזער „אַפּשטשעזשיטיע“!

עס איז געווען דער זעלבער בעניסול. אַ האָר ניט עלטער גע-וואָרן. נאָר אַ היטל האָט ער געטראָגן אַ נייעס. מיט אַ פּיערל אין די אויגן, האָט ער אונדז צוגעפירט צום אויטאָ.

— פאַר מלחמהדיקע סוואַליטעט — האָט ער ניט געוואַרט אויף אונדזער פּרהאגע. די מאַשין האָט אויסגעזען גענוג סאַליד, מיט פאַרהענגלעך אינעווייניק.

— זי האָט זיך גוט אויפגעהאַלטן — האָבן מיר געמוזט צוגעבן — ווערט אונדז אַ פּאָרמעגן?

— אן עלטערע פרוי האָט זי געהאַט אָפּגעשלאָסן אין אַ גאַ-ראַזש. זי האָט ביי מיר תמיד געקויפט קאַווע, צוקער — מיר טאַקע פאַרטרויט דעם סוד פון אן אויטאָ. קיינעם ניט געוואַלט פאַרקויפּן. ס'איז געווען, זאָג איך אייך — פשוט אַ מציאה — אזא טייערער וואָגן...

און אז מירן זיך נאָך אלץ ניט געקאָנט אָפּוונדערן פון דער מאַשין, איז בעניעס געוואָרן אומגעדולדיק.

— נו, קריכט שוין אריין — אויף וואָס וואַרט איר?

ער האָט אַ סוועטש געמאַן אויף אַ סנעפל, און די מאַשין האָט אָן חכמות זיך אוועקגעלאָזן צום לאַנער.

דער שליכוזל...

1.

דער פארנאכט — כאַמט א סוף-זומערדיקער — איז געווען א ווארעמער. עטלעכע פולגעלאָדענע, אמעריקאנער מיליטערישע לאַסט־ אויטאָס זענען געשטאַנען זייט ביי זייט, די מאַטאַרן אויסגעלאָשן. פון די אויטאָס ארויס האָט מען אויסגעלאָרן דעם נייעם טראַנספּאָרט פליטים וואָס איז נאָר וואָס אָנגעקומען דורך עסטרייך, אין דער אמעריקאנער זאָנע פון דייטשלאַנד.

אין באַגלאָזטן ספּאָרט-זאַל, וואָס האָט אויך געדינט פאר א טע- אמער, זענען געשטאַנען טישלעך מיט באַאַמטע, וווּ מען האָט די פליטים פארשרייבן; גרופירט און צוגעטיילט וווינונגען אין די גרויע, שטאַקיקע, בעטאָן-געגאַסענע בלאָקן — אויסגעשטעלט ארום א גרויסן מושטירפלאַץ. די דייטשע קאָזאַרמעס האָבן אַציער געגעבן א דאָך איבערן קאַפּ די יידישע פליטים.

דער ארטיסט באַבראַוו האָט זיך ניט געאיילט צוצוגיין צום טיש און זיך לאָזן פארשרייבן. אין געאייל, אין געטומל, אין אַט דער שטופעריי וועט ער פארלוירן גיין. מ'וועט אפילו זיין נאָמען ניט ריכטיק פארשרייבן. האָט ער דערווייל באַווונדערט די צעצונדענע אַלפֿ-בערג, אין וועלכע די זון האָט זיך פארהעקלט. אונטן, אין טאָל, איז שוין געוואָרן שאַטנדיק, טונקל. די שפיצן בערג אָבער, האָבן זיך געלויכטן איבערן ארום.

— דער לייכט-טורים פאר אונדזער שיה, איבער שטורמישע וואסערן פון אייראָפּע — האָט באַבראַוו צו זיך א זאָג געמאָן. ער האָט אפילו פון געוויינטשאַפט א פיר געמאָן מיטן האַנט אין דער לופט, ווי ער וואָלט אָנגערירט די קאָנטורן פון דער שיה. ער איז געשטאַנען אויף דער בינע...

— אויף וואָס וואָרט איר, ר' יוד?

די פראגע האָט באַבראַוו אראָפּגעפירט פון דער בינע, צוריק אין לעבן אריין.

ער איז שוין געווען דער לעצטער פון טראנספארט.
 — איז ווי הייסט איר? האָט דער באַאָמטער, א פליט וואָס
 איז שוין דאָ אַפּשׂר א וואָכן פּיר-פּינף, א פּרעג געמאָן.
 — באַבראַוו — אַרטיסט באַבראַוו...

דער פליט, וואָס האָט אַצינדער געשפּילט דעם באַאָמטן, האָט
 מיט השׂד אָפּגעמאַסטן באַבראַוו, און זיך ניט געאַילט אַרויפּצו-
 נעמען אָט דעם נאָמען אויפן פּאַפּיר. זיין בליק האָט געפּאַרשט דעם
 אַרטיסט, וואָס האָט זיך מיט גאַרניט אונטערשיידט פון די אַנדערע
 יידן דאָ. כאָטש אים איז אַבסאָלוט גלייכגילטיק געווען, ווי א מענטש
 הייסט. האָט ער דאָך דעם נאָמען ניט געקאָנט צעטייען און אַראָפּ-
 שליוגען. דער, וואָס דערקלערט זיך פאַרן אַרטיסט באַבראַוו, האָט
 אין זיינע אויגן אויסגעזען ווי א טויז יידן. די פיגור; דער קנייטש
 אין קאַפּעלוש; די אויגן — פול מיט אומעט; דאָס צעפירן מיט
 די הענט; אפילו דער צוק מיט די אַקסלען. און נאָכאַלעמען איז מען
 דאָך צווישן יידן —

פון דאָזיקן קוק האָט זיך באַבראַוו דערפּילט אביסל ניט
 באַקוועם.

— וואָס, איר קאָנט מיר פון ערגעץ? געזען מיר אַוודאי שפּילן
 טעאַטער. וואָדען? אין וועלכער שטאָט פון פּוילן האָב איך ניט גע-
 שפּילט? דערמאָנסט זיך, פּאַניעטשקע? זיין פּרוי, וואָס איז געווען גאָר
 ענלעך אויף באַבראַוו א שוועסטער און דווקא געהאַט א סלאַווישן
 אַנבליק, האָט זיך ניט אָפּגערופן. זי האָט בלויז א שמיכל געמאָן,
 וואָס האָט עס געדאַרפט באַשטעטיקן.

— ניין — ניט דאָס מיין איך — מאַכט דער באַאָמטער —
 אָבער באַבראַוו?

— אז מען וויל, הייס איך פונדערהיים זעליקמאַן — האָט
 דער אַרטיסט אביסל אין פאַרלעגנהייט זיך אָפּגערופן.
 — אָ — מאַכט דער באַאָמטער — דאָס איז שוין גאָר עפּעס
 אַנדערש.

— זאַלעב וויפּלט זענט איר?

— כ'מיין — האָט דער אַרטיסט א הוסט געגעבן — מיר זענען
 זאַלעצווייט. אָבער דער בחור, וועלכער האָט געווינט מיט אונדז
 אין רוסלאַנד, איז שוין כמעט משפּחה — צווייג רופט מען אים.
 ער האָט זיך נענטער אַראָפּגעבויגן צום באַאָמטן.

— ביי מיר הייסט ער: דער שלימזל. וואָרים, וואָס וואָלט פון
 אים געוואָרן, ווען ניט איך. איך און מיין פּאַניטשקע...

דער באַאמטער האָט גענומען אויספילן א קוויטל, מיט דער באשטעטיקונג אויף א וויינינג.

— מיט וועלכער פארטיי זענט איר אָנגעקומען? — האָט שוין דער באַאמטער א זאָג געטאָן, אָן צערעמאָניעס. — יעדע פארטיי האָט דאָ איר בלאַק מיט וויינינגען...

— מיין פארטיי? און נאָך א וויילע טראכטן האָט ער צוגעגעבן: מיין פארטיי? כלל ישראל..

וואָרים באַבראָון איז גאָרניט איינגעפאלן, אז א מענטש דארף געהערן צו א פארטיי.

און אזוי, דרך אנב האָט ער אָנגעוווּן מיטן פינגער אין פאפיר אריין:

— טוט א פארשרייב: באַבראָון. ארטיסט באַבראָון — ס'אַרט אייך דען?

2.

אין זוניקן פרימאָרגן איז זיין נאָנג געווען א געלאַסענער, ווי איינער וואָס ווייס, אז ער וועט גאָרניט פארשפעטיקן, וואָרים קיין איין רעדל אין אָט דעם לאַגער קען זיך ניט איבערדרייען, כל-זמן ער זאָגט ניט: יאָ. דערצו איז ער געווען אביסל שווער-לייביק, און דער שמאַלציקער קאַרק האָט זיך אָפגעלייגט אין פאַלדן. דער קראַנג פון העמד האָט אביסל געפרעסט דעם דאָפלטן גוידער, און ער האָט אָפט אריינגעשטעקט א פאָר דיקע פינגער און זיך באַמיט דעם קראַנג לויזער צו מאַכן.

מענטשן האָבן זיך אָפגעשמעלט קוקן, מחמת מ'איז שוין געווען אָפגעוווינט פון זען זאַטע, אויסגעגעסענע יידן דורך די אלע מלחמה-יאָרן. געווען אפילו פליטים וואָס האָבן מורא געהאַט צו דערקענען אים, דעם פאַרוואַלטער פון „ספעצטאָרג" — אַקסימאָוו, וואָס האָט דאָרטן, אין אופא, געלאָזט זיי פילן, אז ער האָט ניט ליב קיין יידן. ספעציעל יענע הונגעריקע יידן-פליטים, וואָס האָבן נאָך אלץ זייערע בורזשוואַזע געוווינטשאַפטן פון פוילן, פון די פארשאַלטענע פאַנעס. אוודאי האָט שאַפיראָ — דער אָנפירער פון נאַציאָנאַלן עוליס-אַמט געקענט ביז נאָך זיין געראַטן אין גאַנג און אין אויסזען, צו יענעם אַקסימאָוו. דעריבער איז וואָס? מאַכט זיך, אז איין מענטש כאַפט

דעם אָנבליק פון עמעצן אנדערש... און אויב אפילו יאָ? איז אודאי גלייכער ניט צו דערקענען.

די מורא איז נאָך אלץ געלעגן אין די בינער — כאָטש פון אופא איז שוין געווען א היפשער מהלך.

שאַפיראָ איז פּאַוואָליע אריינגעקומען אין קאַבינעט פון לאַגער־פירער. ער האָט זיך אַראָפּגעזעצט אין פּאַטעל, און דרד־אַגב ווי ער וואָלט שוין געפירט דעם שמועס א היפשע וויילע — האָט ער א ווייז געמאָן אין פּאַפּירל אין וועלכן ער האָט שוין פּריער פּאַרצייכנט:

— עטלעכע פּאַרשלאָגן צום קאָמיטעט — כ'בין צופיל פּאַר־נומען מיט וויכטיקע ענינים — די אומלעגאלע עליה. ס'הייסט — אויבנאויף האַרף דער לאַגער אויסזען נאָרמאַל. שאַפט א קולטור־אַמט. א טעאַטער. מ'דאַרף ניט פּאַרזען, ס'וואָל זיין אויך א פּראָ־פּאַנאַנדע־אַמט. ס'איז זייער וויכטיק.

און אידער דער לאַגער־פירער האָט נאָך באַוויזן עפעס צו זאָגן, איז שוין שאַפיראָ געשטאַנען ביי דער טיר. ער האָט זיך א וויילע פּאַרהאַלטן, ווי פּונקט איצט איז אים איינגעפאלן א ביז גאָר נוי־טיקע זאַך:

— יאָ, די פּאַקעטן פּאַר די דורכפּאַרער. זאָל מען דאָס באַזאָרגן צו מיר אין אַמט אריין...

שאַפיראָ איז געווען צופרידן מיט זיך, און מיט די ראַפּאָרטן, וועלכע ער שטעלט צו אין צענטראַל־קאָמיטעט. דאָרט האַלט מען פון אים א וועלט.

צו זיך אליין האָט ער פון געווינטשאַפט א זאָג געמאָן:
— אופּאַלנאַמאָטישענער — א ביז גאָר פּאַרטווילעכער פּאַסטן. אין זינען האָט ער געהאַט צוצושרייבן א צענטליק פּאַרשווינען, ווי ער טוט עס געוויינטלעך ביי געהיימע טראַנספּאָרטן — ווייל נאָכא־לעמען איז דאָך ער אויך א מענטש, און ווי באַוויסט—דאַרף א מענטש, בפרט נאָך א מענטש מיט א פּאַמיליע, זיך אויך האָבן אין זינען...

עס האָט אים נאָר געאַרט, וואָס ער האָט ניט פּאַר וועמען זיך צו דימען מיט זיין שכלדיקן קאַפּ.

— די אַלטע מאַרקן אויסגעטוישט אויף דאָלאַרן. אַניט — שיינ וואָלט איך אויסגעזען... דאָס האָט ער געהאַלטן חשבון וועגן דעם אָפּגעשפּאַרטן דאָלער פון די שפּייז־פּאַקעטן, וועלכע געפינען שוין זייער וועג צום „שוואַרצן" מאַרק.

3.

ארום האלבע טאכט האָבן פלוצלינג אויפגעלויבטן אויטאָ-פראָד זשעקסטאָרן ביים הינטערשטן לאַנער-טויער. דער בחור, וואָס האָט געהאַלטן יואָך ביים טויער, האָט לפנים וועגן געטראַגן א פּאָליציי־איש היטל. אָבער קיין פּאָליציסט איז עס ניט געווען, און די פּאָליציי פון לאַנער האָט גאַרניט געהאַט קיין צוטריט צו אַט דעם טויער. דער טונקל־גרינער אויטאָ האָט זיך צענויפגעגאַסן מיט די ביינאַכטיקע פעלדער און ס'האַט אויסגעזען: דאָס ליכט קומט גלייך פון דער ערד ארויס. דער היטער האָט זיך ניט געאיילט אויפצומאַכן דעם טויער, אויף וועלכן עס איז געהאַנגען א שווערע קייט, און א שלאַס. הינטער אַט דעם טויער, ביי ביירע זייטן וועג האָבן זיך געפונען די הילצערנע באַראַקן, וווּ ס'זענען אַצינד געשלאַפן די חכרים פון דער אומלעגאַלער אַרמאַניזאַציע „בדרך“, וואָס פירן די עולם אדורך די בייערישע אַלפן, פאַרשטעלט פאַר א בייז אויג. די ענגלענדער נישטערן אומעטום. אפילו דאָ, אין דער אמעריקאנער זאָגע, קאָנען זיי זיך אריינגעלייערן און פאַרהאַלטן א טראַנספּאָרט. עמעצער איז ארויס פון אויטאָ, און מיט א מעטאַלענעם מכשיר געגעבן עטלעכע קלעפּ אין די שטאַכעטן פון טויער. ערשט דאַן האָט דער היטער באַוויליקט צוצוקומען.

— סיסמה?

— ראפאל...

— בסדר...

דער טויער האָט זיך אויפגעמאַכט און די מאַשין האָט זיך אוועקגעלאָזט צום הויפט־לאַנער. ביי איינעם פון די בלאַקן איז זי שטיין געבליבן. דער מאַטאָר האָט זיך אָפגעשטעלט. דאָס ליכט — אויסגעלאָשן. פינצטער. דער ארום — שטיל און טונקל. פאַרזיכטיק האָט זיך אויפגעמאַכט די טיר פון אויטאָ, און א בחור איז ארויס־געשפרונגען. נאָך אים א צווייטער. פאַר די הענט האָבן זיי ארויס־געצויגן פון אויטאָ א מענטשן, וואָס האָט געהאַט פאַרבונדענע אויגן.

זיי האָבן אים א שטופ געטאָן:

— הולך...

פאַרזיכטיק האָבן זיי זיך זאַלכאָרדיט אוועקגעלאָזן איבערן לאַבירינט פון טרעפ און קעלערן. א דינער שטראַל פון אן עלעקטריש

לעמפל האָט קוים באַלויכטן דעם וועג, דעם, מיט די פאַרבונדענע אויגן האָבן זיי געפירט אונטער די הענט.

אלע דריי זענען געווען כמעט איין הויך. געטראָגן די זעלבע, גרינע כאַקי בנדים. נאָר דער מיטלסטער איז געווען קרעפטיקער, אין די אַקסלען. קיינער האָט ניט גערעדט. דער, מיט די פאַרבונדענע אויגן האָט זיך ניט געפרוווט אַנטקעגנשטעלן. ניט געפרעגט קיין קשיות, ער האָט געוואָלט — ס'איז אומזיסט. ער האָט געוואָלט: זיי וועלן פּרעגן און ער דארף שווייגן. ער איז מיטגעגאנגען. זיי האָבן אים אמאָל דריי געפירט מיטן זעלבן וועג דורך אנדערע קאָרידאָרן; אויפֿ-געשלאָסן און צוגעשלאָסן טירן — דער געפירטער זאָל פאַרלירן אָרענטאַציע פֿון שטח און צייט. ער זאָל ניט וויסן וווּ ער האַלט און ווי טיף אונטער דער ערד ער איז פאַרקראַכן. ענדלעך זענען זיי שטיין געבליבן ביי א טיר. דאָס טאַשן-לעמפל האָט באַלויכטן א נ-מער. נומער אכט. דער, מיטן טאַשן-לעמפל האָט אריינגעשטעקט צוויי פינגער אין די לעכער פֿון נומער 8 — און א שיינ האָט זיך באוויזן דורך די לעכער.

— מי הו זה?

— צבי...

— בסדר.

די טיר האָט זיך גערוישלאָזן אויפגעמאַכט און צוגעמאַכט. דער פאַרבלענדטער איז געשטאַנען אָפּגערוקט און במילא ניט געהערט. מען האָט אים אריינגעזעצט אין א שטול און אָפּגעבונדן די אויגן. כאַטש דאָס עלעקטריש לעמפל האָט קוים באַלויכטן דעם קעלער, האָט דער פרעמדער געזשמורעט די אויגן, פֿון ניט געווינטשאַפט צום ליכט.

— מ'האָט פֿון זיי צרות. — האָט צבי א זאָג געמאָגן צום מיידל, וואָס איז שוין פֿון פֿריער דאָ געווען. זיי נוצן אונדזער מאַרשרוט.

— מים — האָט דער פרעמדער א קרעכץ געמאָגן.

דאָס מיידל האָט אים דערלאנגט א טרונק.

צבי איז געווען אומגעדולדיק. ער האָט ארויסגעצויגן א רעוואָל-ווער פֿון א באַהעלטעניש אין דער וואנט.

— טו אויס ס'העמד — האָט ער באפוילן.

דער פרעמדער האָט אראָפּגעצויגן דאָס געלאַטעט העמד, און צבי האָט מיט געניטקייט גענומען אָפּטרענען די לאַטעס, און זיי אוועקגעלייגט אויפֿן טיש.

— דערלאנג א שיסל וואסער —

דאָס מיידל האָט אונטערגעטראָגן א בלעכן שיסל מיט וואסער.
צבי האָט לאַנגזאם אונטערגעטונקט יעדעס אָפגעטרענט שטיקל
לייונט באַזונדער. ער איז געווען אנטוישט. דאָס וואסער האָט נאָר
ניט געענדערט דעם אויסזען פון לייונט. עס איז נאָר געוואָרן נאָס.

— ממזרים — האָט ער אַ ברום געטאָן צווישן די ציין.

ער האָט זיך פארטראכט. דאָס מיידל און זיין חבר האָבן זיך
ניט אָנגערופן קיין וואָרט. ביי צביל'ן אין מוח האָט עס געיאָגט איין
געדאַנק איבערן צווייטן. די נאכט איז קורץ. און אויב מען וועט
ניט באווייזן?

ער האָט מיט דער קאלטער לופע אָנגערירט דעם נאַקעטן קער-
פער פון פרעמדן.

— רבוּר...

דער פרעמדער האָט א ציטער געטאָן, און זיך באַהערשט.

— איך בין א חבר פון „ברזל" — האָט ער געענטפערט.

— דאָס ממזר ווייס איך. מ'קאָן שוין ריינע לייט. — האָט
צבי א שיפע געטאָן.

— ווו איז דאָס געווער?

— כ'ווייס ניט...

— עסט שוין באַלד ווייסן — האָט ער נאָך פעסטער אַ דריק
געטאָן דעם בחורס ריפן.

דער בחור האָט געשוויגן.

צבי האָט אַ סוף געטאָן אויפן זייגער. באַלד וועט עס טאָגן, און
מ'וועט פון בחור ניט קאָנען פטור ווערן. אפשר איז ער געווען
מיט נאָך עמעצן ביי דער גרענעץ? ניט געדארפט זיך צואיילן און
פארכאפטן אים.

דעם בחורס עקשנות האָט אים גערייצט.

— דעם זאק און די שטריק. די שטייגער. — האָט צבי באפוילן.

זיין חבר האָט געבראכט אַ זאק און אַ בינטל שטריק, און
אוועקגעלייגט ביים בחורס פיס. דאָס מיידל האָט פון ערנעץ גענומען
אריינברענגען ציגל.

צבי האָט זיך גענומען פאָרען ביים רעוואָלווער. ער האָט אויף

דער לופע אַרויפגעצויגן אַ ברייט רערל, און עס פארפעסטיקט.

דער פרעמדער האָט גענומען שוידערן. אַ שווייס האָט אים
באשלאָגן, און ער האָט דערפילט ווי ס'וואסער רינט פון אים אָפּ,
און זיין ווילן איבער די פיס, אין די שיד אַרײַן. די קני האָבן גע-

נומען ציטערן, און די ציין זיך טרייסלען. ער האָט דערפילט, אז באלד וועט עס געשען. זיינע צווייאונצוואנציג יאָר וועלן זיך באלד אויסלעשן — ווי א חלבן ליכטל, ווען מען בארירט דעם קנויט. אויך ער וואָלט אזוי געמאָן, טוט ער א טראכט — ווען א חבר פון „בדרך“ פאלט אריין אין זיינע הענט, און וויל ניט געבן קיין לשון. עס איז מלחמה. מלחמה מיט די ענגלעטדער און מלחמה מיט „בדרך“.

א פאסקודנער ריח האָט זיך פארשפרייט אין קעלער, ווי קעץ וואָלטן דאָ אָפגעטאָן זייערע קעצישע ליבעס.

צבי האָט זיך ניט געקאָנט באהערשן.

— פאָשיסט — האָט ער א ברומ געמאָן. ער האָט נאָכאמאָל א קוק געמאָן אויפן זייגער, זיך צו פארזיכערן, אז מער קיין צייט איז ניטאָ.

— רגע אחר — האָט זיך דאָס מיידל אָנגערופן צו צבי'ן. זי

האָט מיטן פינגער אָנגעוויזן אויף די שטיקלעך ליוונט.

צבי האָט באַמערקט, ווי אויפן ליוונט זענען ארויסגעקומען כעמישע צייכנס. רוימישע ציפערן און עפעס א שריפט. די קליינע צייכענונג האָט אויסגעזען צו זיין א מאַפע. אין איין אָרט איז געווען א צלם, ווי פליגלען פון א ווינטמיל, און דער בוכשטאָב: ב.

צבי האָט א שמיכל געמאָן. אצינד איז פאר אים אלץ קלאָר.

ב — ברזל, דאָ איז עס. עס איז גוט געווען — וואָס ער דארף מער גאָרניט אָפטאָן דעם בחור. ער וועט אפשר זיין א גוטער חיל, ווען ער וועט קומען אין לאַנד אריין.

— ביזט א שליח — האָט ער געזאָגט צום פרעמדן. ער האָט זיך אָנגעשטויסן, אז דער פרעמדער ווייס פון גאָרניט. מ'האָט אים געגעבן ס'העמדל אָנצונאָן, און גיין איבער דער גרענעץ.

— טו זיך אָן — האָט ער באפוילן דעם פרעמדן.

— גיב אים א טרוגק וואסער און עפעס צום עסן — דאָס מיידל האָט, אָן יא וואָרט צו זאָגן, אויסגעפאָלגט.

זיי האָבן אים ווידער פארבונדן די אויגן און אריינגעזעצט אין אויטאָ. זיי האָבן זיך אוועקגעלאָזט אין דער נאכט אריין.

— האָסט מוזל — האָט צבי געזאָגט — אראָפגעמענדיק דאָס טיכל פון פרעמדנס אויגן. גיי מיטן וועג לינסס. אז ס'וועט ליכטיק ווערן, וועסטו זיין ביי א לאַגער. וועסטו זיין צווישן יידן. וועסטו דאָרט טרעפן דייענע. און שקד. לא מדבר...

אלײן האָט ער יאָג געמאָן דעם אויטאָ צווישן די בערג. צבי האָט געקאָנט די גרענעץ, ווי זיין אייגן פנים אין שפיגל. יעדעס

קנייטשעלע. יעדער שטריך. דער ווינט-מיל — האָט ער א טראַכט געמאָן. באַלד געדארפט פארשטיין, און דאָרט קען מען באהאלטן עטלעכע קאסטנס...

4.

באָבראָוו איז געווען אין זיין עלעמענט. דער קולטור-אַמט האָט אים איבערגעגעבן אין די הענט אריין דאָס טעאַטער. ס'האָט זיך אָפגעזוכט א היפשער עולם, וואָס האָבן זיך געהאַלטן פאר אַקטיאָרן — ווייל נאָך אלעמען האָבן טעאַטער ארטיסטן געקראָגן און עקסטרע שפּיזן צוטיילונג פון „דזשאַינט“, און דאָס האָט עפעס געמיינט פאר זיי.

מען האָט גענומען איינשטעלן אַ פּאַרשטעלונג, און ס'האָט זיך טאַקע אַרויסגעוויזן, אַז ס'איז דאָ מיט וועמען צו גיין צום טיש. באָבראָוו איז אַרומגעלאָפּן איבער דער בינע. דערפילט: אַצינד לעבט ער. מ'טוט עפעס אויף. דערביבער האָט ער געמונטערט די מיטשפּילער זיינע:

— לעבעדיקער, חברה. מ'פּאַרלאַנגט רעזולטאַטן. אין אַנדערע לאַגען גייט עס אַ גאַנג, און ביי אונדז שלאָפט מען ... אויף די צענויפּגערוקטע בעטלעך, וואָס האָבן געהאַט דעם אַנבליק פון אַ פּאַמיליע-בעט, זענען געלעגן צוויי און פּאַניעטשקע. כאַטש די טיר איז געווען צוגעשלאָסן, זענען זיי געלעגן זאַלבאַנאַנד, ווי אַ פּאַרפּאַלק, וואָס האָט שוין איינער ביים צווייטן אלץ אַנטרעקט און איבעראַשונגען קען מען ניט דערוואַרטן. פּאַניעטשקע האָט זיך געבלאָזן. געווען אַביסל ברוגזלעך.

— מילא, באָבראָוו ווערט פּאַרפּאַלן אויף גאַנצע טעג און נעכט, איז ניט קיין אומגליק. די צוטיילונגען ברענגט ער אַהיים. דאָס איינציקע וואָס איז אים נאָך געבליבן — איז טעאַטער. דאָרט קען ער נאָך אַמאָל אַ שפּיל טאָן דעם אויפטוער. אָבער דו ? צווייג האָט געוואַרט, זי זאָל אָנהויבן פון מעשה בראשית. פון יענער נאַכט אין וואַגאַן פּול מיט פליטים, ווען זיי האָבן זיך פּאַר פּלאַנטערט. וועגן דעם אַז דער אַרטיסט באָבראָוו, וואָס האָט אים, אויף איר פּאַרלאַנג, אַריינגענומען צו זיך, ווי אַן אייגענעם. פון יענע פּרידיקע מינוטן וועלכע זי האָט בלוזן אים געשענקט, כאַטש מענער זענען פּאַר איר די כּפּרה געוואָרן, ווען זי האָט זיך נאָר באַ-וויזן אויף דער בינע, אין אַ קורצן קליידל מיט די נאַקעטע פּיס אין

רויטע שטימוועלעך. דורכן ענגן בלוזקעלע האָט דאָס וויבלעכקייט אָנגעהיצט דעם זאַל. אַפילו צווייג, פאַר וועמען זי איז שוין געווען ווירקלעכקייט — אַ ביז גאָר נאָנטע, צאָפּלדיקע און ליבלעכע ווירק-לעכקייט — וואָס וואַרעמט אַ סך מער ווי אויסגעטרוימעטע צערט-לעכקייטן — אַפילו צווייג האָט זיך אָנגעשטעקט מיט אַט דער אַנ-געהיצטקייט פון זאַל און ס'האָט גענומען נעכט און נעכט, ביז אַט דער פיבער האָט נאָכגעלאָזט.

ער האָט געוואַרט. נאָר פאַניעטשקע האָט גאָרניט געזאָגט. דאָס האָט אים פאַרדראָסן. זי איז געווען אַ מבין אויף אים. געוואוסט זיין שוואַכקייט. און דאָס האָט אים אויפסניי פאַרדראָסן. באַבראַוו איז געווען אַרטיסט — דער קאָלעקטאָר פון אַפּלאַדיסמענטן און אָנער-קענונג. וועגן אים האָבן מענטשן געזאָגט:

— אַוואַדאי — עפעס אַ קלייניקייט: באַבראַוו...

דעריבער האָט ער פאַניעטשקען געזאָגט:

— מ'באָט מיר אָן אַן אַמט אין פּראָפּאָגאַנדע רעפּאַרטמענט. אַ פּאַלק דערוואַכט. די וועלט צאָלט אונדז צוריק אַ חוב. מיר האָבן אַן אייגענע מדינה — טאָ ווי קאָן איך שווייגן? איך — וואָס האָב תּמיד געטרוימט וועגן אַט דעם גרויסן טאָג... די מענטשן אין לאַגער זענען צו פיל פאַריאָגט. מ'דאַרף אין זיי אויפוועקן דאָס נאַציאָנאַלע באַוואוסטזיין...

ער האָט געוואַלט זען, ווי זיינע רייד וועלן זיך אויסוויקלן אויף פאַניעטשקען. נאָר ווייל טעאָטער איז געווען אַ טייל פון איר לעבן, האָט זי דעריבער געשוויגן.

צווייג האָט זיך אויפגעזעצט אויפן בעטל.

— דאָס איז ניט עפעס טעאָטער. פּורים-שפּיל. דאָס איז נאָ-ציאָנאַלע אַחריות.

אַרום מיטאַגצייט, ווען דער לאַגער-עולם האָט זיך געקליבן אין קיך אַריין אָפּנעמען ס'מיטאַג, און דערווייל געשטאַנען אין רעדלעך און נעשמועסט — האָט זיך איבערן לאַגער דערהערט צווייגס מעטאַלענע שטים, דורכן ראַדיאָ-הילכער.

דער עולם איז געבליבן פאַרגאַפט. צווייג האָט גערעדט, און יעדעס וואָרט איז אַרויסגעקומען, ווי אויסגעהאַמערט. ער האָט גע-רעדט צו זייער געוויסן:

„מ'יאָגט זיך שוין ווידער נאָך מאַטעריעלע זוערטן. מ'ווייל רייד ווערן אין לאַגער פון עמלס. אין אונדזער אויסגעטרוימט היימלאַנד גיסט זיך בלוט. גענוג זיך געוואַלגערט אין דער פּרעמד. געבעטלט

ביי פרעמדע שוועלן. לאָמיר זיך אויפהויבן און אוועקגיין אַהין, ווי אונדזערע קינדער וועלן אויסוואַקסן ווי שטאַלצע מענטשן, ווי ס'וועלן מער ניט זיין קיין קאַלד-אויונס... פאַרשאַלטן זאָלן ווערן די מאַמעס — וואָס האַלטן צוריק זייערע קינדער און זוכן אַ וועג קיין אַמעריקע אָדער קאַנאַדע..”

פאַניעטשקע האָט זיך אָנגעלענט אויפן פענצטער-ברעטל פון דריטן שטאַק און זיך צוגעהערט. זי האָט צווייגן נאָך קיינמאָל אַזוי ניט געהערט ריידן. זיין שטים האָט איר דורכגענומען און אַרייַנגעדונגען אין אַלע קעמערלעך פון איר קערפער, אַזש טרערן פון גערירטקייט האָבן זיך באַוויזן אין אירע אויגן.

שאַפיראַ אין געשטאַנען אומבאַמערקט הינטער אַ מויער און זיך צוגעהערט. אים האָט ווי תמיד הנאה געטאָן פון זיין קלוגן איינפאַל, פון דעם וואָס ער האָט באַשטימט דעם פאַסיקן מענטש אויפן אַמט פון פּראָפּאַגאַנדע. אין אַ מינוט פון פאַרגעסנקייט האָט ער זיך אַפילו דערהפילט גערירט פון צווייגס אמתדיקע רייד. דאָס אָבער האָט נאָר געדויערט אַ רגע. ער איז צו צו צווייגן, וואָס האָט אים געקוקט אין די אויגן אַריין און אים גוטברודעריש געקלאַפט אין פלייצע:

— מאַלאַדיעץ צווייג. ס'איז אַ גוטער אויפטו — אַ ביז נאָר וויכטיקער אויפטו וואָס איך האָב אייך באַשטימט אויפן פּראָפּאַגאַנדע-אַמט.

צווייג איז געווען אָנגערונקען מיט דערהפאַלג. ער האָט גע-רעדט צו אַכט טויזנט יידן. אַכט טויזנט... אַ שטאַט אַ גאַנצע. אַרויפצוגיין צו פאַניעטשקע און איינזאַמלען די אָנערקענונג — האָט ער אַ טראַכט געטאָן — ניט נאָר זוי אַ מאַן, נאָר זוי אַ נאַציאָ-נאַלער העלד.

ער האָט זיך אוועקגעלאָזט איבערן לאַגער שפּאַצירן, כדי מענטשן זאָלן אים זען און דערקענען, און אפשר טאַקע באַוווּנדערן? ערשט שפּעטער איז ער אַרויף אין צימער. פאַניעטשקע איז צו אים צוגעפאַלן מיט הייסע, פולע ליפן. זיך איינגעקלאַמערט אין אים און צוזאַמען אַ פאַל געטאָן אויף די צוויי צענויפגערוקטע בעט-לעך — וואָס כאַפן דעם אָנבליק פון אַ פאַמיליע-בעט. אין איר האָבן זיך אויפגעוועקט דרימלענדיקע שטראַמען וואָס האָבן איבער אים אַ פלייץ געטאָן, עלעהיי זיי ווילן אים פאַרכאַפן אין ווירטואַר... נאָר זוי אַ געניטער שווימער, וואָס דערהפילנדיק דעם שטראַמיקן פאַרנעם, האָט ער זיך געלאָזט טראַגן פון זיי. ווערן מיטגעריסן. ער

איז ארויסגעשוואמען פון אויבן, זיך אונטערגעטוקסט און זיידער ארויסגעשוואמען. דער געניטער שווימער האָט באַלד גענומען באַ- הערשן דעם שטראָם. ער איז אַריינגעדרונגען אין איר. דער שטראָם איז געוואָרן אונטערטעניק. אַצינד האָט זי זיך געטראָגן מיט זיין ריטם. צווייג האָט גענומען שווימען קעגן שטראָם און באַווונדערט זיין כוח אין באַהערשן די שטראָמען. ער האָט ניט באַמערקט, ווי די נאָכגיביקע שטראָמען האָבן אים, אין זייער נאָכגיביקייט, אַריינגעצויגן טיפער, טיפער... ער האָט געשפירט ווי די באַרוישונג נעמט אויסרינען פון אים...

5.

סוף אַכטאונפערציק, האָט שאַפיראָ שוין געהאַט אַ שטאַב מיט מענטשן וועלכע אַרבעטן אין זיין אַמט. מיט שרייב־מאַשינען; מיט סעקרעטאַרינס; ס'איז שוין געווען אַן אייגענע מדינה און מ'האַט מער ניט געדאַרפט שמוגלען די מענטשן דורך די נעכט; אַפציען די וואַכזאַמקייט פון די ענגלענדער, און אַפגעהיט פאַרצייכענען נעמען פון אומלעגאַלע, אין געהיימע קאַרטאַטעקן, מיט מאָדנע צייכנס, וואָס נאָך ער אַליין האָט געוואוסט דעם באַדייט — און ערגעץ וווּ — צווישן מינכען און מאַרסעל — האָט עמעצער געהאַט אַ בוך, לויט וועלכן מען וועט די נעמען פאַרנאָנדערשיפירן, ווען די צייט וועט קומען. אַצינד האָט שאַפיראָ אונטערגעשריבן פאַפירן מיט זיין אייגן נאָמען; שאַפיראָ — אַרויפגעלייגט אַ שטעמפל, עלעהיי אַ וויזע. דער נאַציאָנאַלער קאָמיטעט פון אַנגעזעענע פאַרמלחמהדיקע טוער, וועלכן שאַפיראָ האָט געלאָזט צענויפשטעלן, כדי מען זאָל זען אַן אַלע זענען פאַרטאָן אין דעם וויכטיקן אויפטו, וואָס מ'רופט: עליה, האָט ניט דורכגעלאָזן קיין געלעגנהייט צו רימען אים פאַר דער איבערגעגעבנקייט צו דער זאַך, אין וועלכער ער איז פאַרטאָן מיט לייב און לעבן.

— וואָס עפעס איך? — האָט ער זיך געווערט. — מיר אַלע לייגן צו אַ האַנט. מיר אַלע העלפן דערפילן דעם טרוים פון צוויי טויזנט יאָר.

צופרידן מיט זיך — האָבן די טוער טאַקע מסכים געווען. — אַוודאי — מיר אויך. ווי זשע אַנדערש? די חשבונות מיטן קאָמיטעט איבער שפייז-פאַקעטן; ריזע-הילף האָט נאָך אַלץ אַנגעהאַלטן. געוויס האָט מען מיט דער „אונראַ“

פארהאנדלט וועגן שיפן, באַנדרייזעס אויסצאלונגען אין צענטער. נאָר ווי שווערלייכיק ער איז ניט געווען, ווי פאָוואָליע ער האָט זיך ניט באַוועגט, אַזוי פלינק האָט שאַפיראָ זיך געקאָנט אַרײַנדרייען אין אַ סיטואַציע פאַר זײַן טובה וועגן.

קיבוצים האָבן שוין מער ניט געהאַט וואָס צו טאָן אין די לאַנערן. מען האָט שוין מער ניט געדאַרפֿט דעם כוח, אויף וועלכן די לאַגער־קאָמיטעטן האָבן זיך געהאַלטן.

מיטן „מזרחי־קיבוץ איז דער קליינער שלמהלע אַוועק קיין ישראל. אין די פּאָר יאָר, וואָס ער האָט געהאַנדלט שותפות מיטן שוואַרצן אייזיק ביים לאַגער־טויער מיט צינאַרעטן און קאַווע — איז אים געבליבן אַ פּאָר דאָלער. דער שוואַרצער אייזיק האָט געהאַט אַ מומע אין אַמעריקע, און זי האָט איינגעלייגט וועלטן, ער זאָל אַהינסקומען.

— איך וויל וווינען צווישן יודן — האָט שלמהלע געטענהט — אין קיבוץ איז תמיד דאָ אַ מנין. אַז איך האָב סײַ ווי אין ערגעץ קיינעם ניט . . .

נאָר ביים געזעגענען האָט ער אָנגעזאָגט דעם שותף צו האַלטן אַן אויג אויפן מיידל, וואָס ער לאָזט איבער.
— מיטן קיבוץ קען איך זי ניט מיטנעמען. אַ וויל מיידל, אָבער פּאָרט אַ דייטשקע — נאכער וועט מען זען.

דער שוואַרצער אייזיק איז געווען אַן ערלעכער בחור. ער וועט זיך ניט לאַשטשען אויפן חברים אַ מיידל. און עמא האָט טאַקע ניט געזוכט קיין אַנדערע. זי האָט שלמהלען געטרויט.
אַז אייזיק און עמא האָבן פּאַרגליכן בריוו — האָט זיך אַרויס־געוווּן ס'זעלבע: שלמהלע בענקט.

מ'שמועסט אַז ליבע צעשמעלצט אייז; צעלייגט מויערן. שלמהלע האָט אין ישראל איינגעלייגט וועלטן ממש. אַ לאַנד איז געשטאַנען אין מיטן ווערן. גיום און קליטה. מ'באַזעצט געביטן. נייע ישובים וואַקסן. עולים שטראָמען אין פּאָרט אַרײַן. אין מיטן פון דעם אַלעם, האָט שלמהלע אַרויסגעקראָגן אַ התר פון ראַבינאַט. אַצינד איז שוין קיין שטערונג ניט געווען, און דער שוואַרצער אייזיק האָט אָנגעוווּן עמאָן דעם אַמט, וואָס וועט שוין די ריזע באַזאָרגן.

שאַפיראָ האָט איר געלאָזט לאַנג וואַרטן — מחמת פּאַרנו־מענקייט.

נאכהער האָט ער געקנייטשט ס'פּאַפּירל געשריבן אין עברית, ווי אַ פּאַרזיכטיקער קאַסיר פּון אַ באַנק, וועלכער פּאַרדעכטיקט אַ פּאַלשן באַנקנאָט, און צוליב דעם קען די באַנק האָבן אַ גרויסן פּאַרלוסט — טאָמער לאָזט ער עס אַדורך. פּון די בריוו, וואָס שלמהלע האָט געשריבן — און עמאָ האָט זיי דאָ אָ אויפן שרייב-טיש אויסגעלייגט — האָט זיך שאַפּיראָ אָנגעשמויסן, אַז דער ראַ-בינאַט האָט גאָרניט קעגן דעם, אַז עמאָ זאָל אַריינקומען אין גבול פּון ייִדישקייט.

מיט דייטשישער רעספעקט פאַר ביוראָקראַטן, איז עמאָ געזעסן אויפן ברעג פּון שטול, און מיט הכנעהדיקע בליקן געקוקט צו דעם, וואָס באַראַרף רעצידירן איר גורל.

דער שוואַרצער אייזיק האָט געוואַרט אין דרויסן, און בשום אופן ניט געקאָנט פּאַרשטיין הלמאי די זאך פּאַרציט זיך אזוי לאַנג. — דאַכט זיך אַ קלאָרער טיש — האָט ער זיך אַליין געגעבן צו פּאַרשטיין — דאָס לאַנד באַראַרף מענטשן. שלמהלע איז דאָרטן. וועט ער האָבן אַ ווייב. אַז דער ראַבינאַט קען באַשטיין, קען שאַפּיראָ ניט? זי וועט ווערן אַ ייִדישקע... און מענטשן זוכט מען דאָך מיט ליכט...

אַז עמאָ האָט זיך ענדלעך באַוויזן — איז זי געווען ווייס ווי קאַלך. אירע ליפן האָבן געציטערט פּון אויפּרענגן. זי האָט קוים געקענט שטעלן אַ טראַט. די פּיס האָבן זיך געבויגן אונטער איר. אייזיק האָט זי אָנגענומען ביים האַנט, זי אונטערצוהאַלטן. די האַנט איז געווען איין שטיק אייז.

— דער שוויין... — האָט זי קוים באַוויזן אַרויסצוזאָגן. אייזיק האָט איר דערלאָנגט אַ סיגאַרעט. זיי האָבן ביידע גע-רויכערט און געשוויגן. ביסלעכווייז האָט זי זיך באַרוואיקט. — די שפּיזן — אזוי האָט ער געזאָגט — ווער וועט באַצאָלן פאַר די באַן-בילעטן? פאַר דער שיפּס-קאַרטע? — ווער? — האָט זי ניט פּאַרשטאַנען — אָט שרייבט דאָך שלמה: דער עמיגראַציאָנסראַמט וועט שוין אַלעס באַזאָרגן. די הערן פּון ראַבינאַט... — וואָס האָט ער דערויף געזאָגט? — איז אייזיק טשעקאָוע צו ווייסן.

— דער שוויין — האָט זיך עמאָ ניט געקאָנט צוריקהאַלטן — געוויס קען איך באַצאָלן — האָט ער געענטפּערט. דו זעסט מיט

מיר אָבער מוזן אַרויסגיין, ביזן אָפּפּאַרן אין אַ האָטעל אַריין —
מ'מוז דאָס געלט פאַרדינען ...

— אַן איינפאַל אַכיסל פון אַ חויר — האָט אייזיק צו זיך
אַ זאָג געמאַן — כאָטש אויף אים דאַרף מען זיך ניט ווונדערן ...

צבי האָט געהאַלטן אין האַנט אַ קורץ בריוול, וואָס איז נאָר
וואָס אָנגעקומען. ער איז געווען פאַרקלעמט. פון זיינע אויגן האָט
אַרויסגעקוקט אַ הילפּלאַזער צער, און ס'האָט זיך געדוכט — אז
אַט, אָט וועט ער זיך צעוויינען. די אויגן האָבן זיך אָנגעפילט מיט
פייכקייט, און צבי האָט זיך אַפילו ניט געפרוּווט באַהערשן. דאָס
בריוול האָט שוין אַלץ געהאַט געזאָגט — און מער קיין פּרטים
האָט מען סיי ווי ניט געקאָנט דערגיין.

אַרום זענען געזעסן די חברים. די קעפּ נידעריק געבויגן. זייערע
בליקן האָבן זיך וואויסגעמיטן. יעדער פון זיי האָט געהאַט דאָס געפיל,
אז ער האָט געדאַרפט זיין דאַרטן, צוזאַמען מיט מאַטלען. ווען זיי
וואַלטן געווען מיט אים — צווישן זיי — וואַלט אזאָ זאך ניט געד
קאָנט פאַסירן.

איבערן צימער איז געהאַנגען אַ געדריכטער, בלייענער וואַלקן
פון שווייגן, וואָס האָט שווער געמאַכט דאָס געמיט.

אויפן זעלבן אָרט זענען זיי צוזאַמען געזעסן — ערשט מיט
אַ וואַכן דריי צוריק. מען איז געווען פּריילעך, געטרונקען לחיים און
געזונגען קיבוצישע לידער... נו — מיט אַ וואַכן דריי איז עס געווען
אַנדערש. זיי האָבן דאָך געזענגט מאַטלען, וואָס איז מיט דער עליה
אוועק קיין ישראל. זיי זענען אַלע געווען איין חברה; דורכגעגאַנגען
קאַלטס און וואַרעמס צוזאַמען. ס'איז אמאָל אויסגעקומען — אז
מאָטל און צבי — זענען אַ צוויילינג. ניט מער — צבי איז געווען
דער קאַפּ, און מאָטל — די הענט און די פיס.

דער פּראָנט-זעלנער מאַטע-בער זאַטורענסקי האָט פון דער
מלחמה אָפּגעשפּאַרט עטלעכע ווונדן, אַן אַלטן, אָפּגעריבענעם
שינעל און די דערפאַרונג פון פינף מלחמה-יאָרן, אין דער רוסישער
אַרמיי.

מיט דעם באַגאַזש איז ער אָנגעקומען אין „ברדך“ — צו
העלפּן דער אומלעגאַלער עליה.

א גרויסער שווייגער — מאַטערבער. אפילו דאָס מיידל וואָס
האַט אים אַרומגענומען מיט מאמישער וואַרעמקייט, אויף אַט דעם
דורכגאַנגס-פונקט, האָט קוים געקאָנט דערשפירן אַט דעם ציטער,
וועלכן ער פילט. געוויינט צו זיין שווייגן, האָבן זיי אפילו ניט גע-
וויסט, אַז אין אַט דעם לאַגער לעבט אַ היימישער, וואָס געדענקט
נאָך מאַטע-בער פיזונטישקס מיט די פעטע, גלאַנציקע ליפן — פון
צו פיל הערינג עסן. און אַז ער פלעגט אַ מידער, פון נאַכטיקע
מאַרשרוטן, פון פירן מענטשן דורך גרענעצן; דורך ביערישע אַלפן
— אַריינכאַפן זיך צו די היימישע — איז אַנשטאַט רייד — אַ פאַל
טאָן אין בעט און שלאָפן... שלאָפן...

מ'האַט דעריבער ניט געוויסט צו פיל פון אים...
צביען האָט עס געעקבערט: מאַטל איז געפאַלן אויפן פראָנט.
אַזוי שרייבט מען אין קורצן בריוול: „אַראָפּ פון שיה אין חיפה,
זיך באַלד אָנגעשלאָסן אין אַ פאַרמאַציע און אַוועק אין דער באַ-
פרייאונגס-מלחמה“.

צבי האָט אַ וויש געמאַן די אויגן.
— ער איז געווען אונדזערער — האָט ער געזאָגט — און מירן
אים תמיד טראָגן אין זיך — האָט ער אַ ווייז געמאַן אויפן האַרצן.
עס איז געווען דאָס יאָר ניינצנהונדערט און אַכטאנפערציק.

6.

מ'האַט שוין געזען באַשיינפערלעך, אַז די פליטים-לאַגערן ווערן
פוסט. ניט נאָר פון טעאַטער-אַנסאַמבל איז געוואָרן די העלפט, ס'איז
שוין כמעט ניט געווען פאַר וועמען אויפצוטערעטן. און וועמען ליגט
אין זינען טעאַטער — אַז אַט היינט, מאָרגן טוט מען אַ רוף צום
קאָנסול, און ווער ווייסט מיט וואָס מען גייט אַרויס פון אים. אַנ-
דערע האָבן איינגעקויפט ווירטשאַפט און זיך געלאָזט קיין ישראל.
באַבראַוו, וואָס האָט דורך די יאָרן איינגעשאַפט זיך אַ נאָמען,
האַט געהאַט זיינע קאַנטשאַפטן. אין אַ שיינעם פרימאָרגן איז פון
באַבראַוו דער אַרטיסט געוואָרן צוריק זעליקמאַן — דער שניידער,
און פאַר שניידערס האָט זיך אַן עפן געמאַן די טיר קיין קאַנאַדע.
דעמאָלט האָט פאַניעטשקע אַ פּרעג געמאַן די סאַמע נאַטיר-
לעכסטע פּראַגע:

— אויף וועמען וועלן מיר איבערלאָזן צווייגן?

— נאך אלעמען איז דאך צווייג א מענטש מיט אידייען, מיט שטרעבונגען — באבראווו האָט ניט פארשטאנען, וואָס דאָ קען זיין אן איבערייד וועגן צווייגן.

— אָ, דו מיינסט די רעדעס זיינע דורכן ראדיאָ? — האָט פאָניעמסקע זיך אָנגעשטויסן, וואָהין ער צילט. — ביי מיר איז רעכט, אַז ער וויל נאָר מיטפאָרן מיט אונדז... און נאָך אידער באבראווו האָט געקאָנט עפעס זאָגן, האָבן שווערע טרערן גענומען רינען פון אירע אויגן:

— אָן צווייגן ריר איך זיך ניט פון אָרט...

נאָך פאָניעמסקעס אוועקפאָרן, האָט צווייג זיך באַזעצט אין מינכען, ווייל אַ מענטש וואָס וואָרט אויף קאָנאָדער פאָפירן מוז האָבן אַ סטאַבילן אַרדעס, און ניט אַרומוואַנדערן איבער לאַגערן.

אין מינכען האָט ער גענומען אַרומזוכן זיין אַלטן באַקאַנטן — שאַפיראָ. אין צענטראַל-קאָמיטעט האָט קיינער ניט געוואָסט וואָס ער טוט. נאָכן פאַרמאַכן דעם לאַגער האָט שאַפיראָ אויסגערייניקט זיין אַמט, און די וויכטיקסטע פאַפירן איבערגעליפערט, ווי ס'באַ-דאַרף צו זיין. אַפילו אַ באַשטעטיקונג באַקומען דערויף. אָבער וווּ ער איז — דאָס ווייסן זיי ניט.

— ער איז אַוודאי עולה געווען — קען צווייג ניט פאַרשטיין, פאַרוואָס דער הויפּט-עמיגראַציע-אַמט ווייס ניט דערפון. ער האָט גענומען אַ יאָר הפּש — פּרובירט דער באַאַמטער אויפקלערן צווייגן, פאַרוואָס זיי האָבן פאַרלוירן דעם קאָנטאַקט מיט שאַפיראָן.

דאָס האָט זיך געלייגט אויפן שכל, כאָטש אינגאַנצן פאַר-שמענדלעך איז עס ניט געווען.

צווייג איז געזעסן אין דער „אַקסימאָור-קאַפּע“, אויף מאַקסע-מיליאָן שטראַסע, וווּ מען זעט אָפּט אַ יידיש פנים — און געלייענט פאָניעמסקעס בריוו. צייטגווייז האָט ער צווישן די זייטלעך געפונען עטלעכע דאָלער. אין דער קאַפּע טאַקע האָט ער זיי אויסגעטוישט, ביי די וואַליוטע-הענדלער פון דער מעל-שטראַסע. צווייג האָט באַ-וווּנדערט פאָניעמסקעס חכמה: ווייל בלויז מיט ליבע אַליין און מיט בענקשאַפט — קען אַ מענטש ניט לעבן.

באַבראָוו האָט אין נייעם לאַנד געהאַט גענוג אייגענע זאָרגן, ווי צו טראַכטן וועגן צווייגן. אַזוי שרייבט פאָניעמסקע. נאָר זי האָט שוין אירע וועגן אים צו דערמאַנען אין צווייגן און אין זיין צוזאָג. באבראָוו האָט געטראַכט זיינע אייגענע געדאַנקען:

— עפעס איז דאָ אין דעם, וואָס זי ציט צו אים... זיין לעבנס-
דערפאַרונג האָט אים אונטערנעזאָגט:

— שוין בעסער דער שלימזל — איידער אַ ווילד פרעמדער...
צווייט איז שוין געווען גרייט אָפּצופאַרן. ער האָט געוואָלט
עפעס מיטברענגען פאַר פּאַניעמשיקען, און גערעכנט אָפּטוישן אַ פּאַר
דאָלער אין דער קאַפּע.

די „אַקסימאָורקאַפּע“ איז געווען פאַרמאַכט, כאָטש די טיר
איז געשטאַנען אָפּן. אַרבעטער, מיט שווערע ברעך-אייזנס, אויף
לייטערס האָבן געהאַט ווענט. אַן עלעקטראָ-מאַנטער האָט אַרייַג-
געשטעלט רערן אין אויסגעבויערטע לעכער, וואָס וועלן פירן עלעק-
טרישע דראָטן אונטערן טינק.

צווייט האָט אָפּגעשטעלט דעם עלעקטראָטעכניקער, וואָס האָט
אים אויסגעזען צו זיין אַ פאַרשטענדלעכער בחור, און אַ פּרעג
געטאָן:

— וואָס האָט דאָ פּאַסירט אין מיטן דרינען?

— מענטש — האָט דער עלעקטראָטעכניקער צוויידייטיק אַ
פינמל געטאָן מיט אַן אויג — ס'וועט שוין אַצינד הייסן: „אַקסימאָוו
קאַבאַרעט“. דער הער שאַפיראַ — אַן אויסגעקאַכטער קאַופּסמאַן,
פאַרשטייט וואָס קונדן ווילן. ער האָט שוין באַשטעלט פּיינע מייד-
לעך, ביז נאָר היפּשע מיידלעך...

ער האָט איבערגעלאָזן צווייגן שטיין אַ פאַרחידושטן אין מיטן
שטויבן צימער, פּול מיט ציגל-ברוך און אליין שטאַרק פאַרהאַ-
רעוועט, גענומען דורכשטופּן אַ שטאַלענע שנור דורך אַן איינגע-
מויערטער רער, כדי נאָכער דורכציען עלעקטרישע דראָטן.

אין צווייגס מוח האָט עס אויפגעלויכטן, ווי אַלע קאַבאַרעט-
ליכטער וואָלטן זיך מיטאַמאָל אָנגעצונדן: אַקסימאָוו און שאַפיראַ:
ס'איז דאָ אַ שייכות צווישן זיי — הייסט עס: די יידן אין לאַגער
האַבן ניט גערעדט פּון וועג? ער בענקט גאָכן אַלטן נאָמען... איז
עפעס טאַקע דראָטן פּאָרגעקומען אין אופּאָ?

נאָר וועמען איבערצופּרעגן איז ניט געווען...

שוועסטער

צום דריטן מאל האָט שוין מאיר ליפּמאַן געקלונגען. אַרום האָבן געקלאָפּט די וועב־שטולן. די לעדערנע רימענס זענען אייליק געלאָפּן איבער די טראַנסמיסיעס. אויף די לאַנגע שפינעריי־מאַשינען האָבן זיך צעלאָזט די שפינדלעך מיט אַ רעש, ווי אַראַפּלאַן־פּראַפּע־לערס. מאיר ליפּמאַן האָט זיך געמוזט אָנשטרענגען צו דערהערן אין טרייבל די דינע, אַביסל ציטערדיקע פּרויען־שטים, וואָס האָט אים געענטפּערט. דאָס גאַנצע קלינגען איז פאַר אים געווען אַן אַפ־קומעניש. ס'איז אים געווען ניט אָנגענעם פאַרן פאַרוואַלטער צו אַפּשטעלן עטלעכע מאל די מאַשין, און קלינגען.

— אָבער בעסער צו פאַרלירן אַ פאַר מינוט, אידער אַ האַלבן טאָג אַרבעט.

דער געדאַנק האָט גובר געווען, אַז מאיר ליפּמאַן, דער פינקט־לעכער און פלייסיקער אַרבעטער פון דער פירמע „טעקסטיל מיללס“, זאָל פאַרהאַלטן די מאַשין און אָנרופּן.

צום דריטן מאל האָט אים אַ פעסטע, זיכערע מענער־שטים געענטפּערט:

— היינט אין אָונט!

— אַרום ניין.

— דאָס נר 7.

— אַדאַנק!

דאָס טעלעפּאָן־קעסטל האָט אַרויסגעלאָזט אַ לייכטן קלונג, ווי אַ ווידער־קול פון ברום, וואָס האָט זיך אַראַפּגעגליטשט פון ליפּמאַנס ליפּ, און וואָס נאָר ער אליין האָט פאַרשטאַנען...

מיט יאָרן צוריק, אַז מאיר ליפּמאַן איז אַראַפּגעקומען פון אייראָפּע צו זיין פּרויס משפּחה, האָט ער באַוויזן אַפּצועסן דעם שבתדיקן טשאַלנט, אויסגעהערט אַלע מינים עצות און איז זונטיק אינדערפרי אַוועק זוכן אַ זווינגג...

פון זיינע עמיגראַנטן-יאָרן האָט זיך אין מאיר ליפּמאַנס געדאַנק
אויסגעפּאַרעמט איין בילד:

א הייסער זומער-טאַג. מיט אַ פּאַפּירל אין האַנט, אויף וועלכן
עס איז אויפגעשריבן דער אַררעס פון עפעס אַ פּאַבריק, וואָס קיינער
ווייסט ניט וווּ זי געפינט זיך — שפּאַנט ער איבער אַ גרויסער,
פרעמדער שטאָט, אָן אַ פענע אין טאַש צו קענען זיך קויפּן אַ טרונק
וואַסער, און אָן אַ האָפענונג צו קענען געפינען דעם דאָזיקן פּלאַץ
וווּ ער דאַרף קריגן אַרבעט... אַ מענטש רעדט אָפּ פּערציק יאָר, און
מיט איין מאָל אויס, שטום... אין קאָפּ באַמבלען זיך אים די עצות
וואָס זיין ווייבס משפּחה האָט אַ גאַנצן זונטיקדיקן טאַג אין אים
פּאַוואָליע, איינער נאָכן אַנדערן אַריינגעגעבן ווי מעדיצין... דער
שווייס רינט אים אונטערן קאָלנער. דאָס העמד קלעפט זיך פּאַר-
עקשנט צום לייב... דער שווייס רינט פון שטערן איבער די פּאַר-
טריקנטע ליפּן... ער איז געזאַלצן...

און תּמיד, ווי נאָר מאיר ליפּמאַן דערמאָנט זיך זיינע עמי-
גראַנטן-יאָרן, דערשפּירט ער אויפן גומען יענעם איבלידקן, גע-
זאַלצענעם טעם...

מיט דער עקשנות פון אַ פּיאָנער, וואָס רייסט אַרויס פון דער
וויילדער נאַטור איין שטיק ערד נאָכן צווייטן, אומברחמנותדיק, כדי
זיך אין איר צו פּאַראַנקערן און לאָזן וואַרצלען — האָט מאיר ליפּ-
מאַן אויפגעריסן דעם האַרטן אויסטראַלישן באָדן. הגם ער האָט
זיך געפונען אין אַ ציוויליזירטער שטאָט, האָט ער געהאַט דעם געפּיל,
אַז ער לעבט אין בוש,* און מוז שווער אויסהאַרעווען יעדן טראַקט,
יעדעס ענגליש וואָרט... דורך די אלע יאָרן האָט זיך אין אים אָפּ-
געזעצט, ווי זאַלץ אויף די ברעגן פון אַן אָזערע — אַ ביטערער
פּאַרדרום-געפּיל אויף זיין ווייבס משפּחה; אַ געפּיל וואָס האָט פון
יאָר צו יאָר אַלץ מער געדריקט אויף זיין נשמה. ער האָט געוואָלט
עס פּאַרגעסן, אויסמעקן, אָדער ווי אַן אויסגעלייענטע צייטונג —
אָוועקוואַרפן, נאָר עפעס איז דאָס אים ניט געלונגען.

זיין פרוי זעלדער, האָט אַ שוועסטער וואָס לעבט מיט איר פּאַר-
מיליע, ערנעץ-וווּ אין אַ לאַגער אין דייטשלאַנד — און דאָס פּילט
ער — וועט פּאַלן אויף אים, דווקא ווייל ער האָט אַ ווידערוויילן
צו דער גאַנצער משפּחה.

(* ווילדער וואַלד, דזשונגל.)

— מ'נאָ, כ'ווייס ניט, וואָס עפעס איך — מאַכט ער צו זעלדען, אַריינגלייגנדיק די בריִלן אין שוידל — ס'איז דאָך איר משפּחה פונקט ווי דיינע. זיי זענען אין לאַנד אַ יאָר צוואַנציק לענגער ווי איך. זאָלן זיי מאַכן דעם „פּערמיט“. פאַרשטייט, מ'מוז אַ טאָג באַלעמוטשען, לויפן אַהין, לויפן אַהער. נו, און אַ וווינונג דאַרף מען אויך האָבן. קענסט זיי אַ וווינונג שאַפן?

אויף דעם האָט זעלדע גאָרניט צו ענטפּערן. גערעכט איז מאיר, אָבער ס'איז דאָך פאַרט די איינציקע לעבנגעבליבענע שוועסטער פון דער גאַנצער פאַמיליע. קלעמען די טרערן איר אין האַלדז.

גאָר ער, מאיר ליפּמאַן קען עס ניט פאַרשטיין...
סוף כל סוף האָט זעלדע איינגעביסן דעם מאַן. ניט גרינג איז עס איר אָנגעקומען. זי האָט צו דעם אָנגעווענדט אַלע אירע פּרוי-אישע טאַלאַנטן, פון וועלכע זי פאַרמאָגט אונט זייער ווייניק (אַזוי האַלט מאיר ליפּמאַן), כאַטש אים לאָזט זי ביי יעדער געלעגנהייט וויסן:

— אין די יונגע יאָרן זענען מיר בחורים גאַכגעלאָפּן, ממש אָפּגעשלאָגן די שוועלן!

מאיר ליפּמאַן איז אַפילו אין דעם פאַל געווען אַ סקעפטיקער...
— איינס — האָט מאיר פאַרלאַנגט פון זיין ווייבס שוועסטער — אַ דירה קען זי ביי אים האָבן גאָר אויף אַ פאַר וואַכן, און ניט מער.

מאיר ליפּמאַן וואָלט שוין גאָר פאַרנעסן, אַז ערנעצווו אין אַ דייטשישן לאַנדער וואַרט זיין שוואַגער ברודערנאָטע מיט ווייב און קינדער אויף אַ וויזע, צו קומען צו אים, קיין אויסטראַליע. תמיד אָבער האָט אים זיין פּרוי דערמאָנט, אונטערטראַגנדיק אַ בריוול, גאָר שוין אָן דעם זיפּי, „וועגן דער איינציקער, לעבנגעבליבענער שוועסטער, נעבעך“...

די ערשטע צייט זענען אים באַפאַלן ספּקות. וואָס וועט זיין, אַז זיי וועלן ביי אים וווינען אַ גאַנץ יאָר, ווי ער האָט זיך פאַר-פליכטעט און אונטערגעשריבן... מיט זיין אייגענער האַנט אונטער-געשריבן. פון אָנהויב לאַנגזאַם, אומזיכער געפירט די פּעדער, ווי אַ קינד וואָס שטעלט די ערשטע טריט, און פאַרענדיקט מיט אַ פאַר-צוקט דריידל, ווי אויף אַ ירדיר-בריוועלע: מאיר ליפּמאַן.

אין אַזעלכע מאָמענטן פון חשבון-הנפש און ספּקות, פלעגט ער זיך צעשאַקלען ווי אין די בחוריִשע צייטן אין גערער שטיבל, מיט אַ ניגון:

— איז וואָס אַ שטייגער וועל איך טאָן, אַז זיי וועלן זיך צע-
לייגן אין מיניע שטובן און ניט וועלן אַרויסגיין? איז זאָל איך
ניט גיין צו דער שיף זיי אָפּוואַרטן, וועט מען זיי אַריינשיקן מיט
אַ טאַקסי ביז אין שטוב אַריין און נאָך הייסן באַצאָלן, כ'ווייס
וויפּל?

— איז צו וואָס מאירל, האָט זיך דיר געלוינט ס'נאָנצע גע-
שעפט, האָ?!

נאָר מיטאַמאָל האָט ער אַוועקגעמאַכט מיטן האַנט, מיט אַ
כ'מאַ, וואָס האָט געדאַרפט באַדייטן: אי, מען וועט זען, איז צו
וואָס זיך גריבלען בטלניש... ער האָט מורא געהאַט צו לערנען דעם
פּשט — צו האָט אים געלוינט ס'נאָנצע געשעפט. ער וואָלט גע-
דאַרפט אָנהויבן פון יענעם אוקראַינישן שטעטל, וווּ ער האָט זיך
צוזאַמענגעטראָפּן מיט דער איבערגעוואַקסענער זעלדע, וואָס האָט
שוין לאַנג געמעגט הערן קלעזמער שפּילן, און אין אַ שיינעם פּרי-
מאָרגן, אַז מאיר ליפּמאַן איז ביי זיך נאָך אַלץ ניט קלאָר געווען
וווּ ער האַלט אין דער וועלט, אין דער צעשרויפטער, מלחמה-פיבערנ-
דיקער וועלט — זענען זיי שוין געווען מאַן און ווייב, אַ צושטאַנד
איבער וועלכן מען קען ניט פּילאָזאָפּירן...

די צייט האָט איבער מאיר ליפּמאַנס ספּוקות געלאָזן פּאַלן
שטויב און ער איז כמעט היימיש געוואָרן מיטן געדאַנק:
— ס'מיניקע האָב איך געטאָן — און אפּשר וועלן זיי נאָר-
ניט קומען?!

* * *

אַז מאיר ליפּמאַן האָט אַוועקגעלייגט ס'טעלעפּאָן-טרייבל און
זיך געלאָזט גיין צו זיין מאַשין, איז אים אויפן זעג קלאָר געוואָרן:
— זיי קומען טאַקע — און ער, מאיר — וואָס קערט זיך מיט
זיי כמעט ווי גאָרניט אָן, וועט איצט אַהינפאַרן צום האַפּן, דינגען
אַ טאַקסי און אַראָפּברענגען זיסלען מיט ברוך-נאָטען און די קינד-
דער — זיי זאָלן זיך צעלייגן איבער זיינע שטובן...
זעלדע האָט געשיינט פאַר נחת. אירע האָר פּריש אויפגעקעמט,
איר פנים איז נאָך רויט — צעפאַרעט פון דער הייסער באָד. דאָס
שניידווייס געפּרעסטע בלווקעלע האָט געשימערט מיט די פּערל-
מומענע קנעפּ.

אויף דער סיד האָבן גערעדט צווישן זיך די טעפּ, מיט אַ
צישען, ווי אויך זיי וואָלטן זיך דערציילט אַז היינט ביינאַכט וועט

פון שיה אהערקומען זעלדעם איינציקע לעבנגעבליבענע שוועסטער, זיסל, מיט איר מאן ברוך-נאָטע.

פרויען דארפן ניט אָנגרייטן טרערן פאר אַ פאַסיקער געלעגנ-הייט, ווי מען גרייט צו בלומען אָדער וויין. זיי האָבן עס שטענדיק גרייט, צו באַצירן אַ פייערלעכן מאַמענט. זעלדע איז געפאַלן זיסלען אין די אַרעמס. טרערן זענען געפלאָסן אין דינע, קוים באַמערקבארע ריטשקעלעך, אין די טיכלעך אַרײַן...

צווישן איין געריכט און צווייטן, האָט מאיר ליפּמאַן דערציילט זייערע ערשטע טעג אין מעלבאָרן:

— האָבן מיר געדונגען אַ בוידעם-שטיבל, וווּ קוים צוויי האָבן זיך געקענט דורכשמופן.

הכלל ס'איז געווען זייער שווער. היינט אַ באַלעכאַסטע האָבן מיר געהאַט — איז דאָ שטעל זיך ניט, דאָ גיי ניט, גאז ברען ניט, וואָרים גאז קאַסט געלט...

זעלדע איז אים אַרײַנגעפאַלן אין די רייד אַרײַן:

— די אַלטע קוואַקע האָט געשריגן: מיר גייען צו הויך אויף די טרעפּ. נאָר דירה-געלט צאָלט איר, וויפל זי אַליין וויל!

ברוך-נאָטע האָט אויף דעם אַלעם געשאַקלט מיטן קאַפּ, געגעסן דאָס הייסע געקעכץ און געפינטלט מיט אַן אויג צום געלעגער.

זעלדע האָט צעלייגט די משפּחה שלאָפן באַזונדער. זיסלען מיט דער טאַכטער אויף דער קאַנאַפע אין אויפנאַם-צימער, און ברוך-נאָטען מיטן יינגל אין זומערדיקן „סילפּאַוט“ — אַ ביידל וואָס איז געשטאַנען אויפן הויף.

צומאָרגנס האָט זעלדע גענומען לערנען איר שוועסטער:

— גאז דאַרף מען ברענען, ניט ווי אין לאַגער — נאָר מיט אַ חשבון. דאָס ליכט אין קלאָזעט דאַרף מען ניט פאַרנעסן אויס-צולעשן. עס גייט ניט אין די פאַר שילינג, נאָר מען דאַרף זיך פירן באַלעבאַטיש. אין „פּרידזש“ דאַרף מען ניט אַרײַנשטעלן קיין נאַסע פלעשער, און מען דאַרף ניט קלאָפן מיט דער טיר. אויפּעפענען זאָלסטו אים פּאַוואָליע, די פאַרב זאָל זיך ניט אָפּשלאָגן. אזא „פּרידזש“ קאַסט אַ פאַרמעגן. ס'איז דאָך אַ צירונג אין אַ שטיב.

* * *

דעם ערשטן שבת איז מאיר ליפּמאַן מיט די אימיגראַנטן גע-גאַנגען אַנסקון וווינונגען. עפעס זענען זיי ברוך-נאָטען ניט געפעלן גע-

וואָרן. איינע — צו ענג; די אַנדערע — צו טיער. ניט געאילט זיך,
נישקאַשע:

— מ'זיצט דאָך ניט אין דרויסן...

אַהיימגענדיק האָט מאיר ליפּמאַן דרך־אַנב באַמערקט:
— ביי מיר קענסטו וווּווינען ווי לאַנג דו ווילסט. נאָר אז מיר
זענען געקומען, האָבן מיר געוווינט אין אַ בוידעם-שטיבל, אַבי ניט
ליגן ביי משפּחה...

ברוך־נאָטע האָט אַהיימגעבראַכט ס'ערשטע פּאַרדינסט, נאָר
קיין וווּווינג איז נאָך אַלץ ניט געווען. איז ער געזעסן אין קיך,
פּאַוואָליע אויסגעטאָן די שיד, פּאַרשאַרצט די הויזן ביז די קני,
איבער זיי די ווייסע גאַטקעס און זיך גענומען וואַשן די פּיס אין
אַ שיסל וואַסער, ווי קיינמאָל גאָרניט.

אינדערשטיל האָט ער אויסגעזוכט די קרובים — מאיר ליפּ־
מאַנס שונאים, און זיך גענומען אַרומקוקן, וווּ מען האַלט אין
נייעם לאַנד.

אַז מאיר איז עס געווייר געוואָרן, האָט זיך זיין פנים צוערשט
רויט אָנגעצונדן און דאַן בלאַס געוואָרן, ווי יעדעס טראָפּן בלוט
וואַלט פון אים פּאַרשווונדן, און אַ צעקרומטער שמיכל האָט זיך
באוויזן אויף זיינע ליפּן:

— ס'גייט מיר שוין אין קיין זאך ניט — האָט ער אויסגע-
רעדט ס'האַרץ פאַרן שוואַרצן אייזיק, ווען זיי זענען מיטאַנג־צייט
געזעסן ביים טיי — ס'גייט מיר שוין ניט וואָס מען טרעט מיר אָפּ
די קאַרפּעטס, אָבער מענטשלעכקייט וווּ איז?!

פּרייטיק איז ברוך־נאָטע אַהיימגעקומען שפּעט נאָך ליכט-
בענטשן, און זיך גלייך גענומען איינטענהן מ'ט דער שוועגערין:
— פּאַרשטייט זעלדע: דער קוזין באַרגט מיר הונדערט פונט,
דער לאַנדסמאַן בערל קרויקע הונדערט, האָבן מיר צוויי הונדערט.
דאָס גליד־שעמטערקינד הונדערט — האָסטו שוין דרייהונדערט. די
גמילת-חסד-קאסע הונדערט — האָסטו שוין פירעהונדערט — איז
געבליבן דו זאַלסט באַהגן אַ הונדערטער, וועלן מיר האָבן פינפהונ-
דערט, און כ'וועל קענען געבן דעם דעפּאָזיט אויפן הויז.

— איך? — האָט זיך זעלדע אין דער ערשטע מינוט פאר-
לאָרן, נאָר באַלד איז זי ארויס פון פארלענגנהייט — מיר האַלטן
אליין ביים קויפן און קענען קיין גראַשן נישט אוועקגעבן.
— אויב דו האָסט מורא — מאַכט זיסל — קען מען דיר
געבן א משכן.

— איך האָב מורא? — ווייזט זעלדע אָן אויף זיך מיט
א פראגע — ס'איז דאָך ניט מיין געלט אליין, מאיר האָט דאָך
אויך עפעס צו זאָגן...

די פלעמלעך אין די לייכטער האָבן אויסגעהויכט די נשמות
אין זייער לעצטן פלאַטער און א בלויער רויך האָט זיך אויפגעהויבן
אין דער לופטן, צוזאמען מיט א ריח פון צעשמאָלצענעם חלב. די
שוואַרצע קנייטלעך זענען אומגעפאלן אין די שייסעלעך, זיך צענויפ-
געטראָפן מיטן וואסער, א שטיקן צישש געגעבן און געבליבן ליגן.

די משפחה איז נאָך אלץ געזעסן ביים טיש און זיך פארהערט.
— א ווילד־פרעמדער שוועסטערקינד וויל וואַנדן ארויסהעלפן,
נאָר אן אייגענע שוועסטער ניט, טאָ ווו איז עס געהערט געוואָרן.

— זי, דאָס שוועסטערקינד? — האָט זיך זעלדע אָנגעצוטן —
צען פונט האָט זי ניט געוואַלט מיר באַרגן. זיי וועלן איך קיינער
קיין פענע ניט לייען, נאָר פון מיר ווילט איר ארויסרייסן שווער
פארפראַצעוועטע הונדערט פונט. ניין, כ'וועל ניט לייען, און איר
קענט גיין צו יענע, צו מיינע שונאים!

צומאָרגנס איז מאיר ליפּמאַן געקומען פון גאָס אן אויפ-
געקאַכטער:

— פארשטייט — מאַכט ער — זיי האָבן שוין נעכטן אינד
דערפרי געקויפט ס'הויז, נאָר פון מיר האָבן זיי געוואַלט ארויסרייסן
א הונדערטער. דיין משפחה, האָ?

אויפדערנאָכט האָט רחל־לאַה אריינגעשטעלט אין „סליפ־אומ“
דער שוועסטערס פעקלעך, די פאָר טעפ און דעם ניט דערקאַכטן
מיטאַן צוזאמען מיט א פאָר קללות. נאָר אז זיסל האָט עס פארשוויגן,
ווי ניט איר מיינט מען, האָט זי זיך מיט איר גערייצט:

— א פייג האָסטו געקראָגן ביי מיר, ניט קיין געלט, האָ? —
און אונטערהענטראָגן איר א פייג, אויסגעפלאַכטן פון אירע קלעצל-
דיקע פינגער.

פאר א פאָר טעג איז דער כעס אויסברוך געווען גענוג צו
אַנטשפאַנען זעלדעס נערוון, וועלכע האָבן נאָך אלץ וויברירט, ווי
אָנגעצויגענע סטרונעס. ביסלעכווייס איז דער כעס אריבער און

אויף זיין אָרט איז געקומען א פּוסטקייט, אין וועלכער ס'האָט גע-
טאָטשעט א ווערעמל פּאָהררוס.

— מ'וועט זיי ניט שווייגן, מ'וועט זיי ווייזן, ערשט געקומען
און מען קויפט זיך שוין הייזער;

דער פּאָהררוס איר איר האָט געוירן, ווי א ראָשטישע וואָס
שפּאַרט אָן אין די ווענט פּון דער באַק-דייזשע און ווייל זי קען זיי
ניט צעשפּאַרן, הויבט זיך עס אויף, ביז עס גיסט זיך אריבער.
אין זעלדען האָט עס געשפּאַרט, געדריקט, נאָך זי האָט געמוזט
שווייגן. ס'איז דאָך איר משפּחה...

טילמאָל, אז שווייגן איז שוין געווען אוממעגלעך, האָט זי ווי
צופעליק געוואָרפן מיט ווערטער אין מאירס זיט. זיי זענען געפאלן
אויף זיין מוח ווי טראָפנס הייסע פעך און געברייט. יעדעס וואָרט
אירס האָט אים וויי געמאָן, ווי מען וואָלט אויפגעריסן א פּרישע
וונד... ער האָט אין זיין הילפּלאַנער אובאָהאַלפּנקייט געביסן די
ליפּן. ער האָט דאָך אונטערגעשריבן די פּאַפּירן — מיט זיין איר
גענער האַנט אונטערגעשריבן...

אין דרויסן איז געשטאַנען א קאלטע אפּריל-נאַכט. זעלדע האָט
ניט געפילט די קעלט אין דעם ניט געהייצטן צימער.

— זי וועט זיי ווייזן, די שלעפּערס!

האַסטיק איז זי אראָפּ פּון געלענער, נאָך האַסטיקער אריינגע-
לאָפן אין דעם הילצערנעם ביידל. אויף א בעט, אויף פעקלעך קליי-
דער, זענען געשלאָפּן די שוועסטער מיטן מאַן און קינדער. א וויילע
האָט זי זיך ארומגעקוקט, ווי וועלנדיק זיך אָריענטירן אין דער
פינצטער. זי האָט עפעס געזוכט.

פּלוצלינג האָט זי מיט כעס אראָפּגעריסן די פּערענע פּון די
שלאָפּנדיקע, און איז ארויסגעלאָפּן.

— א מכה וועט איר שלאָפּן אונטער מיין פּערענע, זאָל זי בע-
סער פּאַרפּוילט ווערן!

א בלאַסע לכּנה איז אויפגעגאַנגען אויפן פּראַסטיק-אויסגע-
שטערנטן הימל. ביי א שכן האָט אן איבערגעוועקטער הונט זיך
צעבילט: האָוו... האָוו...

א שטילער, איינגעהאַלטענער געוויין האָט זיך געטראָגן פּון ביידל
אין דער נאַכט אריין...

ניט פארשענוט דעם טאטן...

אין סאמע מיטן ברען פון בירגער-קריג, איז אַרטשע אריינ-
געשפּרונגען אין דער וועלט מיט אזוינע קולות — אז מ'האָט געקענט
מיינען, אז דאָס גוואַלדעוועט ער אזוי צוליב א וועלט וואָס ווערט
חרוב אָדער ווערט געבוירן...

זיין טאַטע — עליע „צארסקאיע סיעלא“ — מען האָט אים
גערופן אזוי צווישן דער ברויטער גאַס און די „גלינישטשעס“ —
און וווּ ניט?

ווייל עליע האָט יעדן איינעם פארויכערט: ניט היינט איז
מאָרגן, וועט א נאָש בראַט זיצן אין „צארסקאיע סיעלא“.
אַבער ביז וואָס-ווען — איז עליע געוואָרן א קאַטאַרוזשניק ער-
געץ וווּ אין סיביר.

— ניין, וואָזשע — האָבן יידן געמענהט — אז א מענטש
נעמט זיך אריין אין קאָפּ עפעס אזוינס — וועט מען אים שאַנעווען?
אהיים איז עליע געקומען שוין העט, העט נאָך אלעמען. דאָס
צארסקאיע סיעלא אפילו ניט אָנגעזען. זיך ארומגעהאַקט מיט ווייס-
טוואַרדייער, מיט אינטערווענטן און מיט וועמען ניט? אפילו מיט
א „בראניעפאָיעזד“ געפאָרן. גענעכטיקט אין שטאַלן, אין „טיעפ-
לושקעס“ — און ווען ניט אַרטשע — אָט דער ממזרישער יונג וואָס
האָט זיך געאַיגט אין דער וועלט אַריין: קיין צייט ניט געהאַט,
געמיינט ערט עפעס פארשפעטיקן — וואָלט ער געוויס אָנגעקומען
אין צארסקאיע סיעלאָ, וווּ עס איז געזעסן א נאָש בראַט...
אזוי פיל ווייס מען פון אַרטשעס אָפּשטאַם.

* * *

סווי איז געשטאַנען פארן שפיגל, וואָס האָט פאָרנומען א שטיק
וואַנט. דער שפיגל האָט אויסגעטיילט פון זיך א ליכטיקייט פון די
באַהאַלטענע לאַמפּן, קונציק פארבויטע אין די ווענט, אין סופּיט.

זי האָט אַראָפֿגעוואָרפֿן פֿון זיך דעם באָד-האַנטוך, זיך אָנגעשפּיגלט אין פֿראַפּיל, פֿון פֿאַרנט, און זיך גענומען אָנטאָן. ביים אָפּענעם שאַנס האָט זי זיך געישובט:

— אָנטאָן די בלויע מיט די שטיינדלעך, אָדער די זילבער-געשפּריצטע מיטן מינקעלנערל?

דאָס האָט זי א זאָג געטאָן צו זיך אליין, אויפֿן קול. נאָך דער-וואַרט האָט זי, אז אַרטישע זאָל זיך אָפרופן. נאָך ער האָט געשוויגן, ווי די וואַנט. א קנעפל ביים קאַלנער האָט בשום אופן ניט געוואָלט אדורך ס'לעכל, כאַטש קראַפּיר.

— א מאן איז עס. כאַטש גיי נאָעט, וועט עס אים ניט אַרן. ניכיי וואַלסטו מיר געזאָגט וואָס אָנצוטאָן —

און אז אַרטישע האָט נאָך אלץ שווער געקעמפט מיטן קנעפל און געשוויגן, האָט זי זיך אויסגעדרייט צו אים:

— אייבי, ס'צונג איז דיר צוגעטריקנט צום גומען?

— געווער מין, אייבי. מענסט מיר רופן אַרטישע, נישקשה, קיינער הערט דאָ ניט אונטער.

סוזי איז רוים געוואָרן ווי א שטיק הימל, ווען די זון פֿאַרגייט. אַרטישע האָט געקענט לויט דעם פֿאַראַויסזען, אז ס'וועט זיין א שטור-רעם, אָדער נאָך א שטאַרקער ווינט. אזוי האָט ער אויך דערקענט נאָך זיין ווייבס רויטקייט, אז עס האַלט פֿאַר אַ שטורעם.

— אַרטישע — האָט זי פֿאַרגעסן, אז מען דאַרף זיך אָנטאָן. זי איז געבליבן שטיין אן אויסגעפֿאַסטע, די הויט ארום האַלדז ביז צו דער בחוסט — א ווייסע, א קלאַרע, אָן א קנייטשעלע. די פֿולע ווייבלעכע אַרעמס, צעוואַרעמט און פּוכיט.

— ווי די שבת'דיקע באַבקע, — האָט אַרטישע ניט געקענט פֿאַרגעסן די שבת'דיקע באַבקע, פֿון וועלכער ער פֿלעגט קנייפֿן שטיקער קליינערהייט, ביי זיין באַבען און דאָס קיינמאָל ניט געהאַט צו דער זאַט.

זי האָט אָנגעהויבן דווקא רואיק, דווקא ווי א בר-דעת, ווי א מענטש וואָס האָט א שווערע טואונג פֿאַר זיך, ווי לאַמיר זאָגן, איבערשטעלן דעם דעמבענעם קאַמאָד, און באַטראַכט זיך פֿריער גוט ווי מען נעמט זיך צו אים.

אַרטישע — האָט זי א זאָג געטאָן — מיר גייען צו די וואַלפֿ-סאַנס. דו ווייסט ווער די וואַלפֿסאַנס זענען. און ניט נאָך די וואַלפֿ-

סאָנס. דאָרטן וועלן זיין מענטשן מיט וועלכע מען דארף קענען ריידן. ס'איז דיר ניט דער דירעקטאָר פון „שייער און שמיער“. דאָרטן קלאַפט מען זיך ניט גוט־ברודער'יש אין פלייצע און מען דרייט אריבער די וויסקי גלעזער. דאָרטן וועגט מען יעדעס וואָרט ווי אין אַן אַפטייק. און אויפן וויסקי קוקט מען בלויז, מען זופט קליינע זופעלעך און יעדעס מאָל גיסט מען צו אביסל סאָדע — ווי ביי די ענגלענדער.

— וווי, וווי, — שוין געהערט, — ווייס אַרמטשע, אז דאָס איז ניט מער ווי אַן אַריינפיר אזא — דאָס וואַרעמט זי זיך ערשט פאַנאַנדער און ער נעמט זיך דערווייל אויסבינדן דעם שניפס.

— אַרמטשע — האָט זי טיף אָפגעטעמט ווי א שווימער, איי-דער ער טונקט זיך אונטער און נעמט מיט א זאַפּאַס לופט — וואָלסט צורו לאָזן דין טאַטן. ביי די וואָלפּסאָנס שמועסט מען ביזנעס; שערס; אינוועסטמענטס. איז שלעפּ ניט ארויס דין טאַטקעלע דעם קאָזאַק, וואָס האָט געקענט שיסן מיט א פיסטאָל ווי אַן אמעריקאַנער קאָוו-בוי, רייטנדיק אויף א פּערד. אזא טאַטן לאָזט מען רוען, ווו ער רוט. וויפּל יאָר ביזטו שוין דאָ אין לאַנד: צוואנציק, דרייסיק? — און קענסט נאָך אלץ ניט פאַרגעסן דעם טאַטקע דיינעם...

— לאָמיר האָבן אזא יאָר ווי מײן טאַטע איז געווען מער לייט ווי דיינע וואָלפּסאָנס, מיט די מערלינס, מיט די שיפּפּסינס — מײן טאַטע האָט עפעס אויפגעטאָן פאַר דער וועלט; ער האָט אַריינגעכאַפט קוילן צוליב איר, ניט געשאַנעוועט די באַנדיטן...

צו די וואָלפּסאָנס איז מען פונדעסטוועגן גענאַנגען, און אַרמטשע האָט זיך געלאָזט רופּן: אייבי, מיסטער אייבי זיסקינד — און דעם טאַטן פאַרשוויגן. די קרענקעניש האָט ער פאַרגאַסן מיט האַסטיקע שלוקן וויסקי.

— דער אינוועסטמענט איז א ראיעלער — ס'איז לאַנד. ווילסט — קען מען בויען הייזער, שטאַקן, בלאָקן גאַנצע. מענטשן דארפן האָבן ווו צו וווינען און דירה-געלט-קאַנטראָל וועט מען אויך אַראָפּ-נעמען, — אזוי האָט אַרמטשען פאַרויכערט מיסטער וואָלפּסאָן און בעת-מעשה ניט ארויסגעלאָזט די גראַבלעכע פינגער פון דער קריש-טאַלענדר וואָזע מיט די ראָם-געפילטע שאַקאַלאַדקעס.

אַרמטשע האָט זיך ניט געיאָגט אַנצוכאַפּן די שותפות. מיסטער וואָלפּסאָן האָט טאַקע נאָר געקענט זען הייזער-בלאָקן און טשעקס. עס וואַקס. אַרמטשע האָט געזען מענטשן. מענטשן ווי ער, וואָס קומען אריבער און האָבן ניט ווו דעם קאַפּ אַנידערצולייגן, ווי ער האָט

ניט געהאט ביי קומען דאָ. און אז ער האָט שוין יאָ געהאט ס'קוואַר-
טירל ביי דער אלטער — אַ ביידל פון ברעטער אויפן הויף — האָט
ער שוין תמיד געהאט ס'דירה-געלט צו באַצאָלן?

— וועט ער, אַרטשע, דארפן אַרויסוואַרפן מענטשן אין
דרויסן, טאַמער האָבן זיי ניט צו באַצאָלן?

מיסטער וואָלפסאָן האָט גערעדט צו אַרטשען, און אַרטשע האָט
גערעדט צו זיך. און אלע מאָל, ווען ער האָט גערעדט צו זיך, האָט
זיך אים געדוכט, אז דאָס רעדט ער צום טאַטן זיינעם. און ער האָט
געוואַרט.

— עליע „צארסקאיע סיעלא“ — וואָס זאָגסטו דערצו?
אַרטשען איז ניט אָנגענאָנגען ס'געלט, וואָס מ'דארף אַריין-
לייגן. די קנאַקערס וועלן זיך שוין געפינען. דער עיקר: וואָס וואָלט
געזאָגט דער טאַטע דערויף?

סווי, אַ צעוואַרעמטע, פאַררויטלטע האָט אַרויפגעלייגט אַ ווייכע
האַנט אויף זיין אַקסל. די דאָזיקע האַנט, האָט זי געוואָסט, וועט
אַרטשען העלפן אָפּמאַכן ביי זיך. וואָרעם זי, סווי, מישט זיך ניט
אין זיינע ביזנעס.

ווי גייען די ביזנעס, אייבי? — האָט זי אומשולדיק אַ פּרעג
געטאָן...

— מיסטער זוסקינד איז אַ האַרטע נוס, מאַדאָם — האָט
וואָלפסאָן אַ שמייכל געטאָן און ווידער אַריינגעוואַרפן אין מויל
אַ שאַקאָלאַדקע.

די פרויען אין דערבייאַיקן צימער האָבן הילכיק געלאַכט און
ס'האָט אויסגעזען, אז זיי האָבן זיך נאָר וואַזשנע עסקים צו דערציילן.
אַרטשע האָט אַ קוק געטאָן אויף דער וואַנט. אַנטקעגן אים
איז געשטאַנען דער טאַטע און געשאַקלט מיטן קאַפּ אויף יאָ.

— וועסט אכטונג געבן, אז אַט דער וואָלפסאָן זאָל ניט אַנטאָן
קיין צרות אַרעמעלייט...

סווי איז געווען צופרידן וואָס אַרטשע האָט שותפות געמאַכט
מיטן מיסטער וואָלפסאָן. זי האָט עפעס געהאַט אין זינען, און דעם
עפעס געהאַלטן פאַר זיך...

דער טעלעפאָן האָט ניט אויפגעהערט צו קלינגען אין קאַנטאָר
פון אַרטשעס פאַבריק. אויפגעהויבן דאָס טרייבל האָט תמיד זשע-

ניפער, דאָס אויסטראַלישע מיידל מיטן יידישן קאָפּ — אזוי האָט אַרטישע געזאָגט וועגן זיין סעקרעטאַרקע, נאָך מער ווי א יידישן. א נאַנצער ליטוואַק איז זי.

זשעניפער האָט געהאַלטן אן אויג אויף אַרטישעס געשעפטן. אונטן, אין פאַבריק, האָט עס גערוישט דעם גאַנצן טאָג. טראַנס-מיסיעס האָבן זיך געגליטשט איבער רעדער. דאַמף האָט מיט א הישען ארויסגעשפּאַרט פון די קעסלען. אַרטישע האָט זיך ניט געקאָנט צוגעוויינען צו זיצן אין ביוּראָ. אז יעדער שרייפל אונטען איז אים אייגן. אליין מאָנטירט, געלאָזן אין גאַנג. פאכמענער האָבן גערעדט צו אים היימיש, טיילמאָל פארגעסן, אז ער איז דער באלע-באָס און אים געעצהט וואָס צו טאָן. זיי האָבן ניט געקענט ארויס-ריידן די האַרטע רייש, האָט ער ביי זיי געהויסן: אַטישע.

— וואָס מאַכסטו, אַטישע?

— פּוין, ביל.

אזוי האָט זיך אָנגעהויבן זיין טאָג.

דער טעלעפאָן האָט ניט אויפגעהערט צו קלינגען. יעדע רגע האָט זשעניפער געמוזט רופן אַרטישען איבערן הילכער-סיסטעם, צוריק אין ביוּראָ אריין. און איידער וואָס-ווען האָט שוין אַרטישע געשריגן אין טרייבל אריין:

— הונדערט און פּופציק טויז — מער קען איך ניט!

— גזלן איינער — האָט זיך דאָס קול פון יענער זייט טרייבל געבעטן — מען רייסט דאָך די סחורה פון די הענט, ניט כאַטש צו נאָך א פּופציק.

— עסט ווערן א גביר א וואָך שפּעטער — האָט אַרטישע ניט געהאַט קיין געדולד — נישקשה, די פּערד וועלן ניט פּגרו, אז וועסט איין וואָך ניט פאַרשפּילן. כ'על ביי מענטשן ניט ארויסיאַגן די נשמה פון דינעטוועגן.

אז ער האָט אוועקגעלייגט דעם טעלעפּאָן, האָט עס נאָך אלץ ארויסגערעדט פון אים:

— געלט, נאָך געלט. א זאק פּאַפּירן. די וועלט איז זיי ווייניק און דעם מענטשן זעט מען גאָרניט. און צו זשעניפערן טוט ער א מאַך:

— געווען א צייט, ווען פאר א ברויט האָט מען באַדאַרפט א גאָלדן צענערל באַצאָלן. און דער ברויט: האַלב מעל, האַלב קאַר-

טאָפּל. קינדער זענען פון הונגער געשוואָלן געוואָרן. אזוינע פיס האָבן זיי געהאַט, — טוט ער א שילדער אָפּ מיט די הענט, ווי געשוואָלן די פיס זענען געווען. אלץ פארגעסן. אצינד רייסט מען ווידער איין א וועלט...

דער וואַנט-זייגער האָט געווויזן, אז צו מיטאַג פעלט נאָך א פערטל שעה.

— גיי עסן, זשעניפער, — ברענג מיט א פאַר זעמל פאר מיר.
אַרטשען האָט זיך ניט געגלוסט ארונטערצוגיין.
— מענטשן — האָט ער, אויסציענדיק זיך באַקוועם אין פאַטעל, געטראַכט — יאָגן, יאָגן נאָכן געלט. צוערשט דאַרף מען קינדער פאַר זאָרגן, מען דאַרף זיי לערנען. נו, מילא, קינדער.

דאן הויבט מען אָן צו בויען שענער, גרעסער, אלץ צוליב די קינדער. מען קען זיך אין דער יאָגעניש גאַרניט אָפּשטעלן.

— עך, ברודערקע — האָט ער אויפגעמאַכט דאָס טירל פון שרייבטיש און אריינגעגאַסן זיך א טרונק וויסקי — מאוואָלעאומס בויען זיי זיך...

אויפן טעלעפאָן איז געווען סוזי. אז אַרמשע האָט דעהערט איר שטימ, איז ביי אים באַלד גרייט געווען דער תירוץ:

— גוט, וואָס דו האָסט מיר אָפּגערופּן. כ'האַב היינט א באַגע-געניש מיט א סוחר אין האַטעל סאוואָי, א ניירועלאַנדער. דארפסט ניט וואַרטן אויף מיר מיט עסן.

אוועקגעלייגט ס'טרייבל, האָט ער אָפּגעטעמט פרייער, ווי איינער וואָס האָט נאָר וואָס אויסגעטאָן א פאַר ענגע שיך.

— די פארטיעלעך. אויסגעפוצט זיך ווי אינדיקעס און גייען ארום, בלאָזן זיך האַלדער, האַלדער מיין עק איז שענער, מיינער סאָלירטער, זען ווי עס פינקלט; א רענגבוֹגן ממש, און דו אַרמשע, אין א ווייס שטייף העמד ווי אין באַמוט, דאַרפסט שמיכלען — האו דו יו דו, מיסיס וואָלפּסאָן, איר ווערט דאָס אמאָל יינגער. איר זעט שוין באַלד אויס ווי אייער טאַכטער. דער בחור וועט שוין באַלד ניט דערקענען צו וועמען ער שרעכט זיך...

אזוי פאַרלאַנגט סוזי. עס גייט איר אין לעבן, אז מייקל זאָל נעמען וואָלפּסאָנס טאַכטער. אַרט עס אים ניט. זאָל ער זי נעמען. דווקא א פיין מידל, וואָלפּסאָנס טאַכטער. א שייניקע, מיט רויטע בעקעלעך ווי פּופּינקעס — נאָר וואָס איז דער נאַנצער יחוס מיט אַט דעם וואָלפּסאָן, נאָך וועלכן סוזי רייסט זיך אזוי. געלט האָט ער?

געלט האָב איך אויך... אלץ באשר זיין טאטע איז ערגעץ וווּ אין שטעטל געווען א רב. און וויאזוי קען מען דאָרטן א רב פארגלייכן מיט זיין, אַרטישעם, טאטן. עפעס א קלייניקייט פאָרן מיט א „בראָך-ניאנאסיעץ“. ער אליין איז שיר ניט געבוירן געוואָרן, אזוי נעמט זיך אים האַכטן, אין א „בראניאנאסיעץ“ וואָס האָט דורכגעשניטן דעם סיבירער פראַנט און דערלאַנגט טויט-קלעפּ די „זויסע“.

אז די צייט זיך צו טרעפן מיטן ניי-זעלאַנדער סוחר האָט זיך דערנענטערט, איז אַרטישע צו צו א זייטיק שענקל, וואָס איז געווען קונציק פאַרבוט אין דער וואַנט, אז א פרעמד אויג האָט ניט געקענט דערקענען וווּ עס איז וואַנט און וווּ — שענקל. דעם „פאָטיאָעמניק“ — אזוי האָט עס אַרטישע גערופן — האָט געמאַכט זיינער א גאָר נאָנטער פריינד און בלוז ער און זשעניפער, דאָס גוישע מיידל מיט ליטווישן קאָפּ האָבן געוואַסט דעם סוד ווי מען מאַכט עס אויף.

אַרטישע האָט א דריק געטאָן מיטן פינגער אויף א ציפער אין קאלענדאר און א טירל האָט זיך גערווישלאָז אויפגעמאַכט. ער האָט פון דאָרטן ארויסגענומען א פשוט, געקעסטלט פלאַנעלן ארבעטס-העמד, א רעקל און א היטל. עפעס אזוינס האָט ער אין דעהיים ניט געקאָנט האַלטן, וואָרעם סוזי וואָלט אים אין אזא הולך איבערן שוועל ניט ארויפגעלאָזט.

זשעניפער האָט שוין געקענט זיינע גענג און גאָרניט געזאָגט דערויף.

מיט א זייטיקער טיר איז ער אראַפּ אין גאַס אין זיך אויס-געמישט מיט דער מענטשן-מאַסע, וועלכע האָט געשטראַמט צום צענטראַלן באַן-הויף, זיך געאיילט אהיים. טייל האָבן זיך אריינגע-כאַפט ביזן נאָנטסטן צוג אויף א קאַלטן טרונק ביר צו „יונג און דזשעקסאָן“. אַרטישע האָט זיך אוועקגעלאָזט צו א רעסמאָראַן, וווּ עס פשוטע מענטשן, ארבעטער. דאָרט האָט ער זיך געפילט אין דער היים. זיינע מיטעסער האָבן געגעסן ווי אָנגעפּהאָצעוועטע, הונגעריקע מענטשן נאָך א טאָג ארבעט. געגעסן מיט א פולן מויל, און גערעדט. ס'האָט זיי ניט געאַרט וואָס אַרטישע איז א פרעם-דער. ביים ערשטן פלעשל ביר, וואָס אַרטישע האָט געשטעלט, איז די פרעמדיקייט צערווען.

אז דער מיטעסער האָט זיך אמאָל געכאַפט, אז ער וועט ניט האָבן גענוג צו באַצאָלן פארן טראַמוויי, ווייל ער האָט אן איבעריקן טרונק געכאַפט, האָט אַרטישע עפעס אלע מאָל געהאַט א „ספּער

קוויד", א פונט-באנקאט וואָס האָט זיך פארוואלגערט אין א קליין מעשל. דער פּרעמדער האָט אים געדאַנקט און פארויכערט, אז מאָרגן, פּוּ-דײַ, גיט ער עס אים צוריק, און אַרמשע האָט צוגעשאַקלט:

— שור, שור — זיכער, ביז מאָרגן...

מיט זייטיקע, שמאַלע געסלעך; דורכגעשניטן א הויף, זיך אריינגעגלימט אין א צווייטן — איז אַרמשע גענאָגען זיין וועג. מען האָט געמוזט זיך אויסקענען אין די לאבארינטן פון געסלעך און הויפן, צוצוקומען צו יענעם, „פּאַב“, וווּ אַרמשע האָט זיין ערשטן ביר געטרונקען דאָ אין לאַנד, מיט חברה קוילן-אַנלאָדער.

דאָס בירשענקל איז געווען אין א טונקעלן מויער, מיט לאנגע, שוואַרצע בענק ארום די ווענט. דער שוואַרצער בופעט מיט א מע-שענער שטאַנגע ארומגעשלאָגן; די פענצער פון קאַלירטע שטיקלעך נלאָז — ווי אין א קלויסטער.

אויף די שוואַרצע בענק זענען זיי געזעסן. מענטשן כאיארטע, קרעפּקע. דאָס קוילן שטוב איינגעפרעסן אין די קאַרבן פון זייערע פּנימער, ווי זיי וואָלטן אליין קוילן-גרעבער געווען. די כלויע אווע-ראַלס ארומגענאַרטלט. דער באַרמאַן איז נאָך אלץ געווען דער זעלבער, נאָר א היפש ביסל עלטער. די באַסן זיינע האָבן זיך אַראָפּ-געלאָזט איבער דער נאָמבע, און האָט געכאַפט דעם אָנבליק פון אן אלטן מאַפּס-הונט. זיי האָבן אַרטישען ניט געפרענגט וואָס ער טוט אצינד. וווּ ער וווינט. ניט זייער עסק. אַרמשע האָט געשטעלט ביר און זיי האָבן מיט פּאַרנעניגן געטרונקען.

— ביזט אַל רייט, קאַזאַק, — האָבן זיי אים גוטברודערשיש אריינגעזאָגט — און וואָס מאַכט דאָרט דיין אלטער, ער מאַכט נאָך אלץ רעוואָלוציעס?...

מיט די מענטשן האָט אַרמשע זיין ערשטן „דזשאָב“ געהאַט. צוזאַמען אָנגעלאָרן קוילן. אלע זענען זיי דאן יונג געווען. און א „דזשאָב“ צו קריגן איז ניט געווען פון די לייכטע זאַכן. פאַר אַרטישעס טאַטן האָבן זיי געהאַט גוואַלדיק דרך-אַרץ.

— מיטן מאַשין געווער האָט ער זיי דערלאָנגט, ברודערקע, — האָבן זיי זיך נאָך אלץ ניט געקענט אָפּוונדערן.

— אי, ווען אונדזער ניד קעלי, דער בוש-ראַנדזשער וואָלט געהאַט אזא מאַשין-געווערל, וואָלט ער די „קאַפּערס" (1) שוין דער-ציילט א מעשה.

(1) „קאַפּערס“ — אויסטראַלישער סלענג — פּאַליציי.

כאָמט אַרטישע לאָדט שוין ניט קיין קוילן א היפשע פּאָר יאָר,
איז ער נאָך אלץ אן אייגענער אין דעם „פּאַב“ און האַלט פּאר
א כבוד, וואָס חברה לאָזן אים באַצאָלן פּאר די טורן ביר, וואָס דער
באַרמאן גיסט אָן.

— ביזט אָל רייט אין דער קאנטרי, הא אַמטשע?

נאכער איז געקומען זשאַמע.

וואָלט צווישן אייראָפע און אויסטראַליע ניט געווען קיין וואסער
אויף טויזנטער מיילן, וואָלט זשאַמע קיינעם ניט געדאַרפט בעטן,
מען זאָל אים אריבערנעמען. ער וואָלט פּראָסט און פּשוט אריינגעד
שפּאַנט און אָן אַ גוט מאָרנן א זאָג געטאָן:

— דערלאַנגט עפעס צו אכלען. ס'גייט מיר אויס די נשמה...

אָט פונקט ווי ער האָט א שפּאַן געטאָן פון טשעלאַבינסקי, אין
ווייטן אוראַל, ביז מאַטעלע, אין די פּאָליעסיער בלאַטעס.

דאָס אלץ איז אַרטישע געווייער געוואָרן פון די גליינישטשער
לאַנדסלייט.

— שרייבן קען ער טאקע ניט צופיל, זשאַמקע — נאָר אוועק-
לייגן צוויי יעקעס מיט איין שאָם, דאָס יע... און רייטן אויף א פּערד
ווי א טייוול. דערפּער אויף מיילן האָבן אים געקענט. דאָס קען
זשאַמקע. אַניט וואָלט ער איבערגעלעבט, זשאַמקע פּארטיזאן?

די גליינישטשער האָבן זיך פּאַרלייגט אויף אייזיק ראַבקיין:

— נישקושה, אייערער א לייבלעכער קרוב. אירט זיך קיין ביין
ניט צעברעכן... און צווישן זיך האָבן זיי א רייד געטאָן:
— אז א ייד האָט מול, איז צו אלעם. ס'רעדל דרייט זיך אים
אלץ ארויף. אפילו דעם נאָמען ניט געדאַרפט בייטן. מיט אזא נאָמען
ווי אייזיק...

נאָר אייזיק ראַבקיין האָט זיך געהאַט זיין וועג אין לעבן:

— זשאַמקע דארף פּאָרן קיין ישראל. דאַרטן וועט ער צונויף
קומען. ערט געקענט דערלאַנגען די יעקעס, וועט ער קענען דערלאַנגען
די מיצרים אויך... אזוינע בחורים דארף מען דאַרטן האָבן.
— און וואָס איז עפעס מכוח דינע בנינים, — קען שוין אַרטישע
ניט פּאַרטראָגן, וואָס אייזיק איז גרייט צו שאַרן פּיער מיט
יענעם הענט.

— וואָס פֿעלט דיינע בניִם? זשאַמקע האָט זיך גענוג אָנגעזען
א וועלט. גענוג געקייט ערד. זאָלן דיינע בניִם אהינפֿאַרן זיך שלאָגן
מיט די מיצרים — א סך גלייכער ווי אַרומיאָגן זיך אין ספֿאַרט-
קאַרס, און זיין קנאַקערס אָטראָ דאָ, מיטן טאַטנס טייסטער.
נאָר אייזיק איז געווען אַ ייד, אן עקשן.

האָט אַרמשע מיטגענומען דאָס בריוול, און א זאָג געטאָן צו
זשעניפֿערן:

— ברענג מיר אַריבער דעם בחור — געלט איז בלאָטע,
דאָזן מעטער...

און זשעניפֿער, מיטן ליטווישן קאַפּ, האָט שוין געוואוסט וווּ
איין און וווּ אויס. וועלכן פֿאַפיר מען דארף ערשט און וועלכן
שפֿעטער.

איז זשאַמע געקומען.

ביים אַראָפֿניין פון שיר, איז אַרמשע שטיין געבליבן, אָפֿגע-
מאַסטן דעם בחור, א ווילע זיך אָנגעקוקט אויג אויף אויג, גוט-
ברודעריש אים א קלאַפּ געטאָן אין פֿלייצע, און א זאָג געטאָן:

— פון היינט אָן בין איך דיין פֿעטער אַרמשע. אזוי זאָלסטו
מיר רופן, און ברודערקע — ביזט א געמאַכטער מענטש...

סווי האָט ניט געקענט באַנעמען וואָס אייבי לאָזט איבער אלע
געשעפטן אין מיטן העלן טאָג, ווען עס ברענגט אונטער די הענט
און פֿאַרנעמט זיך עפעס מיט א בחור, וואָס איז גאָרניט איר קרוב,
און ניט זיינער — א גרינער בחור וואָס דערמאַנט אַרמשען דעם
טאַטן זיינעם.

— סי מיר גוט — האָט זי א זאָג געטאָן, — האָסט ניט קיין
אייגענע קינדער צו פֿאַרוואַרדן, אַרמשעלע צדיק?

און נאָך האָט זי געוואָלט וויסן:

— וואָס וועט זיין פון דעם בחור דער תכלית?

און נאָך איין זאך:

— איז דיר ווייניק איין טאַמקע, א פֿאַרטיוואַן?

נאָר אַרמשע איז געווען פֿאַרשמיעט, עלעהיי ער האָט געוואונען
דאָס גרויסע געווינס.

עפעס האָט ער דערלאָנגט א זאָג צום ווייב מיט א לשון, ווי
ער וואָלט מיטמאַל אן אנדער מענטש געוואָרן.

—וועגן תכלית לאז איבער פאר ארמשען. דער בחור דארף א צימער, זאלסטו צוגרייטן פאר אים אין אונדזער מויער. נישקשה, ארט איז דא גענוג. ער דארף אויסרוען די ביינער. גענוג זיך אָנגע-וואלגערט אין זיעמליאנקעס; געשלאָפן אין שניי און געהונגערט אויפן פוד. זאל אים דאָ ניט פעלן צום קייען.

זשאַמע האָט דעפילט, אז ער איז אינדערהיים. מער ווי אינדער-היים. ביי זיין טאטן, דעם דאָרפס-גייער, וואָס האָט אונטערגעהאָנדלט מיט פּלאַקס, חויר-האַר און אמאָל א פעלעכל פון א האָז האָט מען דען אזוי געגעסן? אזוי געשלאָפן? זיין טאטע האָט אפילו רעכט קיין צייט ניט געהאַט מיט אים א רייד צו טאָן. אז ער פלעגט אהיימ-קומען פון דאָרף, פלעגט ער קוים באַווייזן אָפּצועסן און אוועק-פאלן א מידער שלאָפן. דער טאטען געדענקט ער ניט. דעם טאטען אן עלטערע שוועסטער האָט אים געכאַוועט.

— פעטער, מען דארף עפעס טאָן — האָט זשאַמע צעפירט די הענט און געוויזן ארמשען ברייטע, צעוואַקסענע הענט. מען דארף צענעמען די פינגער.

— אווז ברענט, זשאַמקע? ס'ווייב האָט ניט אויף שבת? ס'פעלן דיר די פאָר פונט?

אז זשאַמקע איז געווען אויסגעקליידט ווי א חתן-בכור, האָט ארמשע אים דערלאָנגט א פינפער-פונט קליינגעלט — טאָמער מאַכט זיך און ער וויל א גלעזל ביר, אָדער גאָר דארף ער זען א לאַנדסמאן, איז דאָ ניט מאטעלע — מען שפּאַנט ניט וויאַרסטן צופוס, זאל ער האָבן צו באַצאלן פארן טראַמוויי...

אז זשאַמען האָט דערעסן דאָס ליידיק גיין, וואָרעם זינט ער געדענקט האָט ער פאר א פונט ברויט געדארפט געבן א פלייצע, גוט אונטערגארטלען זיך, שוויצן —

— נו, מילא, זאל זיין ווי דו ווילסט. כ'על דיר צושטעלן צו א מאַשינדל, זאלסט נאָר צולייגן קאָפּ און אַכטונג געבן אויף די פינגער...

ארמשע האָט זיך ניט פארלאָזן אויף זיין אָנאָג. ער איז גע-שטאַנען געבן זשאַמען, ביידע אין גרויע ארבעטס-כאַלאַטן און געוויזן ווי מען שלייפט א מעסער, ווי מען פארזעצט אים, ווי מען שמעלט אָן די מאַשין, זי זאל ניט רייסן, דער מעסער זאל אראָפּ-פאלן פונקט דאָרט, ווו מען דארף און די מאַשין זאל ווייטער גיין.

און ווי עס מאכט זיך, זאָל ער אויך קענען פארלייגן א רימען, אריינ-
זעצן קלאַמערס.

— א מאשין — האָט אַרטישע אים געלערנט. — איז ווי
א מענטש. ווערט עפעס קאליע, ברודערקע, הייבט זי אָן הוסטן,
קרעכצן, שטעלן קרומע טריט. דעמאָלט האָט דער מעסער פאָרעם,
און ס'מאכט אַ תל פון דער סחורה.

אז זשעניפער האָט אַרטישען גערופן אויפן הילכער, אז מען
דארף אים אין ביראָ — האָט ער גייענדיק געווישט די אויליקע
הענט אין שמאַטע און ניט בלייבנדיק שטיין, זי זאָג געמאָן צו
בריינדלען, אויך א נייגעקומענע וואָס אייבעט ביי אים שוין
א קנאַפן יאָר:

— האַלט אן אויג אויפן בחור, ער נוצט נאָך אלץ צופיל כוח
צו דער מאשין...

די מאשין האָט זשאמען אזוי פארכאפט מיט איר קלוגשאפט,
מיט איר וויסן גענוי וואָס מען דארף טאָן — אז ער האָט איר
אָנגעהויבן צו באַהאַנדלען ווי אן אידעלע זאך: געפוצט און גע-
אוילט, געטאַפט דעם הפּס צו זי ווערט ניט איבערגעהיצט, צו די
רימענס זענען ניט לויז.

אַרטישע האָט עס געזען, און כאַטש ער האָט הנאה געהאט
דערפון, ווייל אויך ער, אַרטישע, האָט ליב געהאט אַכטונג צו געבן
אויף א מאשין, פונדעסטוועגן האָט ער א זאָג געמאָן צו זשאמען:
— זשאמקע, א ליבע פירט מען מיט א מיידל, ניט מיט
א מאשין...

און אז זשאמע האָט זיך ניט געכאַפט אויפן פעטערס קאפּוליער
אָנצוהערעניש, האָט אַרטישע אים אמאָל געזאָגט:
— בריינדל גייט אין שולע. זי לערנט ענגליש. גיי מיט —
א מענטש דארף קענען אויסריידן א וואָרט מיט לייטן אויך. ביזט
ניט אין קיין וואָלד...
איז זשאמקע געגאנגען.

אז אַרטישע האָט אנומלט דערזען זשאמען לייענען די ענגלישע
צייטונג, ווי אלע ארבעטער לייענען זי ביים מיטאָג — האָט ער
אים, ווי זיין שטייגער איז, געקלאַפט אין פלייצע מיט פאָטער-
לעכער ליבע.

— ווערסט א לייט, זשאמקע. עסט נאָך די יאָקעס אריבער-
יאָגן, בעליוו מי...

זאשמע האָט דעם פעטער אריינגעוואָרפן א וואָרט:
— אַווערטטיים... מ'וואָלט געדארפט צוארבעטן א פּאָר שעה
יעדן טאָג...

אַרטשען איז די מעשה אריין אין נאָז. זשאמע האָט שוין
געווינט פאר זיך, געלעבט אין א צימער ביי באלעבאטישע מענטשן.
אזוי האָט ער געוואָלט. גוט. זאָל זיין אזוי. ערט אים ניט אָנבינדן.
פארדינט וואָס זשאמע ניט שלעכט.

— איז וואָזשע דארף מען אַווערטטיים? ביינאכט דארף א יונגער
מענטש גיין אין שולע, לערנען זיך, טרעפן מענטשן — און ניט ליגן
ביי דער מאַשין. און אז מען פארדינט שוין נאָך א פונט, איז
עס א תכלית?

זשאמע האָט געלאָזן דעם פעטער זיך אויסריידן. צוגעלייגט קאָפּ
צום פעטערס רייד, און געבליבן ביי דאָס זייניקע.
— עס מאַכט זיך מיר צו קויפן א וואָגן, ניט טייער. נו, דארף
מען צוארבעטן...

אַרטשע איז ניט נתפעל געוואָרן:

סארא וואָגן?

— א פאָרד. אינגאנצן א יאָר פיר אלט.

— שבת עט מען אריבערפאָרן אָנקוקן.

אַרטשע האָט זיך געזעצט צום רעדל, און זשאמע האָט אויס-
געמשלט ווו דער „סאָריאַרד“ געפינט זיך. זענען זיי געפאָרן.

זשאמע האָט זיך צוגעקוקט, ווי אַרטשע באַטראַכט די קאַר.

— פעטער, אזוי האָט מען ביי אונדז געקויפט פערד. — האָט
ער געלאַכט, צוקוקנדיק ווי אַרטשע קוקט אריין אונטערן דעקל
אין מאַטאָר; קריכט ארונטער אונטערן וואָגן; שלאָגט אַן מיטן שפיץ
שוך די גומענע רייפן און פאַטשט דעם פארקויפער אין האַנט...

דער פארקויפער האָט זיך געשווירן:

— די מילן אויפן ציילער זענען כשרע, ניט קיין געפיקסמע.

האָט אַרטשע א זאָג געמאָן צו זשאמען:

— זאָל אים די באַכע אזוי לעבן...

און אז זיי זענען סוף כל סוף דורכגעקומען, האָט אַרטשע
ארויסגענומען ס'טשעק־ביכל און אויסגעשריבן א טשעק. נאָכגעזען,
אז דער בענזן-טאַנק זאָל זיין פול, האָט ער דערלאָנגט זשאמען די
שליסלען און אים אָנגעזאָגט:

— פאָר געזונט, בחור, און גיב אַכטונג אויף די ביינער, וואָרעם דאָ איז נאָך ערגער ווי אין וואַלד. דאָרטן זענען געווען אייגענע און שונאים. דאָ זענען אלע אייגענע, אי שונאים. ס'ווערנט זיך ווי מען פאָרט...

זשאמע האָט דערלאָנגט דעם פעטער די אָפנעשפאָרטע פונטן. — האלט זיי. דיר זענען זיי נייטיקער, און קיין אָווערטיים דארף מען ניט ארבעטן, לערנען דארף מען.

* * *

עפעס האָט זיך אין שטוב גערודערט. ביים טיש האָט סווי גערעדט מיט מייקלען וועגן „ענגידזשמענט" און וועגן „האָל" צו פראַווען די שמחה, און וועגן די איינלאָדונגען, וואָס מ'וועט ארויס-שיקן, און וועגן דער רשימה פון געסט.

אַרטשע האָט דערפון געדונגען, אז זיין ווייבל האָט סוף כל סוף זיך דערשלאָגן צום איריקן און גייט דעם זון חתונה מאַכן מיטן מיסטער וואָלפסאָנס טאָכטער. ער האָט דעריבער א ברום געטאָן, וואָס האָט געדאַרפט באַדייטן, אז א טאַטן דארף מען אויך זאָגן איהער מען גייט שרייבן תנאים, ניט נאכהער...

— דיר גייען עפעס אָן דייע קינדער — האָט סווי א זאָג געטאָן; עס האָט אויסגעזען, אז סווי האָט געוואַרט אויף דער געלעגנהייט, און אָט איז זי געקומען:

— דיר גייען עפעס אָן דייע קינדער — האָט זי די קינדער אויסגעצויגן, פונקט ווי אַרטשע וואָלט געהאַט א טויז קינדער, — דו האָסטאָך נאָר אין זינען יענעם קינדער. דאכט זיך: עס איז דאָ א „וועלפער", מיר גיבן א שיינעם „דאָניישן" פארן „וועלפער". זאָל ער זאָרגן פאר די יתומים, פאר די פליטים, אָט פאר די, וועלכע זענען אריבערגעקומען פון דאָרטן און ס'איז געוואָרן א פולע שטאָט יידן. זיי האָבן ניט געקענט פאָרן קיין יזראעל, קיין אמעריקע? אלע מוזן דען קומען וואהער?...

דיין טאַטע איז קיין לייט ניט געווען, און דו אויך ניט — אלץ יענעם צו פארזאָרגן. איין גליק, וואָס סווי איז א מאמע, האָט זי א זיפּ געטאָן, און איז גרייט געווען צו לאָזן א טרער.

אַרטשען האָט ניט געאַרט וואָס סווי האלט ניט פון אים. אָבער אַנדרין זיין טאַטן, דאָס איז, ווי עמעצער וואָלט אים א צופ געטאָן

פארן לעבער. מיטאמאל האָט ער זיך דערמאָנט, אז זיין ווייב האָט אמאָל געהייסן: פעסל.

— נאָר מיט געלט זיך אָפּקויפּן, האָ, פעסל? נאָט אייך די פּאָר פונט און שלאָגט זיך קאָפּ אָן וואַנט. א ביסל מענטשלעכקייט דארפן די יתומים, א וואַרעם וואָרט — א טאַטן דארפן זיי און ניט קיין געלט. געלט קענען זיי מאַכן מער פון מיר מיט דיר איינינעם. זיי קומען פון וואַלד, דאָרטן האָט איין מענטש געפרעסן דעם צווייטן. דאָרטן האָט מען זיי געיאָגט, ווי די היגע פאַרמערס יאָגן דעם דינאַ. ער האָט נאָך געהאַט וואָס צו זאָגן, נאָר סווי האָט אים אָפּגעהאַקט קורץ:

— ס'טאמעלע רעדט שוין פון אים ארויס...

האָט אַרטשע געזען, אז ס'איז אומזיסט זיינע רייד.

— צופיל שמאלץ ארום האַרצן, — קענען ניט דערגיין יענעם צרות...

די אייגענע קינדער וועט פעסל פארזאָרגן — האָט ער ביי זיך אָפּגעמאַכט — מעג זי אפילו הייסן סווי, וואָס אן אמת, — א גע-טרייע מאַמע איז זי. ער איז גרייט אפילו א שמועס טאָן מיט מיס-טער וואַלפּסאָן, מען זאָל די ביזנעס מיט די הייזער-בלאָקן אָפּגעבן די קינדער אין נדן, און פטור.

די נייעס אויף וואָס ער האָט געוואַרט, האָט אים געבראַכט בריינדל; דאַכט זיך א שטילע, א שעמעוודיקע, מיטן קאָפּ פאַר-גראָבן אין דער ארבעט און זעט ניט קיין מענטש, און ער, זשאמע, — א דרייסטער, איינער וואָס איז געגאַנגען מיטן קאָפּ אין פייער — האָט ער זיך איינגעשפּאַרט:

— ניין און ניין — ער קען עס דעם פעטער ניט זאָגן. ס'דרייט זיך אים די צונג ניט איבער...

אַרטשע האָט דערפילט, אז ערשט איצט האָט ער וואָס צו טאָן. מיט בריינדלען האָבן זיי באקומט א וווינונג, די צימערן, דאָס מעבל, וואָס מען דארף דאָ אריינשמעלן. דאָס שוויגעוודיק מידל, וואָס איז הווקא געווען ניט קיין מיאוסע, מ'קען אפילו זאָגן: א הנודיקע, האָט אַרטשען אויסגעזען גאַנץ שכלדיק און מיט א בא-

לעבאטישן קוק. ס'איז ניט כאפֿלאַפּ, אבי א חתונקע. זי ווייס וואָס זי וויל.

זשאמע איז זיי נאָכגעגאנגען — א שטומער. ווי א געטרייער הונט האָט ער געקוקט מיט ליבשאפט דאָ אויפן מיידל און דאָ אויפן פעטער. אלץ האָט אים אויסגעזען ווי א מעשה. א פארציטיקע מעשה, וואָס ער האָט אמאָל געהערט פון א בלינדן בעטלער אין וואַלד. זשאמע האָט קיינמאָל ניט געגלויבט, אז גוטע מענטשן זענען דאָ אויף דער וועלט.

— אפשר — האָט ער געזאָגט צום בעטלער — זענען זיי גע- ווען. אָבער זיי האָט מען באַגראָבן אין די טיפע גריבער, אין וואַלד. אז ער זעט דעם פעטער ארמשע, און בריינדלען, רוכט זיך אים, אז דער בלינדער אין וואַלד איז געווען א פארשטעלטער בלינד- דער. ער האָט געזען ווייטער און טיפער; האָט געזען מער ווי א זעענדיקער...

ארטשע האָט געפראָוועט א חתונה, ווי עס פאסט פאר א גביר. סארווערס אין פראַקן מיט קוישן וויין און בלומען. די כלה, אויסגעפוצט אין ווייסן מיט א לאַנגן שלעפּ און א קרוין, וואָס האָט געפינקלט מיט זילבערנע שנייעלעך.

זשאמע, א הויכער, שיינער בחור, איז געזעסן אויבן אָן. אים האָט זיך געגלוקט וויינען. אזא מין ווייכע ווארעמקייט האָט אים ארומגענומען ביים האַרצן, אז ס'איז רעכט געווען זיך צו צעכליפען דאָ, פארן גאנצן עולם.

קיינמאָל האָט זשאמע ניט געוויינט. פארשטשירעט די ציין, פארביסן, זיך איינגעקלעמט אין נאָגאן און א זאָג געטאָן צו זיך: — די נשמה פון זיי...

חברים זענען געפאלן. דער הונגער האָט געפרעסן. די קעלט האָט דורכגענומען. דער שונא האָט ארומגערינגלט און יינגלעך האָבן זיך אליין ס'לעבן גענומען, נאָר זשאמע האָט געהאַט איין וואָרט: — די נשמה פון זיי...

און אצינד, צווישן אזוי פיל פריינד, גלוקט זיך אים וויינען. זיין נשמה האָט ניט געקענט פארנעמען אזוי פיל פרייד, און אלץ צוליב אים. ער האָט דעריבער גערוועזן געווישט די נאָז מיטן ווייסן טיכל, טאָמער נעמען די טרערן רינען פון זיך אליין.

ער האָט געזען בריינדלס בליק, און זיי האָבן זיך פארשטאַנען. אירע אויגן האָבן געהאַט א ווארעמען, פייכטן גלאַנץ.

אלע גלינישטשער האָבן זיך צוגעשטעלט. יעדערער האָט מיט-
געבראכט א פיינע מתנה. אפילו אייזיק ראַבקיין האָט זיך געמאַכט
פארגעסן די גאנצע מעשה, און צוגערטראָגן א טשעק.
אלע האָבן געווונטשן אַרטשען „מזל-טוב“.
— מזל-טוב, אַרטשע, ביזט וואָן אייגענער טאמע צו אונדזערע
קינדער...

אַרטשע האָט די נעסט צעזעצט ביי די טישלעך. די מוזיק האָט
געשפילט ניגונים, וועלכע מען האָט געקענט הערן אויף חתונות אין
די גלינישטשעם, אין מאַמעלע. ניגונים וויינענדיקע; בעטנדיקע.
די קעלנער האָבן דערלאָנגט די גאַלדענע יוד, די געבראַמענע
הינער און אָנגעפילט די כוסות.

דעמאָלט, ווען יעדער איינער איז געווען פארטראָגן אין עסן,
אין שמועסן מיטן שכן און באַווונדערן ס'פאַרל — האָט אַרטשע
אָנגעגאָסן זיין כוס, און אַ זאָג געמאַגן צו זיך אין דער שטיל:
— לחיים אַרטשע — דאכט זיך, אז דו האָסט ניט פארשעמט
דיין טאטן...

